

testi feculari reg. 1. n. 11. & reg. 2. n. 30. Gabr. ad Roman. d. loco vers. tertio deficiente.

- 4 Nec pro glos. contra hunc text. & supradicta facit text. in *Auth. ut clerici, vers. si verò ibi, tunc licentiam esse, & ad civiles iudices, &c. & in d. cap. si quis cum clerico*, ubi in defectum Episcopi contra clericum recurritur ad Iudicem feculare; quia textus illi secundum glos. 2. & vlt. Archid. & alios in d. cap. si quis, Anton. num. 8. Abb. 7. Imol. 4. & mentem omnium hic, procedunt secundum ius antiquissimum ante prædictos Canones, & d. cap. clerici suprà eodem, in quibus indistinctè, & generaliter clerici tam in criminalibus, quam in civilibus iudicantur per solos ecclesiasticos, nec vllatenus possunt conueniri apud seculares Iudices: & ita iam textus illi sunt correcti per iura noua. Qui intellectus suadetur, quoniam textus in *presenti*, dum docet pro defectu iustitiæ clericis in criminibus ad seculare iudicium trahi non posse, ius nouum inducit, vt colligitur ex illo verbo *prohibemus*, iuxta cap. *prohibemus*, ubi DD. de decim. cum aliis, & intendunt Anton. & Imola hic, ac subinde significat pro eiusmodi defectu trahi potuisse secundum Canones, & Iura antiqua, vsque ad tempora huius cap. quia Canones indistinctè loquentes non videbantur locum habere in hoc casu speciali, in quo iustitia sic deficeret in ecclesiastico iudicio, iuxta d. *Auth. & d. cap. si quis*, quorum dispositio specialis, generali dictorum Canonum derogare videbatur, ex reg. generi, de regul. iuris lib. 6. quousque emanauit huius cap. prohibitio.
- 6 Nec item obstat d. cap. si illis, ibi, *Regibus hæc aurius intimare non differant*, &c. quia vltra alium intellectum Archid. & aliorum illic; Abb. d. num. 7. in fine, & est de mente aliorum hic, Aufser. d. reg. 2. n. 30. dum existimant textum illum simpliciter esse correctum per Ius nouum, de quo hic, & in similibus: quem intellectum in casu violentiæ non admittunt Nau. ubi sup. & Cou. præf. cap. 33. numer. 3. vers. 2. Verius videtur simplicem illam intimationem, de qua agit Pontifex, non fieri ad effectum vt Rex iudicet, aut tanquam Iudex procedat, sed tantummodo vt moneat, roget, vel aliter extra iudicium, & absque iurisdictione agat & instet apud Episcopum, vel Archiepiscopum, vt intelligunt idem Archid. & ceteri ibi, Abb. d. n. 7. & alij hic, Aufser. ad capell. decis. 149. & satis suadent verba text. qui de simplici intimatione, & nihil de iudicio, aut iudiciali processu loquuntur.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudex aliàs competens potest vt suspectus recusari ex eo quod habeat causam similem.
- 2 Iudex nimis fauorabilis vni parti suspectus est alteri.
- 3 Text. in præsentī declaratur.
- 4 Iudex in causa quam vt priuatus habet, æquum putat id, quod in ea petit aut pretendit litigans.

CAP. Causam quæ. XVIII.

AD num. 2. Collige ex textu Iudicem aliàs competentem posse vt suspectū recusari & remoueri, ex eo quod tanquam priuatus habet causam similem ei, de qua velut Ordinarius, aut delegatus cogniturus erat: vt per glos. 1. Abb. & DD. communiter hic, glos. ad fin. in cap. causam quæ 17. de officio deleg. glos. & omnes in cap. personarum, de testib. Roman. ubi addit sing. 360. Aufser. de recusat. num. 18. vers. 27. Marant. de ordine iudic. part. 6. cap. de appellat. num. 46. Roland. conf. 98. à num. 30. lib. 4. & citati in collect. Et suadetur aperte ex littera huius text. dum Pontifex remouens Archidiaconum, & expendens causam, quam habet, similem adiecit quod propter illam videretur nimis fauorabilis alteri parti: plane Iudex nimis fauorabilis vni parti, suspectus est alteri, & vt talis recusari potest, & nihil aliud est dicere nimis fauorabilem esse, quam nimis affectum, ac subinde suspectum, vt recusetur, cap. accedens el. 2. vt lite non contest. ibi, *nimis fauens*, iuncta glos. in vltimis verbis. Inuat quod in quarta compil. huius libri sub hoc tit. cap. 1. loco particulæ, *nimis*, habetur particula *minus*, quasi Pontifex significaret Archidiaconum propter causam similem videri fauorabilem minus alteri parti, scilicet Abbati, & Conuentui: cum ergo Iudex inter vtramque partem medius esse debeat, & non magis vni, quam alteri fauorabilis, cap. vlt. ibi, *illi enim inter vtramque*, &c. 14. q. 5. merito qui nimis, vel minus fauorabilis ostenditur vni quam alteri, magis, vel minus vni quam alij affectus est, & consequenter suspectus redditur, & recusari potest. Ratio rationis est, quia Iudex in causa, quam vt priuatus habet, & mouit, iustum, & æquum putat id, quod in ea petit, aut pretendit litigans, id ipsum facile, & verosimiliter putabit, & putaturus præsumitur iustum, & æquum in alia de qua vt Iudex cognoscit, & sic affectus iudicabit in hac, quemadmodum animum

animum declarauit, & iudicari postulat in illa simili quam ut priuatus agit: nec enim mutatio animi præsumitur, & in utraque causa ita simili eadem, & non diuersa conscientia esse debet eiusdem hominis iudicis in vna, & partis in alia, arg. cap. pen. §. porro, iuncta glof. 2. de elect. in 6. l. uat doctrina Innoc. quam probant Abb. hic infime, & plures, vt per Aufser. ubi sup. num. 12. vers. 15. Marant. d. loco n. 42.

S V M M A R I V M.

- 1 Indices si de causa principali, & de exceptionibus simul cognoscant, vel aliis si super ipsa principali causa lite nondum contestata testes recipiunt, licet ab eis appellatur.
- 2 Iudices pronuntiare debent ante negotium principale super omnibus exceptionibus, quæ de se impediunt litem ingressam.
- 3 Iudex quoties non cognoscit à principio de exceptionibus præiudicialibus diuissim à negotio principali, licet ab eo appellatur.

C A P. Exhibita. XIX.

Post n. 1. Quod si Iudices de principali causa, & de exceptionibus præiudicialibus simul cognoscant, vel si aliis super ipsa principali causa lite nondum contestata, testes recipiunt, licet ab eis appellatur, ultra citatos probat l. Castet. §. 10. part. 3. & l. 1. tit. 5. lib. 4. Recop. iuxta cuius decisionem assensit Amat. Roder. de modo & forma examinandi processum cap. 6. num. 30. quod iam stylus approbauit quod indistincte sit pronuntiandum ante negotium principale super omnibus exceptionibus, quæ de se impediunt litem ingressam; & ante illum idem notauit Marant. de ordine iudic. part. 4. dist. 20. num. 7. ascendendo ita efficacie esse vim exceptionum præiudicialium quod siue per modum excipiendo, siue per modum agendi proponantur, quiescere faciant quodcumque iudicium, vt etiam tradit Ioseph. Cumia in ritib. Sicilie cap. 42. num. 50. Emman. Mendez de Castro in praxi Lusit. lib. 3. c. 3. §. 4. n. 14. Ignat. del Villar in sylua responfor. Iuris resp. 3. n. 73. Et quoties Iudex non cognoscit à principio de exceptionibus præiudicialibus diuissim à negotio principali, sed procedit ad vteriora in eodem negotio, licet ab eo appellatur, Mart. de Iurisdict. p. 3. cap. 12. num. 5. Ceuall. de cognit. per viam violent. part. 2. q. 65. num. 46. & q. 49. num. fin.

Alex. Raudens. var. resolut. cap. 68. numer. 2. Seeph. Gratian. discept. forens. c. 76. n. 3. Valenz. cons. 68. n. 54.

S V M M A R I V M.

- 1 Magistratus laicos posse cognoscere de causis possessorii beneficiorum, qui teneant, referuntur: sed contrarium verum, vt num. 2.
- 3 Text. in præfenti declaratur.
- 4 Cap. Causam quæ 7. qui fil. sint leg. intelligitur.
- 5 Cap. litteras 13. de restit. spoliat. & cap. cum dilectus 32. de elect. declarantur.

C A P. Significauit. XXI. & vlt.

Post num. 2. Per hunc text. plures non contentendæ existimationis Doctores tenent laicos Magistratus posse cognoscere de causis possessorii beneficiorum, similiumque rerum spiritualium, etiam contra clericos, quorum meminit Valasc. cons. 93. num. 9. & ex eorum numero sunt Cou. pract. cap. 35. Mieres de maior. part. 3. q. 1. n. 26. Ioan. Garc. de nobilit. glof. 1. n. 27. Gu-tier. canon. lib. 1. cap. 34. n. 42. & pract. lib. 1. q. 20. Ceuall. in tract. de cognit. per viam violent. part. 2. q. 65. à num. 7. Cened. canon. q. 45. à n. 15. Christoph. de Paz de tenuta cap. 12. num. 78. expendentes textum hunc pro hac parte dum inibi Potestas secularis Florentina de causa possessoria iuris eligendi Rectorem vsque ad definitiuam sententiam cognouit; & Vincent. Doctor antiquus super hunc text. notauit quod quando causa est possessoria, etsi respiciat rem spiritualem, adhuc temporalis iudicatur, & super illa posset secularis Iudex iudicare: similiter expendunt textum in cap. causam quæ 7. qui filij sunt legit. & cap. litteras 13. circa fin. de restit. spoliat. & in cap. cum dilectus 32. iuncta glof. verb. iuramento, de elect.

At contrarium verum est, ex eo, quia in quolibet possessorio rei spiritualis, seu illi annexæ necessarium est cognoscere de titulo, & causa proprietatis, & multo magis si sermo sit de possessorio beneficij cum clerici necesse habeant docere de petitorio, iustificare possessionem suam, titulumve probare ad obtinendum in his causis; de quo titulo, seu proprietate laicus nullo modo cognoscere potest, iuxta text. in cap. decernimus; sup. hoc tit. & consequenter nec etiam cognoscere poterit de tali

80 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan,

tali poffeffione, & quòd neceffaria fit cognitio de dicto titulo, fatis probat text. iuxta foam veram interpretationem in *cap. 10. litteris 5. & in cap. ex tranfmiffa 8. in vers. legitime desponsata, de reftit. fpoliat. & notat glos. fin. in Clem. unic. de caufa poffeff. Cou. d. cap. 23. num. 4. Menoch. remed. 15. recuper. num. 458. Mascard. de probat. concl. 1323. Valafe. d. conf. 79. Marra de iurisd. p. 2. cap. 39. num. 23. Stephan. Gratian. difcept. forens. cap. 238. à princ. Anguian. de legib. lib. 2. controu. 19. num. 7. cum feqq. Felician. de Vega ad cap. quanto 3. num. 64. cum feqq. de iudic. qui plura pro hac parte fundamenta adducunt, quæ apud illos videri poffunt. lazè D. Spetel. decif. 7. per tot.*

3 Pontificia verò decifio, de qua in hoc text. qua perperam nituntur oppositæ sententiæ fautores, non difficilem habet solutionem, si cum Anguin. expendas non fuisse controversiam de poffefforio rei spiritualis, vel iuris eligendi ad dignitatem aliquam ecclesiasticam, sed actum fuisse ibidem de poffeffione, vel quasi rei temporalis, id est, illius electionis Rectoris, Prædis, siue Regentis officium illud, quòd reuera dignitas erat secularis: quare nihil mirum si Florentina potestas cognouerit contra fecularem communitatem, de qua hic mentio fit: quamvis si lis effet, seu contentio circa fubftantiâ illius electionis, & ageretur petitorio fuper proprietate contra ecclesiasticos, dubium effe non poffit quin ecclesiastica Potestas cognoscere non potuerit, ut definitum fuit in hoc textu, fatisque conflabit legentii integram Decretalẽ relatam per Bellam in præfenti. ex qua manifefte deducitur Rectorẽ, de quo hic, fecularem fuisse Potestatem, seu Magiftratũ, qui affumebatur ad officium feculare, & regimen castrũ, seu loci, de quo ibi. Ita post glos. in præfenti intelligunt Cou. & Gutier. citatis locis, Anguian. d. controu. 19. num. 19. Felician. de Vega ad d. cap. quanto num. 70. Boët. Epo. de Regalibus, vel iure Principum in princ. n. 31. ubi exprefse tenet in hoc textu de nullius rei spiritualis poffeffione, vel quasi agi, fed de quasi poffeffione iuris omnino prophani, & temporalis, hoc est, de constituendo Rectorẽ, seu gubernatore, seu Prætorẽ prædicti oppiduli politico per illud Monasterium, vel eius Abbatem.

4 Similiter non obstat tex. in d. cap. causam que 7. qui filij sint leg. quia omiffa interpretatione, quam ad illum assignat Christoph. de Paz d. c. 12. n. 78. cum feqq. respondetur enim ideo ibi cognitionem caufe poffefforiz fuisse per summum Pont. ad Regem

Angliæ delatam, quia quamvis concurreret cum caufa matrimoniali, ipfa tamen de fe non spiritualis, sed merè temporalis & civilis erat, & inter laicos folummodo vertebatur, vt ex illius specie constat, & refert Felician. de Vega citato loco num. 69. clariùs Boët. Epo. ubi fuprà, dicens textum in præfenti de casu loqui prophano, fpoliationis videlicet, inuafionisque bonorum per laicos, quandoquidem fpoliauerat illic Anglus quidam neporem defuncti fui fratris eo prætextu quòd filium fratris, matrẽ fcilicet huius nepotis iam defunctam diceret non fuisse legitimam: cuius quidem fpoliationis caufam non ab ecclesiasticis iudicibus, fed ab Anglorum Rege, vel Iudice Regio cognofci, dirimiqua non inuitus patitur Pontifex caufa status, id est, folis legitime, folis refervata Iudicibus ecclesiasticis tanquam spirituali.

Nec etiam obstat d. cap. litteras 13. de re. ffit. fpoliat. & d. cap. cum dilectus 32. de elect. quia quamvis in eorum specie deferatur iuramentum calumniæ in caufis poffefforiis, non exinde colligitur quòd caufe ipfe fpirituales non fint, quia non femper verũ est quòd in caufis fpiritalibus tale iura, mentum non præfetur, cum regula tex. in cap. 2. de iuram. cal. folum procedat quando de caufis ipsis principaliter agitur, non verò cum incidenter, & per viam exceptiois emergunt, ficut explicat vtrobique glos. & ex eo maxime, quia iam in cap. 1. §. quamvis, de iuram. cal. lib. 6. exprefse definitum est quòd iuramentum ipsum deinceps præftandum fit, vt via calumniis præcludatur. Ita Felician. de Vega d. loco num. 71. Ad tex. verò in cap. petimus 19. 1. q. 1. respondimus fuo in loco.

Post num. 8. Quòd vbicunque agitur de iudicio fummario, quale est quod addeffe debet in caufis publicis, & quæ concernũt bonum regimen Reipublicæ, vel alicuius Communitatis, seu vniuerfitatis, non est admittenda dilatio etiam propter ferias ob vindemiam inftitutas, vt per glos. verb. ob neceffitates in Clem. fape, de verb. fignif. Puz. in tract. de fynecatu in verb. feria num. 1. Marant. de ordine iudic. difp. 9. à num. 19. Menoch. de arbit. lib. 1. q. 30. à n. 2. Sigifm. Scacc. de iudic. lib. 1. cap. 46. n. 13. & lib. 2. c. 3. num. 17. cum feqq.

De

De Foro competens.

TIT. II.

Ad Rubricam.

AD num. 8. ibi, *Forus interior plurimū differt ab exteriori.* Ultra citatos in collect. idem tenent Card. Mantic. de conicet. vlt. volunt. lib. 2. tit. 14. n. 18. & 19. & 24. Card. Tufch. præf. conclus. lit. F. concl. 447. ex n. 9. tom. 4. Ioan. Valer. de differenti. inter vtrūque forū, in prælud. n. 8. & ideò plures differentias inter vtrumque forum admittunt citati à Matic. d. lib. 2. tit. 14. n. 19. & 24. Amecua de potest. in se ipsum lib. 2. c. 16. n. 7. & 8. Ioan. Bapt. de Larrea tom. 1. decif. 15. n. 86. Vnde Nau. conf. 5. n. 2. de empt. & vend. ait quòd multa licent in foro exteriori, quæ nō licent in foro conscientie: & Philip. Franc. in c. 2. de panit. & remiss. in 6. dixit quòd forus poenitentialis non sequitur naturā fori contentioſi: & Ludou. Gom. ad reg. de nū in dicendo q. 14. sub vers. breuiter, & ex eo Ioan. Gutier. lib. 4. præf. q. 10. n. 8. tradiderūt quòd forus fori, & forus poli differunt sicut cælū à terra. Scio tamen ab aliis traditum videri forum conscientie differe in nihilo à foro iudiciali, inter quos sunt ex Iureconsultis Feder. de Senis cōf. 2. Paul. de Castro in rub. ff. de acquir. hered. n. 4. Bald. in Auth. Ingressi n. 49. c. de sacros. Eccles. Greg. Lop. l. 7. glos. 3. tit. 5. part. 6. Lambert. de iur. patr. lib. 2. p. 1. q. 10. art. 3. sub n. 14. pag. 659. Couar. in c. 1. n. 21. & in c. cum eſſet n. 7. de testam. Ioan. Neuiz. lib. 5. ff. l. 4. nupt. sub n. 74. vers. simò dicit, Tiber. Decian. in tract. crimin. lib. 2. cap. 12. n. 4. vers. sed contra, Marc. Anton. Genuen. in pract. iur. lib. 7. q. 78. n. 2. vers. nihilominus, Nic. Gare. de benef. p. 9. c. 1. n. 10. Cancr. var. resol. lib. 2. c. 1. n. 207. cum seqq. Ex Theologis Martin. de Ledesma 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 12. fol. 227. Domin. Soc. lib. 4. de iustit. q. 5. art. 3. Fr. Emman. in sum. p. 2. c. 47. n. 4. Petr. Nauar. de restit. lib. 3. c. 4. n. 221. Sayr. in clau. Reg. lib. 1. c. 13. n. 24. Suarez. de censur. disp. 40. sect. 1. n. 16. & sect. 6. n. 1. Valq. 1. 2. tom. 1. disp. 66. c. 1. numer. 3. Salas etiam 1. 2. q. 2. 1. tract. 8. disp. vnic. sect. 18. num. 166. & sect. 19. n. 171. Thom. Sanch. de matrim. lib. 1. disp. 5. n. 20. ad med. & in præcepta Decal. lib. 1. c. 10. n. 11. vers. tertio quia, & lib. 2. c. 23. n. 40. in fine, Ioan. Sanch. in select. disp. 48. n. 54. cum seqq. Bonacin. de Horis Canon. lib. 2. q. 5. puncto 3. n. 19. vers. ego verò, Trullench. in exposit. Decalogi lib. 2. c. 1. dub. 12. n. 5. Et ideo quòd valeat argumētum de foro Conscientie ad iudicialē, & è cōtra, docent glos. verb. pāto, prope fin. in c. si diligenti, de foro Barbof. Iur. Can. selecta Tom. VI.

comp. & verb. vel ligare, in c. omnis vtriusque sexus, & verb. permittimus in c. fin. de Pan. i. & remiss. plures per me citati in locis communib. argum. iuris loco 50. n. 1. petr. Nau. lib. 2. de restit. c. 1. n. 67. Monet. de commut. vltim. volunt. cap. 6. num. 296.

SVMMARIVM.

1. Clericus coram proprio Episcopo, & non coram alio nisi de eius licentia, & vtriusque partis consensu conueniri potest.
2. Cap. i. verbi post hac, de appellat. lib. 6. declaratur.
3. Cap. pulsatus 3. q. 6. & cap. clericum 47. 11. q. 1. declarantur.

CAP. Proposuiſti. I.

CLERICUS conueniri debet coram proprio Episcopo, & non coram alio, nisi de eius licentia, & vtriusque partis consensu. Consonant text. cap. 1. & 2. cum aliis, q. 2. cap. nullus, cap. clericum, cap. continua, & per tot. 11. q. 1. cap. significasti 18. inf. hoc tit. cap. cum causam 13. de probat. c. 1. eod. hoc tit. lib. 6. cap. cum Episcopus 7. de offic. Ordin. eod. lib. 1. Castelle 1. tit. 9. part. 1. exornant ex modernis super hūc tex. Balboa n. 2. & 4. Felician. de Vega n. 10. & 15. Anton. grana d. num. 1. Donell. comment. iuris Ciuili lib. 17. cap. 10. Nau. in rub. de iudic. §. 17. num. 68. Anastas. germon. de sacrorum immuni. lib. 3. c. 5. Morl. in emporio iuris Canon. tit. de iurisdict. q. 21. per tot. Ego ipse in praxi exigendi pensionem p. 1. q. 9.

Non obstat cap. 1. vers. post hac, de appell. lib. 2. vbi ecclesiastica iurisdictione ex solo partium consensu prorogari potest, quia responderetur textum illum procedere in prorogatione ad Iudicem supremum, hoc est, Pontificem, qui Ordinarius totius Ecclesiæ Iudex dicitur. Minus obstat text. in l. si per errorem 15. & in l. si conueniri 18. ff. de iurisd. omni. iudic. dum probant iurisdictionem cuiuslibet Iudicis solo consensu partium prorogabilem esse, quia responderetur procedere de Iure Ciuili, quò attento prorogatio inuito proprio Iudice fieri potest, secus de Iure Canonico, vt in hoc text. & in d. cap. significasti.

Nec etiam obstat cap. pulsatus 3. q. 6. dum probat quòd si quis coram non suo Iudice fuerit pulsatus, poterit, si velit, tacere, vel respondere, quia intelligi debet suppositis terminis habilibus, hoc est, interueniente Episcopi licentia, & non aliā. Ita grana in præfati n. 11. vbi etiam interpretatur text. in cap. clericum 47. 11. q. 1. vers. clericum.

H CAP.

82 Pratermissa, & additamenta ad Collectan.

CAP. Extransmissa. VI.

AD num. 1. Quòd vassallus etiam clericus in his, quæ pertinent ad feudum, subicitur domino feudi, quamvis seculari, ultra citatos in collect. docent l. *Casfel.* ult. tit. 26. part. 4. Schrad. de feud. p. 10. sect. 1. n. 10. Rosenth. de iur. tract. c. 12. concl. 1. n. 5. Schouet. de feud. disputat. 2. thes. 26. lib. 2. post Abb. Socin. Marant. Menoch. & alios Surd. conf. 193. a num. 1. vbi numer. 2. idem procedere affirmat vice versa quando dominus feudi est clericus, & vassallus laicus, & conf. 396. num. 32. Ambros. de immuni. c. 10. num. 5. Sayr. in clau. Regia lib. 1. cap. 8. n. 9. Bobadil. in sua politica lib. 2. cap. 17. num. 197. sub lit. C. Ponte conf. 21. & seq. Valer. Reginald. in princ. fori penit. lib. 9. num. 35. 1. Marta de iurisdic. part. 4. cap. 89. num. 5. cum seqq. Suar. de defensione Fidei contra Anglicana secta errores lib. 4. de immuni. cap. 14. numer. 12. Carol. de Grassis de effectib. clericilib. effect. 1. numer. 7. 2. & effect. 2. numer. 215. Duard. super Bull. in Canna Domini, can. 15. q. 11. num. 68. cum seqq. Bonacin. de censur. in Bulla Canna contentis diss. 1. q. 16. sect. 1. p. uncto 6. n. 6. & 7. Parens meus in remiss. ad Ordin. Regias Lusit. lib. 2. tit. 1. §. 16. numer. 13. fol. 128. Cumia in ritu Sicil. cap. 2. numer. 40. Perez I. 8. tit. 1. lib. 3. Ordin. pag. 479. Humada l. 57. glof. 2. num. 1. tit. 6. part. 1. Camill. Borrell. ad Bellugan speculo Princip. rub. 11. §. videndum, verb. perdant, & de Regis Catholici prestantia cap. 71. num. 73. & seq. & in sum. decif. part. 1. tit. 34. de feudis num. 159. Sigifm. Scacc. de indic. lib. 1. cap. 11. numer. 97. Fr. Emman. quæst. Regul. tom. 2. quæst. 62. art. 10. Curi. Philip. part. 1. §. 5. num. 11. Ioan. Andr. Gregor. in repet. feudali part. 1. cap. 2. cum seqq. Gasp. Thesaur. quæst. forens. lib. 2. quæst. 15. sub num. 9. Vincent. de Franchis decif. 545. Boët. Epo. de Regalib. vel iure Principum in benef. eccles. num. 93. cum seqq. Carol. de Grassis de effectib. cleric. effect. 1. num. 718. Octau. Glorif. resp. 13. numer. 29. Paul. Laymann. in Theologia moralis lib. 4. tract. 9. cap. 4. numer. 3. D. Barbof. in l. 1. ff. de iudic. art. 3. numer. 159. cum seqq. Garc. Mastrill. de magistrat. lib. 4. cap. 16. Solorzan. de iure Indiarum tom. primo lib. 2. cap. 33. numer. 172. cum seqq. Pareja de vniuers. instrum. edit. tit. 5. resol. 9. numer. 63. Ego de iure ecclesiast. vniu. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 129. vbi num. 130. cum multis tenco prelatum ecclesiasticum in iurisdictione temporali, quam obinet in feudo à Principe habito iudicari tantum laicum, & num. 132. intellige principa-

lem resolutionem non modò quando de proprietate, sed etiam quando de sola possessione feudi agitur. & a num. 134. aliquibus modis limito.

SVMMARIVM.

1. Malefactoris Ecclesiarum in vtroque foro conueniri possunt.
2. Sacrilegium laico commissum ad mixtum forum pertinet.
3. Iudex ecclesiasticus aduersus sacrilegum Canonicis spiritualibus penis procedere poterit, licet iudex secularis prauentiat.
4. Intellige eo casu, quo contingat dubitari de facto.
5. Furarum crimen mixti fori esse non solum si de questione facti tractetur, sed etiam si de questione iuris.
6. Simonia crimen merè ecclesiasticum est, solusque ecclesiasticus iudex de eo cognoscere potest.
7. Sodomia crimen à laico commissum mixti fori est.
8. Inquisitores Apost. in Regnis Portugalia, Aragonia, & Valentie simonie crimen punire possunt.
9. Periuuri crimen à laico commissum mixti fori est.
10. Adulteri crimen à laico commissum est mixti fori.
11. Delictum mixti fori saltem atrocioribus laicus punitus à Iudice ecclesiastico potest condignis penis iterum puniri à Iudice seculari.

CAP. Cùm sit generale. VIII.

Post num. 1. probat text. malefactores in Ecclesiarum in vtroque foro conueniri posse. Consonant cap. nulli, cum seqq. 12. q. 2. cap. in Canonibus 16. quæst. 1. cap. sunt quæ opes 17. quæst. 4. cap. sunt quidam 23. quæst. 5. cap. fin. de penis lib. 6. cap. vt inquisitionis 18. §. prohibemus, de hæret. eod. lib. 4. sacrilegi 6. & 9. ff. ad leg. lul. pecul. l. si quis in hoc genus 10. C. de Episcop. & cleric. l. Casfel. 7. tit. 5. lib. 1. fori, & l. 10. tit. 16. part. 3. exornant Bernard. Diaz in pract. cap. 83. Nauar. in man. cap. 17. numer. 95. Clar. in §. fin. quæst. 37. Menoch. de arbit. casu 382. Olasch. Sydem. decif. 103. numer. 7. Petr. Gregor. syntag. iuris lib. 33. cap. 14. Decian. in tract. crimin. lib. 14. cap. 14. Anton. richard. in mandata. ad praxim part. 2. pract. 4. n. 1.

Ad n. 4. in fine. Quòd sacrilegium à laico &

commiffum, ad mixtum forum pertineat, ita ut poffit à fuo Iudice feculari poenis lurre Ciuili, & Regio ftatutis, & ab ecclefiafticis canonicis poenis puniri, vltra citatos in collect. Greg. Lop. per text. *ibi in l. 58. glof. 6. tit. 6. & l. 6. glof. 3. tit. 18. part. 1.* Octau. Cacheran. *Pedem. decif. 103. ex v. 5. maxime num. 7.* Roland à Valle *conf. 24. à num. 9. vol. 2.* Tiber. Decian. in *tract. crimin. lib. 4. cap. 26. num. 22. & 23.* Azeued. *l. 2. n. 10. poff. med. verf. & notandum, tit. 2. lib. 1. noue Recop. Rurger. Rulan. in tract. de inuocat. brachy fecularis cap. 9. n. 4.* Ioan. Vela de *penis delictor. c. 30. n. 7.* Mich. Aggia de *exhiben. auxil. fundam. 17. in cap. de crimine facrillegij pag. mihi 61.* Cancr. *var. refolut. lib. 3. cap. 19. n. 69.* Antonin. Diana *refol. moral. part. 1. tract. 2. de immuni. ecclef. refol. 81.*

Et procedit in omni facrillegio etiam ex manu iniectione violenta à laico in clericum commiffio, vel in ipfa Ecclefia perpetrato, imò etfi vtrumque copulatiue interueniat, ad nos, per Guid. Papæ *decif. 562. num. 2. & 3.* Ioan. Papon. *decif. & rerum iudicat. lib. 24. tit. 10. de penis arrefto 4.* Salzed. ad Bernard. in *pract. cap. 87. alias 90. lit. B. verf. alij verò censent*, Mart. de *iurifdict. p. 2. cap. 27. num. 14. verf. contrarium est verum*, Ioan. Vela *d. cap. 30. n. 7. ad fin.* Petr. Caball. *refol. crimin. cent. 2. casu 194. num. 9. & 10.* Et quauis delictum à laico in Ecclefia commiffum, alioquin Ecclefie, vel clerici offentionem non contineat, fed merè feculare fit, putà furtum, homicidium, vel vulnus in alium laicum perpetratum de eo per fe confiderato abique facrillegij qualitate, folus fecularis Iudex cognitionem & punitionem habeat, & ecclefiafticus de facrillegio tantum ratione loci, idque etiam poff. delictum principale à feculari puniri, vt contra Cynum in diffinitè ecclefiaftico tantum Iudici delicti in Ecclefia commiffi cognitionem tribuentem in *l. fin. C. de his qui ad Ecclef. confug. longè verius docuerunt Barte in l. ficui 7. §. fin. num. 3 ff. de accufat. Abb. in prefenti num. 27. & in cap. inter alia num. 29. & in c. fin. num. 5. de immuni. Ecclef. Stephan. Bertrand. *conf. 9. num. 1. & 2. & conf. 10. num. 5. vol. 7.* Cou. *var. lib. 2. c. 20. n. 18. verf. trigefimo quinto.* Clar. in *§. fin. q. 38. n. 18.* Roland à Valle *conf. 24. à n. 9. vol. 2.* Decian. *d. lib. 4. c. 17. n. 34. & c. 26. n. 12.* Menoch. *conf. 1000. num. 57. vol. 10.* Azeued. ad *l. 3. num. 2. 3. super verb. de haziendo in ella, verf. & fecundum Cou. & verf. licet fi facrillegium, tit. 2. lib. 1. Recop.* Ioan. Vela *d. cap. 30. num. 8. in princ.* Gutier. *pract. lib. 3. quæft. 1. n. 13. & 14.* Farin. in *praxi crimin. quæft. 28. numer. 1.* Barbof. *Iur. Can. felecta Tom. VI.**

62. Cabal. *refolut. crimin. cent. 2. refol. 192. n. 2. cum feqq.*

Quando verò Iudex fecularis facrillegij in Ecclefia vel aduersus clericum commiffi cognitionem præuenierit, adhuc ecclefiafticus aduersus facrillegum procedere poterit, poenis non quidem temporalibus poff. præuentionem à feculari factam, iuxta tradita à Marian. Socin. in *cap. postulafti n. 10. f.ue q. 16. verf. tertius casus, de foro comp.* Roland à Valle *d. conf. 24. in fine*, Petr. Caball. *d. refol. 192. n. 8.* fed canonicis fpiritalibus, putà excommunicatione, vel faturis pœnitentia impofitione, ad quas ecclefiafticus fimul cum feculari concurrere potest, vt per Clar. *d. §. fin. q. 36. n. 37. verf. mihi magis placet*, Octavian. Cacheran. *decif. 103. num. ult. ad finem verf. fateri tamen*, Salzed. ad Bernard. *d. cap. 87. alias 90. lit. B. §. ult. verf. licet nonnulli, in fine verf. nec mihi difplicet*, Azeued. ad *l. 2. n. 10. circa fin. verf. verum tamen est, tit. 2. lib. 1. Recopit.*

Ad n. 7. in fine Intellige eo casu, quo contingat dubitari de facto, quia negar reus laicus eo, qui proponitur, modo, celebratum esse contractum, ac propterea inficitur se in id crimen, cuiusque poenas incidisse, vt per Aleiat. in *c. 1. de offic. Ordin. num. 54. verf. quod crimen*, Greg. Lop. *d. 58. glof. 2. verf. ult. tit. 6. part. 1.* Padil. in *l. 1. num. 49. C. de iuris & facti ignor.* Anton. Gama *Lufit. decif. 19. Spin. in speculo testam. glof. rab. 13. num. 67.* Anast. Gernon. *de facrorum immunit. lib. 3. c. 12. n. 51.* D. Barbof. in *d. l. Titia n. 48. & 51.* Marta de *iurifd. p. 2. cap. 7. n. 8. cum feqq. & à n. 25. cum duobus feqq.* Mich. Aggia de *exhiben. auxil. fundam. 17. in princ. à verf. quibus tamen*, Morl. in *emporio Iuru part. 1. tit. 2. in prelud. num. 28.* Ceuall. *commun. contra commun. tom. 4. q. 897. num. 574. & 575.* latè Rurger. Roland. in *tract. de inuocat. brachij fecul. cap. 9. n. 21.* Quauis crimen vfurarum mixti fori esse non folum fi de quæftione facti tractetur, fed etiam fiuris, indiftinctè affirmant Cou. fibi contrarius *lib. 3. var. c. 3. n. 1. verf. ego vt libere* (dum prius contrarium fenferit, de *fponfal. part. 2. cap. 1. in initio n. 22. & 23. & cap. 8. §. 12. ex num. 11.*) Ioan. Bapt. Lup. in *tract. de vfur. commento 4. §. 4. n. 66. verf. unde tertia*, Sahag. in *cap. 2. de iudic. num. 141. in fine, & n. 143. & 148.* Farin. *d. quæft. 8. num. 140. verf. quarta fit conclafio*, Roder. de *annuis reddit lib. 3. quæft. 4. à numer. 124.* Fontanel. de *pactis nuptial. clauf. 4. glof. 13. part. 2. numer. 46. verf. est igitur mea opinio, & latius à numer. 51.* Gabr. Pereira de *manu Regia p. 2. cap. 56. n. 39. paulo poff. princ. verf. fed hoc diffinitio.*

H 2 Ad

84 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

- 6 Ad *n.8. in fine*. Et licet aliqui existima-
uerint simoniæ crimen esse mixti fori, nihi-
lominus nonnulli in collect. citati, & ultra eos
Clar. §. *simonia* n. 7. Tiber. Decian. d. lib. 4.
c. 26. n. 5. Ioan. Vela de *pænis delict.* c. 32. num.
vlt. Suar. de Paz in *praxi* p. 5. tom. 1. c. 3. in *ini-
tione* n. 8. Morl. in *emporio iuris* tit. 2. in *pral.*
num. 132. Rectius tamen hoc crimen merè
ecclesiasticum esse, solùmque ecclesiasticū
- 7 Iudicem de eo cognoscere posse. De ne-
fando sodomix crimine à laico commissio
quod mixti fori sit, & nedom à seculari Iu-
dice, sed etiam ab ecclesiastico ex præuen-
tione cognosci possit, tenent Ioan. Vela de
pænis delict. c. 33. n. vlt. Menoch. de *arbitr. casu*
286. n. 24. Deci. d. lib. 4. c. 26. n. 11. Aggia d.
fundam. 17. vbi de hoc abominabili & exoso fla-
guio, Farin. in *praxi crimin.* q. 148. n. 55. Mart.
d. p. 2. c. 15. n. 1. Bobadill. in *sua politia* lib. 2. c.
17. n. 67. Ceual. *commun. contra comm.* tom. 5.
q. 87. n. 1. Sigism. Scacc. de *iudic.* lib. 1. c. 12. n.
15. Campan. in *d. iur. lar. Can. rub.* 1. c. 22.
n. 21. Sousa in *aphor. Inquisit.* lib. 1. c. 59. n. 4.
- 8 Inquisitores Apostolici id crimen in Re-
gnis Aragoniæ, & Valentix punire possunt,
ut testantur Salzed. ad Bernard. in *pract.* c. 86.
aliàs 89. addit. 1. vers. *hæc equi dicitur, circa fin.* Ioan.
Vela d. c. 33. n. vlt. ad fin. Cantera addēs Re-
gnum Cathalonix quæst. *crimin.* p. 5. c. 4. de
vicio & fragilitate carnis. §. de *sodomia* n. 69.
in *fine*, Torreb. de *iur. spirit.* lib. 13. cap. 2.
n. 24. vers. *in Regnis*, Castr. Palao in *sum. tom.* 1.
tract. 4. disp. 18. *puncto* 12. n. 11. Narbona ad
120. *gl. 8. n.* 3. tit. 1. lib. 4. *Recop. Ant. Diana*
moral. resol. 4. tract. 7. *resol.* 20. Idē in Regno
Portugaliæ praticari vidi ex Cōstitutioni-
bus Pij IV. & Gregorij XIII. de quibus Sou-
sa d. lib. 1. c. 59. n. 10. 11. 28. 29. & 37. & latius
à n. 48. Moura de *incant. & ensalmis opusc.* 1.
sect. 3. c. 1. n. 14. post princip. vers. de *crimine*, &
n. 16. Torreb. d. c. 2. n. 24. in *princ.* Antonin.
Diana d. *resol.* 20. vbi cum Seraph. de Freitas
in *addit. ad tract. de Confessorib. solus*. D. Acuña
q. 24. n. 136. contra Mouram notat non pos-
se Inquisitores relaxare sodomitas Curie
seculari nisi sint incorrigibiles.
- 9 Ad *n. 9. in fine*. Crimen periurij à laico
commissum mixti fori esse, ultra citatos in
collect. resoluunt Petr. Greg. in *cap. conuenien-*
te c. 6. n. 17. de *iudic.* Auendam de *exequendis*
mand. p. 2. c. 27. circa fin. princ. vers. & ob id *crim-*
en, & n. 1. vers. *tamen*, Auil. ad c. 48. *Prator.*
verb. *qualesquier Inquis.* n. 1. Salzed. ad Bern-
ard. in *pract.* cap. 92. aliàs 95. vers. *sed priuon-*
dus, ad fin. vers. *nec illud est prætermittendum*,
Ioan. Vela de *pænis delictor.* cap. 28. num. vlt.
Bobadill. d. lib. 2. cap. 17. num. 52. ad med. vers. 7
finalmente, & cap. 18. num. 173. *circa fin. vers.* 7
puede castigar al periuero, & apertius num. 198.
Didac. Sahagun in *cap. 2. de iudic. num.* 128.
Rutger. Roland. de *innocent. brachij secularis*,
cap. 9. num. 11. Gabr. Pereira de *manu Regia*
part. 2. cap. 56. num. 36. vers. contrarium sa-
men.
- Ad num. 10. in *fine*. Quod huiusmodi 10
adulterij delictum à laico commissum
mixti fori sit, & tam ab ecclesiastico, quàm
à seculari Iudice ex præuentione cognosci,
& puniri possit, ultra citatos, tenent De-
cian. d. lib. 4. cap. 26. num. 7. in *princ. & concl.* 4.
Salzed. ad Bernard. cap. 87. aliàs 88. *adulter.*
lit. B. Anastas. Germon. de *sacrorum immunit.*
lib. 3. cap. 12. num. 58. vers. *sed nos*, Ioan. Ve-
la de *pænis delict.* cap. 10. num. 27. Morla in
emporio iuris tit. 2. de *iurisdic.* in *pralud.* num.
130. post med. vers. & quia inter eam, Mich.
Aggia d. *fundam.* 17. cap. de *crimine adulterij*,
pag. mibi 64. Bobadill. d. lib. 2. cap. 17. num.
61. Rutger. Roland. d. tract. de *innocent. brachij*
secularis, cap. 9. num. 16. & 17. Sigism.
Scacc. de *iudic.* lib. 1. cap. 11. num. 51. vers.
item quando ageretur, & cap. 12. num. 16. Gab.
Pereira de *manu Regia* lib. 2. cap. 56. num. 11.
à princip.
- Ad num. 11. in *fin.* Illa verior est senten- 11
tia in delictis mixti fori saltem atrociori-
bus, & quibus sanguinis pœna Iure Ci-
uili est imposita, laicum puniunt à Iudice
ecclesiastico posse iterum pœna condi-
gna à seculari puniri. Cùm enim Prælato-
rum, & aliorum ecclesiasticorum Iudicum
iurisdicctio hæc in specie ad spirituales
correctionem principaliter tendat, ne-
que proinde ad sanguinis pœnam exten-
di possit, cap. *pen. ne clerici vel mon.* con-
sequens est ut per eam ciuilib. ac secularis
iurisdicctio, quæ magis ad vindictam
publicam tendit, eoque delinquentes
acerbins punit, minimè tollatur, quia
quando aliquis delinquit in crimine mix-
to, seu mixti fori, facit iniuriam legi
ciuili, & legi Canonice, quia venit contra
præcepta vtriusque, & per conse-
quens censentur se obligare pœnis ab
vna & altera constitutis. Et ideo ita do-
cent præter citatos Cou. lib. 2. var. cap.
10. numer. 6. & in cap. Raynuius, de *te-*
stam. in *princ.* num. 19. aliàs 27. secundum
nouiter impress. Mench. de *success. creat.*
lib. 3. §. 26. numer. 67. & 68. Anastas.
Germon. d. lib. 3. cap. 12. à numer. 83.
Bobadill. d. cap. 17. num. 98. & cap. 18. num.
234. Aggia de exhibend. auxil. *fundam.*
25. Cancer. *vari. resol.* lib. 3. cap. 19. à
numer. 61. Ceual. *commun. tom.* 1. quæst.
11. numer. 10. & 11. & tom. 4. q. 897. num.

576. & tom. 5. q. 85. n. 5. Ioan. de Montealegre in praxi civilis lib. 1. cap. 9. n. 166. Thom. Valate. allegat. iuris tom. 1. alleg. 13. n. 96. Sigism. Scac. de iudic. lib. 1. c. 12. n. 85. & 88. iuncto n. 92. Gabr. Pereira de manu Regia p. 1. cap. 10. n. 12. Valenzuel. conf. 131. n. 15. cum segg. tom. 2. In aliis vero omnibus, quæ atrociora non sunt, & quibus iure quoque Canonico poena condigna est imposita, si ea condigna poena laici delinquentes ab ecclesiastico puniti sunt, non poterunt postea à secularibus iudicibus puniri, ne duplici poena indebitè puniantur, contra reg. text. in l. licet 6. in fine, ff. nante capones, & in his terminis intelligendi sunt Cou. d. lib. 2. var. cap. 10. num. 6. vers. est tamen intelligenda, Simanch. de Cathol. institut. cap. 8. numer. 6. in princip. Clar. d. q. 57. num. 14. vers. dummodo poena, Anastas. Germon. d. cap. 12. num. 86. Suar. de Paz d. prel. 2. n. 49. vers. quam tamen intellige, Bobadil. d. cap. 26. n. 94. vers. Pero estando, Aggia d. fundam. 25. vers. licet Cou. Earin. d. tom. 1. q. 4. num. 11. Ceuall. d. q. 11. num. 10. vers. nam quando poena, & d. q. 897. num. 576. vers. quod intellige, Montea- legre d. cap. 9. num. 168. Scacc. d. c. 12. n. 81. vers. vel fuit sufficienter punitus, iunctis num. 84. 86. & 91. vers. alio vero casu.

cap. cum esset, de testam. cap. Romana 3. §. debet, de appellat. in 6. exornant glos. verbo lex in cap. 2. de arbitri. & glos. fin. in c. 2. de delict. pueror. Felin. in cap. cum Ecclesia S. Maria num. 44. de consuet. Duen. reg. 183. Vincent. de Franchis decif. 283. & 411. Menoch. conf. 93. num. 29. Burg. de Paz in l. 1. Tauri num. 601. Ioan. Garcian. reg. 17. num. 12. plures citati ab Anguan. de legibus lib. 2. controu. 17. num. 101. vbi dicit quòd iura & DD. supradicti quatenus probant, & sequuntur interpretationem glos. in presenti, & affirmant in terris Ecclesiæ causas clericorum contra laicos secundum Ius Canonicum esse decidendas, planè procedant in terris, quæ sunt absolute in temporali dominio Ecclesiæ, ita ut suprema, & Regia potestas sit apud ipsam Ecclesiam: cum enim iam nullum alium superiorem habeant incolæ illius loci, cui subiiciantur, necessariò sequitur legibus tantum Ecclesiæ obligari, & per consequens secundum eas esse iudicandum; & num. 102. addit quòd quando Ecclesiæ nò habet supremam iurisdictionem temporalem, absolute (vt habent Pontifices Romani in suis dominiis) sed secundum quid, vt habent alij prelati inferiores, & domini temporales, veluti D. Archiepiscopus Bracharensis, & Toletanus, necnon DD. Episcopi Oxoniensis & Seguntinus ac alij prelati ecclesiastici multorum oppidorum, ciuitatum, & villarum iurisdictionem temporalem habentes, qui sanè absque dubio supremum principem recognoscunt: tunc inter laicos, & contra illos seruabitur Ius Civile, & sic procedat c. constitutus, de restit. in integ. & n. 104. aduertit quòd licet ea, quæ suprà dicta sunt, secundum principia Iuris vera sint, non tamen probantur in hoc tex. quia est localis eius constitutio ad clericos variis commorantes solum pertinens, vt eius verba demonstrant ibi, Parisiis commorantes, &c. sicut & illa, de qua in c. 1. de locato, & in cap. super specula, de priuileg. nec nouum in Iure esse ait vt in corpore Iuris inferantur leges, & priuilegia certis tantum locis concessa

S V M M A R I V M.

- 1 Cause clericorum secundum Iura Canonica, non secundum consuetudines laicorum terminari debent.
- 2 Causa clericorum contra laicos in terris Ecclesiæ secundum Ius Canonicum sunt decidenda.
- 3 Ecclesia quando non habet supremam potestatem temporalem tunc, inter laicos & contra illos seruatur Ius Civile.
- 4 Constitutio huius tex. est localis ad clericos Parisiis commorantes solum pertinens.
- 5 In Iure nouum non est, vt in corpore Iuris inferantur leges & priuilegia.

C A P. Quod clericis. IX.

- 1 **A**D n. 2. in fine. Quòd laici quando trahuntur ad iudiciu à clericis in locis vbi Prelati iurisdictionem temporalem habent, debet præcisè quoad illos Ius Canonicum obseruari, quia causa clericorum secundum Iura Canonica, non secundum consuetudines laicorum terminari debent. Consonant cap. consuetudo dist. 1. Barbof. Iur. Can. selecta. Tom. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudex ecclesiasticus adiri potest ob negligentiam Iudicis secularis in administranda Iustitia.
- 2 Cap. nuper 6. de donat. in eo virum, & vxor. intelligitur.
- 3 Cap. literis 5. de pignorib. declaratur.

86 Pratermissa, & additamenta ad Collectan.

- 4 Cap. ex parte 15. hoc tit. de foro comp. interpretatur.
- 5 Cap. 1.87. dist. exponitur.

C A P. Ex tenore. XI.

Post num. 1. Probat hic text. propter negligentiam Iudicis secularis, si partibus iustitiam facere distulerit, poterit adiri Iudex ecclesiasticus. consonant cap. ex transmissa 6. cap. ex suscepto 10. cap. cum contingat 15. hoc tit. cap. deputati, de appell. cap. Romana, de suppl. negl. Pralat. lib. 6. cap. Romana, de appellat. eod. lib. exornant gloss. verb. pacifica, & verb. patet in cap. fin. de officio Archid. Couarr. pract. cap. 6. num. 1. Vincent. de Franch. decis. 178. num. 8. Castill. controu. lib. 3. cap. 25. Alex. Trentacinq. var. resol. lib. 2. resol. 2. Mari. Antonin. var. resol. lib. 1. resol. 108. casu 3. vers. hinc est, Bellex. disquis. cleric. part. 1. tit. de favore cleric. person. §. 2. num. 25. & tit. de favore cleric. reali, §. 5. num. 37. & 82. Ciardin. controu. forens. cap. 56. a num. 2. Bobadil. in sua politica lib. 2. cap. 17. num. 106. Menoch. remed. 7. recup. quest. 5. & remed. 3. retin. n. 356. D. Acuña ad cap. quisquis 3. dist. 83. Ego ipse de officio, & potest. Episcopi part. 1. tit. 3. & citati per me in collect. ad d. c. ex suscepto, n. 2. Et licet in eo conclusio hæc probetur, in hoc text. tamen requiritur ultra viduitatem, quod causa sit ecclesiastica, vel detur defectus iustitiæ in Iudice laico, vt vidua secularem coram Iudice ecclesiastico conuenire valeat.

2. Obstat tamen difficilis text. in cap. nuper 6. de donat. inter virum & uxorem dum ibi constat admixtam fuisse in iudicio Ecclesiæ quandam mulierem viduam petentem partem cuiusdam terræ, quam dicebat sibi in dotem concessam à suo marito, & quod cum consultus fuisset Summus Pont. super dubio iuris quod oriebatur circa ipsam petitionem, an scilicet valida fuisset talis concessio, propterea quod maritus præfatus non habebat terram illam tanquam propriam, sed tantum dum viueret, respondit quid erat obseruandum à Iudicibus in eo casu: vnde ex isto textu colligi videtur quod etiam quando non datur defectus in Iudice seculari, vel quando causa viduæ non est ecclesiastica, sed merè temporalis, adhuc potest Iudex ecclesiasticus habere legitimam cognitionem ratione solius viduitatis, sed interim dum alia melior occurrerit solutio, respondendum mihi videtur, textum illum in d. cap. nuper, intelligi debere seruatis seruandis, & datis terminis habilibus, id est, concurrentibus qualitatibus huius text. in presenti, & non alio modo,

Obstat deinde text. in cap. in litteris 5. de pignoribus, vbi mulier, cuius maritus absens erat, ac ideo pro vidua reputabatur, eius dotem coram Ecclesiastico Iudice exegit sed quamuis Felin. in cap. licet ex suscepto, in princ. hoc tit. propt. eum refert Ceual. de cognit. per viam violent. part. 2. quest. 13. n. 7. dixerit quod male ad illum textum responderi poterit absque diuinatione: nihilominus bene quadrat intellectus si dicamus quod in illo textu non erat iam congruum remedium coram Iudice seculari ad consecutionem iustitiæ prædictæ mulieris: ea enim à Regio Iustitiariorum capta & spoliata fuerat minus iustè, vt ibi dicitur in principio, bonaque omnia, ex quibus dotem habere debebat, de mandato eiusdem Iustitiariorum penes fratrem sui mariti, & alios retinebantur, absque eo quod posset consequi suam satisfactionem; & cum in his terminis patens sit aditus ad Ecclesiam, non est mirum quod admitteretur illius petitio à Iudice ecclesiastico tanquam in casu licito, & permissio, & in quo habet plenam, & actuale iurisdictionem.

Vltcrius obstat cap. ex parte. 15. hoc tit. de 4 foro comp. Sed breuiter responderetur procedere in specie de qua loquitur, hoc est, in vidua spoliata, & oppressa: eo enim respectu bene potuit petere satisfactionem suam iniuriæ coram Iudice ecclesiastico, vt consequeretur restitutionem; secus ergo elset si hæc qualitas deficeret, quia tunc contrarium elset dicendum.

Denique obstat cap. 1. dist. 67. vbi expressè cauetur quod omnes causæ ad viduas spectantes Episcoporum iudicio exequi possunt: responderi poterit eius decisionem intelligendam non quoad iurisdictionem, de qua loquitur text. in presenti; sed tantum quoad protectionem, siue patrocinium, quod Ecclesia velut pia mater affectuosè impendit omnibus, & maxime illis, qui miserabiles sunt, & in quibus militantes rationes, quæ in viduis procedunt.

S V M M A R I V M.

- 1 Clericum non potest sibi constituere Iudicem laicum etiam cum iuramento, & de consensu alterius partis.
- 2 Cap. si quis pullatus 3. 3. quest. 6. intel. ligitur.
- 3 Cap. Mandastis 10. 2. quest. 5. declaratur.
- 4 Nobilitatis privilegio an possint nobiles renuntiare.

C A P.

Post num. 1. Probat hic tex. clericum non posse constituere sibi Iudicem laicum, etiam si proprium Iuramentum, & adversarij consensus accedat. Consonant cap. placuis 43. 1. q. 1. cap. 2. cap. si quis contra clerum 4. cap. significasti, cum aliis hoc tit. cap. contingit 36. de sent. excom. cap. grauem, de excess. Pral. cap. 1. hoc tit. in 6. l. sanctus C. de sacros. eccles. l. generaliter, Auth. statuimus C. de Episc. & cleric. l. Castellana 12. tit. 22. part. 3. l. 57. tit. 6. part. 1. l. 27. tit. 34. part. 6. Exornat ultra citatos in collect. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 10. cap. 11. num. 33. & 37. Anton. Fab. in ration. ad tex. in l. ius publicum ff. de pact. Osuald. ad Donel. comment. Luris Civilis lib. 17. cap. 20. lit. X & Y. Bonacin. de contrah. disp. 3. q. 1. puniso 1. num. 1. Villalob. in sum. p. 2. tract. 19. diffie. 1. num. 5. Christoph. de Anguiano de legib. lib. 2. controu. 2. a. n. 34. & lib. 3. controu. 4. num. 35. & controu. 25. per tot. Ioan. Maria Nouar. quest. forens. p. 1. q. 43. num. 4. & q. 66. num. 6. & q. 76. num. 4. & in praxi electionis fori sect. 3. q. 7. m. 14. Aloyf. Ricc. in praxi var. resol. p. 3. resol. 578. m. 4. & in decis. Curie Archiep. Neapol. p. 1. decis. 163. num. 9. & p. 2. decis. 160. Narbona super 3. p. Recop. l. 14. tit. 2. lib. 6. glof. 4. D. Acuña in cap. non oportet 3. dist. 42. num. 2. cum seqq.

2 Non obstat tex. in cap. si quis pulsatus 3. 3. q. 6. quatenus admittit quod clericus possit coram non suo Iudice respondere, quia non intelligitur de Iudice seculari, quod si ita esset, contineret maximam absurditatem, sed intelligitur de Iudice alio ecclesiastico, concurrente proprii Episcopi consensu.

3 Nec etiam obstat cap. mandasti 10. 2. q. 5. & cap. nos si incompetenter, 41. 2. q. 7. quia respondetur quod etsi in vtriusque specie appareat sum. num. Pont. permisisse quod Imperatores habuissent iudicium in sua causa, id tamen non fuit constituendo ipsos in Iudices auctoritative, & ex iure proprio, sed tantum veluti ex commissione, & de eiusdem Pontificis auctoritate, ut ita eo modo esset maior satisfactio circa purgationem eorum rerum, quæ eidem Pontifici obiciebantur, ut colligitur ex verbis eorundem textuum.

4 Ad num. 3. in fine. Adde Ignat. del Villar in synas responsor. lib. 1. resp. 6. m. 15. Narbona l. 14. glof. 4. num. 2. tit. 2. lib. 6. Recop. apud quos est magis recepta opinio quod priuilegijs nobilitatis possunt ipsi nobiles renuntiare.

Ad num. 2. Probat hic tex. Iudicem loci delicti posse agere de eius punitione, quamuis alias delinquens sit de aliena iurisdictione, ultra citatos in collect. vide Vincent. de Franchis decis. 37. Decian. in tract. crimin. lib. 4. cap. 16. & 38. Fachin. contr. lib. 9. c. 20. Osuald. ad Donel. comment. lib. 17. cap. 16. lit. C. Caball. resol. crimin. cent. 2. casu 162. per tot. vbi num. 29. asserit procedere, licet alij Iudices ad talem punitionem possint habere cognitionem, quia adhuc Iudex loci, vbi delictum commissum est, magis competens iudicatur, Mauric. de Alzedo de praecllent. Episcop. dignit. p. 1. cap. 12. n. 58. Nec obstat tex. in l. 1. c. vbi de crimin. in cuius specie docemur quod rei delinquentes vbiunque reperti fuerint, ibi puniri debent; quia omnia responsione Osualdi ad Donel. lib. 17. cap. 16. lit. E quem sequitur Balboa ad cap. fin. §. 3. m. 156. inf. hoc tit. existimantis hoc fuisse in hoc textu permixtum propter publicam vtilitatem, ad quam peccat ne delicta maneant impunita. Cap. ut fame, de sent. excom. quia respondetur particulam vbiunque, de qua in d. l. 1. non esse generaliter accipiendam, itavt vbiunque reperiantur, puniantur etiam, sed particulatim vbiunque reperiantur domicilium habere.

CAP. Ex parte. XV.

Ad num. 6. Quod miserabilis persona potest laicum interdictio unde vi coram Iudice ecclesiastico convenire, etiam si res subtrahita feudalis dicatur, ultra citatos in collect. docent Vincent. de Franchis decis. 178. num. 8. & decis. 194. & 599. Gail lib. 1. observ. 1. num. 42. Osuald. ad Donel. comment. lib. 8. cap. 32. lit. K. & lib. 17. cap. 20. lit. B. Schiford. ad Fabrum tract. 4. q. 4. Alex. Trenacinq. var. resol. lib. 2. tit. de citat. resol. 2. num. 26. Card. Tusch. practice conclus. tom. 5. lit. M. concl. 254. num. 10. Ioan. Maria Nouar. in praxi electionis, & variat. fori sect. 3. q. 4. num. 7. 2. Roder. à Cuius in cap. 1. num. 3. dist. 87. Ratio est, quia vbi agitur de iniuria, aut violentia miserabilibus illata, causa & defensio ad Ecclesiam spectat, iuxta tex. in cap. si quis et l. 24. q. 3. & cum interdictum unde vi locum habeat cum quis à possessione fundi, vel ædium per vim, vel iniuriam eiectus est, l. 1. c. unde vi, §. recuperanda, instit. de interdictis, ideo in presenti vidua tanquam miserabilis persona potuit interdictio illo adversus nobilem etiam laicum coram Iu-

dice ecclesiastico uti, iuxta tex. in d. cap. super quibusdam, de verb. signif.

C A P. Conquestus. XVI.

AD num. 2. in fine. Et sic videtur hunc tex. positum fuisse quasi pro ampliacione ad cap. cum sit generale, sup. hoc tit. ut sic constet quod non solum potest competere iurisdictioni Iudicibus ecclesiasticis aduersus laicos, cum conueniuntur ab Ecclesiis super maleficiis in ipsas commissis, pro ut ibi deciditur; verum & cum illarum est damnum aduersus bona temporalia, seu contra iurisdictionem, seu quid aliud, quod iure speciali eisdem Ecclesiis applicatum est, ut aperte colligitur ex littera huius text. in princ. Ita Felician. de Vega in relect. ad hunc tex. num. 3. vbi num. 8. ait aperte constare ex isto textu quod quando sacrilegium simpliciter committitur aduersus Ecclesiam, siue eius bona, non incurritur excommunicatio ipso facto, nisi cum adest effractio, siue spoliatio violenta.

S V M M A R I V M.

- 1 Privilegiatus ut non teneatur respondere nisi in certo loco, si in alio respondere, vel soluere promisit, ibi poterit conueniri.
- 2 Successor in officio tenetur adimplere contractum sui prædecessoris, & soluere debitum ab illo promissum.
- 3 Successor ligatur ad obseruantiam eorum, quæ à prædecessore sunt concessa.
- 4 Privilegia concessa ob benemerita transeunt in contractum onerosum, & ideo successor tenetur illa seruare.
- 5 Successor per electionem tenetur seruare facta sui prædecessoris sub nomine dignitatis.
- 6 Successor Principis contraveniens factis antecessoris dicitur contravenire sibi ipsi.

C A P. Dilecti filij. XVII.

AD num. 1. in fine. Probat hic text. quod Privilegiatus ut non teneatur respondere nisi in certo loco, si in alio respondere, vel soluere promisit, ibi poterit conueniri, concordant. tex. in cap. fin. hoc tit. & in cap. 1. §. neque etiam, cod. tit. lib. 6. & in l. 3. ff. de bonis auct. iudic. possiden. & in l. quarto 100. ff. de solut. & in l. 1. ff. de ea quod certo loco, & in l. contraxiss. 20. ff. de action. & oblig. & in l. argentarium 45. ff. de iudic. & in l. 1. C. vbi conuen. qui certo loco dare promisit, l. Castell. §. tit.

9. pars. 1. l. 3. 2. tit. 2. pars. 3. l. 1. & 2. tit. 16. lib. 8. Recop. & l. 20. tit. 2. l. lib. 4. Recop. Exornant Cou. pract. cap. 10. num. 5. Gutier. de iuram. confirm. p. 3. c. 16. n. 4. & canon. lib. 1. c. 34. n. 9. Montealegre lib. 1. praxi civilis c. 9. n. 3. 23. & lib. 2. c. 2. §. 17. Pichard. in manu ducti. ad praxim p. 2. prac. 4. num. 3. 39. & 40. Ratio est, quia cum quis certo loco soluere promisit, ibidem etiam contraxisse videtur, d. l. 3. ff. de bonis auct. iud. possiden. d. l. contraxisse.

Ad num. 2. Quod successor in officio tenetur adimplere contractum sui prædecessoris, & soluere debitum ab illo promissum, ultra citatos docent Molin. de iustit. disp. 541. & seq. Narbona in 3. p. Recop. l. 11. tit. 5. lib. 7. glos. 3. n. 7. vbi n. 11. quandam resolutionem affert, quæ peculiaris est circa Reges Hispaniæ, videlicet quod etsi aliàs quando Princeps aliquis suo nomine contrahit, non possit successorem ad sui contractus obseruantiam adstringere, poterit nihilominus si id faciat nomine Regni, & ad publicam utilitatem. Petr. Surd. conf. 419. num. 27. vbi multorum probat auctoritatibus quod successor ligatur ad obseruantiam eorum, quæ à prædecessore sunt concessa si per successionem admissus sit in dignitate; nam aliàs sibi ipsi contradiceret, ut inquit Bald. in conf. 326. col. 3. vol. 1. relatus à Rolan. in conf. 11. num. 4. 2. vol. 2. Et maxime id vendicat sibi locum quando tractatur de concessis à prædecessore ob benemerita concessionarij, quo casu talis concessio reuocari non potest, ut ex multis probat Menoch. in conf. 100. 3. num. 64. qui inter alios allegat Roder. Suar. alleg. 10. qui indiuidualiter loquitur de Rege Hispaniarum, qui donationem factam ob benemerita à prædecessore reuocare non potest. Et 4 quidem verum est, quia privilegia concessa ob benemerita transeunt in contractum onerosum, & ideo successor tenetur illa seruare, quia ligatur ex contractu prædecessoris, Canonistæ communiter in cap. 1. de probat. & in cap. Abbate sane, de re iudic. in 6. Bart. in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi, aut clam. Bald. in d. cap. 1. vbi ait quod pacta inter Federicū, & ciuitates Lombardiæ, quæ continentur in pace Constantiæ, sunt seruanda per Imperatores, qui successerunt in Imperio, idem Bald. in l. digna vox C. de legib. Oldrad. conf. 94. incip. Eleganter, Paul. de Castro in l. fin. C. de transact. Igne. in l. donationes quas. C. de donat. inter vium & vxor. Rimald. in conf. 63. n. 32. qui loquens de Duce Mantuæ ait quod ipse non potest à contractu suorum prædecessorum recedere, laf. conf. 1. col. 2. vol. 1. Grammat. conf. 100. Ofasch.

Osasch. qui alios citat in decis. 139. n. 11. Bursat. in conf. 160. sub n. 36. vol. 2. Crauet. conf. 241. sub num. 17. Gabr. commun. tit. de iure quasito non tollen. concl. 5. num. 2. Foller. in pract. verbo, & submissionis sub num. 37. Iaf. conf. 20. vol. 2. & conf. 86. vol. 3. Paril. conf. 2. n. 13. 2. vol. 4. Socin. iun. conf. 60. num. 18. & 29. vol. 3. Roland. d. conf. 1. ubi supra vol. 2. & conf. 13. num. 36. & seq. vol. 3. & conf. 100. num. 138. & seq. vol. 4. ubi loquitur de fucellore per electionem, qui tenetur servare facta sui predecessoris sub nomine dignitatis, Natt. consil. 122. num. 3. Petra de potestate Principis in 2. dubit. princ. num. 179. vers. sexto declarat. fol. mibi 182. Menoch. conf. 1. num. 228. & conf. 264. n. 15. & seq. vol. 3. & conf. 721. num. 3. & d. conf. 1003. num. 98. Surd. decis. 326. num. 5. Rodolphin. de absoluta Principis potest. cap. 6. num. 195. Peregr. de iure sibi lib. 1. tit. 3. num. 45. Becc. conf. 56. n. 8. vol. 1. Tiber. Decian. conf. 25. n. 41. vsque ad 48. vol. 1. adiciens post Baldum quod successor Principis contraueniens factis antecessoris, dicitur contrauenire sibi ipsi, ex quo semper est vnum imperium, & ab aliis spectet successoribus, quod ipsi predecessori suo prestat, Ioan. Anton. Georg. alleg. 15. num. 12. vsque ad 16. fol. 148. ubi amplius notat num. 14. & 15. quod huiusmodi questio non pendet ex potestate personalis, sed coronæ ac dignitatis, ideoque etiam tyrannus quando concedit Regio nomine, obligat legitimum successorem iure perpetuo in illa dignitate.

Ad num. 5. Vide addita ad c. 1. de immun. Eccles. lib. 6. num. 9.

Ad num. 9. An expensarum appellatione veniant damna & interesse, vltra Surd. citatum, vide Perez ad lib. 4. Ordin. pag. 832. Card. Tusch. pract. conclusum. lit. E. concl. 637. num. 1.

SVMMARIVM.

- 1 Clerici non possunt prorogare iurisdictionem iudicis ecclesiastici sine proprii Episcopi consensu.
- 2 Consensum prestare prorogationi à clerico factæ spectat ad habentem iurisdictionem quasi Episcopalem, & non ad Episcopum.
- 3 Exemptus non potest sine licentia Papa, cui subditur, prorogare aliorum iudicum iurisdictionem.
- 4 Clericus delinquendo, vel contrahendo potest prorogare iurisdictionem iudicis il-

lius loci, in quo contraxit absque vlla sui Episcopi licentia.

5 Consensus in hoc sex. requisitus sufficit tantum.

CAP. Significasti. XVIII.

AD num. 7. Quod clerici non possunt prorogare iurisdictionem iudicis ecclesiastici sine proprii Episcopi consensu, vltra citatos in collect. docent Anton. de Matthæ. de prorog. iurisd. num. 14. Bernard. VVamel. pract. forens. lib. 1. obser. 12. num. 2. Narbona l. 59. glof. 1. num. 14. tit. 4. lib. 2. Recop. Anguian. de legib. lib. 3. controu. 26. n. 8. Carlaual. de iudic. lib. 1. tit. 1. disp. 2. q. 8. sect. 2. num. 1075. ubi num. 1077. addit ad Abbatem, vel ad alium habentem iura Episcopalia & iurisdictionem quasi Episcopalem, & non ad Episcopum spectare prestare consensum prorogationi à clerico factæ: & deinde subdit Episcopum, & Archiepiscopum non posse prorogare iurisdictionem iudicis non sui, sine consensu suorum Superiorum, additque exemptum non posse sine consensu, & licentia Papæ, cui subditur, prorogare aliorum iudicum iurisdictionem, & à num. 1078. cum seqq. plures assignat rationes, cur in clericis hoc sit speciale.

Intellige de clerico volente, & expresse prorogante, non autem de illo, qui contrahendo, vel delinquendo prorogat, quia tali casu poterit absque vlla sui Episcopi licentia prorogare iurisdictionem alieni illius loci, in quo contraxit, vt colligitur ex cap. dilecti, hoc tit. & expresse resolvunt Marant. de ordine iudic. p. 4. disp. 12. num. 24. Caroc. decis. 52. num. 24. Carol. de Grassis de effectib. clerical. effect. 1. num. 67. cum seqq. Sigism. Seace. de sentent. & re iudic. glof. 7. q. 3. limit. 1. num. 43. cum seqq. Carlaual. d. lib. 1. tit. 1. disp. 1. q. 8. sect. 2. num. 1083. D. Barbof. in l. 1. art. 3. num. 222. ff. de iudic. & in l. hæres absens. §. 1. d. num. 61. ff. eod. optime D. Mari. Cutellian Cod. legum Secular. ad l. Petri 11. not. 7. num. 6. cum seqq. pag. 298. & seq. late Ego ipse in praxi exigendi pensiones quest. 3. d. princ.

Ad num. 14. Quod consensus de quo text. loquitur, sufficiat quod sit citatus, contra glof. tenuit D. Barbof. d. art. 3. num. 182. ubi asserit nullum ad hoc dari inconueniens, propterea quod consensus ipse hic sumitur non in propria significatione consensus, sed tantum pro voluntate: quæ quidem voluntas satis apparere dicitur & per factum, & per coniecturas, & per alios plures

res modos; & tandem concludit quòd si proprius Epifcopus fcituit fubditum fuum coram alio Iudice ecclefiaftico litigare, & tacuit, quòd id fufficit, & ipfum in hoc fequitur Narbona in l. 59. glof. 1. n. 17. tit. 4. lib. 2. Recop.

6 Post num. 13. Ex verbis huius tex. hucusque relatis, probari videtur, fatis non effe quòd Epifcopus confentiat, & licentiam præfter ad hoc vt laici de civili & pecuniaria caufa clerici, eodem confentiente cognoscere & iudicare poffint, dum ait tria requiri copulatione vt clerici alteri Iudici fe fubmittere valeant, id eft, & ipfimet clerici confentiant, ibi, *clerici tamen*; & quòd alienus Iudex ecclefiaftica perfona fit, ibi, *nifi forte fit perfona ecclefiaftica*; tandem tertio ipfe Prælatas confentiat, ibi, *& Epifcopi diacefani voluntas accedat*. Faut cap. cum te 18. de officio deleg. quatenus innuit delegationem faciendam effe perfonis ecclefiafticis, & non laicis, vt patet ibi, *fi fuper caufa, qua tibi ex nofta delegatione committitur à perfona ecclefiaftica*, &c. Verùm communis in cap. per tuas, & in cap. contingit, de arbit. quam fequuti funt Rip. in cap. decernimus n. 34. & ibi Dec. & Abb. hoc tit. Roland. à Valle conf. 4. n. 14. lib. 1. plures per Felician. de Vega in cap. decernimus, de iudic. n. 148. cum feqq. & per me de officio, & poteft. Epifcopi p. 3. alleg. 108. num. 1. & eft de mente glof. in d. cap. contingit, & in cap. peruenit, ad fin. 95. diff. & verb. præter, in cap. bene quidem 96. diff. & verb. ducibus in cap. præter verf. verum 32. diff. diftinguit inter caufas merè civiles & pecuniarias ad ecclefiafticam iurisdictionem fpectantes, & inter fpirituales, ac criminales, vt prioris conditionis negotia delegari poffint laicis ab Epifcopis, aliisque Prælati inferioribus; pofterioris verò non ita: cum qua fententia tranfeunt ferè omnes citatis Iuribus, & in praxi recipitur. Nec eam destruit tex. in præfenti, fi confideremus non vulgare difcrimen verfari inter confenfum Epifcopi, de quo fermo eft in hoc tex. & inter commiffionem, feu delegationem laicis ab Epifcopo factam. Etenim licentia, & confenfus Epifcopi nullam laico tribueret iurisdictionem; quippe Epifcopus in tali fpecie folum exprimeret fuam voluntatem, & laicus remaneret in terminis iuris communis, proceffurusque efferet in negotio fecundum propriam iurisdictionem auctoritate fua, & non aliena ex poteftate feculari, non ex ecclefiaftica, quam nullam committit laico Epifcopus fic confentiens, nec talis Iudex delegatam iurisdictionem exerceret, fed ordinariam propriam, non alienam.

Quæ omnia diuerfimodè fe habent in delegatione, quæ ex diametro diftinguitur à fimplici confenfu, de quo fuprà. Epifcopus enim laicis delegans & committens negotia, vltra fimplicem confenfum, & nudam licentiam, de qua in hoc textu, vltèrius addit commiffionem, & delegationem, tribuitque illis nouam ecclefiafticam poteftatem, fecundum quam ex Ordinariis migrant in delegatos, & iam non auctoritate propria, nec iure fuo, fed alieno in negotiis fibi per Epifcopos commiffis proceffuri funt: quam veriffimam differentiam rectè confiderarunt Felin. & Abb. num. 5. ac Rip. num. 36. verf. 4. & in cap. 2. de iudic. docentes quòd licèt verum fit quòd Epifcopi fimpliciter confentire non valeant, vt clerici coram laicis conueniantur, nec fimplex Epifcoporum confenfus efficere poffit, vt Iudices laici de clericis cognofcant; nihilominus tamen rectè poffant Epifcopi laicis committere negotia civilia ad clericos & Ecclefiam fpectantia, quia inter delegationem, & fimplicem confenfum præfata differentia verfatur.

Minus illi obftat d. cum te, de officio deleg. quo nitebamur reftingere delegandi poteftatem, vt in ecclefiafticas perfonas facienda fit, non in laicos, vt ibidem probari videbatur, quia refpondetur negando in eo tex. talem reftriktionem, aut limitationem probari: cum enim exempla non ardeant regulam iuxta vulgare diciturum, & in d. cap. cum te, perfonarum ecclefiafticarum mentio facta fuerit, ibi, *perfonis ecclefiafticis*, caufa exempli tantum: & quia delegati, de quibus ibi magis frequenter delegare confueverint ecclefiafticis perfonis, confequens eft ibidem non fuiffe decifam, nec determinatam eam dubitationem, an delegatio ecclefiafticis committenda fit, fivè laicis, quinimo propter frequentiore delegandiflum, & in exemplum dumtaxat, meminiffe Pontificem Max. ecclefiafticorum potiùs, quàm laicorum, nec aliquid diffiniuiffe circa quæftionem prædictam.

C A P. Licèt. XX. & fin.

Post num. 1. Probat hic tex. repertum in Curia Romana poffe in ea conueniri pro quibuflibet contrahibus alibi geftis, teneque ibi fe defendere, vt per Duen. reg. 85. limit. 4. Vant. de nullis. fentent. tit. de nullitate ex defectu iurisdic. ordinaria n. 84. vbi iuxta plurimorum fententiam concludit quòd iam non eft dubitandum quòd fi reus conuentus præfens eft in Romana Curia, inibi caufa eius fit tractanda, & quòd
ita

In Lib. II. Decr. Tit. III. De libel. oblat. &c. 91

ita quotidie summus Pont. causas aduersus presentes in eadem Curia iudicibus ibi existentibus indistincte committit absque eo quod possint eorum iudicium declinare, dum tamen non contingat quod antequam fiat citatio, reus recedat, quia si non fuerit facta apprehensio personarum, non erit ibi radicata iurisdicção, ex Donel. comment. iur. civilis lib. 17. cap. 13. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 1. cap. 66. num. 24.

De libelli oblatione.

TIT. III.

C A P. Ignarus. I.

AD num. 1. Quod actor in iudicio libellum in scriptis porrigere teneatur, ultra citatos in collect. docent l. Cast. 40. tit. 20. part. 3. Odofred. de libellis formand. p. 1. c. 1. Maran. de ordine iudic. p. 4. dist. 9. a num. 12. & p. 6. tit. de libelli oblat. Garcian reg. 39. 84. & 163. Petr. Greg. syntagm. iuris p. 3. lib. 48. c. 5. Donel. comment. iur. civilis lib. 23. cap. 4. vbi Olwald. lit. B. C. D. Perez l. 11. tit. 1. lib. 3. ordin. Azcued. l. 4. per tex. ibi, tit. 2. lib. 4. Recop. & tit. 1. in rub. a n. 2. od. lib. 4. Parlad. verum quotid. lib. 2. cap. fin. p. 5. §. 1. a num. 8. Pichard. in manu duct. ad praxim p. 1. §. 2. n. 9. Vnde in cap. quoniam contra, de probat. libellus inter substantialia iudicii connumeratur, Panor. hic n. 12. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 1. cap. 50. num. 19. Coler. decis. 111. num. 1. Quod gloss. in Clem. sepe de verbor. signif. declarat procedere aduersario libellum in iudicio petente, sequuntur Card. hic n. 4. Butr. num. 3. & 33. quamuis in supremis Tribunalibus semper libellus offerendus sit in scriptis, de quo videndus Matienf. in dial. Relatoris p. 3. cap. 43. in princ. Suar. de Paz in pract. p. 1. tom. 1. temp. 4. num. 3. & 4. & probat l. Cast. 2. tit. 2. lib. 4. Recop.

Vbi lite non contestata, &c.

TIT. VI.

AD lite non contestata ad testium receptionem, vel ad sententiam diffinitiuam procedendum non fit extra hanc rub. & sub titulo hoc collocata iura, probantur.

dudum §. 4. vers. partibus, de elect. cap. vnic. de litis contest. cap. cum causam 62. vers. Iudices, de appellat. cap. in nostra. 4. vers. sed idem, de procurator. cap. exhibitus 19. de iudic. cap. cum Ioannes 22. de sent. & re iud. l. propterandum 13. vers. post litem contestatam c. de iudic. l. consensu c. 8. §. fin. C. quomodo & quando Ind. x. Auth. sed & si quis C. de testib. l. Cast. 2. tit. 16. & l. fin. tit. 10. part. 3. exornant Socin. reg. 242. 243. 406. & 499. Anton. Gom. tom. 3. var. cap. 1. num. 19. Marant. de ordine iudic. p. 4. dist. 9. num. 70. Petr. Greg. syntag. iuris lib. 48. cap. 6. in fine, Menoch. de arbitr. casu 61. & de prajumps. lib. 2. praj. §. 4. Malcard. de probat. concl. 683. 1367. Matienf. in dial. Relator. p. 3. cap. 44. Gilchen ad l. vnic. C. de liti contest. n. 50. & 141. Illiger. ad Donel. comment. lib. 2. c. 1. lit. E.

SUMMARIVM.

- 1 Separatio conceditur tam ob adulterium vxoris, quam viri.
- 2 Probationes adulterij presumptiuæ sufficiunt ad illud probandum, quando agitur de separatione thori, & de restitutione dotis.
- 3 Ad adulterium probatur si vir fuerit inuentus in domo & camera alicuius pulchra mulieris.
- 4 Probatio sufficiens adulterij ex quibus apprehendatur.

C A P. Ad hac. I.

AD num. 3. Quod ob adulterium viri sicut ob adulterium vxoris concedatur separatio, & quod par sit quoad hoc in vtroque coniuge separandi ratio, patet ex hoc tex. vbi notant Abb. & omnes, Dec. conf. 531. Cuman. conf. 175. latè Socin. iun. conf. 32. col. 1. lib. 2. & in eadem causa Ioan. Bapt. Ferret. conf. 168. per tot. Burlat. conf. 218. num. 8. Bertazol. conf. crimin. 273. n. 1. lib. 2. Roland. conf. 50. lib. 1. Cou. de sponsalib. p. 2. c. 7. §. 6. num. 6. Mozz. de contractib. tit. de Matrim. §. pro declarat. 7. col. num. 70. Triuifan. decis. 45. num. 1. p. 1.

Et ad probandum adulterium in hoc casu, cum non agatur criminaliter ad poenam infligendam, nec tractetur de separatione matrimonij quoad vinculum, sed quoad thorum tantum, & ciuiliiter ad restitutionem dotis, & causa ista non dicatur grauis, sed leuis, sufficiunt probationes adulterij presumptiuæ, vt videtur voluisse Ioan.

92 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

Ioan. Ande. in cap. maius super glos. 1. col. 2. de adulter. Felin. in cap. præterea num. 3. de testib. & in terminis Ioan. Bapt. Ferret. conf. 168. n. 4. 5. & 20. Socin. iun. d. conf. 32. num. 9. lib. 2. Bertazol. d. conf. 273. num. 4. & ita per coniecturas, & etiam testes singulares, Socin. iun. d. conf. 32. num. 10. 12. 13. & 23. Ioan. Bapt. Ferret. d. conf. 168. num. 5. Bertazol. d. conf. 273. num. 5. Triuifan. d. decif. 21. lib. 2.

3 Ad quod accedit vulgaris illa doctrina Bart. in l. 2. ff. de furto col. 1. dum dicit quod si vir fuerit inuentus in domo, & camera alicuius pulchre mulieris, eo ipso probatur adulterium, & sequitur Anan. in cap. maritus col. 2. super glos. 1. de adulter. Et licet dictum Bart. simpliciter intellectum non procedat cum potuerit ingredi ignorante, vel inuita muliere, vt per Abb. & Felin. in cap. tertio loco, de probat. quando iamen constat de scientia, & consensu mulieris, opinio Bart. de plano procedit secundum Deci. in d. c. tertio loco n. 13. & in indiuiduo firmant Ferret. d. conf. 168. num. 1. Socin. iun. d. conf. 32. n. 16. Bertazol. d. conf. 273. num. 12. latè Mascard. concl. 61.

4 Alia adest magis stringēs doctrina eiusdem Bart. in l. capite quinto. ff. ad leg. Iuliam de adulter. dicentis quod si testes affirmēt quod viderunt aliquem solum in camera cum muliere, vel osculante, vel tangente eam, & multo magis habentem nudam in lecto, & clausam in camera, dicitur sufficiens probatio adulterij, quam doctrinam in indiuiduo admittit Marian. Socin. d. conf. 32. num. 16. Ferret. d. conf. 168. num. 1. ampliās procedere alternatiuē, prout Bartolus loquitur, siue fuerit inuenti soli in camera simpliciter, siue se tangentes, siue se amplexantes, siue in aliis actibus propinquis ad actum, ex Abb. ita declarante in d. cap. tertio loco, vers. unde puto, Bertazol. d. conf. 273. num. 12. & 17. Triuifan. decif. 21. lib. 2. dicens ita iudicatum, quando nihil probatur in contrarium ad excusationem, latè Mascard. d. concl. 59. num. 8.

4 Senectus facit recedere à communibus Iuris regulis.

C A P. Quoniam frequenter. V.

A D num. 5. Quod testes senes, & valetudinarij ante litis contestationem possunt recipi ad perpetuam, vt aiunt, rei memoriam, nec probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, vltra citatos in collect. docent Otalor. de nobilit. p. 5. princ. cap. 1. n. 1. Moner. de distrib. quorid. p. 2. q. 7. num. 6. Patens meus, quem non minus naturæ, quam doctrinæ meæ reueror auctorem, in remiss. ad Ordin. Reg. Lusti. lib. 3. tit. 55. num. 1.

Ad num. 7. Cumque certa senectutis metata vsque ad præfinita nō extet, sed paucis quibuscumque designata casibus, in ceteris ad Iudicis arbitrium recurrendum tutius reputarunt vltra citatos Camill. Gallin. de verbor. signif. lib. 5. cap. 20. num. 354. Gasp. Bæc. de inope debit. cap. 7. num. 16. Paul. Montan. de intel. cap. 5. n. 150. Mari. Giurba in consuet. Messanen. cap. 2. glos. 14. num. 11. & 12. Card. Tuisch. pract. conclus. lit. S. concl. 103. num. 3. Ioan. Maria Nouar. in praxi elect. & variat. fori, sect. 1. q. 19. n. 3. cum seqq. Aloyf. Ricc. in decif. Curia Archiep. Neap. p. 2. decif. 234. num. 3. Steph. Gratian. discept. forens. tom. 2. cap. 328. num. 2. cum seqq. & tom. 3. cap. 506. num. 25. Matthi. Coler. in præfenti n. 3. vbi senes quoad hoc propositum illos vocat, qui vergunt ad annum septuagesimū, neque tamen integros annos septuaginta compleuerunt.

Ad num. 8. Quod Senatus facit recedere à communibus Iuris regulis, præter Flamin. Paris. citatum, tradit Aluarez. de priuileg. miserab. personatum q. 18. num. 77.

DE IURAMENTO CALUMNIE.

De Iuramento calumnie.

T I T. VII.

S V M M A R I V M.

S V M M A R I V M.

- 1 Testes senes, & valetudinarij ante litis contestationem possunt recipi ad perpetuam rei memoriam.
- 2 Senes qui dicantur, Iudicis arbitrio relinquuntur.
- 3 Senes ad hoc propositum illi dicuntur, qui vergunt ad annum septuagesimum.

- 1 Clerici olim iurare prohibebantur.
- 2 Cap. 1. de quò hic intelligitur cum clericus causam sue Ecclesiæ prosequitur.
- 3 Cap. nullus 22. quæst. 5. interpretatur.
- 4 Cap. 1. de Iuram. calum. lib. 6. declaratur.

C A P.

CAP. Inhärentes. I.

- A**D num. 2. Ab Honorio II. in hoc text. clerici eximuntur ab onere præstandi iuramentum calumniæ, quia antiquitus iurare prohibebantur, iuxta text. in l. cum clericis 25. §. 1. in fine. C. de Episcop. & cleric. & in cap. nullus 22. q. 5. Cum turpe sit eos in falsitate calumniæ suspicionem vocare, qui ob Religionis professionem ab utraque abesse putantur. Et licet in d. §. 1. in fine, referatur à Martino Henrico I. privilegium clericis Orientalibus concessum, videlicet ut iurare non compellerentur, nihilominus Honorius in hoc c. illud tam ad clericos, quam ad monachos Occidentales extendit, ita ut nullus per se quicquid iurare compellatur, sed per alium, hoc est, per Procuratorem, vel Oeconomum, sed hoc tantum cum causas suæ Ecclesiæ agunt, vel defendunt, nam tunc etsi compelli non valeant, tamen si iuraverint sponte, admittuntur, *et sic hoc tit.* Et sic intelligendus est text. in præfenti, videlicet cum clericus causam suæ Ecclesiæ persequitur, ut patet ibi, si Ecclesiæ suæ moverit expediri, &c. Sed si non Ecclesiæ, sed propriam causam clerici persequantur, semper compelluntur personaliter calumniæ iuramentum subire, iuxta text. in c. ceterum 5. inf. hoc tit. Auth. principales. C. evā. rationem refert Donel. comment. lib. 24. c. 3. in fine, quia nihil sit adversus honorem clericalem. Ita gloss. hic utrob. criminali, ubi Abb. n. 16. & 19. Illiger. ad Donel. d. c. 3. lit. M.
- 3 Text. verò in d. nullus, procedit quādo clericus propriam causam temporalem apud Iudicem laicum persequitur, quia nec tunc poterit absque Episcopi consensu in propria causa calumniæ iuramentum subire.
- 4 Per hunc text. tenent omnes cōmuniter, iuramentum calumniæ in ipso litis exordio præberi debere, de quo etiam l. 2. in princ. C. hoc tit. per quē text. Donel. d. lib. 24. c. 3. vers. videtur autem mihi, existimavit nullius esse momenti quicquid in iudicio fuerit actū, si à principio hoc iuramentum sit omisū. Sed obstat c. 1. hoc tit. lib. 6. ibi, poterit postmodū in qualibet parte litis iurari, ex quo videtur deduci non esse de substantia ut iuramentum calumniæ in exordio litis exigatur, quia si esset, postmodū in nulla litis parte suppleri poterat, argum. l. heres palam, ff. de testam. Quare DD. varias ad hunc text. in d. c. 1. lib. 6. exquisierunt interpretationes, nam quidam existimant esse constituendam differentiationem inter ius Canonici & Civile; alij putant discrimen versari inter iuramentum calumniæ, & iuramentum de veritate dicenda, ita ut illud ab initio litis, iuxta d. l. 2. hoc Barbos. tur. can. selecta Tom. VI.

post litē contestatā proponi debere; nonnulli credunt d. c. 1. procedere in iuramento calumniæ generali, quod in exordio litis subeundum est, & apponi solet, sed in speciali, quod nō à parte, sed à Iudice in qualibet litis parte quoties viderit expedire, deferitur ex Gail lib. 1. observa. 84. n. 6. pluresque alias interpretationes refert Illiger. ad Donel. d. c. 3. lit. H. cum quo prosequere.

DE ORDINE COGNITIONUM.

De Feriis.

TIT. IX.

CAP. Licet. III.

AD n. 6. Quod necessitas, & paupertas laborantem in diebus Dominicis excusat, præter citatos in collect. resolvit Cornel. Benincal. de pauper. q. 4. n. 28. Suar. de relig. tom. 1. traç. 2. lib. 2. c. 32. ubi latè de excusatione ob sui ipsius, familiæque indigentiam, ac necessitatē proximi, Iacob. de Graff. in aurei. decis. p. 1. lib. 2. c. 35. n. 3. ubi n. 31. subdit nec excōmunicatione aliqua ligari eū, qui iustis de causis diebus festiviis opera servilia exercet, si lata à Iudice sit excōmunicatio contra laborantes diebus festiviis, Camil. Borel. in sum. decis. p. 2. tit. 38. de feriis num. 67. cum duobus seqq. Quod tamen intelligendum est, dummodo divina non prætermittantur Officia, Card. Tolet. in sum. cap. 25. in fin. 3.

DE ORDINE COGNITIONUM.

De Ordine cognitionum.

TIT. X.

SUMMARIUM.

- 1 Exceptio consanguinitatis si opponatur mulieri petenti aliquem in virum, prius de illa cognoscendum est, quam matrimonij questio terminatur.
 - 2 Cap. ex conquestione 10. de restit. spo. liat. intelligitur.
 - 3 Cap. litteras, eod. tit. de restit. spo. liat. interpretatur.
- Cap. porro, de diuort. declaratur.

CAP. Intelleximus. I.

Ro ex oratione huius principalis conclusionis habentis quod si mulieri petenti aliquem in virum, opponatur exceptio consanguinitatis, prius de illa cognoscendum est, quam Matrimonij questio terminetur, non tamen super illa exceptione, sed super matrimonio tenebitur Iudex pronun-

I tiare,

94 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

tiare, vide præter citatos Robert. lib. 1. *sentent.* c. 12. Othom. lib. 6. *obferuat.* c. 6. Azini. in *praxi.* §. 2. c. 18. Cuiac. lib. 9. *obferu.* 33. Donel. *comment. iur. Ciuilis* lib. 18. *cap.* 12. & *cap.* 22. Gilchen in l. 1. à n. 6. C. de *ordine cognit.* Fach. *contron.* lib. 1. c. 43. Menoch. de *arbitr.* lib. 1. q. 45. Ioan. Garc. de *nobilis. glos.* l. n. 18. Anton. Fab. lib. 15. *coniectur.* c. 1. & lib. 16. c. 3. & de *errorib. prag.* p. 1. decade 18. *errore* 3.

2. Contra quam conclusionem non obstat text. in c. ex *conquestione* 10. de *restit. spol.* vbi exceptio confanguinitatis peremptoria fuit opposita, & tamen non suspendit negotium principale, quia respondetur illum textum loqui in iudicio possessorio recuperande, vbi non de viribus matrimonii, sed de eius possessione tantum agitur, ex eo quod mulier fuerat spoliata. Similiter non obstat *cap. litteras, eod. tit. de restit. spoliat.* procedit enim eius resolutio ex eo, quia mulier fuit parata exceptionem confanguinitatis incontinenti probare, & periculum incestus etiam imminabat, & iuris iurandi religione affirmabat exceptionem esse veram, eamque malitia: non opponere. Et in c. *porro, de diuort.* ideo ibi exceptio affinitatis etiam publica sit, non admittitur, quia maritus iuris ordine non seruato, sua propria auctoritate absque iudicio Ecclesiæ vxorem à se dimiserat, quod sibi prohibitum est, c. *multorum* 35. q. 6. ita similiter est interpretandus text. in *cap. accedens* 4. *vt lite nõ contest.* Corra. lib. 2. *miscel.* c. 2. n. 7. Sanch. de *Matrim.* lib. 10. *disp.* 12. *num.* 38. qui notant ideo in terminis *cap. significasti eod. tit. de diuort.* permitti marito vxorem propter adulterium, & incesti periculum propria auctoritate à se dimittere, nec vxori restitutione competeret; quia antequam eam postulasset, publicè in iudicio fuit confessa adulterij crimen commississe, vti ex verbis illius text. constat ibi maritum materiam adulterandi præbuisse.

C A P. Cùm dilectus. II.

PRO declaratione principalis conclusionis huius text. habentis quod si reus contra actorem per viam exceptionis spoliacionem opposuerit, prius audiendus est reus, & probata exceptio non cogitur respondere, nõ tamen ea ratione restitutus est. Si verò per viam actionis reus spoliacionis opposuerit aduersus actorem, tunc vtraque questio simul terminatur, & probata exceptione reus restituitur, vide Cou. lib. 1. *var. c.* 16. n. 14. Menoch. *remed.* 1. *recup.* n. 387. Donel. *comment. iur. Ciuilis* lib. 17. c. 18. & lib. 23. *cap.* 4. Cuiac. lib. 9. *obferu.* 21. Surd. *conf.* 27. n. 27. Marta de *iurisdic. p. 4. casu* 107.

Martin. de Larreatigui *selekt. iuris* lib. 6. c. 7. *cam segg.*

Difficilis solet hic textus reputari dū ex eo apparet Abbate de Ferentino aduersus nobiles viros questionē proposuisse, & ita partes actoris sustinuisse, proindeque debuisset nobiles prædictos, qui partes rei sustinebāt, corā seculari Iudice cōuenire, iuxta reg. *Liuris ordinem C. de iurisd. omn. iudic.* & c. cū sit generale, de foro comp. nõ verò corā Iudice ecclesiastico, vt textus hic decidit. Cui difficultati dupliciter responderi solet. Primò, quòd procedit in hac parte de cōfisso ex speciali consuetudine, qua attēta in aliquibus locis introductum est, vt clericus possit laicū reum corā ecclesiastico Iudice cōuenire, vt probatur in c. si clericus laicum, *sup. de foro comp.* ibi, licet in plerisque partibus aliter de consuetudine habeatur. quibus verbis Pontifex tacitè videtur talē approbasse cōsuetudinē, vt multis relatis offendit P. Suar. pro *defensione Fidei contra Anglicana secta errores*, lib. 4. c. 14. n. 16. licet è cōuerso nulla valeat cōtraria cōsuetudo, videlicet vt Iudex laicus de causis clericorū possit cognoscere, ita DD. per tex. ibi in *cap. clerici, de indic.* Greg. Lop. l. 2. *glos.* 6. *tit.* 2. *part.* 1. Marta de *iurisdic. p. 4. casu* 101. Azor. *instit. moral.* p. 1. lib. 5. c. 18. q. 12. Salas de *legib.* q. 97. *tract.* 14. *disp.* 19. *sect.* 15. n. 105. Secundo responderi potest quòd Nobiles in hoc textu tãquam rerum Ecclesiæ inuafores cenferi debēt sacrilegij, & nulli liceat, c. quicumque c. *prædia* 12. q. 2. *cap. conquestus, de foro comp.* quod crimen sacrilegij mixti fori est, ex adductis in c. cū sit generale, de foro comp. ideo rectè potuit Abbas de Ferentino prædictos Nobiles coram Romano Pontifice conuenire.

C A P. Tuam. III.

POST n. 1. Casus narrationem post Cuiac. proponit Balboa in *presenti num.* 3. quòd scilicet Henricus I. Capaniæ Comes, Isabella Cypri Reginæ vxorē duxit, ex qua filia procreauit, cuius nomē fuit Alix, quæ ab Isabella matre regnum Cypri obtinuit, & post eam successit Alicis filia, Alix etiā appellata, quæ tanquā Henrici II. neptris Capaniæ Comitatus aduersus Theobaldū VI. eiusdē Comitatus possessore eundē Comitatus vindicabat. Is autē Theobaldus eidem illegitimitatis opponere exceptionē, contendens illegitimam esse eius originē, nam dicebat quòd eius auia Isabella non potuit legitimo matrimonio Henrico II. copulari, propterea quòd prius fuerat Goffredo nupta, à quo temere diuerterat, vt dicto Henrico II. nuberet. Quæ exceptio opposita fuit coram Philippo II. Francorum

corum Rege : vnde cum in ea exceptione agendum esset de viribus matrimonij inter Henricum II. & Isabellam contracti, merito eius discussio ad Sedem Apost. delata est, iuxta decisionem *tex. in cap. lator, qui filij sint leg.* Interim tamen dum hæc naturalium quaestio apud Sedem Apost. tractabatur, decessit Philippus Francorū Rex, ei- que successit Ludouicus VIII. anno Christi 1223. & cum Regina Cypri apud Ludouicum instaret vt causam principalem definiret, Honorius III. hæc epistola Regē hortatur ne antea de proprietate comitatus iudicaret, quàm ipse Pōtifex illegitimitatis quæstionē quasi præiudicalem & peremptoriam ad iudicium Ecclesiæ pertinētem terminaret, ne aliàs confusione quadā iudicij ordo turbaretur. Cuius nostri *tex. us* species procedit quando pendente coram seculari successione causa illegitimitatis exceptio coram Iudice ecclesiastico agitur, quo casu verum est in causa principali supersededū esse quousque super exceptione pronuntiātū sit, etiam quāvis causa incidens, & peremptoria sit. At verò si coram eodem Iudice vitraque causa tractetur, Iudex de vitraque causa simul cognoscit, & solum super principali pronuntiat. *l. 1. C. de ordine iudic. notant Panorm. n. 4. Anchar. n. 8. & Butt. n. 11. in presenti.*

2. Ad n. 2. in fine. Quando quæstio matrimonij versatur super nudo facto, nèpe an matrimoniu sit contractū, necne, Iudex secularis cōpetens est ad eius cognitionē, vt per Vincent. de Franch. *decif. 36. Farin. in praxi crim. p. 1. q. 8. n. 25. D. Barb. in l. Titia n. 22. ff. solut. matr. Morl. in emporio Iuris tit. 2. in pr. ad n. 165. & seq. Paz. de reueta c. 12. n. 64. & seq. & n. 67. Cast. controu. 3. m. 5. c. 105. n. 5.* At verò quādo quæstio matrimonij vti spiritalis tractatur, videlicet an matrimoniu sit legitimū, necne, tunc secularis Iudex de hac exceptione non potest cognoscere, vt probat *tex. in presenti, & in c. causam qua, qui filij sint leg. D. Barb. in d. l. Titia n. 22. Ceuall. de cognit. per viam viol. p. 2. q. 25. n. 12. & 13. Carol. de Grassi. de effect. cler. affectu 1. n. 398. & 401. cū segg. Castil. *decif. 105. n. 3. Ioseph. Sesse Aragon *decif. 390. n. 24. cū segg. Idē* procedit quando quæstio mixta est D. Barb. in d. l. Titia n. 24. & 28. Carol. de Grassi. d. effectū 1. n. 407. latissimē D. Sperel. in *decif. fori ecclæs. *decif. 9. per tot.****

non potest, quando cum vitio ad meliorantem peruenit.

3. Possessor male fidei rem retinere poterit propter expensas factas causa fructuum percipiendorum.

C A P. Super. IV. & vlt.

AD n. 3. Quòd retineri nō potestres ab eo, ad quē cum vitio peruenit, præter Surd. citatum in collect. tenet Arism. Tapat. *var. tit. 118. c. 4. Neguzant. de pign. p. 5. memb. 4. n. 1. Capic. *decif. 2. Cauale. de tutore n. 165. Quesda in variis q. Iuris c. 14. num. 7. Card. Tusch. *pract. concl. lit. R. concl. 107. num. 15.***

Ampha etiam rem melioratam pro melioramentis retineri non possē quando cū vitio ad meliorantem peruenit, vt per Lancel. *de attent. p. 3. c. 24. q. 29. n. 9. Carot. de locato tit. de expens. num. 18. fol. 212. Sebast. Medices de compensas. p. 2. q. 16. n. 17. Statil. Pacif. in tract. de Salutano interdico. in sp. 2. c. 2. n. 236. Dicitur autem peruenire rem cū vitio ad illum, qui eam emit non seruatis Iuris solemnitatibus. Surd. *conf. 28. num. 91. & 92. & *decif. 46. num. 1.***

Propter expensas factas causa fructuum percipiendorum poterit malæ fidei possessor rem retinere, l. si a patre, aliàs si a Domino. §. fructus, l. hæres furiosus 54. ff. de petit. hæred. l. fundus, ff. famil. heres. l. fructus, ff. soluto matr. l. quod in fructibus, ff. de vsur. l. Castil. tit. 28. part. 3. & l. 4. tit. 14. part. 6. glof. verb. quid ad causas, in c. nobis 12. q. 2. Tiraq. de retractu lig. 8. 15. glof. 1. n. 2. Pinel. in l. 2. C. de rescind. vend. p. 2. c. 3. n. 1. ad fin. Sarmien. lib. 1. select. c. 10. n. 14. Neguz. de pign. 4. memb. 5. par. princ. n. 20. Pereg. de fidei em. art. 50. n. 26. Cauale. *decif. 28. num. 5. & *decif. 44. n. 60. p. 1. Mogon. *decif. 33. n. 24. Ioseph. Ludou. *decif. 34. num. 18. Mari. Muta *decif. 51. n. 18. Ioan. Garc. de expens. c. 2. num. 11. D. Barbos. in l. diuortio. §. fin. p. 1. num. 59. ff. soluto matr. Valasc. de iure emphyt. q. 25. num. 5. Giurb. in consuet. Massanens. p. 1. cap. 15. glof. 7. n. 17. Marefc. var. lib. 2. cap. 112. num. 9. Narbona l. 25. glof. 16. n. 30. tit. 21. lib. 4. Recop. Guzman de enit. q. 20. num. 4. Aluarez de primil. pauper. p. 1. q. 41. num. 15. & 16. Sed an huiusmodi malæ fidei possessori concedatur retentio, an verò ablatio, vide Gutier. lib. 3. *pract. q. 68. n. 10. Valasc. *conf. 83. n. 19. Mari. Muta *decif. 51. n. 15. & 16. Aluarez d. q. 41. à n. 45.********

SUMMARIVM.

1. Res ab eo retineri non potest, ad quem cum vitio peruenit.
2. Meliorata res pro melioramentis retineri Barbos. Iur. Can. selecta Tom. VI.

DE CAUSA POSSESSIONIS ET PROPRIETATIS.

De causa possessionis et proprietatis.

T I T. XII.

AD rub. m. 9. in fine. Vide nouissimè Læli. Mancin. *disquisit. genialium, & annuerfar. iuris disput. cent. 1. c. 65. pag. 116. & seq.* vbi dic itiuuilem disceptationem de etymologia possessionis viros maximos illustrè fecisse, & se rem duobus verbis sic absolute promittit. Nā inquit ille, si querendum de etymologia, hoc est, de vera nominis notione, a sedibus possessio dicitur, sin alluio placet, quæ magis videatur ex ratione iuris à pedibus tunc convenientius, traditur ex Paulo in l. 3. in princ. ff. de acquir. posses. & in §. ex contrario ibi, non magis eadem possessio apud duos esse potest, quàm ut tu stare videatur: de possidente itaque dicimus utrūque, ut & stare dicatur, & sedere, & sic possessio aequè bene dicitur, & à sedibus ex Paulo, stare enim nihil aliud est, quàm in se suaque mole consistere, cui opponitur sedere. Vnde Plautus,

*Hos quos videtis stare hic captiuos duos,
Illi qui stant, hic ambo non sedent.*

De origine, & successu possessoris rei, vide eundem Læli. Mancin. d. cent. 2. cap. 66. pag. 158. & seq. & c. 67. pag. 161. cū seq. ad l. 1. ff. de acquir. poss. Et an penes tertium deponi vera possessio valeat, vide eundem Læli. Mancin. d. cent. 1. c. 68. pag. 166. ad l. interest, ff. de acquir. posses. & ad l. licet, §. rei, ff. de positi. Et an possessio iuris sit? vide eundem Mancin. d. cent. 1. cap. 70. pag. 169. ad l. possessio, in princ. ff. de acquir. posses. & ad l. nemo C. eod. & c. 71. conciliatus Paulus in l. 1. §. adipiscimur, ff. eod. & c. 72. conciliatus idem Paul. in l. 1. §. si vir uxori, ff. eod. Et an solo animo amitti possessio queat? vide eundem Mancin. cap. 74. Possessionem iuris quidem esse, sed non ius contendit idem Mancin. c. 79. & 80. ad l. si ea res, §. 1. ff. de action. empti. Et vnica esse possessionem defendit c. 81. ad l. nemo C. de acquir. posses. ciuilem & naturalem possessionem speciem non distare, ob id quod hæc corpore detinetur, illa animo contendit, cap. 82. 83. & 84. pag. 199. cū seqq.

S V M M A R I V M.

1. Causa possessionis et proprietatis apud eundem Iudicem est discutienda.

- 2 L. naturaliter. §. nihil commune, ff. de acquir. posses. intelligitur.
- 3 L. si de proprietate, C. si à non compet. Iud. interpretatur.
- 4 Cap. ex conqueffione, de restit. spoliatur. declaratur.

C A P. Susceptis. I.

AD num. 4. Quòd causa possessionis & proprietatis apud eundem Iudicem est discutienda, docent Sahag. p. 1. c. 1. de sequest. posses. v. 82. Sarmien. lib. 3. selet. c. 12. num. 7. Cuiac. lib. 2. obseru. 35. & lib. 1. obser. 20. & lib. 5. obseru. 15. & 19. Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune ff. de acquir. posses. Ioan. Garc. de nobilit. g. 1. §. 2. num. 12. Et quamvis in d. §. nihil commune, probetur nihil commune habere proprietatem cum possessione, id tamen intelligendum quoad essentiam, & substantiam, & acquisitionem, secus verò quoad cognitionem.

Non obstat tex. in l. si de proprietate. C. si à non compet. Iud. dum probat Iudicem, qui delegatus fuit ad causam proprietatis super possessione pronuntiare non posse, quia responderetur ideo in illa specie Iudicem nō potuisse de causa possessionis cognoscere, quia specialiter delegatus fuit ad cognoscendum tantum de proprietate, & ideo sententia lata super possessione nulla fuit 4 tanquam à non competenti Iudice prolata. Contrà quam solutionem minimè facit decisio text. in cap. ex conqueffione, de restit. spoli. vbi Iudices dati ad causam proprietatis prius de possessione cognoscere potuerunt, & mulierem spoliatam restitueres, quia responderetur quòd licet in specie illius text. Iudices ad petitionem mulieris delegati fuissent ad causam proprietatis nominatim, cognouerunt tamen de possessione cognoscere, ea nempe ratione, quia beneficio, & natura reconuentionis tenebatur cognoscere, quo mediante effecti fuerant competentes.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudex poterit prius causam possessionis definire, & proprietatis causam suspendere, si de possessione, & de proprietate simul actum fuerit.
- 2 Sententia vnica terminari debet possessionem, & petitionem si de utroque simul actum fuerit.

C A P.

AD num. 2. Quòd si de possessione & proprietate simul actum sit, possit iudex prius causam possessionis definire, & proprietatis causam suspendere, teneat *l. Castell. 27. tit. 2. part. 3. Capic. decif. 86. Boët. decif. 23. Staphil. de littera gratia. tit. de signatura litterarum iustitia. §. secundum n. 5. Olafoli. Pedem. decif. 47. Bursat. conf. 234. vol. 3. Menoch. de arbit. casu 371. & remed. 15. recap. n. 36. Sahag in c. 1. de sequest. possiss. n. 86. Fachin. controu. lib. 8. cap. 7.*

2 Non obstat quòd quoties possessorio & petitorio simul actum est, utrumque debet vnica sententia terminari. *cap. cum Ecclesia Sutrina, cap. cum dilectui, inf. hoc tit. quia locum habet ubi de viroque liquet, ex reg. tex. in l. de qua re 74. ff. de iudic. quando verò solum liquet de possessorio, potest super eo tantum pronunciare, ut in hoc tex. in quo iudex omisso petitorio publicauit attestaciones super possessorio, & ita solum liquebat de illo. Sic in presenti docet Anchar. n. 3. & Imol. n. 4. Capic. d. decif. 86. n. 6. non enim liquere dicendum est, nisi cõclusum sit in causa, & probationibus renuntiatum, iuxta celebrem gloss. verb. liquere, in c. significauerunt, de testibus, quam sequuntur Putc. decif. 284. lib. 2. Mascard. de prob. concl. 1106. num. 24. & citati à Farin. in praxi crimin. p. 1. q. 21. à num. 15.*

CAP. Cum Ecclesia Sutrina. III.

Post n. 1. Quòd spoliatus agens simul possessorio, & petitorio iudicio, si probet spoliationem, non verò proprietatem, obtinebit in possessorio, succumbet tamen in petitorio, docent Cou. lib. 1. var. c. 17. à n. 10. & in reg. possessor p. 2. §. 10. Padil. in l. 2. n. 19. C. de seruis. Menoch. remed. 15. recap. à n. 396. Mascard. de probat. concl. 1326. Valasc. conf. 58. Azeued. l. 1. tit. 6. lib. 1. Recop. Fachin. controu. lib. 18. c. 9. Nicol. Garc. de benef. p. 5. cap. 5. num. 59.

De restitutione spoliatorum.

TIT. XIII.

SUMMARIUM.

- 1 Beneficij restitutionem petenti referri non potest quæstio non canonica institutionis.
- 2 Tex. in presenti declaratur.

Barb. lur. Can. selecta Tom. V. I.

Post num. 1. Quòd petenti restitutione beneficij, quæstio institutionis nō Canonice referri non potest, consonant *c. 1. & per tot. 2. q. 2. cap. 1. cap. conquereute, cap. fin. hoc tit. c. cum Ecclesia Sutrina, c. cum super, c. pastoralis, de causa posses. c. 1. cod. tit. lib. 6. l. 1. & per tot. ff. de vi, & vi arm. l. 1. c. unde vi, l. Castell. fin. tit. 10. part. 3. l. 1. cum segg. tit. 13. lib. 4. Recop. exornat præter citatos in collect. Cou. pract. c. 13. Cuiac. lib. 1. obseru. 20. & lib. 16. obseru. 12. Forner. lib. 2. select. c. 14. Donel. comment. lib. 15. c. 31. Azeued. l. 10. n. 25. tit. 13. lib. 4. Recop. Gutier. de iuram. confirm. p. 3. cap. 19. & Canon. lib. 1. cap. 34. Mascard. de probat. concl. 1326. Anton. Fab. de errorib. pragmat. dec. 77. errore 4. nisi possessoria cautx, proprietatis causa annexa sit, quia tunc de possessione nullate nustractari potest nisi prius de titulo proprietatis appareat. l. 2. §. quandoq. de interdict. l. 3. §. hoc autem ff. de itinere, actusque priuato. Non obstant verba huius tex. ibi, prius de violenta eiectione, quàm de Canonica institutione, &c. ex quibus constat ante vllam tituli cognitionem, seu iustificacionem agi debere de possessionis spoliacione, sed eorum sensus est, prius plenariè agendum esse de possessione, nec exinde negatur summarie fuisse actum de Canonica institutione.*

SUMMARIUM.

- 1 Litigans mecum recusari à me potest ne in alia causa iudex sit.
- 2 Calumniator in iure dicitur qui falsa crimina intendit.
- 3 Auth. de testib. §. si verò quis, declaratur.

CAP. Item cum quis. VI.

AD num. 4. Dixi in addit. ad cap. 1. num. 3. de iudic. cum, qui mecum nunc litigat, recusari à me posse ne in alia causa iudex sit, idem colligi videtur ex tex. in presenti, in cuius specie Titius vi occupat, aut clam ingreditur possessionem Seii, & dum spoliatus agere ad restitutionem vult, ei spoliator crimen obiicit, quæsitum fuit, an obiectio criminis remorari restitutionem possit? & responsum non posse, addita ratione, quoniam criminaliter aduersus eum ante restitutionem agere non potest, cum presumatur eius existere inimicus.

98 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

Etat, inquit nonnulli, causa civilis, negotium civile, nam civiliter agebatur remedio restitutionis, & tamen inter colligantes contracta inimicitia creditur. Non defuerunt qui existimarent causam aliquam fuisse inimicitia, videlicet occupationem rei alienæ per vim, nec satis aduerterunt clandestinum quoque possessorem inimicum censeri. Quare Læli. Mancin. *disquisit. genial. & annuversariarum iuris disput. cent. 1. cap. 4. pag. 110. num. 2. cum seqq.* respondet inimici nomen penes Alexandrum Pont. in *presenti* pro ratione propositæ causæ accipi oportere. Calumniator in lure dicitur qui falsa crimina intēdit. *l. 1. ff. de calumniat.* qui, inquam, falsum crimen bonis obiecit, non itaque procul ab inimico est: nam & qui infamat, pro inimico habetur, & calumnia nihil aliud Nonio fuit, quàm malitiosa & mendax infamatio, ex *cap. ult. in fine, de calumniat. ibi, ad infamiam*: & ideo cōcludit *num. 4.* quod in hoc tex. inimicus præsumitur esse is, qui cum bona occupasset, postea ne contra eum ageretur, crimen obiecit, quo iudicium effugiat, ex quo sequela erit: calumniator, ergo inimicus, & non illa, quæ practicis probata est, litigator, ergo inimicus.

- 3 Non obstat Auth. *de testib. §. si verò quis dicat odiosum presentem ad testimonium sibi constitutum, & approbaverit, statim quantum criminalis inter eos lus mouetur, non adit ad testimonium, qui usque ad id infestus est, donec de crimine iudicetur.* Quia respondet Læli. Mancin. *d. cent. 1. cap. 44.* accusatorem eo loci non cum fuisse, qui testimonium ferre deberet, sed eum, aduersus quem dicendū testimonium esset, subdit deinde repetito casu loci illius Iustiniani, non utique probare eum, qui accusasset, præsumi inimicū, sed eum potius, qui fuisset accusatus, nec probare rursus accusatum criminis fieri inimicum accusatori, sed odiosum, & infestum, nec quidem actiue infestum, quasi qui malum intulisset, sed passiuè, quasi qui recepisset, infestum denique hoc est infestum. Et in *fine* notat non inimicum præsumi eum, qui accusatur, sed leniori vocabulo odiosum, atque infestum.

S V M M A R I V M.

- 1 Lite pendente super separatione thori, an potius vxor sequestrari debeat in monasterio, quàm apud honestas matronas, ostenditur.
2 Cautio qualis dicatur sufficiens, remissivè,

- 3 Cautio de non offendendo quando sufficiens sit, arbitrio Iudicis relinquatur.

C A P. Ex transmissa. VIII.

AD n. 6. Vide Rot. per me citatā sub hoc n. quæ reperitur impressa apud Farin. *decis. 245. in nouissimis nouissimarum*, seu p. 4. *diuersi.* ubi ostenditur quibus casibus pendente lite inter maritum, & vxorem super separatione thori potius vxor sequestrari debeat in aliquo monasterio, quàm apud honestas matronas. Et in facto quæstionē habui in causa dinortij, quæ vertebatur coram me inter Don Alphonsum de Reuenga, & eius vxorē D. Annam Mariam Tellez Giron, & celsui quòd licet in hoc textu decidatur vxorē lite pendente, si vir odio illā prosequatur, alicui probæ & honestæ matronæ esse commitendam vsque ad causæ decisionem, ut illam studiosè custodiat, nō ob id excludit quin possit in aliquo monasterio sequestrari, vt obseruant *hic* Butr. n. 9. & Abb. n. 4. sed quando id cōueniat, iudicis arbitrio remittendū esse existimaui, qui pēfatis circumstantiis id decernat prout securitati & honori mulieris viderit melius cōuenire. Quando enim Iudex conditionem alicuius probæ & honestæ matronæ agnouerit, & apud illam iudicauerit mulierē tutē, & honestē permanere posse, id exequetur etiam reclamante marito, quia in monasterio non est recludenda, nec ad illud intrandum compellenda, quādo nulla ratio postulat, ut intret. Si verò Iudex particularium matronarum loci cognitionē nō habeat, vel propter malā conditionē mariti aliās terribilis timeatur aliqua violētia, aut damnum, quod in particulari domo cui-tari non possit, seu aliqua adsint indicia quòd inhonestè viuut, seu denique quādo est persona nobilis & iuuenis, & non possit in domo cum decentia suæ nobilitati conueniente ob tenuēs redditus sibi loco alimentorum assignatos, viuere, tunc prudēs iudex arbitrabitur in aliquo Monialiū monasterio sequestrari debere, quæ verè honestæ matronæ dici possunt, ut sentit Rota *d. decis. 245. n. 4.*

Ad n. 8. Qualis dicatur sufficiens cautio, & quando iuratoria admittatur, dixi latè in *addit. ad collect. cap. ult. de pignori. & cap. qua fronte 25. de appellat.*

Ad n. 9. Quando cautio de nō offendendo sufficiens sit, arbitrio Iudicis relinquatur, iuxta text. in *Liquita 66. §. 1. ff. ad S. C. Trebell.* ibi, *quamuis ei caueatur propter fragilitatem cautionis*, &c. resolunt Abb. in *cap. litteras* num. 7.

num. 7. inf. hoc tit. Tiraq. in l. si unquam, verb. omnia num. 31. Cou. de sponsalib. p. 2. cap. 7. §. 5. num. 2. in fine, Herculan. de cautione de non offendendo, cap. 4. num. 5. & 7. & cap. 5. num. 3. Ioan. Gutier. canonic. lib. 1. cap. 24. num. 10. Menoch. de arbitr. casu 138. num. 8. & casu 139. num. 2. & 3. Farin. in praxi crimin. q. 107. num. 39. Ceual. commun. contra commun. q. 66. num. fin. Card. Tusch. practic. conclus. lit. C. concl. 175. num. 10. Pyrrh. Maur. de fideiusorib. part. 1. princ. in prel. 3. p. & sect. cap. 25. aliis 34. num. 43. fol. mibi 151. Sanch. de matrim. lib. 10. disp. 18. num. 41. & 44. vers. sed facile lis hec dirimitur.

SVMMARIVM.

1 Spolians audiendus non est priusquam rem ipsam, fructusque, & expensas restituat. 2 Restituere habens si pauper sit, quomodo illi succurrendum.

CAP. Grauius. XI.

1 Ad num. 4. Quod is, qui spoliavit, audiendus non est priusquam rem ipsam, fructusque, & expensas restituat, præter citatos in collect. docent Achil. de Grassis decis. 17. num. 1. de restit. spoliat. Cxf. de Grassis decis. 41. aliis 3. num. 8. & 10. eod. tit. Verall. decis. 107. numer. 5. p. 2. & decis. 171. & 184. p. 3. Cou. de reg. peccatum p. 2. §. 6. num. 4. l. Castell. 12. tit. 17. part. 1. & l. 44. tit. 28. p. 3. & l. 9. & l. 10. tit. 10. part. 7. Fachin. controu. lib. 1. cap. 59. Cuiac. lib. 15. obseru. 20. Donel. comment. iuris lib. 4. cap. 24. Amaya lib. 2. obseru. cap. 16. Anton. Fab. tom. 1. de errorib. pragmat. decad. 7. errore 6. & lib. 4. coniect. cap. 17. Cardin. Tusch. practic. conclus. lit. S. concl. 380. Gonzal. ad reg. 8. Cancel. glos. 2. num. 25.

2 Declara nisi habens restituere pauper sit, quia illi decernitur commissio cum claus. confitio de paupertate, expensis, & fructibus ad finem vsque licitis referuatis, ad vltiora procedatur, deque negotio principali tractetur, vt per Vestr. in praxi Romana Curia lib. 4. c. 4. de dolo & contum. n. 9. & lib. 7. cap. 1. num. 8. & lib. 8. c. 3. de restit. in integ. n. 12. Lancel. de attenti. p. 3. c. fin. num. 93. & n. 154. cum seqq. Marches. de commissio. p. 2. c. 2. de commissio. super nullis num. 64. fol. mibi 153. Marefcot. var. lib. 1. c. 86. n. 33. Stephan. Gratian. March. decis. 110. in addit. num. 10. Gonzal. d. glos. 1. num. 25. Gregor. XV. decis. 361. numer. 3. vbi Beltramin. numer. 5. lit. B.

SVMMARIVM.

- 1 Maritus præstando cautionem iuratoriæ satisfaci si ob paupertatem suam cauere non potest de non offendendo uxorem.
- 2 Inimicus offensus, qui fideiussorem non inuenit, potest relaxari cum cautione iuratoria de non offendendo.
- 3 Maxime cum pauper bona conditionis, ac fama sit.

CAP. Litteras. XIII.

Vide quæ dixi in votis decisus Canon.

lib. 1. Foto 9.

Ad num. 12. in fine. Quod maritus, qui cauere de non offendendo uxorem tenetur, quando ab illo propter eius infirmitatem, vel ex alia causa offendi timet, si fideiussorem ob paupertatem inuenire non potest, idque proprio firmaverit iuramento, cautionem iuratoriæ præstando satisfaci, tenent Marc. Anton. Natt. conf. 616. ex num. 7. Gutier. in l. nemo potest, num. 297. ff. de legat. 1. Card. Tusch. pract. concl. lit. C. concl. 175. num. 10. Farin. in praxi crimin. quest. 143. num. 215. & seqq.

Et in inimico offenso, qui fideiussorem non inuenit quod satisfaciatur vt relaxetur iuratoriæ cautionem de non offendendo præstando, resoluunt Clar. in §. fin. q. 47. num. 5. Hercul. de cant. de non offend. quest. 47. num. 1. & 2. Anton. Gom. var. tom. 3. cap. 6. num. 17. Farin. in praxi crimin. q. 107. num. 38. Quod tunc maxime procedit cum pauper bonæ conditionis, & fama sit, & de quo offensionis timor haberi non potest, non si rixosus, malæ conditionis, & famæ, & talis de quo obligatione, & iuramento non obstante valde timenda esset offensa. Ita Gutier. canon. lib. 1. cap. 24. num. 3. Farin. d. quest. 107. num. 41. Sanch. de matr. lib. 10. disp. 18. num. 38. in fine.

De dolo, & contumacia.

TIT. XIV.

SVMMARIVM.

- 1 Contumacia, proprie loquendo, importat virtutis obedientia contrarium.
- 2 Contumacia multipliciter diuiditur.
- 3 Contumax in non comparendo verè & proprie dicitur, & est contumax.
- 4 Contumacia in non parendo, vel in non comparendo.

I 4 paren

100 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

parendo in quo differat?

5 Contumacia, seu inobedientia pro qua sola excommunicatio ferri potest, ſemper eſt peccatum mort.

6 Pœna contra contumaces à lure lato.

Ad Rubricam.

AD num. 3. in fine. Contumacia, propriè loquendo, importat vitiū virtuti obedientiæ contrarium, in eo conſiſtens quòd aliquis Superiori, & cui tenetur, non obtemperat, vt colligitur ex l. contumacia § 3. ff. de rei iudic. & ex cap. de illicita, in fine 24. q. 3. tradunt Card. in Clem. 1. hoc tit. Marant. de ordine iudic. p. 6. memb. 2. num. 7. & poſt Summiſtas verb. contumacia, Rebuff. ad leges Gallic. tom. 3. tit. de contumacia, in præfat. a. num. 7. Planè ſicut ſpecialis virtus obedientiæ in eo conſiſtit quòd quis exequatur præceptum eo quod præcipitur, & ita intendens formaliter obedire ſuperiori; alioquin ſi alia inſtante, aut reſpectu faciat, propriè & formaliter non eſt virtus obedientiæ ſpecialis, ſed alia ad quam pertinet actus ille, qui præcipitur ſic per contrarium propriè & formaliter inobedientia ſpecialis in eo conſiſtit quòd quis non facit id, quod præcipitur, & præceptum tranſgreditur principaliter, quia iubetur eo quod contemnit, vel non vult ſubiici ſuperiori: aliter enim ſi alio reſpectu tranſgredietur, veluti per avaritiam, acediam, libidinem, aut aliam cauſam, quæ ius Superiori debitum non offen- dit, dicitur & erit materialis inobedientia ſuæ in genere inſurgens ex eo quòd iniuſtum aliquid fit, & ita pertinet ad eam ſpeciem peccati ſub qua collocatur tranſgreſſio talis præcepti, ex S. Thom. 2. 2. q. 104. art. 2. vbi Caiet. & q. 105. art. 1. ad 1. Cou. d. §. 9. num. 3. Nau. in man. cap. 23. à num. 35. & paſſim Theologi in materia de obedientia. Sic planè inobedientia ſpecialis, ſeu formalis ſemper eſt peccatum mortale, generalis verò iudicari debet mortale, ſeu veniale, iuxta materiam ſubiectam, & præceptum in quo verſatur, ex traditis per Caiet. d. art. 2. & Nau. citato loco, quod notabis ad cap. 2. hoc tit. & ad cap. qui ſuū 93. diſt.

Multiplaciter à DD. diuiditur contumacia, ſecundum varios, & multiplices reſpectus, vt per gloſ. & omnes in d. c. 2. hoc tit. & in d. l. contumacia, Bart. & alios in l. pen. ff. de integ. reſtit. gloſ. vlt. in Clem. 1. hoc tit. Doctores per text. ibi in cap. venerabilibus, §. 1. de ſent. excom. in 6. Marant. d. memb. 2. à num. 8. Rebuff. d. loco num. 14. Suar. de Paz in præf. p. 1. ſom. 2. cap. 3. num. 2. item toto tit. §. p. 3.

vbi Greg. gloſ. 3. verb. no queriendo. Secundum quos aliquando diuiditur in euiden- tem, veram, præſumptam, interpretatiuam, ſeu ſictam; nonnunquam in manifeſtam & non manifeſtam, & frequenter quoad excommunicationem, & alios Iuris articulos diuidi ſolet in contumaciam, quæ in non parendo, & eam quæ in non compa- rendo, ſeu in non veniendo conſiſtit. Prior committitur vbi quis per ſe, vel per alium comparuit apud Iudicem, vel Superiorem, ſed tamen non parat, id eſt, non exequitur præceptum illius, ſiue in dando, ſiue in faci- endo. Poſterior verò vbi vocatus, aut iuſ- ſus à ſuperiore comparere, aut venire, nec per ſe, nec per alium comparuit, aut venit, gloſ. vlt. in l. vlt. §. 1. ff. de appellat. gloſ. vlt. in d. Clem. 1. vbi DD. omnes, vt per Cou. d. n. 3. Tiraq. de retrac. l. 1. §. 9. gloſ. 2. num. 42. & Henric. in ſum. lib. 13. cap. 27. num. 3. lit. A. Secundum quos poſterior cōtumacia longè grauior eſt, & differt à priori, quoniam licet excommunicatio maior pro leui cauſa, id eſt, pro contumacia ex leui cauſa in non parendo inſligi nequeat, iuxta c. nemo Episcoporum cum ſeq. 11. q. 3. pro contumacia tamen in non comparendo etiam ſuper leui cauſa, quæ peccatum mort. non conſtituat, imponi poteſt, iuxta gloſ. pen. in cap. duo ſunt 96. diſt. quam DD. ſic intelligunt, & recipiunt ibi, Abb. num. 10. & communis in cap. 1. de iudic. plures, vt per Cou. d. §. 9. m. 3. & per Duen. reg. 1 §. 3. ampl. 3. Et iuxta hanc differentiam communiter intelligitur tex. in d. c. 1. vt habetur in ſummario, quòd procedat in contumace in non comparendo. Iuuat eandem differentiam d. l. vlt. §. 1. cum aliis, vbi contumax in non parendo appel- lare poteſt, cum tamen contumax in non comparendo appellare nequeat. l. c. poſt 73. §. vlt. vbi gloſ. pen. ff. de iudic. l. properandum, §. ſin autem reus, verſ. cum ei, eod. tit. c. vlt. verſ. ſunt etiam 2. q. 6.

Sed hæc differentia, & diſtinctio quoad excommunicationem, & pleroſque alios Iuris articulos non ſatis probatur, & confunditur ex his, quæ contra illam tradunt Aretin. & Dec. num. 12. in d. cap. 1. Cou. d. n. 3. Secundum quos contumax in non comparendo, verè & propriè dicitur & eſt contumax; & quemadmodum iuſſus aliquid facere, vel non facere, dare, aut retinere, in loco exiſtere, aut ab eo recedere, & parere iubetur, & parat exequendo, & per contrarium contumax eſt in non parendo ſi præceptum tranſgredietur, nec diſtingui- tur formaliter, aut diuerſam ſpeciem contumaciæ cōſtituit, qui in vno potius quam in

in alio ex prædictis contumax existit, sic iussus comparere, aut venire parat, & obtemperat comparando, seu veniendo; & per contrarium si non compareat, aut veniat, est & dicitur contumax in nō parendo, nec distinguitur eiusmodi contumacia, aut diuersam speciem constituit, alioquin oportet ex singulis præceptis, & rebus, iuxta quas contumacia contingit, varias contumaciæ species constituere, quod est absurdum; præsertim quia licet fateamur grauiorem esse contumaciam in non comparando; non inde sequitur diuersam esse speciem, iuxta illud vulgare, maius & minus non differunt specie. *l. ult. ff. de fundo inst.*

4. Nec obstat quod circa appellationē distinguitur inter vnam & alteram contumaciam ex dictis, quia respondetur discrimen illud non procedere ex eo quod contumacia in non parendo, vel in non comparando, ita differant ut diuersas species constituent, sed ex eo quod grauius delinquit contumax, qui non comparet, ut intendit glos. in d. 5. *l. d. glos. ult.* & vtrouque communis: vel quia contumax in non comparando verus, in non parendo autem nō verus, sed præsumptus, aut interpretatiuus dicitur, ut intendit satis d. §. 1. & d. §. ult. vbi glos. & DD. c. x. vbi glos. in l. 1. *C. quorū appellat.* iunctis traditis per Suar. de Paz d. cap. 31. num. 1. Caf. Barz. decis. 150. num. 10. cum segg. Card. Tufch. *pract. concl. tom. 2. lit. C. concl. 1024.* Camill. Borrell. in *sum. decis. p. 1. tit. 46. num. 166. 175. & 188.* Farin. in *praxi crim. q. 18. num. 5.* 2. apud quos videbis quis verus, vel fictus dicatur contumax. Quicquid Abb. & supra citati distinguant, longè probabilius est in specie, glos. in d. c. duo, non esse constituendum discrimen inter contumaciam, quæ in non parendo, & eam quæ in non comparando consistere dicitur, ut significat tex. in d. c. certum, in princ. 11. q. 3. obseruat Cou. *vbi sup.* Dec. lect. 1. n. 13. & Berdi. n. 100. in d. c. 1. de iudg. Palat. in replet. c. per reflat. de donat. inter q. 18. n. 23. & quemadmodum pro priori, ita pro posteriori, si materia levis sit, excommunicationem infligi non posse contra glos. prædictam, ut satis deducitur ex d. c. nemo Episcoporum, & ex c. nullus, & clarius ex c. Episcopi, ead. q. ibi, aut pro minimis causis. inter dicit Cou. *vbi sup.* Castr. de lege pænali lib. 1. c. 6. & est de mente aliorum.

5. Nec etiam obstat si obicias quod contumacia, seu inobedientia, pro qua sola excommunicatio ferri potest, semper est peccatum mort. licet materia levis sit, iuxta c. 2. de maior. & sciendū, vbi glos. verb. inobedientia 8. q. 1. ergo licet res levis sit, con-

tumacia super ea contingens sufficere debet ad excommunicationē, ad quam sufficit mortale crimen, d. c. nemo, & cap. nullus; respondetur enim ex Cou. d. n. 3. *vers. est tamen*, licet alij non aduertant, ad excommunicationem non requiri contumaciam, vel inobedientiam formalem, quæ sola semper est mortale, de qua agit d. c. 2. & d. sciendū; sed sufficere materiam illam, seu generalem, quæ propter materiæ leuitatem non mortale, sed veniale constituit, iuxta supradicta, & consequenter vbi materia leuis est, non potest excommunicatio ferri contra supra citatos.

De pœnis contra contumaces Iure latis, vide Simanch. de Cat. lib. tit. 14. de contumacia, ex num. 1. Marant. de ordine iudic. §. 6. memb. 2. num. 9. Roland. à Valle conf. 41. n. 1. cum segg. lib. 2. Grauz. ad *vestr. in pract. lib. 3. c. 2. num. 24. & 25.* Suar. de Paz d. c. 3. num. 5. Card. Tufch. d. lit. C. concl. 1017. 1019. & 1020. Camill. Borrell. d. tit. 46. Bernard. Grauz. ad *pract. Camera Imper. lib. 1. concl. 60.* Vide aliqua in collect. & in addit. ad cap. ex litteris 11. de constitut. Et quod non possint rei absentes per contumaciam imponere exceptionem incompetentiæ, resolunt Alciat. in c. cum non ab homine num. 73. de iudic. & num. 74. & 75. multipliciter ampliatur, Roman. conf. 242. num. 2. vbi Mandos. in addit. D. Barbof. in l. si quis ex aliena num. 96. ff. de iudic. Pareja de vniuersa instrument. edit. tit. 2. resol. 6. spec. 2. num. 197. Nec litis pendentiam allegare valet, Marefcot. var. lib. 1. c. 38. num. 7. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 1. c. 12. num. 68. cum segg. Perez de Lara de vita hominū c. 27. n. 43. D. Barb. in l. si quis posteaquam, ex n. 182. ff. de iudic. Thom. Carleual. de iudic. lib. 1. disp. 2. q. 7. sect. 3. num. 901. Nec Iudicem recusare potest Iacob. de Laurent. de Iudice suspecto cap. 14. num. 68. Ioan. Bapt. Costa conf. 46. per tot. Pareja d. spec. 2. num. 200.

DE DEO, QUI MITTITUR IN POSSESSIONEM CAUSA REI SERUANDA.

De eo, qui mittitur in possessionem causa rei seruanda.

TIT. XV.

CAP. Cùm venissent. III.

ROST num. 2. Notatur ad hoc quod si fuerit in aliquem compromissus de Iure, non poterit is iudicare de consuetudine: nam in terminis huius text. commissā causa erat quibusdam Iudicibus secundum ius, & bonam terræ consuetudinem

nem finienda: volebant illi ex iure, & non ex consuetudine iudicare, quæritum fuit an poffent? & refponfum, non poffe, fi rationabilis confuetudo effer. Ergo fit omiffa caufa fuiffet ex iure, neque adiectum aliquid fuiffet de confuetudine, potuiffent dari Iudices, omiffa confuetudine ex folo iure fententiam ferre.

2 Contrarium tamen verius eft, videlicet quòd fi arbitrer poteftatem habeat terminandi caufam de iure, poteft pronuntiare fecundum confuetudinem, vt per Duen. reg. 57. à priuc. Mich. Graff. *commun. opin. tom. 1 lib. 3. tit. 26. num. 85. pag. 355.* Læf. Mancin. *diffuflit. genial. & annuifariar. iuris diffuflit. cent. 1. cap. 50. pag. 127.* Confuetudo enim fub genere eft iuris, cap. 2. *cap. confuetudo, diff. 1. §. conftat, Inftit. de iure nat. l. immo, ff. de legib. Mench. vfufrug. cap. 3. num. 2.* Bertazol. *de clauful. inftrum. clauf. 4. gloff. 35. num. 2.* Et de iure fieri dicitur quod fit per confuetudinem. Tiraq. *in tract. le mort. in prafat. de clar. 7. num. 5.*

3 Non obftat text. *in præfenti*, quia argumentum ex eo defumptum à contrario fenfu eft, non enim ex verbis decifivis, fed ex narratiuis, & tunc non valet, vt refolunt Euerard. Brunor. à Sole, & Decian. quos refero de locis communib. *argum. iuris loco 27. num. 36.* Minus obftat §. *fed quoties, Inftit. de iure natur.* quia potius retorquetur, quando enim difpofitio referri ad lus commune debet, tunc per eminentiam de Romano accipiendum credimus, vt ibi, Ceuall. *commun. contra commun. quæft. 238. in fine.* Stephan. Gratian. *diffcept. forenf. cap. 99. num. 14.* Ego de appellatiua verborum vtriusque fignif. appell. 124. num. 8.

DE SEQUESTRATIONE POSSESSIONIS

De Sequestratione poffeffionis & fructuum.

TIT. XVII.

SVMMARIUM.

- 1 Sequeftratio fructuum etiam loco miffionis in poffeffionem, & ad euitandum scandalum oblata cautione cum expenfis reuocatur.
- 2 Sequefter an poffideat.

CAP. Ad hoc. I.

1 **P**ost num. 1. Quod fequeftrum factum etiam loco miffionis in poffeffionem, & ad euitandum scandalum, oblata cautione

cum expenfis reuocetur, probant text. *in præfenti, & in cap. 2. & fin. Inft. hoc tit. l. Imperator. §. fin. ff. de appellat. cap. 1. & 2. de dolo & con. um. l. 2. C. de reprobat. l. Cafel. 2. tit. 12. lib. 4. Recop. docent Paci. cent. 4. q. 80. Corraf. lib. 3. mifcel. cap. 2. Myning. lib. 5. obferu. 45. Gail lib. 1. obferu. 147. Cuiac. lib. 9. obferu. 33. Curt. de fequeftr. num. 6. Donel. comment. lib. 5. cap. 13. vbi Illiger. lit. C. & lib. 15. cap. 32. & lib. 24. cap. 4. Menoch. remed. 3. retin. num. 88. & de arbit. cafa 457. Rebuff. tom. 3. ad leges Gallic. tit. de fequeftr.*

Ad num. 5. Ex hoc text. *in verf. & poffeffio- nem*, colligunt DD. quòd fequefter poffidet, fiquidem in eum poffeffio transfertur, idem probat text. *in Clem. 1. hoc tit. & in l. licet. §. rei depofita. ff. de depofiti*, & docet Richard. *in §. præterea, à num. 22. Inftit. quibus modis contrah. oblig.* Felician. de Vega ad cap. examinata 15. de iudic. à num. 6. & 39. Sed obftat l. *interesse puto 39. ff. de acquir. poffeff. dum tenet in fequeftrum poffeffionem non trãfire*, fed penes ipfam partem remanere; pro concordia laborant, gloff. verb. *agitur in d. l. licet*, & verb. *approbatum in d. l. interesse puto*, & verb. *poffidebas in cap. examinas*, de iudic. Duaren. lib. 3. *de facris Ecclef. minif. cap. 10.* Anton. Fab. *in ration. ad text. in d. l. licet. §. rei depofita. ff. de depofiti. Paci. cent. 4. q. 1.* Illiger. ad Donel. comment. lib. 5. cap. 3. lit. F.

SVMMARIUM.

- 1 Miffus in poffeffionem caufa custodia fi fructus diffipat, diffipati reuocantur, & cum alio fequeftrantur.
- 2 Sequeftrum eft prohibitum tam de iure Ciuili, quàm Canonico.
- 3 Rixa & contentiones quando timeri poffunt, an fequeftratio neceffaria locum habeat, remiffiùs.

CAP. Dilectus. II.

Post num. 1. Collige ex text. quòd fi miffus in poffeffionem caufa custodia fructus diffipat, diffipati reuocantur, & cum aliis fequeftrantur, vt per Cure. *de fequeftr. num. 6. & 30.* Socin. *reg. 458.* Corraf. lib. 3. mifcel. 2. num. 9. *verf. quarto*, Anton. Gom. l. 45. *Tauri. num. 197.* Tiraq. *post leges connub. gloff. 2. num. 11.* Donel. comment. lib. 23. c. 12. & ibi Ofuald. lit. D. *menoch. de arbit. cafa 89. n. 9.* Valafe. *conf. 79. num. 17. & conf. 191. à n. 33.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancel. §. 7. prom. num. 19.* Cald. *Pereira quæft. forenf. lib. 1. quæft. 21. num. 31.*

Ad num. 2. quòd regulariter fequeftrum

est

In Lib. II. Decr. Tit. XVIII. De Confessis. 103

est prohibitum tam de Iure Civili, quam Canonico, ultra citatos tenent *l. Castel. 1. tit. 9. part. 3. Azeved. l. 1. num. 1. tit. 12. lib. 4. Recop. Christoph. de Paz de tenuta cap. 11. num. 1.*

Ad num. 4. Quando rixæ, vel contentiones timeri possunt, an sequestratio necessaria locum habeat? Vide Molin. de primog. lib. 3. cap. 13. num. 71. & 72. Maticen. l. 9. gloss. 1. num. 2. tit. 7. lib. 5. Recop. Carot. de sequestro part. 1. quest. 6. Christoph. de Paz de tenuta cap. 10. & num. 1. Amat. Rodet. de privileg. creditor. art. 6. num. 23. cum seqq.

SVMMARIVM.

1. Possessione abutens fructus dissipando, eo-que consumendo, facit ut ad sequestrum deveniat.
2. Sequestratio quamvis non fiat cum appellatur à sententia, fieri tamen potest appellatione pendente quando timetur dissipatio.
3. Dissipationis timor sequestro causam dat.

CAP. Ab eo. III. & fin.

1. AD num. 3. Nota quod ad sequestrum devenitur quando quis est in possessione, eaque abutitur fructus dissipando, vel est pauper, & consumit eos, & difficilis est postea eorum exactio; nam tunc si sententia in prima instantia contra eum lata fuerit, etiam si ab ea appelletur, sequestratio fit; nam licet si appelletur à sententia, sequestro non sit locus, ut probat text. in presenti; nihilominus quando timetur depopulatio, & oritur præsumptio quod fructus dissipant, etiam appellatione pendente potest fieri, *l. Castel. 1. tit. 9. part. 3. ibi, Lo largo deve de ser despojado de aquella cosa se sacre ome de quien aya sospecha que la mal metiera, o disgañara della. Lancell. de assent. part. 2. cap. 12. limit. 12. num. 11. Stephan. Gratian. March. decis. 63. num. 2. & 23. Carot. de sequestro part. 2. quest. 2. num. 4. vbi ait licet pendente, si timor est dilapidationis, fieri sequestrationem fructuum, & multo magis si à sententia fuerit appellatum, & reus possessor fructus dilapidat, Christoph. de Paz de tenuta cap. 10. num. 5. vbi num. 26. testatur se ita decisum vidisse, Mieres de maior. part. 3. quest. 7. num. 36. Et sic sufficit timor dissipationis, seu dilapidationis, Aufrer. ad Capell. decis. 477. Stephan. Gratian. d. decis. 63. num. 4. cum seqq. vbi ampliat quamvis sit modica suspicio, & pars sit solvendo.*

De Confessis.

TIT. XVIII.

SVMMARIVM.

1. Confitens incidenter crimen, quamvis directè contra illum agatur, puniri potest, & debet pena ordinaria.
2. Pena minor in iudicio extraordinario Inquisitionis arbitrio Iudicis imponenda.
3. Reus qui confitetur delictum, non est statim condemnandus post confessionem.
4. Confesso dandus est locus, & tempus visæ defensas.
5. Causa criminales non continentur im per partes remissibile.
6. Sub distinctione nititur concordare iura.
7. Anguidni intellectus refertur, & n. 10.
8. Alius intellectus communis.
9. Reprobatur.
11. Verus sensus huius textus, adducitur.

CAP. Cum super. II.

POST num. 1. Probat hic text. Canon. 1. cum, de quo hic, vtpote, quia in Iure confessus fuerat quod pro præstando altius electioni consensu quingentorum Saracenorum obligationem receperat, & mediator extiterat simoniace pravitatis, per diffinitivam sententiam ab omni officio & beneficio ecclesiastico fuisse depositum; & sic confitentem incidenter crimen, quamvis directè contra eum non agatur, puniri posse, & debere pena ordinaria, quod interpretes tradidere in l. 2. §. si publico, ff. ad leg. int. de adulter. & in cap. 1. de exception.

Sed contrarium, imò confessum crimen in iudicio incidenter, quando causa contra non agitur, nullo modo posse per Iudicem ordinarium pena ordinaria puniri, nisi novum inchoaverit processum, ex multis validissimisque fundamentis colligitur, & primò ex l. rescripto, ff. de muner. & honorib. & ex l. 3. C. qui accus. non possunt, & ex cap. manifesta 2. quest. 1. & ex cap. vnic. v. eccles. benef. & ex cap. 1. de accusat. ionda doctrina, quam ex dictis Iuribus colligunt Abb. in cap. qualiter, et 2. de accusat. & citati per Boffi. in pract. de accusat. num. 1. & tit. de inquisit. num. 14. Clar. in praxi, §. fin. quest. 3. num. 3. asserentes neminem abique accusatore legitimo damnari posse, qui tamen deest vbi confessio sit incidenter, nisi novum contra confessum

2 confessum instituitur iudicium. Secundò ex reg. c. *inquisitionis*, in princ. de accusat. & c. dilectum 30. ubi glos. verb. *amoris*, de *simon*. & communi scribentium resolutione dicentium mitiorem penam in iudicio extraordinario inquisitionis, arbitrio Iudicis imponendam esse, & nullo modo ordinariā delicti penam infligendam esse, cuius opinionis sectatores sunt in d. cap. *inquisitionis*, Abb. num. 1. & Felin. num. 8. vers. nota tertio, idem Abb. in presenti num. 10. Anan. in cap. in Archiepiscopatu n. 5. de raptorib. Hippol. de Marfil. in pract. crimin. §. constante n. 38. Clar. in d. §. fin. q. 6. num. 33. Soc. de ratione tegendi memb. 2. q. 6. col. 5. Anton. Gom. var. tom. 3. cap. 1. à num. 10. ante fin. Nau. in cap. inter verba, corol. 48. num. 582. Tiraq. de penis temper. causa 53. in princ. qui omnes ex eo moueri poterunt ad sic existimandum, quia, ubi deficit accusator, vt dixi, sine dubio latior patet. campus misericordiæ, & æquitatis, & quantum in nobis fuerit, promiores esse debemus ad absolvendū, quàm ad condemnandum, ideoque in inquisitionis iudicio mitius, & leuius punire tenemur, & possumus delinquentes, quàm in ordinario accusationis. Tertio ex cap. 1. de causa possess. & ex Clem. pastoralis. §. ceterum, de re iud. quibus Iuribus docemur condemnationem nullam sequi posse contra illū, qui se non defendit, aut cui defensionis locus non datur: nam reus, qui confitetur, nō est statim condemnandus post confessionem, sed adhuc illi præfigendum est terminus, intra quem se defendere, & quicquid velit etiam contra confessionem allegari possit, vt intendit l. si an fessum §. ff. de custodia reorum, iunctis resolutionis per Clar. d. §. fin. q. 65. num. 2. Anton. Gom. tom. 3. var. cap. 12. à num. 3. in fine, Salzed. ad Bernard. in pract. c. 127. in fine. Ex eo quia vitæ suæ nemo dominus est, l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. cap. con. 1. ng. 1. de sent. excom. Vnde cum is, qui crimen incidenter fatetur, se de eo minimè defendat, nec aduersus eum instituitur iudicium cum termino ad se defendendum, fieri sanè non potest vt ordinariam penam criminis subeat. Nam quamuis in causis ciuilibus confessus, in iure pro iudicato habeatur, ex l. 1. & 3. ff. de confess. & l. 1. c. ord. & c. fin. hoc tit. quia si ipse vltro confessus se defendere non vult, iuri suo bene potest renuntiare, cum in re propria quilibet sit moderator & arbiter, & omnes causæ ciuiles regulariter ferè, & in vniuersum, ius cōtineant per partes remissibile, nihilominus in criminalibus causis nullo modo cōfessus in iure pro iudicato habetur: tum quia

locus, & tempus dandus est confessio, vt se defendat, iuxta l. 1. §. diuini Severus, ff. de confess. l. si confessus, & ibi glos. ff. de custodia reorum, glos. verb. *noverit*, in l. si quis in hoc C. de Episc. & cleric. glos. verb. *astimanda*, in l. proinde, §. ult. ff. ad leg. Aquilam, testatur communem Roder. Xuar. in l. post rem indicatam, limit. 16. ff. de re iud. Auil. ad c. 10. Prator. verb. *exequutio* num. 32. Tum etiam, quia causæ criminales non continent ius per partes remissibile, quia sub hominum potestate non cadunt, ideoque Iudex in his criminalibus negotiis tenebitur omnia indagare diligenter, vt veritatem confessionis (quicquid sponte factū sit) penitus intelligat. Ex quibus iam rectè infertur quanta cum ratione contra dictam resolutionem, vt suprà, ex tex. desumptam, sustinendum confitentem crimen incidenter absque alio processu neutiquam pena ordinaria posse multari.

Quare in eam sententiam, seu interpretationem frequentem itum est, vt textui in presenti, ac desumptis ab eo difficultatibus sub distinctione respondendum satisfaciendumque sit, itaut quicunque delictum sibi obiectum, de quo accusatur, libenter fateretur, afficiendus sit pena ordinaria, etiam si extraordinariè & ex officio in causa procederet. Si verò delictū non fuerit confessus, sed testibus, aut aliis probationibus cōuictus de crimine, quantumvis per viam inquisitionis causa ageretur, locus non relinqueretur penæ ordinariæ, sed leniori penā vtendum sit: textusque in presenti quatenus Canonicus ille depositus fuit, & effectus penæ ordinaria, procedat quando crimen fuit sponte confessus. Alia verò iura in d. cap. *Inquisitionis*, & in c. qualiter & quando, de accusat. & in cap. tua, de pen. cum similibus, in quantum à iudicio extraordinario ordinariam penam exterminant, & reiciunt, procedant, & locum habeant in altera specie, scilicet quando delictum comprobatum non fuit per propriam confessionem, sed testibus, aut aliis probationibus patefactum. Ita distinguunt in d. c. qualiter & quando, Abb. num. 20. August. Bero. num. 18. & Præp. num. 142.

Verum Anguian. in tract. de legib. lib. 2. controu. 6. num. 22. asserit se non videre cur fieri possit vt peioris conditionis ille sit, qui crimen fatetur in iudicio inquisitionis, cōtra quem prius membrum prædictæ distinctionis locum habituram penam ordinariam concedit, quàm ille qui est testibus, aliisque probationibus conuincatur, constanter tamen negat delictum, aduersus quem

quem non ordinariam, sed extraordinariam poenam secundum Iudicis arbitrium iniungendam esse aiunt; quam distinctionem ratio profecto non patitur, imò dicitur quòd si aliquis libenter fateatur perpetratum crimen non propter metum probationis, neque aliqua necessitate compulsus, mitius quidem puniendus sit, quàm si testibus conuincatur, vt voluit Simanch. de Cathol. instit. c. 55. n. 6. Clar. vbi sup. d. q. 6. num. 34. ex text. in l. 1. C. de his, qui se deferunt lib. 10.

8 Alij, cum quibus communis, arbitrantur tunc demum confessum crimen incidenter absque nouo processu poena ordinaria posse mulctari, si crimen, quod incidenter cõfiteretur, causam principalem, de qua disceptatur, contingat, prout contigisse in hoc text. vbi simonia, quam Canonicus ille vltro se commississe confessus fuit circa electionem, de qua principaliter agebatur, fuerat commissa. Quo casu tenet eadem communis virtualiter videri deductum in iudicium crimen tangens causam principalem, cum omnia deducta esse videantur, quæ ad factum principale spectant, vt in electione probat text. in c. nihil 44. de elect. dum ait teneri Superiorem ex officio suo de persona electi diligenti studio inquirere, vt obseruat gloss. verb. examinet in d. c. nihil. & gloss. 1. ad fin. in presenti text. Nec non ita existimantur adducta ex cap. 1. iuxta ordinarium intellectum, de except. vbi cum Romanus Pont. doctrinam generalem tradidisset quòd crimina per viam exceptionis obiecta & probata non essent vindicanda poena ordinaria absque nouo processu, subiunxit, praesertim vbi crimen, quod eis obicitur, causam de qua agitur, contingere non videtur, quasi voluerit Pontifex quòd crimen incidenter obiectum & confessum, si negotium principale contingat, ordinaria poena sine nouo processu mulctandum sit.

9 Sed iste intelligendi, & interpretandi modus non conuenit verbis huius text. in eo enim cum Gregorius IX. ex integra Decretali epistola Innocentij III. solum illam partem desumpserit, qua tantummodo decreuit confessum crimen simoniae in iudicio ab officio, & beneficio deponendum, & reliquas omnes illius epistolae partes praetermisit, efficax argumentum est, illud solum statueri voluisse, non verò commentitiam istam Doctorum traditionem, nec bene fundatam differentiam inter crimina incidenter obiecta, & probata, quæ contingunt, vel non contingunt causam principalem. Constat etiam ex hoc text. post latam diffinitiuam sententiam in causa principali

Barb. iur. Can. selecta Tom. VI.

electionis fuisse actum de confessione Canonici, vnde deducitur nihil ibidem retulisse quod crimen in iudicio incidenter cõfessum contingeret causam principalem, vel non, quandoquidem diuersi, separati, & omnino fuerunt actus tangentes principale negotium, & causam confessionis ipsius Canonici. Constat deinde ex cap. cum super, de caus. possess. causam electionis, de qua in hoc text. fuisse ciuilitur in iudicio deductam, ac cum principalis causa ciuilis est, etiam si crimen incidenter probatum contingat causam principalem, apud omnes in confesso est non puniri taliter consistentem poena ordinaria, teste Bernard. reg. 127. in fine, post Felin. in presenti num. 14. & 16.

Anguian. igitur d. controu. 6. num. 23. hunc text. intelligendum esse ait cum Abb. hic num. 10. resoluente Iudicem non teneri minuire semper ordinariam poenam, quoties extra ordinem de causa cognoscit, sed posse si illi expedire visum fuerit ordinariam delicti poenam infligere perpenis & consideratis negotij & personarum qualitatibus, quamuis regulariter in iudicio extraordinario extra ordinem etiam mitioribus poenis pro Iudicis arbitrio delinquentes puniendi sint, quia ratione dilata & explicata, inquit ille, manet difficultas ex hoc text. desumpta, ac declaratum qua ratione Canonicus ille fuerit depositus, ita namque contigit, prosequitur, quia perpenis & considerata malitia, & qualitate delinquentis, & illius criminis grauitate expedire visum fuit, & cum ratione coniunctum esse & copulatum, vt Canonicus ille ab officio, & beneficio deponeretur, ob grauisimum, & inextinguibile crimen simoniae, quod admiserat, & perpetrauerat.

Quicquid sit de hoc intellectu, verus sensus huius text. dum Canonicum Berleemitanum in lure confessum, quòd pro praestando alterius electioni consensu quingentorum Sarracenorum obligationem receperat, & mediator extiterat simoniace prauitatis, per diffinitiuam sententiam duxit ab omni officio, & beneficio ecclesiastico deponendum, in eo quidem consistit, vt intelligatur sic diffinitiuè pronuntiasse Pontificem Max. instituto prius iudicio accusationis, aut inquisitionis aduersus eonfessum, non autem vt punire voluerit in eodem iudicio, in quo simoniae crimen incidenter fuerat confessus: nec diuinare censebitur, sed necessario textum intelligere, qui cum gloss. hic in primo intellectu affirmauerit fuisse institutum iudicium aduersus confessum, semper-

K que

que fic intelligendum eſſe, vt ordinariæ ſimoniz pœnæ locus fit, de qua in cap. de hœre. de ſimon. ibi, ab Altaris miniſterio perpetuo ſunt deponendi, &c. & in cap. per tuas, eod. tit. maxime cum dictam gloſſam aſſerentem fuiſſe inſtitutum iudicium inquisitionis contra conſeſſum, ſequantur DD. omnes, & declarât Abb. à num. 7. probetque Decius in cap. 1. num. 4. & vlt. de excepti.

DE PROBATIONIBUS. TIT. XIX.

De Probationibus. TIT. XIX.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

1 Papa non gladium temporale, aut poteſtatem aliquam temporalem directè habet,

2 ſed indirectè.

3 Textus præſenti declaratur, & num. 3.

4 Reus actori ſua propria inſtrumenta edere non tenetur ad fundandam actoris intentionem. idque probatur num. 5. &

5 reſpondetur contrariis num. 6.

6 Læl. Mancin. de editione inſtrumentorum multa.

7 Reus ubi inſtrumentis ipſius utitur, ea tunc actori edere tenetur.

8 Inſtrumenta, qui ratione officij conſciunt, ea edere tenentur.

9 Mercatores huius temporis ſuorum librorum rationes edere tenentur.

10 Reus, qui litigat cum ſiſco actore, tenetur edere inſtrumenta ad ſanorem ſiſci ſcientia.

11 Reus cum Eccleſiæ litigans tenetur edere inſtrumenta ad Eccleſiæ ſanorem ſcientia.

12 Libri rationum à perſonis particularibus fabricati pro conſervatione rei familiaris non ſunt ex obligatione edendi.

13 Vſurarius cogi poteſt ad librum ſuarum rationum edendum.

14 Inſtrumenta quoad proprietatem communia reus edere compellitur.

15 Maioratus poſſeſſor ſcripturam fundationis edere ad petitionem alterius compellitur.

16 Inſtrumenta communia ratione utilitatis edere reus actori non tenetur.

17 L. Prætor ait, verſ. huius edicti, ff. de edendo, intelligitur.

18

CAP. Ex epiftola. I.

Ad num. 2. Quatenus hic agitur de ſupraſcriptione huius Decretalis, addo Angulan. in tract. de legib. lib. 3. controu. 24. num. 12. & 13.

Ad num. 3. Pulchrè Card. Bellarm. lib. 5. de Romano Pont. c. 4. & 6. ait Romanum Pont. non gladium temporalem, aut poteſtatem aliquam temporalem directè habere, ſed indirectè, & quantum ſpiritali rei valeat expedire. Sic temporalis poteſtas non aliter ſubſiſt ſpiritali poteſtati, quàm ſpiritus carni præſiſt. Subeſt caro, ſpiritus imperat, frænâque petulantiam carnis, ubi opus eſt, nec tamen eius ſeſe miſcet actionibus. Sic ſpiritalis poteſtas imperat, coercetque temporalem poteſtatem ubi oportet, non tamè eius ſe miſcet actionibus, ſiquè vnum cum ea corpus, quando ipſi iungitur, ſicut ſpiritus quoque & caro vnum corpus conſtituunt. Sic Pontifex vt Pontifex eſt non ex ordine, aut quaſi ordinarius Iudex, ſeculi Principes deponit, prout ex ordine deponit Episcopos, ſed quaſi ſpiritalis princeps id facit ſi animarum ſaluti ſe nouerit expedire, reſert Læl. Mancin. diſquiſ. genitium, & anniverſar. iuris diſput. cent. 2. c. 156. pag. 377. Sic leges ciuiles condere, aut abrogare conditas, cum non ſit princeps Eccleſiæ politicus, minimè poteſt vti pontifex, poteſt tamè id quoque ſi id exigit animarum ſalus, licet abnuente ſeculi Rege. Nec rursus pontifici ſas eſt in cauſis ſecularibus niſi de ſpiritali ſalute agatur, iudicium ex ordine proferre ſuum. Vnde & bernard. ad Eugenium lib. 1. de conſiderat. Habent hæc inferiora, inquit, ſuos Reges, & Principes terræ, quid ſines alienos inuadiſti? quia ſalcem veſtram in alienam meſſem extendiſti? item in criminibus, non in poſſeſſionibus poteſtas veſtra.

Reſtat videre, vt loquar cum Læl. Mancino citato loco, quid ſentendum de Tancredo ſit, qui Mauritium coram pontifice reum fecit in hoc textu? dicunt nonnulli Mauritium fuiſſe in peccato quaſi non ſeruſſet pacti fidem, petitum itaque eſſe vt corripereſt ab ſpiritali Principe per denunciationem Euangelicam, de qua in cap. nauit, de iudic. Sed verius eſt rogatum fuiſſe Pontificem, vt Imperatori ſcriberet quaſi conciliator pacis, non quaſi iudex, erat enim res tranſigenda per epistolam citra formam iudicij, aut iudiciariæ perfectionis.

Ad eundem num. 3. in fine. Adde quòd licet Gregorius huius Decretalis auctor de ſe ipſo in numero ſingulari fuerit loquutus, vt conſtat ex illis verbis, Tu excellentia poſtulauit, vt Imperatori ſcriberem, quemadmodum etiam & in cap. ſuſus noſter, de teſtam. ibi, valde mihi videtur iniuſtum, &c. frequentiùs tamen in plurali numero conſueuiſſe Pontifices loqui de ſeipſis per verbum nos, ſeu nobis, & ſimilia, vt in cap.

Ad num. 3. Pulchrè Card. Bellarm. lib. 5. de Romano Pont. c. 4. & 6. ait Romanum Pont. non gladium temporalem, aut poteſtatem aliquam temporalem directè habere, ſed indirectè, & quantum ſpiritali rei valeat expedire. Sic temporalis poteſtas non aliter ſubſiſt ſpiritali poteſtati, quàm ſpiritus carni præſiſt. Subeſt caro, ſpiritus imperat, frænâque petulantiam carnis, ubi opus eſt, nec tamen eius ſeſe miſcet actionibus. Sic ſpiritalis poteſtas imperat, coercetque temporalem poteſtatem ubi oportet, non tamè eius ſe miſcet actionibus, ſiquè vnum cum ea corpus, quando ipſi iungitur, ſicut ſpiritus quoque & caro vnum corpus conſtituunt. Sic Pontifex vt Pontifex eſt non ex ordine, aut quaſi ordinarius Iudex, ſeculi Principes deponit, prout ex ordine deponit Episcopos, ſed quaſi ſpiritalis princeps id facit ſi animarum ſaluti ſe nouerit expedire, reſert Læl. Mancin. diſquiſ. genitium, & anniverſar. iuris diſput. cent. 2. c. 156. pag. 377. Sic leges ciuiles condere, aut abrogare conditas, cum non ſit princeps Eccleſiæ politicus, minimè poteſt vti pontifex, poteſt tamè id quoque ſi id exigit animarum ſalus, licet abnuente ſeculi Rege. Nec rursus pontifici ſas eſt in cauſis ſecularibus niſi de ſpiritali ſalute agatur, iudicium ex ordine proferre ſuum. Vnde & bernard. ad Eugenium lib. 1. de conſiderat. Habent hæc inferiora, inquit, ſuos Reges, & Principes terræ, quid ſines alienos inuadiſti? quia ſalcem veſtram in alienam meſſem extendiſti? item in criminibus, non in poſſeſſionibus poteſtas veſtra.

Reſtat videre, vt loquar cum Læl. Mancino citato loco, quid ſentendum de Tancredo ſit, qui Mauritium coram pontifice reum fecit in hoc textu? dicunt nonnulli Mauritium fuiſſe in peccato quaſi non ſeruſſet pacti fidem, petitum itaque eſſe vt corripereſt ab ſpiritali Principe per denunciationem Euangelicam, de qua in cap. nauit, de iudic. Sed verius eſt rogatum fuiſſe Pontificem, vt Imperatori ſcriberet quaſi conciliator pacis, non quaſi iudex, erat enim res tranſigenda per epistolam citra formam iudicij, aut iudiciariæ perfectionis.

Ad eundem num. 3. in fine. Adde quòd licet Gregorius huius Decretalis auctor de ſe ipſo in numero ſingulari fuerit loquutus, vt conſtat ex illis verbis, Tu excellentia poſtulauit, vt Imperatori ſcriberem, quemadmodum etiam & in cap. ſuſus noſter, de teſtam. ibi, valde mihi videtur iniuſtum, &c. frequentiùs tamen in plurali numero conſueuiſſe Pontifices loqui de ſeipſis per verbum nos, ſeu nobis, & ſimilia, vt in cap.

cap. si quando, de rescript. ibi, Si quando aliquid tñe Fraternitati dirigimus, &c. & in cap. 1. de causa possess. & propr. ibi, nec nos contra inauditam partem, &c. & passim in hoc Decretalium volumine. Sicque moribus, & stylo receptum esse post Polyd. & gloss. in cap. quam graui, de crim. falsi, testantur Cassan. in consuet. Burg. in proem. verb. Seaboid, Anguian. d. lib. 3. controu. 2. n. 14. vbi n. 15. dicit suspectum & falsum præsumi rescriptum, in quo Pontifex de se loquitur in numero singulari, vti expeditum contra hodiernum stylum, secundum quem solent Pontifices de se ipsis in numero plurali loqui, & n. 16. intelligit, ideo Gregorium in presenti in numero singulari loquutum fuisse, quia non tanquam iudex, aut legislator, sed tanquam mediator extra iudicium à Rechardeo Rege fuit interpellatus, vt satis innuunt verba text. ibi, postulat vt Imperator scriberem, &c. & n. 17. opponit de aliis verbis text. ibi, in medium asserre, quæ de notare videntur iudiciale actum, & litem motam, & iudicium inchoandum apud Pontificem, & respondit ea verba esse capienda, pro ostendere, & coram pluribus proponere.

4. Ad n. 13. Quod reus actori sua propria instrumenta edere non debet ad fundandam actoris intentionem, vltra citatos in collect. docent Anton. Gom. l. 40. Tauri, n. 189. Menoch. de arbit. l. 499. Capic. decis. 127. Donnell comment. lib. 23. cap. 4. cū seq. & in l. actor. 23. n. 3. & l. 1. C. hoc tit. & in l. vlt. n. 2. C. de fide instr. Cuiac. lib. 3. obseru. 33 & lib. 10. obseru. 14. Anastas. Germon. lib. 1. animaduers. c. 1. Anton. Fab. in ration. ad l. 1. §. edendo, ff. de edendo, & in suo Cod. tit. de edendo, definit. 6. 7. 16. & 19. Buccaron. de different. inter iudicia civilia & crimin. differ. 67. num. 2. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 2. cap. 11. num. 480. Anton. Richard. in §. in summa autem a num. 16. Insist. de interdict. Solorzan. de iure Iudiarum tom. 1. lib. 3. cap. 3. num. 11. cum seqq. me citato in hoc loco Pareja de vniuersa instrum. edit. tit. 2. §. resolut. 3. num. 21. Concordant. l. 1. & l. qui accusare, & l. fin. C. de edendo, & l. nimis graue. C. de testib. l. eorū, C. de petit. hered. l. Castil. 1. tit. 26. par. 3.
5. Quod actor teneatur edere reo, non reus actori, æquissimo iure constitutum est, ne arma sumantur è domo rei, d. l. qui accusare, & d. l. nimis graue. At cur actor teneatur edere reo, subdistingui explicatio est inam & ipse actor rationum suarum dominus est & arbitrer. Donej. in l. 1. & l. vlt. C. de edendo, & aggregatur, & causam deducit ex l. vlt. ibi, quique doli exceptione, C. de edendo. Actor, inquit, dum actionem instituit, affirmat verum Barbo. Iur. Can. selecta. Tom. V I.

omnia fore quod intendit, & probanda veritatis officium ipse sumit, d. l. qui accusare. Ergo nihil reculare potest, ex quo rei controuersæ veritas constare possit, alioqui quasi suæ intentioni, suoque consilio aduersatur, & in dolo est. Quin & actor instituendo actionem à reo hoc petere intelligitur, vt in sua exceptione verus sit, & bonam fidem agnoscat. Igitur hoc ipso quod instituit, nihil recusat, quo fides veri constare possit, aut si reculat in dolo itidem est.

Sed obstat maxime quod stante iuris Pontificij, & Civilis dispositione non teneatur reus edere actori, quare eodem Pontificio iure attentio inuectæ positiones sint, quas conficere actor potest, & reo proponere, vt vel inuitus respondere cogatur, c. 1. de confess. lib. 6. Clem. sap. §. & quia, de verbor. signif. quin & ipso iure Ciuili tenebatur olim reus interrogatus respondere, l. 1. l. vbi cumque, & passim, ff. de interrogat. & coactus semper reus fuit aduersus se crimen confiteri, l. 1. ff. de quasi. cur itaque non edat? In inuestiganda differentia ratione multum laborant Doctores; & communiter placuit eam esse, quia confessio rei non est sub potestate actoris, sicut sub potestate eiusdem actoris est instrumenta habere, quibus suam probet intentionem. Sed valere hanc rationem posse ait Deci. si canonicæ portiones in causis adhiberentur dumtaxat, quæ aliter suapte natura probari non possent, cum tamen in omnibus causis libera sit ponendi facultas. Subtilis valde videtur cuiusdam ratio. Vox, inquit, non est in bonis nostris, sicut rationes & instrumenta, prohibet lex educi probationes è domo rei, non prohibet ab ore rei: reus itaque edere non compellitur instrumenta sua, quia domus rei suæ est, quæ inuito auferri nequit, aut publicari, suam tamen amittit vocem cogitur, quia nihil amittit suum; l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. Alij etiam inquirunt, si reus instrumenta ederet & rationes, tunc ab eius dono sumerentur arma, quod esse non debet, d. l. nimis graue. Sed cum positionibus respondet, contrarium potius euenit, nam plus de suo assertor, quam recipiat, quippe qui positiones, quibus responderi à reo desiderat, prius ipse ponit, & veras fatetur aduersus se, quapropter vltra negare eas non potest, l. cum pretium, C. de liber. causa, estque in rei potestate aliquas ex iis confiteri, aliquas confutare, l. Publica. §. vlt. ff. de positi. quo reus ab actore plus capit quam ei iradit.

Plura circa hanc instrumentorum editionem cumulat LxI. Mancin. d. cent. 2. c. 161.

K 2 vbi

vbi quærit an auctori teneatur reus ea faltem instrumenta edere, quibus reus ipse vfusus in iudicio est; ad l. 1. §. *edenda ff. de edendo*. Et cap. 165. an denuo edere compellatur, qui cum non teneretur sponte semel, suæque liberalitate edidit, ad l. 1. *C. de edendo*. Et cap. 166. an iusta edendi causa sit foruita atque iaculata deperditio? ad l. *si quis ex argentarius, §. vlt. ff. de edendo*. Et cap. 168. an ob deperditionem instrumenti semel vel pluries edi opus sit; ad l. *veluti §. hoc vox ff. de edendo*, & l. *vt. ff. de bonis auct. iud. possiden*. Et cap. 170. an petere editionem possit is, cuius interest, licet non mandauerit? ad l. *si quis §. ex hoc educto ff. de edendo*. Et cap. 171. an editio iudicis officio petatur, vel iure actionis?

8 Principalis conclusio, de qua suprà n. 4. quod scilicet reus auctori sua propria instrumenta edere non debet ad fundandam auctoris intentionem, multis modis limitatur, & primò vt non procedat in illis casibus, in quibus reus ipse instrumentis vtitur, quia ea tunc necessariò auctori edere tenetur, l. 1. §. *edenda ff. de edendo*, Deci. in *presenti* n. 35. Felin. n. 9. & Vero. n. 64. citati per Cou. *pract. cap. 20. n. 7.* & Fulu. Pacian. *de probat. lib. 1. cap. 63. à n. 130.*

9 Secundò limitatur in illis, qui ex necessitate officij rationes aliquas exercent, aut instrumenta conficiunt, tenentur enim ea edere omnibus, quibus id interfuit, vt in argentario, & nummulario l. *Prætor*, cum similibus, ff. *de edendo*, & qua ratione cogitur argentarius edere libros rationum, cogitur Notarius edere instrumenta partibus. l. *Cassell. 112. cum seqq. tit. 18. part. 3. Pacian. d. lib. 1. cap. 64.*

10 Tertiò limitatur in mercatoribus nostri temporis, ita ut isti etiam edere suorum librorum rationes teneantur, quia assimilantur nummularijs, & argentarijs, Bart. in l. 1. n. 5. *C. de edendo*, vbi Angel. n. 2. & Alex. n. 4. Burt. in *presenti* n. 11. Abb. n. 8. Felin. n. 13. & Beroi. n. 49. citati à Pacian. d. lib. 1. cap. 63. n. 9.

11 Quarto limita in reo, qui litigat cum fisco auctore, talis enim reus compellendus est edere instrumenta ad fauorem fisci facientia. l. 2. *vers. diuus ff. de iure fisci* Valasc. *de iure emphyt. q. 8. à n. 7.* Ioan. Garc. *de nobilit. glos. 2. §. 1. à n. 28.* Peregr. *de iure fisci lib. 7. tit. 3. n. 11.* citati à Paciano d. c. 63. n. 46. Mari. Giurb. *decis. 94. n. 4.* Alf. *de officio fiscal. glos. 16. prinil. 1 §. ex n. 74.* Bucaron. *d. differ. 67. n. 3.* Farin. *fragment. crimin. p. 1. lit. F. n. 159.* me citato in hoc loco Pareja d. *tit. 3. resol. 3. n. 42.* Quod procedit non solum in fisco, aut in eius causa tractante veluti delatore, sed etiam in

habente causam ab eo, veluti gabellarum conductore, & altero quocumque, ex Farinac. d. *lit. F. ex num. 161.* Lazarte *de decima vendit. cap. 18. num. 13.* Peregr. d. *lib. 7. tit. 3. num. 33.* Alf. *d. glos. 16. num. 75.* Pareja d. *resol. 3. num. 43.* & præcipuè apud Castellanos ex l. 23. 24. & 25. *tit. 19. lib. 9. Recop.* Nisi causa sit criminalis, in ea enim cessat fisci priuilegium, & regula iuris remanet firma, videlicet quòd arma fumenda non sint de domo rei, nec ille ad edendum compelli possit. l. 2. *§. item diuis fratres ff. de iure fisci*, Peregr. d. *lib. 7. tit. 3. num. 23.* Menoch. *de arbit. casu 499. num. 22.* Fulu. Pacian. d. *lib. 1. cap. 63. num. 61.* Farin. d. *lit. F. num. 174.* Buccaron. *d. differ. 67. num. 4. cum seqq.* Alf. *d. glos. 16. prinil. 1 §. num. 78.* me citato Pareja d. *resol. 3. num. 51. vbi num. 52.* ait procedere non solum in causa capitalis verum etiam in causa pecuniaria, proueniente tamen ex delicto, & n. 60. cum multis sublimitat hanc limitationem, vt non procedat quando agit fiscus contra alium aequè priuilegiatum, vt puta contra alium fiscum, Ecclesiam, & similes, qui priuilegium habeant æquale, tunc enim reus à fisco conuentus non tenetur illi edere rationes, siue instrumenta.

Quintò limitatur in reo, qui litigat cum Ecclesia, talis enim reus compellendus est edere instrumenta ad fauorem Ecclesie, cum nò sit minus priuilegiata, quam fiscus, vt per Abb. *hic sub n. 16. vers. & credo, Dec. n. 66. vers. ista prima limitatio*, Felin. n. 11. *vers. fallit quarto*, Valasc. *de iure emphyt. q. 8. num. 7.* Fr. Emman. in *sum. p. 1. c. 13. n. 1. & 2.* Guier. *conf. 46.* Fulu. Pacian. d. c. 63. n. 47. Alf. *d. prinil. 11. n. 74.* me citato in hoc loco Pareja d. *resol. 3. n. 48.* vbi n. 49. post eundem Pacian. d. c. 63. num. 48. cum seqq. limitationem ampliat in matrimonio, in dote, in causa pupilli, in alimentis, in legatis pijs, in Hospitalibus, in libertatibus, & generaliter in omnibus alijs causis, quæ idem priuilegium habent sicut fiseus.

Sextò limitatur in libris rationum fabricatis à personis particularibus pro conseruatione rei familiaris, qui ad eorum editionem compellendi non sunt, nisi ex causa, cum nec ratione officij, nec administrationis illos fabricauerunt, Pareja d. *resol. 3. n. 80.*

Septimò limita in vsuario, contra quem de vsuris agitur, qui cogi potest edere instrumenta auctori, v. g. librum suarum rationum, vt ex illo suam intentionem fundet, Clem. 1. §. *ceterum, de vsur.* quod procedit in odium vsurarie prauitatis, & in fauorè animæ, ex sententia glos. cõmuniter receptæ in d. §. *ceterum*, Abb. in *presenti* n. 9. Felin. num. 19. Beroi. n. 54. & Mandos. num. 64. Menoch. d. *casu*

d. casu 449. n. 7. Greg. Lop. l. 17. glos. 6. in fine tit. 2. part. 3. Peretz in rub. tit. 2. glos. 1. pag. 26. vers. *usurarium lib. 8. Ordin. Pacian. d. cap. 63. num. 66. cum seqq.* Morl. in *emporio iura p. 1. tit. 8. q. 17. num. 2.* Nicol. Genua de *scriptura priuata lib. 4. pag. 248. ubi 246. n. 10. cum seqq.* & pag. 252. ex num. 9. me. citato Pareja d. res. 3. num. 68. vbi n. 69. ampliat limitationem, vt procedat non solum aduersus eundem met usurarium, sed etiam aduersus eius heredem. & n. 70. ampliat etiam usurarium teneri edere non solum codices rationum, sed etiam ornam cedulam & scripturam priuata, & n. 78. subdit idem quod in usurario dicendum esse in nautis, cauponibus, stabulariis, & publicanis.

- 15 Octauo limita in instrumentis quoad proprietatem communibus, nam reus ad illorum editionem ab actore poterit proculdubio compelli, & ita procedit, & intelligendus est text. in cap. *G. perpetuus, de fide instrum. iuncta Luan est nouum, cum l. seq. C. de edendo, Valasc. de iure emphyt. q. 8. n. 5. Pacian. d. lib. 1. c. 64. n. 92. Ioan. Garc. d. glos. 2. §. 1. n. 92. nam verè quod commune est, meum est, l. in re communi. ff. de seruit. urban. l. illud 46. ff. de ritu nupt. & illud quod meum est, iure proprio & petere, & vendicare possum, l. 1. cum seqq. ff. de rei vendic. Quare scripturam maioratus, quæ omnium à fundatore vocatorum communis est, tenebitur possessor maioratus illam edere ad petitionem alterius, vt in terminis resoluit Greg. Lop. l. 17. ver. carta tit. 1. part. 3. asserens ita sepius iudicatum videri: & faciunt adducta à Pelaez de maior. p. 4. q. 10. n. 28.*

- 17 Sublimita tamen in instrumentis communibus ratione vilitatis, qualia sunt instrumenta emptionis, locationis, & similia; nam ea edere reus actori non tenetur, vt probat text. in *presenti*, in cuius specie certum est instrumenta communia esse ratione vilitatis: siquidem in illis pacta inter Regem & Imperatorem celebrata continebantur, quia non attenditur ad materiã contractus, an vilitas communis sit, vel nò, sed solum attenditur an instrumenta sint propria ipsius rei. Gail. lib. 1. obseru. 106. n. 7. Pacian. d. lib. 1. cap. 64. n. 94.

- 18 Cui resolutioni non obstat l. *Prator ait, vers. huius edicti. ff. de edendo*, quia ibi fore conf. non ait instrumenta ratione vilitatis communia esse, sed quodammodo communia. In praxi illud recipitur quòd si instrumenta communia sunt solum ratione vilitatis, & propter materiã in illis contentam, aut iure apud Notarium, à quo confecta fuerunt, aut apud partem: in primo casu debet Notarius edere instrumentum.

Barbof. lur. Can. selecta Tom. V l.

ta, nam ad huiusmodi editionem tenetur ratione officij, satisfacto sibi prius de mercede. Si verò pars retineat instrumentum, & sit originale, tenebitur pars edere instrumentum, eo quòd originale sit verè inter partes commune, ex d. cap. *G. perpetuus*. Si verò non habeat originale instrumentum, sed copiam propria pecunia à Notario desumptam, regulariter loquendo ad illius editionem nò tenetur, nam respectu chartæ illud instrumentum non dicitur verè commune. Si verò originale, vel protocollum non reperiatur apud Notarium, sed illud habeat reus, vel exemplar authenticum, iudicis officio cogendus est edere reus, quod praxi in omnibus ferè Tribunalibus seruari copiose ostendit Pacian. d. lib. 1. cap. 65. num. 107. & hunc esse Rotæ stylum testatur Verall. decr. 294. p. 1. & morem Tribunalium Hispaniæ sic habere referunt Burg. de Paz quæst. civil. q. 5. Azeued. l. 3. n. 10 tit. 5. lib. 4. Recop.

SVMMARIVM.

1. Actor & reus, vterque scilicet in iudiciis duplicibus censetur.
2. L. in tribus ff. de iudic. intelligitur.

C A P. Ex litteris. III.

POST n. 1. Ad exornationem principalis conclusionis ex hoc text. desumptæ, quòd scilicet in iudiciis duplicibus quilibet probare tenetur, cum vterque, actor & reus, censetur, & obtinebit qui melius probauerit; quòd si æquè probant, possessor absoluitur, adde textus concordantes in l. in tribus ff. de iudic. & in l. 2. cum aliis, ff. comm. diuis. & in l. iudicium 10. ff. fin. regund. & in l. 2. §. in familia, & in l. inter coheredes 45. §. si familia ff. famil. hercis. & in §. quadam, Instit. de actionib. & in §. retinenda, & §. commodum, Instit. de interdict. & in l. Castet. 40. tit. 16. part. 3. adde etiam vltra citatos in collect. Tiraq. de iure primog. q. 17. opin. 11. Marant. de ordine iudic. p. 4. dist. 17. Cuiac. lib. 4. obseru. 11. Mepoch. de arbit. casu 48. Mascard. de probat. concl. 393. n. 13. Oluald. ad Donel. comment. lib. 19. cap. 2. lit. G. Anron. Fab. lib. 20. coniect. cap. 10. & de errorib. pragmat. dec. 94. errore 1. & 2. D. Barbosa in d. l. tribus.

Non obstat eadem *Lin tribus*, dum habet quòd in duplicibus actionibus, qui prius ad iudiciũ prouocat, actor dicitur; prouocatus verò reus appellatur, & si dubiũ sit quis

Kk 3 prius

110 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

prius ad iudicium venerit, forte res dirimenda est, quia respondetur quod in his actionibus in petitione agentis etiam virtualiter continetur alterius petitio, cum etiam sua pars adiudicanda sit, d. §. *quadam*, *instit. de actionib. l. 3. ff. communi divid. quod non fieret, nisi etiam ab ea parte petitum censeatur*, cum sententia debeat esse conformis libello, *ut fundus ff. communi divid. cap. licet Els, de simon. Nec obstat si instet in d. l. in tribus*, prius provocantem verè & realiter esse actorem, cum prius probet, iuret, & alleget, provocatum verò esse reum, ut sic evitetur confusio, quia id procedit quoad ordinem iudicarium, cum necesse sit ut alter onus actoris subeat, quia in his iudiciis oportet quæri quis actor intelligatur, hoc est, quis perinde haberi debeat, nam aliàs iudicium constitui non posset: non tamen quæritur quoad causæ decisionem, cum verque iurare debeat de calumnia, probare, & satisficere iudicio filii, *glos. 2. in presenti, glos. in l. duo iudices, ff. de re iud. Menoch. remed. 3. retin. n. 770. Anton. Fab. in ration. ad d. l. in tribus.*

SUMMARIVM.

1. *Marito cum iuramento asserenti uxorem carnaliter cognuisse, credendum non est, si vxor contrarium probauerit.*
2. *Cap. cum tenebatur, de despons. impub. & cap. si quis acceperit 33. q. 1. declarantur.*

CAP. Proposuisti. IV.

1. **P**ost num. 1. Quod non sit credendum marito cum iuramento asserenti uxorem carnaliter cognovisse, si vxor contrarium probauerit proprio iuramento, & simul per inspectionem matronarum, docent l. *Cassel. 5. & 6. tit. 8. part. 4. Cou. de sponsal. p. 2. cap. 13. §. 1. num. 14. Mascard. de probat. concl. 312. 452. & 1169. & 1174. num. 48. & concl. 1410. num. 16. Surd. conf. 126. num. 16. Menoch. de presumpt. lib. 6. praf. 89. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 45. Cald. Percira in l. si curatorum, verb. minores num. 21. C. de integ. restit. min. Cenall. commun. contra commun. q. 1. num. 24. Sanchez de Matrim. lib. 7. disp. 91. & disp. 109. num. 9. & disp. 113. num. 3. Basil. Pont. in simili tract. lib. 7. cap. 63.*
2. Non obstat text. in cap. cum tenebatur, de despons. impub. & in cap. si quis acceperit 33. q. 1. in quibus iuribus probatur maiorem fidem adhiberi debere viro iuranti uxorem

cognovisse, quam vxori etiam cum iuramento neganti, præsertim, quia vir deponit de affirmatiua, vxor verò & matrona de negatiua, quæ improbabilis est per rerum naturam, cap. *quoniam contra, in hoc tit.* & ideo cum vir in specie huius text. iurasset, potius eius iuramento standum erat, quam vxoris probationi: quia facillimè respondetur ea iura procedere quando contra mariti iuramentum solummodo proponitur vxoris depositio: at verò textus noster loquitur quando vxoris iuramentum adiuvatur matronarum depositionibus, nam tunc quia plenior est vxoris probatio præfertur mariti iuramento *glos. fin. in presenti*, communiter recepta per Imol. num. 4. Abb. Felin. Deci. Myling. num. 3.

SUMMARIVM.

1. *Littera sigillo Episcopi munita plenam faciunt probationem in iis, quæ ad eius officium spectant.*
2. *Iura quæ de sigillo nullam faciunt mentionem quomodo intelligenda.*
3. *Excommunicatus maiori excommunicatione non potest procurator constituui etiam pro reo.*
4. *Sigillum quod dicatur authenticum? remissum.*

CAP. Post cessionem. VII.

Ad num. 2. Quod litteris Superiorum & Episcoporum, & similium iudicum ordinarium sit credendum donec contrarium ostendatur, præter citatos in collecta, latè disputat Anguian. in tract. de legib. lib. 1. controu. 6. per tot. litteræ enim sigillo Episcopi munitæ plenam probationem faciunt in iis, quæ ad eius officium spectant, ut per l. *Cassel. 114. tit. 18. part. 3. vbi Greg. Lop. glos. 1. 2. & 3. Didac. Perez. in rub. tit. 11. vers. quæri potest q. 1. lib. 3. Ordin. pag. 668. Gonz. ad reg. 8. cancel. glos. 61. per tot. nouissimè Pareja de vniuersa instrumentor. edit. t. 1. re. fol. 3. §. 5. num. 39. vbi num. 40. me citato in hoc tex. subdit generale esse ut sigillum tribuat fidem scripturæ æquæ, ac subcriptio, Anguian. d. controu. 6. à num. 24. vbi num. 27. dicit non obstat quod in iuribus, in quibus litteris Superiorum fidem adhibendâ esse asseritur, nulla sit mentio sigilli, & respondet quod reiecta sententia illorum, qui putant textum in presenti specialiter procedere in materia excommunicationis, de qua etiam agit cap. cura. 11. q. 3. vel etiam in materia*

materia levis præiudicij, in qua putant locum habere posse similia iura, quæ non sigilli, sed literarum tantummodo faciunt mentionem, & non nullorum, qui existimant litteris aliorum fidem adhibitam, quia testes fuerunt necessarii, & interuenerunt, vt per *glos. 1. in præsentij*, & *Abb. oppos. 1. melius dicendum* erat quod licet hic tex. & ceteri eiusdem notæ, sigilli mentione non faciant, nihilominus tamen illud subintel ligunt & supponunt, tum ex alijs Iuribus, in quibus de sigillo agitur, tum etiam, quia litteræ Episcoporum & similium in ijs, quæ ad ipsorum pertinent officium, frequenter sigillantur, vt experientia docet, & sigillo potissimum robur accipiunt, & muniuntur, *cap. si canonici*, ibi, *sigilli*, & ibi, *minime robo rati*, & *offic. ordin. lib. 6.*

3 Ad num. 5. Quod excommunicatus ma iori excommunicatione non possit Procu rator constitui, etiam pro reo, nec valeat mandatum, seu talis constitutio, quinimo corruat ipso iure, nec opus sit exceptione aliqua, præter citatos tenent Anton. de Padilin l. 1. num. 55. C. de iuris & facti igno r. Sebast. Vant. de nullit. tit. ex defectu mandati num. 136. Marant. de ordine iudic. p. 4. diff. 16. n. 24. quos refert Anguian. d. lib. 1. controu. 6. num. 58. vbi num. 59. aichos Doctores mo tos fuisse ad sic existimandum, quia credi derunt Innocentium I. l. in hoc tex. non si ne mysterio expendisse iam fuisse incur sam excommunicationem tempore, quo Procurator mandatum accepit, vt ita si gnificaret ab eo tempore absque necessi tate alicuius exceptionis mandatum ipso iure non valuisse, & quamuis postea excō municatus absolueretur, adhuc tanquam inhabile à principio admittendū non fuisse, quasi dicant dicti DD. quod alioquin si mandatum à principio valeret mero iure, & Procurator per exceptionem à iudicio repellendus foret, proculdubio Innocen tius tantummodo attendisset tempus, quo ille Procurator in iudicio experiri vellet, non autem illud, in quo mandatum acce perat, quamuis ipse Anguian. d. loco n. 61. eum multis seqq. contrarium adstruere in tendat.

4 Ad num. 6. De sigillo, & quod dicatur authenticum, vide l. Castet. l. 14. tit. 18. part. 3. Rebuff. Con. Math. de Affict. & alios citatos per Anguian. d. lib. 1. controu. 6. num. 30.

C A P. Licet causam. IX.

Post num. 1. Quod in interdicto retinen de possessionis obtinet probans anti

quiores possessionem, maximè titulo iu stificatam, probat hic tex. & concordant alia iura similia, in l. si duo. ff. vii possid. & in l. vnic. c. eod. & in cap. cum venissent, de instit. & in cap. cum persona, vers. quod si tales, de priuileg. lib. 6. exornant Anton. Gom. l. 45. Tauri n. 164. Cou. pract. cap. 17. in fine, Duaren. lib. 1. disput. cap. 21. Sarmien. select. lib. 2. cap. 13. Gail lib. 1. obseru. 71. Cuiac. lib. 5. obseru. 22. & 27. Octavian. Pedem. decif. 55. Verall. decif. 336. Menoch. remed. 3. retin. num. 725. & remed. 15. recuper. num. 389. Mascard. de probat. concl. 1194. & 1393. Donel. commentar. Iuris Civilis lib. 15. cap. 32. & in d. l. vnic. C. vii possid. Matienf. l. 8. ff. 2. tit. 7. lib. 5. Re cop. Fachin. controuers. lib. 8. c. 14. cum seqq.

S V M M A R I V M.

- 1 Filiatio probatur ex confessione parentis seriose facta.
- 2 Filiationis coniectura resultabit ex nomi natione, & tractatione fratrum, & consanguineorum.
- 3 Tractatus solus & nominatio consanguineorum, consanguinitatis lenè adminicu lum est.

C A P. Per tuas. X.

Ad num. 4. Quod filiatio probetur ex confessione parentum seriose facta ultra citatos in collect. tenent Lup. de illegi timis. commento 2. §. 3. n. 44. vers. vbi autem, Paschal. de patria potest. p. 2. cap. 2. num. 16. Intrigl. decif. 35. num. 47. Thomas de legiti mat. tit. 13. cap. 7. num. 349. fol. 64. vbi loquitur de confessione patris super filiatione, & num. 383. pag. 76. vbi de confessione matris, Mancin. de confess. c. 2. n. 202. vbi quod confesso patris adminiculata probat filiationem, & num. 204. Castil. controuers. tom. 5. cap. 104. num. 12. Rot. decif. 199. num. 2. ad fin. & decif. 641. n. 5. p. 3. recent. & decif. 117. num. 3. p. 4. etiam recent. & decif. 16. n. 19. cum seqq. p. 5. etiam recent. lacè Ego ipse in votis decif. Canon. lib. 2. voto 22. n. 27. cum seqq. vbi de confessione geminata præsentis filio in iudicio facta.

Dum ex Surdo ibidem dixi filiationem non probari ex nominatione aliorum quam parentum, id debet intelligi de probatio ne vera; resultabit nihilominus filiationis coniectura ex nominatione, & tractatione fratrum, & consanguineorum, vt per Mascard. de probat. concl. 790. num. 16. Rot. decif. 76. n. 2. p. 3. recent. Stephan. Grarian. discept. forens. tom. 4. cap. 653. num. 70. vers. quibus accedit, &

112 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

num. 71. pro recognitione ponderat interuenisse fratrem ex instrumento dotali, vt talem ad probandum doratam esse forem, Genoa de verbis enunciat. lib. 2. q. 33. n. 19. & 20. vbi num. 21. ex Peregr. de fideicom. art. 43. n. 76. dicit quod quando confellio super filiatione, vel consanguinitate prouenit à consanguineis, bene probat filiationem, quia præsumitur cognoscere consanguineos suos, & num. 26. ait hoc procedere saltem ad transferendum onus probandi in contrarium.

- 3 Intellige concurrentibus aliis administris: nam solus tractatus, & nominatio, consanguinitatis leue adimiculum est, glof. in cap. transmissa, qui fil. sunt leg. & in l. non epistolas C. hoc tit. Malfard. de probat. cõl. 790. num. 2. Marta voto 26. numer. 12. & 13. Alex. Trentacinq. var. resol. lib. 1. tit. de filiati. resol. 14. num. 14. vers. quartus casus Paschal. de patria potest. p. 2. cap. 2. num. 16. Castill. controu. tom. 5. cap. 104. n. 12. col. 2. quia facilis res est propter diuersos respectus aliquem filium, fratrem, sobrinum, vel consanguineum appellare, idem Malfard. d. cõl. 790. num. 3. Lup. de illegit. com. 2. §. 3. n. 44. vers. f. ratio ea sit, & vers. extenditur etiã; præcipue quando agitur de re graui, & de præiudicio tertij, quia tunc huiusmodi appellatio, seu vocatio sola nihil operatur, ex Malfard. d. cõl. 790. num. 40. Lup. d. §. 3. n. 42. in princ. & num. 44. vers. restringitur tamẽ, pag. 153. Menoch. de præsumpt. lib. 6. præf. 54. num. 1. & 54. Castill. controu. tom. 6. cap. 124. numer. 15. col. 2. Genoa d. quæst. 33. num. 23. & 24.

SYMMARIVM.

- 1 Probationes plures imperfectæ admittuntur ad constituendam vnã perfectam.
- 2 Scriptura priuata plenam probationem constituit quando ex ea probatione modicum præiudicium generatur.
- 3 Historicis libris fides omnino adhibenda, & quando.
- 4 Chronicorum libri fides adhibenda.
- 5 Scriptura priuata sculpta in monumentis, siue in lapidibus, aut columnis, quando probet, ostenditur.

CAP. Cum causam. XIII.

- 1 Ad num. 2. Quod plures probationes imperfectæ ad constituendam vnã perfectam admittuntur in probandis antiquis continibus, me citato in hoc loco tenet Pareja de vniuersa instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §.

5. n. 46. hinc inferens num. 45. in hac specie plenam probationem constituere scripturam priuatam quando ex ea probatio ne modicum præiudicium generatur, vt in materia confinium, & citat Crauet. de antiquit. tempor. p. 1. vers. ostensum de iur. limitatio n. 15. Hieron. de Monte de finib. regund. c. 65. num. 4. Malfard. de probat. cõl. 599. num. 8. Card. Tusch. præf. concl. lit. S. cõsil. 84. num. 1. Genoa de scriptura priuata lib. 1. q. 4. n. 195. Coccin. decis. 460. num. 4.

Ad num. 3. & 4. Quod libris historicis omnino fides adhibenda sit, tam in iudicando, quàm in cõsulendo, probant l. 1. vbi Bart. ff. de offic. quæstor. l. census & monumenta ff. de probat. glof. verb. vrbano, & verb. orationes in Clem. 1. de Reliq. & venerat. Sãctor. & verb. Bononia in Clem. 1. de magistr. & verb. magis in c. inter dilectos, vbi Panor. n. 13. de fide instrum. & verb. Trapezitas in c. in nomine Domini 23. dist. vltra citatos in collect. docet Valenz. cõf. 83. n. 84. cum segg. Nicol. Genoa de scriptura priuata lib. 1. q. 4. ex n. 187. vsque ad num. 196. me citato in hoc loco, Pareja de vniuersa instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. num. 53. vbi num. 56. generale esse asserit quod libris historicis in tantũ fides adhibetur, in quantum historia in illis contenta fuerit cõmuniter approbata, & ab antiquo pro cõmuni populi consensum fides imposita, & citat Paul. Paris. cõf. 23. n. 135. & 252. lib. 1. Malfard. de probat. cõl. 287. num. fin. & cõl. 105. num. 11. Card. Tusch. præf. concl. lit. H. cõsil. 139. num. 3. Menoch. cõf. 112. a n. 68. Et nuncuparim in chronicis Roder. Xuar. alleg. 8. num. 22. Ferdinand. de Loazes in allegat. pro Marchione de las Vilez dub. 1. fundam. 3. pro ipso num. 73. & 79. fol. 157. Ioan. Garc. 4. de nobilit. glof. 7. num. 18. Sigism. Scacc. de iur. dic. lib. 2. c. 11. num. 265. Nicol. genoa d. lib. 1. tit. de libris chronicorum, q. 1. n. 1.

Ad num. 6. Quod priuata scriptura probat quando inuenitur sculpta in monumentis, siue in lapidibus, aut columnis, quæ extant in locis publicis, veluti in plateis, muris ciuitatis, aut villæ, & ab antiquo fuit recepta, probat l. 4. ff. de administ. rerum ad ciuit. pertinet. & l. 2. ff. de operib. publ. & vltra citatos in collect. docent genoa d. q. 4. ex n. 187. vsque ad num. 196. Escobar de puritate & nobilit. probanda p. 1. q. 4. §. 4. num. 43. me citato in hoc loco Pareja d. tit. 1. resol. 3. §. 5. num. 44. vbi num. 48. & 49. post Vranium, & genoa, ac alios idem resoluit quando litteræ, exarate extant in aedificijs publicis prætoris, vel præsidis prouincie, alteriusve magistratus iussu potestatem ad hoc habentis, vel etiã in alijs locis publicis auctoritate priuata vbi communis populi consensus propter anti

Antiquitatem tanquam publica documenta habere, voluit, & citat Hieron. de Monte de finib. cap. 65. num. 5. & 6. Mascard. concl. 399. num. 9. & Cald. Pereira de empt. cap. 2. 1. num. 21.

CAP. In omni negotio. IV.

De Testibus, & attestationibus.

TIT. XX.

SUMMARIVM.

- 1 Corripienti etiam in causa denunciationis Evangelicæ potest existere testis.
- 2 Denuntians, testis, & iudex existere possunt in hac causa.
- 3 Denuntians est principalis persona in causa denunciationis.
- 4 Denunciatio multoties fit de peccatis commissis contra ipsum corripientem.
- 5 Principalis persona in hoc text. & in cap. novit. de iudic. non dicitur quasi suam propriam causam agat, sed quia principaliter movet causam.
- 6 Corripienti in causa denunciationis Evangelicæ an & quando reddatur suspectus, ut in ea causa testimonium dicere valeat.
- 7 In causa denunciationis Evangelicæ primò & principaliter agitur de lucro fratris peccantis.
- 8 In correctionibus & denunciationibus Evangelicis, quæ solam ad peccantis emendationem diriguntur, non videtur agi de gravi, seu notabili eiusdem præiudicio.
- 9 Tex. in presenti procedit in omni negotio, in quo ad similitudinem correctionis, & denunciationis, & ex eadem ratione persona principalis suspecta non existit.
- 10 Verba Domini, in ore duorum, &c. non constituunt novum aliquod, seu Evangelicum præceptum, sed tantummodo referuntur tanquam iudiciale illud scriptum in lege veteri iuxta vim, quam tunc temporis habebat.
- 11 Declarantur verba, in ore duorum, vel trium stat omne verbum.
- 12 Lex nulla naturalis, aut divina hodie obligans reperitur, quæ necessario concludat non sufficere unicum testem, & ideo potest lex humana ex causa statuere quod unus sufficiat.

Post num. 1. Probat hic text. corripientem etiam in causa denunciationis Evangelicæ potest testem existere, ita ut in ea uno adhibito efficiantur duo, & adhibitis duobus efficiantur tres, ut ultra gloss. in presenti resoluunt Bero. num. 79. in cap. qualiter, de accusat. Albertin. de secreto num. 177. Sor. de secreto regendo q. 4. concl. 8. vers. sed dubium, Navar. in cap. inter verba num. 779. & in man. cap. 25. num. 33. Simanch. de Cathol. institut. cap. 19. in fine, & cap. 64. num. 55. qui testatur ita servari in sanctæ Inquisitionis officio, tradit Bart. num. 14. in l. diuus. ff. de custodia reorum, Angel. de malefic. super verbo, necnon & ad denunciationem, num. 21. ubi Augustin. in addit. quinimo unum, & eundem in hac causa, & denuntiantem, & testem, & iudicem existere posse, docet gloss. ult. per tex. ibi, in cap. præcipue 11. quest. 3. & post Ioan. Andr. Abb. num. 4. & alij in presenti.

Sed obstat videtur quòd talis denuntians dicitur, & est principalis persona in causa denunciationis, tex. in presenti, ibi persona principalis, iuncto vers. sequenti, & ita causa videtur illius propria, cap. pastoralis, ibi, principales persona, inf. eod. cap. 1. ibi, principales persona, de iuram. calideo talis denuntians non debet testis ita admitti, ex reg. l. omnibus. C. hoc tit. Deinde habet affectionem ad eiusmodi denunciationis causam, quam agit, & movet; quæ affectio sufficit ne admittatur etiam in causa aliena, cap. vlt. hoc tit. lib. 6. cap. in super 6. vers. dummodo, hoc eod. tit. Accedit quòd multoties denuntiatio fit de peccatis commissis contra ipsum corripientem, & denuntiantem, & per quæ id dano, vel iniuria afficitur, & de his maximè & apertius agit locus ille Math. 18. & refertur in cap. si peccaveris 2. q. 1. & in cap. novit, de iudic. ergo saltem in his in quibus denuntians damni, aut iniuriæ illarum satisfactionem, & sic utilitatem sperat, quam Rex Angliæ in specie d. cap. novit, sperabat ex observatione conventionis cum Gallo initæ, non debet denuntians admitti in testem, ex l. 1. §. dies vers. propriam. ff. quando appellan. & d. l. omnibus.

Reverta nihilominus conclusio prædicta ad difficultatem propositam responderi potest principalem personam hic, & in d. cap. novit. non dici quasi suam causam propriam agat, & prosequatur, ut accipitur in d. cap. pastoralis, cum similibus, sed quia principaliter movet causam huiusmodi correctionis non suam, sed alterius, quæ non in propriam, sed eius, qui corripitur, utilitatem primò & directè

114 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

rectè ordinatur; in qua specie non procedit reg. d. l. omnibus, vt patet ex d. cap. in super, in princip. cap. cum nuntius 12. hoc tit. §. legatarius, in fine de testam. Affectio qua talis, corripuens, ac denuntians mouetur, cum procedat ex sola fraterna charitate in bonum eius, qui corripitur, nec potest nec debet corripientem reddere suspectum, vt tanquam talis repellatur à testimonio in ea causa, quæ primò, & principaliter est alterius, & in qua corripuens postquam fecit, quod in se erat, & Ecclesia dixit, vt iterum non prosequitur, nec promouet item, vel causam, in qua, & ad quam debet vt affectus repelli à testimonio, pro vt repelluntur hi, de quibus in d. cap. ult. & d. vers. dummodo, & licet ubi peccatum committitur in te, id est, contra te, & sic in damnum, vel iniuriam tui, vt contingit in d. cap. nouit, ex correctione, & emendatione sequatur tibi utilitas proueniens ex satisfactione, sine qua peccans non corrigitur, vt oportet, quia tamen in hac materia primò & principaliter agitur de lucro fratris peccantis, & de peccato quatenus eidem soli nocet: merito accidentaria illa, seu minus principaliter, & secundaria utilitas in fortasse prouentura, non attenditur, nec impedit quominus eiusmodi testimonium admittatur, vt in simili probant d. cap. 8. in super, in princip. cum aliis præcatis. Accedit quòd in his correctionibus, & denunciationibus, quæ ad solam peccantis emendationem dirigitur, non videtur agi de graui, seu notabili eiusdem præiudicio, vt aduertit Abb. d. num. 4.

9 Aduertere tamen oportet quòd licet communis post gloss. 1. in præfenti intelligat hunc text. procedere tantum in negotio correctionis, & denunciationis huiusmodi, iuxta vers. quod patenter, qui statim subsequitur; is tamen intellectus non caret difficultate, tunc quia offendit verba illa, in omni negotio, quæ salua proprietate, & ratione recti sermonis non bene verificantur in solo correctionis, seu denunciationis negotio: tum etiã, quia vers. quod patenter, continere videtur exemplum eius regulæ, quæ in principio ponitur, per quod exemplum regula non restringitur, sed explicatur, arg. l. ult. §. ult. in princip. ff. de iuris & facti ignor. cap. 1. inuncta gloss. 1. ne clericis, vel mon. Et tandem, quia vers. victimus huius text. ibi, idem alibi, &c. in quo refertur aliud exemplum eiusdem regulæ, nihil habet commune cum correctione, aut denunciatione Evangelicæ vnde inter alios intellectus, de quibus per DD. præsertim Abb. d. num. 4. Felin. & alios hic, & Albertin. de sacramento num. 177. dici potest cum Abb. d. n. 4.

vers. pone quartam, quem posteriores, & Albertin. d. loco sequuntur, dici potest textum generaliter procedere in omni negotio, in quo ad similitudinem correctionis, & denunciationis, & ex eadem ratione persona principalis dicto modo suspecta non existit, & vt talis veritatem (vt præsumitur) dicens de re sibi nota habetur pro vno teste, id quod verificari potest non tantum in exemplis quæ textus subdit, verum etiam in cap. præterea 7. de testib. cogen. circa testes synodales, de quibus ultra DD. & in Iuribus citatis à gloss. agunt Pauin. de visitat. §. q. p. 1. d. num. 10. Marc. Anton. instit. maior. lib. 4. tit. 10. num. 61. & Altamiran. de visitat. verb. visitatores, etiam num. 34. & in tit. qui matrimonium accusare, ubi personæ sic principales matrimonium accusantes, aut de illo denuntiantes non in suam utilitatem sunt etiam testes, iuxta rub. & cap. 1. ibi accusatores & testes, cap. 2. inuncta gloss. 1. cum aliis illius tit. & in cap. præterea 12. & in cap. cum in tua 27. vers. id quod, de sponsalib. Circa posteriores vero exemplum de quo in hoc tex. in vers. idem, cuius verba habentur Ioan. 8. ultra Host. Ioan. Andr. & Abb. d. num. 4. vers. item aduerte, & alios hic, vide post Chrylost. & alios S. Thom. in d. cap. 8. Ioannis, lect. 2. vers. & omnino, Iansen in concord. cap. 77. vers. dixerunt ergo, & cap. 36. vers. si ego testimonium, cum seqq. ubi explicat qualiter, & in quo sensu ex lege, quæ duorum testimonium recipit tanquam verum, cum illa non procedat, ubi vnus in sua causa, & pro se testificatur; concludit Dominus suum testimonium in sua, & de se, vel pro se infimul cum testimonio patris verum & recipiendum esse, & quemadmodum verba prædicta Ioannis 8. conciliari debent cum aliis Domini verbis Ioannis 5. si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum. quæ notabis ad tex. in præfenti, vers. ult. & ad princip. 3. quest. 4. aliàs 1. quest. 5. vbi eadem verba referuntur.

In tex. ibi, in ore duorum, vel trium, &c. Dñs 10 Christus Dominus verba hæc protulit, vt habetur in Euangelio Matth. 18. Luca 17. & Ioan. 8. non constituit per illa nouum aliquod; seu Euangelicæ præceptum; sed tantummodo retulit iudiciale illud scriptum in lege veteri Deuteronom. 17. & 19. iuxta vim, quam tunc temporis habebat; vt patet ex d. cap. 8. ibi, in lege vestra scriptum est quòd duorum, &c. refertur in hoc tex. & in princip. 2. q. 4. ac subinde sicut cætera similia expirauit, & iam hodie tanquam diuinum non obligat, licet Pontifices in cap. licet 23. hoc tit. & in cap. cum esses 10. de testam. & passim alibi hxc

hæc eadem verba Domino, & legi diuinæ tribuant, non quasi à Domino, & diuina lege habeant hodie vim obligandi, sed vt per illud quod eadem lex olim in iudiciis obseruari præcepit, & Dominus in Euangelio pro eo tempore retulit, & comprobauit, cõfirmetur lex & confuetudo ecclesiastica, vel ipsum disponens: quamuis autem verba hæc in lege veteri concludant, & ostendant omne verbum absolute stare in ore duorum, vel trium, quorum testimonium, nisi aliud obstat, pro vero habebatur, ita vt nec plurium requireretur, nec vnus tantum sufficeret, vt apertè colligitur ex d. cap. 17. *Deuteron. ibi, in ore duorum, &c. iunctis verbis seqq. ibi, nemo occidatur vno contra se dicente testimonium, & dict. cap. 19. ibi, non stabit vnus testis, &c. sed in ore duorum, &c. & ex d. cap. 8. ibi, quia solus non sum, sed ego, & qui misit me Pater; iunctis verbis seqq. ibi, & in lege vestra scriptum est, in ore duorum, nihilominus cum hodie suppositis legibus humanis, seu ecclesiasticis, quæ multoties requirunt vltra duos, & tres testes, & aliquando vnum ad probationem admittunt, vt patet ex Iuribus citatis à glos. pen. vers. quædam, & glos. vlt. in d. c. licet. glos. in d. princ. & per DD. illic, Duen. reg. 84. Crot. de testib. à num. 108. latè Anton. Gabr. lib. commun. tit. de testib. concl. 1. à num. 16. huiusmodi verba in prædictis sacris Canonibus aliud videntur intendere, scilicet, in ore duorum, vel trium stat omne verbum, quod per legem aliquam specialem in ore plurium, vel vnus tantum positum nõ reperitur, quasi sit sensus quod in omni casu in quo non reperitur lex aliqua humana, quæ plures quàm duos, vel tres, in quorum ore, exceptis prædictis, omne verbum positum est, & pro vero habetur, & sic in effectu verba prædicta post eiusmodi leges humanas probant & expli- cant id ipsum, quod pro regula decantatur. conf. in l. vbi numerus. ff. de testib. Nec obstat d. cap. licet, vers. vlt. dum habet quod licet quædam sint causæ, quæ plures quàm duos testes exigunt, nulla tamen est quæ vnus, quantumvis legitimo, testimonio terminetur, quo fundamento d. glos. pen. & glos. verb. duo, in cap. gaudemus, de diuor. & passim DD. putant verba prædicta in ore duorum, &c. in dictis Iuribus intelligi, ita vt contineant ius naturale & diuinum etiam hodie obligans, quatenus excludunt testimonium vnus, & probant in ore vnus nõ esse verum quoad humana iudicia, quamuis non sic contineant eiusmodi ius naturale & diuinum quatenus concludunt in omni casu sufficere duos, vel tres, cum dentur nonnullæ, in quibus non sufficiunt, sed requiruntur plu-*

res; verumtamen quia nulla reperitur lex naturalis, aut etiam diuina hodie obligans, quæ necessarid concludat nõ sufficere vnicum testem, & attentis circumstantiis negotij, temporis, & personarum, potest lex humana statuere quod vnus sufficiat, prout de facto statuit in nonnullis casibus, de quibus per glossas, & DD. vbi supra. Probabiliter dici potest d. cap. licet, in fine agere de testibus, qui non per legem, sed per Iudicè ex proprio arbitrio admittuntur: & ita sensus est quod licet dentur causæ in quibus Iudex etiam sine lege speciali possit ex suo arbitrio plures, quàm duos testes requirere, quia potest ipse ex circumstantiis non adhibere fidem illis, ex reg. l. 3. §. 1. vers. tum magis. ff. de testib. nulla tamen est causa, in qua Iudex sine lege speciali ex proprio arbitrio possit vni quantumvis legitimo fidem adhibere, & eiusdem testimonio licet dirimere, quæ differentia non procedit quoad legem, aut Principem supremum. quippe qui sicut vltra duos, & maxime legitimis, & omni exceptione maiores in multis causis requirit, sic vni tantum fidem adhibere, & eiusdem testimonio causam terminare potest, vt patet ex relatis per glos. & DD. vbi supra: probat rex. sic intelligendus in c. cum a nobis 28. in fine, infra hoc tit.

CAP. Sicut nobis. I X.

Post num. 1. Quod non est credendum testibus deponentibus contrarium illius quod antea deposuerunt, vltra citatos in collect. docent Mascard. de probat. concl. 359. num. 32. & concl. 454. num. 10. & concl. 1311. num. 6. & 37. Menoch. de arbit. casu 108. n. 21. & casu 109. num. 19. Azeued. l. 2. num. 4. tit. 8. lib. 4. Recop. Donel. comment. lib. 27. cap. 7. vbi Osuald. lit. C. & c. 9. lit. L. & lib. 24. c. 17. lit. G. Surd. decis. 326. num. 90. Petr. Pechi ad cap. mutare, de regul. iur. lib. 6. Steph. Gratian. discip. forens. cap. 192. n. 9. Felician. de Vega ad cap. cum non ab homine, de indic. num. 8. & 70. Non obstat t. ff. postulatuerit, §. sed si negauerit. ff. de adulter. dum probat posteriori testimonio standum esse, non priori, quia loquitur de posteriori testimonio tormentis adhibitis exacto. Nec etiam obstat cap. accusatus 8. §. licet, de hæres. lib. 6. dū tenet standum esse posteriori responsioni in iudicio ex interuallo exhibitæ, etiamsi prior emissæ fuerit cum iuramento, quia respondetur cū communi id specialiter permissum in causa hæresis, sed non ita simpliciter, sed tunc demum cum ex manifestis indicij apparuerit non animi leuitate, aut odij fomite, seu corruptione pecuniar, vel zelo Fidei

Orthodo

116 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

Orthodoxæ fuum velle corrigere dictum, vt ipfe tex. probat, & aduertit Cou. lib. 2. var. cap. 13. num. 9. in fine; & fic Fidei fauor non militat in eo quod periuri in caufa hærefis admittantur, fed in eo quod in caufa hærefis testimonij correctio non repellatur interuenientibus coniecturis relatis.

CC

De Testibus cogendis.

TIT. XXI.

CAP. Peruenit. IV.

D num. 2. Quod appellatione instrumentorum testes continentur, vltra citatos in collect. docent Ioan. Bapt. Azini. in praxi. §. 22. cap. 4. num. 5. & in tract. de execut. in princ. cap. 21. num. 2. cum seqq. Azueud. l. 1. num. 12. tit. 6. lib. 4. Recop. Surd. conf. 711. n. 6. & decif. 144. num. 12. Card. Tufch. pract. conclus. lit. l. concl. 35. num. 9. & lit. P. concl. 771. n. 2. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 2. cap. 11. n. 7. Ego ipse de appellatina verborum vtriusque turis signific. appell. 119. num. 4. me citato nouissimè Pareja de vniuersa instrument. edit. tit. 1. resol. 2. n. 11. vbi n. 12. quod verum, & sine difficultate procedere ait quando in testibus, & instrumentis est eadem ratio.

CC

De Fide instrumentorum.

TIT. XXII.

SVMMARIVM.

- 1 Instrumenti exemplum non solemniter sumptum fidem non facit absque originali.
- 2 Exemplum scriptura ex temporis antiquitate non fit solemne, nisi illa excesserit centum annos.
- 3 Princeps supremus non potest efficere vt exemplo fides adhibeatur.

CAP. Si scripturam I.

D num. 2. Quod exemplis instrumentorum nulla fides est adhibenda in indicio, probat hic tex. & concordant alia iura in l. 1. & 2. ff. hoc tit. l. si quis, l. Pomponius, ff. famul. hercisc. l. 2. & fin. ff. quemadmodum testam. aper. Aut. si quis in aliquo.

C. de edendo l. 3. C. de diuers. rescript. l. contra. etus. C. hoc tit. l. Castell. 44. & 114. tit. 18. p. 3. l. 2. tit. 14. pars. 6. exornant Mascard. de probat. concl. 711. num. 1. cum seqq. Padil. in l. 3. n. 1. cum seqq. C. de diuers. rescript. Menoch. conf. 732. n. 3. Parlador. rerum quotid. lib. 2. cap. fin. p. 1. §. 12. limit. 2. Morl. in emporio iuris p. 1. tit. 11. sub hoc tit. q. 1. Steph. Gratian. discept. forens. cap. 859. num. 1. Nicol. Genua de scriptura priuata lib. 1. q. 16. num. 12. vbi n. 15. ampliat etiam iuuans se tali exemplo esset persona valde priuilegiata, vt puta Ecclesia, vel fiscus, latè Pareja de vniuersa instrument. edit. tit. 1. resol. 3. §. 3. à n. 3. Noguerolet allegat. iuris tom. 1. alleg. 25. num. 306.

Licet antiquitas huc defectum non suppleat, vt tenet Rota coram Greg. XV. decif. 293. & exemplum scriptura ex temporis diuturnitate non fiat solemne, nec fide dignum, vt censuit eadem Rota decif. 187. n. 12. & 13. p. 5. recent. maximè cum possint confici instrumenta quæ antiqua videantur in data, cum tamè recentior scripta fuerint. Stephan. Gratian. discept. forens. c. 554. n. 38. & 41. Rota decif. 68. num. 1. vers. & licet p. 3. recent. & coram Greg. XV. decif. 393. n. 3. & 5. Nihilominus si constat ab antiquo iam tempore excedente centum annos tale instrumentum fuisse exemplatum, illi fidem adhibendam esse resoluunt radil. in d. l. 3. num. 13. Cou. pract. cap. 21. num. 6. vers. sed & propter, Mascard. concl. 711. num. 81. & seq. Menoch. conf. 924. num. 29. Molin. de primog. lib. 3. cap. 13. num. 49. alter Molin. de instit. tract. 2. disp. 638. n. 3. vbi dicit verum quando alia adminicula pro eius fide assistunt, Castill. controu. lib. 2. cap. 16. n. 56. cum seqq. Christoph. de raz de tenuita cap. 26. num. 17. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 268. n. 3. Et ideo exemplis confectis vltra centum annos, in quibus de notariatu Notarij explantis, & eius itidem, qui originale confecit, non constat, licet ab aduersa parte negetur, fides omnino adhibenda est propter probationis alterius difficultatè, Mascard. concl. 1097. ex num. 12. Azueud. l. 1. n. 140. tit. 21. lib. 4. Recop. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 554. num. 35. cum seqq. Rot. decif. 390. num. 494. recent. vbi agens de instrumentis antiquissimis excedentibus metam centum annorum, aut quod recognitione non indigent, & quod regulariter soleat remitti recognitioni ob difficultatem inueniendi testes illius ætatis, qui de notariatu dependant, refert Pareja d. resol. 3. §. 3. n. 59.

Ad num. 6. Quod princeps supremus non possit efficere vt exemplo fides adhibeatur, vltra citatos in collect. docent Mascard. d. concl. 711. num. 14. Stephan. Gratian. d. c. 859.

num. 10.

num. 10. & seq. Nicol. Genua de scriptura priuata a lib. 1. q. 16. num. 13. & 14. Pareja d. §. 3. num. 133. vbi num. 134. id intelligit cum supra citatis procedere de potestate Principis ordinaria, secus de absoluta, latè Anguian. de legib. lib. 1. controu. 6. à num. 15. vbi num. 19. respondet communem, & textum in presenti procedere & intelligendum esse vbi Papa, vel alius Princeps supremus procedit secundum leges, & regulas Iuris communis, quas in iudicio & causis dicendis regulariter obseruat, cap. in causis, de re iudic.

S V M M A R I V M.

- 1 Scriptura priuata fides adhibenda non est.
- 2 Scriptura priuata etiam manu Iudicis scripta nullam fidem facit.
- 3 Scriptura omnis regulariter præsumitur priuata & non publica.
- 4 Scriptura priuata plenè probat aduersus illum, qui eam scripsisse fatetur.
- 5 Scriptura priuata recognita mandatur executioni.
- 6 Scriptura priuata ex archiuo publico desumpta plenè probat.
- 7 Scriptura priuata ex partium conuentione fides adhibenda.
- 8 Scriptura priuata in iudicio producta probat, si contra eam nihil à parte oppositum sit.
- 9 Scriptura priuata, in actis iudicij recepta plenè probat.
- 10 Scriptura priuata siue schedule relicta apud aliquem fides adhibetur ex relinquentis consensu.
- 11 Scriptura priuata trino teste munita plenè probat.

C A P. Scripta. II.

1 **A**D num. 2. Quòd scripturæ priuatae nulla est fides adhibenda, vltra citatos in collect. docent Redbuff. conf. 4. num. 25. Burg. de Paz conf. 19. num. 84. Achil. Pedrocha conf. 32. num. 125. vol. 1. Marc. Anton. Eugen. conf. 8. num. 85. Ioan. Bapt. Costa conf. 1. n. 92. vol. 1. Lancel. Gallia conf. 91. n. 1. Menoch. conf. 378. num. 10. & 51. & conf. 807. num. 32. Valasc. conf. 177. num. 1. Amat. Roder. de execut. c. 1. art. 2. num. 3. Rot. decif. 515. num. 2. p. 1. recent. latè Pareja de vniuersa instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. à num. 2. & allegat l. nuda ff. de donat. l. instrumenta. l. exemplo, & l. rationes. C. de probat. Auth. si quis, in fine C. qui pot. in pignor. hab. quorum decisiones transcriptas adinuenerint l. 1. §. 19. & 12. tit. 18. part. 3. Barbof. lur. Can. selecta Tom. VI.

vbi Greg. Lop. Additque idem Pareja citato loco num. 9. scripturam priuatam etiam manu Iudicis scriptam nullam constituere probationem, & num. 11. quòd omnis scriptura regulariter præsumitur priuata, & non publica, & num. 12. quòd scriptura priuata etiam ad utilitatem fisci non probat, & num. 15. quòd etiam non probat fauore piz causæ.

Ad num. 4. Quòd scriptura priuata plenè probat aduersus illum, qui eam scripsisse fatetur, & recognoscit, probant l. Publica. §. fin. ff. de posuit, l. cum de debito. ff. de probat. l. scripturas in 1. res. C. qui pot. in pign. hab. Auth. contra qui propriam C. de non num. pec. d. l. 118. & 119. tit. 18. part. 3. vbi Greg. Perr. Gilchen in l. instrumenta num. 4. C. de probat. Mascard. de probat. concl. 109. num. 1. & 2. & concl. 111. num. 20. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 2. cap. 11. num. 33. Nicol. Genua de scriptura priuata lib. 1. q. 4. à num. 84. vsque ad num. 122. In omni enim negotio generale est quòd scriptura priuata contra ipsummet scribentem, ac in eius præiudicium probationem plenam inducat, vt in d. l. Publica. §. fin. & in l. generaliter. C. de non num. pecun. Decian. conf. 30. num. 22. vol. 1. Flamin. de Rubecis conf. 38. num. 7. vol. 2. Aldouin. conf. 73. num. 5. Farin. conf. crimin. 25. num. 11. Bellon. Genuen. decif. 12. num. 6. & decif. 13. num. 29. & decif. 126. num. 1. & decif. 186. num. 3. Hieron. de Laurent. Auenion. decif. 146. n. 1. Magon. Lucensi decif. 5. num. 18. Thom. Triuifan. Venet. decif. 60. num. 7. lib. 1. Sigism. Scacc. d. cap. 11. num. 70. genua d. q. 4. ex num. 122. vsque ad num. 150. Stephan. gratian. discept. forens. cap. 951. ex num. 1. vbi hoc procedere sine dubio affirmat maximè stantibus adminiculis, quæ ibi refert.

Ad num. 5. Quòd de iure Regio Castellæ in l. 5. tit. 21. lib. 4. Recop. executioni mandatur scriptura priuata recognita vltra citatos in collect. referunt & notant Perez l. 5. tit. 8. lib. 3. Ordin. pag. 643. Cur. Philip. p. 1. §. 17. num. 36. Amat. Rodrig. de execut. lib. 1. art. 2. genua d. q. 4. ex num. 225. latè Ioseph Vela differt. 23. ex num. 1. vbi testatur apud alias Nationes hoc idem esse in visu, pareja me citato, de vniuersa instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. num. 24.

Ad num. 12. pro exornatione conclusio- nis, quòd scilicet scriptura priuata ex archiuo publico desumpta plenè probet, adde tex. in l. census, ff. de probat. & in Auth. ad hac. C. hoc tit. glof. celebrè per tex. ibi, in c. ad audientiam, de prescript. Nicol. genua de priuata scriptura lib. 1. q. 2. dub. 1. & lib. 5. in initio,

118 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

initio, vbi cum Cephalo *conf.* 931. *num.* 27. cum *feqq.* Subdit hoc veriffimum esse si priuata scriptura ex archiuo publico desumpta sit antiqua, & habeatur pro publica, interque alias publicas inueniatur, & in archiuo non fuerint repositæ nisi publicæ, & authenticæ, & pro talibus habitz: & ab officiali publico, hoc est, ab archiota custoditz, & refert Pareja d. §. 5. *num.* 43.

7 Post *num.* 13. Septimò limita quando expressè partes conueniunt in iudicio, vt scripturæ priuatæ inter eas confectæ de aliquo contractu siue negotio fides adhibeatur, vt per Marfil. in *repet. rub. C. de probat. num.* 299. cum *feqq.* Mench. lib. 2. *controverf. vsufreq. cap.* 29. *num.* 1. & *seq.* Rebuff. ad *leges Gallia tract. de chirographorum, & cecularum recog. n.* 40. Nicol. Genua d. lib. 1. q. 4. ex *num.* 32. vsque ad n. 54. Valasc. de *iure emphyt. q.* 7. m. 14. Amat. Roder. de *execut. c. 1. art. 2. ex n.* 5. Pareja d. §. 5. *num.* 18.

8 Octauò limita quando contra scripturam priuatam in iudicio productam nihil est oppositum à parte contra quam produci- tur, quia tunc censeretur ab eo approbata & veritate continere, vt per Paul. Granut. *theorem.* 15. n. 24. Sim. de *Prætis conf.* 129. n. 29. vol. 1. Mascard. de *probat. concl.* 1300. *num.* 17. Surd. *decif.* 199. n. 8. Mari. Antonin. *var. resol. lib. 1. resol.* 58. *num.* 7. Genua d. *quest.* 4. *num.* 210.

9 Nonò limita quando in actis iudicij est reperta, quia tunc publici documenti auctoritatem sibi vsurpat, vt post multos à se relatos resoluit Pareja d. §. 5. *num.* 31. vbi n. 31. intelligit dummodo in actis adinueniatur registrata, & foliata, & à tergo dies præsentationis sit adhibitus per Tabellionem, aut Notarium.

10 Decimò limita eo casu, quo testator dixerit, Volo quòd hæres meus det illud quod scriptum est in schedula, quam reliqui apud Guardianum Fratrum Minorum, quia si ex ea apparuerit certam quantitatem per testatorem fuisse relictam, ex ipsa scriptura, quamvis priuata quantitas probaretur, & valebit relictum, dum tamen ad probationem per comparisonem litterarum, & de manu, seu voluntate testatoris fuisse confectam legatarius oneretur. Ita Bart. in l. si ita scripsero 38 *ff. de condit. & demonst.* quem referunt & sequuntur Menoch. *conf.* 176. *num.* 6. Castill. *contro. lib. 4. cap.* 20. *num.* 28. cum *feqq.* Pareja d. *tit. 1. resol.* 3. §. 5. *num.* 61.

11 Vndecimò limita in priuata scriptura tri- no teste bonæ opinionis ac famæ munita, quæ non solum probationem habere pa-

ratam dicitur, verum etiam chirographa- rius creditor præferendus venit creditori- bus nitentibus publico instrumento pos- teriori quoad pignus, & hypothecam con- textum in dicta priuata scriptura, iuxta text. in l. scripturas 8. C. qui posteriores in pign. hab. l. Castell. 31. *tit. 13. part. 5.* vide Cou. *pract. c.* 22. ex *num.* 5. Tob. Non. *conf.* 70. ex n. 2. Roland. à Valle *conf.* 84. ex *num.* 2. vol. 3. Petr. Caball. *conf.* 121. ex n. 3. Vincent. de Franchis *decif.* 96. *num.* 6. cum *feqq.* Bellon. *decif.* 13. ex n. 31. Caf. Barz. Bonon. *decif.* 21. *num.* 11. Magon. Florent. *decif.* 122. ex *num.* 9. Marta voto 53. Thom. Triuili. lib. 1. *decif.* 4. *num.* 9. Morl. in *emporio iuris p. 1. tit. de fide instrum. q.* 3. Matieon. l. 7. *glos. 5. n. 12. tit. 16. lib. 5. Recop. Scacc. de iudic. lib. 2. cap.* 11. ex *num.* 990. Stephan. Gratian. *discept. forens. cap.* 537. Amat. Roder. de *concurfu creditor. p. 2. art. 1. ex n.* 12. Ioseph. Vela *dissert.* 21. ex *num.* 17. vbi *num.* 21. ait chirographum munitum solemnitatibus d. l. scripturas, respectu hypothecæ, & pigno- ris publico instrumento æquiparari, adeò vt si illud sit anterioris datæ, instrumento veniat præferendum.

C A P. Cùm dilectus. IX.

AD *num.* 5. Quòd consuetudine intro- duci potest vt plena fides priuatæ scri- pturæ adhibeatur, vltra citatos in collect. tradunt Cou. *pract. c.* 22. n. 8. in fine, Decian. *conf.* 22. *num.* 10. vol. 3. Pancelor. *conf.* 57. n. 4. Menoch. *conf.* 787. *num.* 5. Mascard. de *probat. concl.* 111. *num.* 12. & *concl.* 973. *num.* 2. Nicol. Genua de *priuata scriptura lib. 1. q. 4. ex n.* 200. me citato in hoc loco nouiffimè Pareja de *vnuerfa instrum. edit. tit. 1. resol.* 3. §. 5. *num.* 62.

S V M M A R I V M.

1. Relatio Principi facienda debet esse vera, clara & specificè facta.
2. Narratio debet fieri in specie, & non in ge- nere, vbi requiritur notabilis expressio, quæ retardare posset Principem à conce- dendo.
3. Expressio facta sub inuolucro verborum re- scriptum vitias.
4. Generalitas obicitatem parit.
5. Princeps debet habere integram omnium notitiam, & specificè illa scire, & de sin- gulis bene esse instructum.
6. Scire in genere rem gestam non sufficit, nisi

nisi quis sciat rem sic gestam cum integra notitia omnium qualitarum.

- 7 Scire proprie ille censetur, qui ita instructus est, ut falli non possit.
- 8 Scire rem, vel actum, & ignorans eius causam, & circumstantias rei, vel actus convenientes, non habetur pro consentiente, sed ignorante.

C A P. Quod super his. VII.

- 1 **P**ost num. 4. Ad glos. verb. catere. Nota relationem Principi faciendam debere esse veram, claram, & specificè factam, ut per Bald. hic num. 1. & 4. Narratio enim debet fieri in specie, & non in genere, ut requiritur notabilis expressio, quæ retardare posset Principem à concedendo, ut per Abb. in cap. in nostra num. 4. de rescript. Gramm. decif. 66. num. 18. & 19. Rip. in cap. ad iuris in 15. de rescript. vbi dicit quòd expressio facta sub inuolucro verborum rescriptum vitiat, sicut
- 4 omnimoda taciurnitas. Generalitas enim obscuritatem parit, l. Titia textores. ff. de legat. cum aliis adductis à Tirac. de retractu lig. §. 36. gls. 2. ex num. 35. Vnde pulchrè ad propositum dixit Aym. conf. 68. num. 10. ibi, Iste impetrans similia suis infirmo, seu vulnerato, qui chirurgus vulnus detergere noluit, & ob id moriturus est: detergere enim debebat impetrans vulnus omne Principi, id est, omnia obstantia ipsi impetrationi, ita quòd apparet de voluntate rescribentis, & cum intellexisse rem omnem clarè, & specificè, aliàs non intelligitur dispensasse, sicut Medicus non prouidet infirmitati, quæ taceatur, aut chirurgus vulneri non medetur quòd ignorat, & ita arguit Bald. conf. 204. Longum ibiema in finalibus verbis
- 5 lib. 3. per multa iura, quæ citat, &c. Et debet Princeps habere integram omnium notitiam, & specificè illa scire, ac de singulis bene esse instructum. l. si purè, ibi, item de singulis instruere. ff. de fidei commiss. lib. 1. atque natura. §. Scauola. ff. de negot. gestis, l. cum seruus. ff. de condit. & demonstrat. Clem. causam. §. fin. vbi glos. verb. plena & certa, de elect. Olasch. decif. 39. num. 4. ibi, Quia cum relatio eo modo non fiat, quæ possit specificè sciri quid in ipso instrumento continetur, &c. Anton. Nat. conf. 636. num. 192. vol.
- 6 3. vbi propterea subdit quòd non sufficit scire in genere rem gestam, nisi quis sciat rem sic gestam cum integra notitia omnium qualitarum. Surd. conf. 150. num. 125. & 126. adiciens quòd non sufficit aliquam partem explicite aliam perfunctoriis verbis significare, arg. tex. in l. qui libertatis. §. sicuti. ff. de iust. on. & Barbo. sur. Can. selecta. Tom. V I.

ut inquit Franc. Viui. decif. 417. num. 16. ille censetur propriè scire qui ita instructus est, ut falli non possit, Carol. Bardelon. conf. 25. num. 16. cum seqq. ibi, Quare quisquis se existimat scire quòd nescit, pro vero approbas falsum, quòd est erroris proprium, cap. quisquis 38. dist. Idem Viui. decif. 407. num. 48. Et nemo putatur aliquid scire nisi si habeat plenam scientiam rei, vel actus cum omnibus circumstantiis, & qualitatibus exploratam, adeò quòd perfectè res intelligatur, Crauet. conf. 197. num. 14. Hinc dicimus quòd sciens rem, vel actum, & ignorans eius causam, & circumstantias rei, vel actui convenientes, non habetur pro consentiente, sed ignorante, & eius consensus nihil obest, quia in totum omnia, quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera, & de certa scientia perfici possunt, merito scientia actus consula, & in genere non nocet, sed debet esse specifica, & determinata, aliàs dicitur nescire, maxime in præiudicialibus, in quibus scientia exquisita cum omnibus suis qualitatibus requiritur.

S V M M A R I V M.

- 1 Tabellio si morte præuentus non potuit conficere instrumenta, qualiter alius ea traducere debeat ostenditur.
- 2 Citatio partis in exemplatione requiritur.
- 3 Citatio generalis quando debeat fieri per edictum in exemplatione instrumenti.
- 4 Citatio non requiritur quando exemplatio fit per eandem Notarium, qui de originali fuit rogatus.
- 5 Citatio partis non requiritur in exemplatione facta de eius consensu, & approbatione.
- 6 Instrumenta si exemplentur in partibus virtute litterarum compulsoiarum, an sufficiat citari procuratorem in curia.

C A P. Cùm P. tabellio. XV.

Post num. 1. Probat hic tex. quòd si tabellio morte præuentus non potuit conficere instrumenta, quæ in nota redacta fuerunt ab eodem, alius tabellio seruatis solemnitatibus, quæ hic desiderantur, poterit illa traducere, & in publicâ formam

L 2 reducere,

120 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

reducere, quæ fidē facient, ac si essent originalia, vt per Rebuff. in l. motum. §. instrumentorum. ff. de verb. signif. Guid. Papæ q. 2. Mencl. in l. 3. num. 5. C. de diuers. rescript. Cou. præf. cap. 21. num. 3. Mascard. de probat. concl. 711. n. 76. Afflict. decif. 6. n. 7. Peregr. conf. 64. Stephan. Gratian. Marchia decif. 167. nouissimē Pareja de vniuersa instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 3. num. 119.

2 Ad num. 3. Nota in exemplatione citationem partis ad eō requiri, vt instrumenta huiusmodi exemplata præiudicium generent solum his, qui exemplationi interfuerunt, & eorum successoribus, aut hereditibus, aliis verò minimē. Ita Felin. in cap. quoniam contra, de probat. num. 50. vbi Deci. n. 51. mohed. decif. 2. sub hoc tit. aliās 263. per tot. Pute. decif. 165. num. 4. lib. 1. Cou. præf. c. 20. n. fin. & cap. 21. num. 5. Christoph. de paz de tenuta cap. 26. num. 64. cum segg.

3 Ibid. ibi, requiritur generalis citatio per proclama. Et bene, quia quando exemplatio fit ad instantiam alicuius, qui non suspicatur sibi aliquos futuros aduersarios, tunc debet fieri citatio generalis per edictum, vt præter citatos in collect. tenent Alex. conf. 111. num. 1. lib. 4. & conf. 150. num. 4. eod. lib. Steph. Gratian. discept. forens. c. 577. ex n. 24. & cap. 859. num. 5. Pareja d. tit. 1. resol. 3. §. 3. num. 125.

4 Ibid. in vers. tertio in exemplatione instrumenti facti per eundem, qui illud rogauit. Idem tenent Mascard. d. concl. 711. num. 22. Lud. rost. in tract. de manutent. obseru. 99. num. 8. cum duobus segg. Pareja d. tit. 1. resol. 3. §. 3. n. 128. resoluente citationem non requiri quando exemplatio fit per eundem Notarium, qui de originali fuit rogatus, aut actorum magister, seu successor in officio, quia viraque scriptura procedit ab eadem auctoritate eiusdem Tabellionis, & originale potius quàm exemplum dici valet instrumentum ab ipso Notario protocolli auctore leuatum, ex Mascard. d. concl. 711. num. 36. Menoch. de arbit. casu 213. num. 9. & 10. & de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 15. n. 8. Surd. conf. 141. num. 19. & conf. 173. n. 109. Steph. Gratian. discept. forens. cap. 187. n. 13. Farin. fragm. crimin. p. 2. lit. l. n. 23. Rota decif. 135. n. 6. p. 1. recent.

5 Ibid. in vers. Quinto, in exemplatione facta in præsentia partis aduersæ. Vel de eius consensu & approbatione, vt per Cou. d. c. 21. num. 5. vers. poterit tamen, Aym. Crauet. conf. 411. num. 9. vers. vigesimo respondeo, Mascard. d. concl. 711. n. 27. & 31. Menoch. conf. 924. num. 28. Pareja d. resol. 3. §. 3. num. 87. Vel legitimē interpellatus ad vi-

dendum extrahere, & exemplare instrumentum, exemplationi non contradicit, Menoch. de præsumpt. lib. 2. præf. 46. num. 1. 2. & 19. Mascard. concl. 1300. n. 18. Gonzal. ad reg. 8. Cancel. gloss. 64. num. 22. Greg. X V. decif. 292. num. 3. vbi Beltramin. in annot. n. 6. Lud. rost. in tract. mandati de manutent. obser. 98. ex num. 1. Rot. decif. 581. num. 1. p. 2. recent. Pareja d. §. 3. num. 88. vbi num. 89. testatur practicum inoleuisse quod instrumenta exemplata in partibus virtute litterarum compulsozialium, & procuratore in Curia citato, qui tamen, aut eius principalis assistere nequirit, plenā fidem mereantur, & nihil cōtra ea opponi possit, nec alia citatione opus est, & num. 91. id absque dubio procedere ait quoties Procurator, aut principalis in Curia interpellatus, aut nominat Procuratorem in partibus, qui exemplationi assistit, & ipse non interfuit, nec adinueniri potuit, vt interesset, aut nihil responderet, & citat Seraph. decif. 400. num. 2. & 3. Steph. Gratian. discept. forens. c. 268. num. 5. 8. & c. 736. 2. num. 28.

C A P. Si instrumenta. XVI. & fin.

I N tex. ibi, propter vetustatem, &c. licet vt Exemplum probet, traductio auctoritate Iudicis, & citata parte requiratur, vt per Felin. hic num. 6. Cou. præf. c. 21. num. 3. & 4. vers. tertio exigitur ad solemnem exemplationem, Maran. de ordine iudic. p. 6. tit. de actor. edit. num. 4. Mascard. de probat. concl. 711. n. 19. Menoch. conf. 732. num. 6. vol. 8. Christoph. de Paz de tenuta cap. 26. num. 16. Stephan. Gratian. discept. forens. c. 268. n. 12. & c. 577. ex num. 24. & cap. 859. num. 3. vbi & citationē & mandatum Iudicis requiri ait simul, ad eō vt vnum sine alio nihil proficiat, quos refert & sequitur Pareja de vniuersa instrument. edit. tit. 1. resol. 3. §. 3. num. 120. Nihilominus tamen quando instrumenta sunt vetustate collapsa, vt in hoc tex. & periculum est in mora exemplationis, quia fortē possent dirui, & ne tunc pereat probatio, quæ ex eis resurgere posset, tunc sine citatione possent exemplari, vt per Innoc. hic num. 4. Mascard. d. concl. 711. n. 20. Pareja d. §. 3. num. 123. Rot. decif. 314. n. 3. p. 3. recent.

De Præsumptionibus.

TIT. XXIII.

SVMMARIVM.

1. *Pœna ordinaria delicti nunquam puniri potest is, cuius delictum probatur violentissimis indiciis.*
2. *Iudex procedens ex præsumptionibus debet multum sententiam suam attemperare.*
3. *Sanctius & securius est impunitum relinqui facinus nocentis quam innocentem damnare.*
4. *Casus mirabilis, qui obuenit annu transactus, narratur.*

CAP. Afferte. II.

AD num. 7. in fine. Nunquā pœna ordinaria delicti puniri poterit is, cuius delictum probatur violentissimis indiciis, & præsumptionibus, quas dicunt Iuris, & de iure, quia diuinationes sunt, ut per tex. in l. absentem vers. 1. de pœnis, docent Tiraq. Sarmien. & Menoch. loci in collect. citatis, quibus addo Anton. Gom. var. tom. 3. c. 12. n. 25. & l. 74. Tauri num. 29. Nau. in cap. quis autem n. 105. de pœnis. dist. 7. Palat. Rub. in tract. de heresi. §. 11. Grammat. decif. 42. Bernard. & Salzedo reg. 370. Mariens. in dialog. Rehtoris p. 3. c. 30. num. 5. Plac. de delict. cap. 14. num. 3. Gratian reg. 374. Ducen. reg. 303. limit. 11. Simanch. de cathol. instit. tit. 50. num. 21. & in enchirid. violata Relig. tit. 40. Farin. in praxi crimin. p. 1. q. 36. num. 52. & p. 3. q. 86. num. 56. latè Motl. in tempore iuris p. 1. tit. 12. de variis questionibus q. 1. per tot. Iacob. Garc. Vilalpando in l. 12. in lect. §. 10. num. 7. tit. 1. part. 7. Torrebl. de iure spirit. lib. 6. c. 7. num. 43. vbi dicit huac mitioni pœna, puta exilij, vel pecuniaria dambandū, quia Iudex procedens ex præsumptionibus, debet multum sententiam suam attemperare; nam potest esse quoddam licet violentissima adsint indicia, innocens nihilominus quis sit de illo crimine, & mortis pœnam in iussu subeat, & ideo mitioni pœna sunt præsumptiones huiusmodi purgandæ.

3. Ratio etiam potest esse, quia sanctius & securius est impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnari, ex glossa & Bart. in d. Absentem: tum quia in causis criminalibus probationes meridiana luce clariores esse debent, cum tractetur de vita

Barbof. iur. Can. selecta Tom. VI.

& fama rei, ex l. singulari, c. de pan. l. fin. c. de probat. Non obstant tex. in Auth. si quis ei, c. ad leg. Jul. de adulter. & in l. fin. c. de accusat. & in cap. cum in tua diocesi, de usur. & in cap. cum contumacia, de heret. in 6. & in cap. de hoc, de simon. Ex quibus iuribus videtur colligi violentam præsumptionem sufficere, ut quis pœna ordinaria delicti puniatur: quia unico verbo ad omnia respondetur, videlicet quoddam in illis sunt præsumptiones inducæ à lege, & ita sunt pœnæ legales, ut per Mathefil. sing. 118. Thom. Grammat. decif. 42. Anton. Gom. d. tom. 3. c. 12. n. 25. quos refert & sequitur Morla d. q. 1. n. 12. Et tandem n. 16. concludit non posse Iudices quamvis aliorum adsint exempla reum propter solas præsumptiones, & indicia etiam grauissima condemnare nisi velint præcipies eo agi & deferri vnde exitum nullum reperiant. Caueant ergo Iudices, prosequitur, sententias huiusmodi temere proferte, si cōscientiæ suæ benè consultum volunt: nam aliter diu nocturne cōscientiæ stimulus agitantur, eosque furæ, ut dicebant Poëtæ, terrificis somniis & rediis ardentibus perterrebunt: nihil enim est animi tranquillitati magis contrarium, quam non posse ob aliquam erroris admissi suspicionem quiescere, in quam ut incidant necesse est illi, qui sententias ordinariam pœnam delicto imponendo absque teste oculato, vel rei confessione ferunt, solis præsumptionibus, & indiciis adducti.

Paucis ab hinc annis in ciuitate Vlyssiponensi fuit quidam caprus & diffamatus quoddam sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum de quadam Parochiali illius ciuitatis Ecclesia surripuerit; cumque tractu temporis violentissima contra illum indicia non pauca insurgerent, ex illis condemnatus fuit, ut abscessis manibus ad palum alligatus viuus concremaretur: sustinuit homo iste fortiter supplicium, crimen semper abnegans, & tandem mortem hanc subiit infamem; deinde tribus, vel quatuor elapsis annis in ciuitate Auriensi quidam famosus latro natione Gallecus ad furiam propter latrocinia per eum perpetrata condemnatus fuit, & cum ad paribulum duceretur, videns se morti proximum, alta voce confessus est se fuisse hominem illum sacrilegum, qui occasione argentem pyxidem furandi, illam in dicta Ecclesia cum sanctissima Hostia diripuerat, aliumque hominem, qui viuus fuerat igne consumptus, omni culpa caruisse, suppliciumque illud innocentem sustinuisse, cuius confessionis in postrema vite hora factæ publica

L 3 instru

122 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

instrumenta tam ab ecclesiastico, quam à seculari Iudice non sine omnium admiratione confecta fuerunt, quod narrare volui ut inde omnes Iudices coniectari possent quàm difficile sit his præsumptionibus, quæ diuinationes sunt, quid certum proferre. Et similem casum narrat Morla d.g. 1. num. 15. Iudices indicis, & præsumptionibus hominem condemnantes reprehendens & grauitè increpans. Vide notata in addit. ad cap. omnis 45. dist.

CAP. Nullus. IV.

AD num. 2. Quod contumax in dubio malam præsumitur habere causam, per hunc tex. docent Alciat. de præsumpt. reg. 3. num. 22. in fine, Menoch. eod. tract. lib. 2. præf. 70. a. n. 12. Franc. Brun. de iudic. & tortura n. 293. Camill. Borrell. in sum. decif. p. 1. tit. 46. n. 64. quos refert Alvarez de priuileg. pauperum, & miserabil. personarum p. 2. q. 65. §. 1. n. 150. ubi n. 151. post Anton. Fabr. in suo Cod. lib. 3. tit. 1. def. 19. n. 4. subdit quod condemnatus ob contumaciam ob malam causam condemnatus videtur.

SUMMARIVM.

- 1 Delicta non præsumuntur in homine sene qui in iuuentute maturum, & honestum se exhibuit.
- 2 Malum non est præsumendum de illo qui bene vixit.
- 3 Boni qui antea fuerunt, nunc quoque tales esse ac in futurum fore videri debent.

CAP. Cum in iuuentute. XV.

Collige ex textu delicta non præsumi in homine constituto in dignitate, literato, & sene, qui in iuuentute maturum, honestum, & prouidum se exhibuit, concordant cap. quia sunt 28. dist. cap. miramur 61. dist. cap. in nostra, vers. nos vero, de procuratorib. cap. sacro, ibi, maxime si laudabilis opinionis existat, de sent. excom. docent mexia ad leg. Tolero p. 1. fundam. 10. n. 13. Cardos. in praxi iudicum, verb. delictum num. 6.

2 Malum non est præsumendum de illo, qui bene vixit, nam ex vita retrotransacta præsumitur etiam de præsentis, l. non omnes. §. à barbaris, ff. de re milis. cap. mandatum, hoc tit. Alciat. in l. si quis ex argentariis. §. fin. per illum text. ff. de edendo, Felin. in cap. cum in iure peritum, de offic. deleg. Hipol. conf. 77. num. 11. Menoch. de præ-

sumpt. lib. 3. præf. 19. Azeved. conf. 40. num. 67. Tiraq. de penit. temper. causa 51. num. 156. dicens quod qui antea boni fuerunt, & probi, nunc quoque tales esse, atque in futurum fore videri debent, adeò ut nihil quicquam, quod à bono viro sit alienum, facturi credantur, præcipue ij, qui se diu virtutibus, & probitati addixerunt, quique cum ipsis virtutibus longo tempore versatur, vberes earum atque iucundos fructus produxerunt. Cassad. lib. 6. epist. 3. ibi, Si honoris alicuius est origo laudabilis, bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium.

mors mala putanda non est quam bona 4 vita præcesserit. S. Augustin. lib. 1. de ciuitate Dei cap. 11. & ideo nouum non est quod multi sancti viri, subitanea, vel infortunata mundo morte fuerint extincti. Sanctus Simon Stelytes fulgure occisus. Sanctus Belinus à canibus in partes diuisus, Gero Archiepiscopus Coloniensis cum putaretur à suis mortuus, viuis fuit sepultus. Scorus cum solitus aliquando fuisset per magnum spatium eleuari, & crederetur mortuus à Fratribus, qui ignorabant hunc eius morem, illum sepulture mandarunt, ac postea venientes eius discipuli, scientes id sæpius accidere, inuenerunt cum viuum fuisse sepultum, ut refert S. Bernardin. de Seneca tom. 4. serm. 1. de Regno Dei inter extraordinarios num. 5. Et de quodam sancto viro fertur inter libros studendo de repente mortuum fuisse, digito demonstrante in aperto libro versum illum, iustus quacunque morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

De luriurando.

TIT. XXIV.

SUMMARIVM.

- 1 Usurarij creditores compellendi sunt ad iuramenta super usuris sibi soluendis relaxanda.
- 2 Usura omni iure prohibita.
- 3 Turpitudine creditoris dedit causam decisioni huius text.
- 4 Episcopus quando possit creditorem compellere ad iuramenti remissionem.
- 5 Ius relaxandi habens is & retinendi ius habere non ambigitur.

6 Oblit

- 6 *Obligatio ex iuramento soli Deo acquiritur.*
- 7 *Creditorum adstringere ad relaxandum iuramentum aliud profecto non est, quam eundem compellere ut dimittat quod eo dimittente simul dimissurus Deus sit.*
- 8 *Text. in presenti, cum cap. debitores, hoc eodem tit. concordantur.*

C A P. Ex administrationis. I.

POST *num. 1.* Probat hic text. creditores vsuarios compellendos esse ad iuramenta super vsuris sibi soluendis relaxanda: & sic agi posse ad relaxationem iuramenti, cuius implementum turpitudinem continet ex parte fuscipientis; concordant text. in cap. 2. *de renunciat. & in cap. ad audientiam, de his que vi, & in cap. significanti, de testib. & in cap. ult. de testib. iur. & in cap. debitores 6. & in cap. cum quidam 12. §. fin. & in cap. quanto 18. inf. hoc tit. & in cap. tuas, de vsuris, & in l. Castellæ 9. tit. 13. part. 1. & in l. 1. tit. 2. lib. 8. Ordin. exornant Ant. Gom. var. tom. 2. cap. 14. num. 21. Cou. lib. 1. var. c. 4. n. 5. vers. verum, & de sponsalib. part. 1. cap. 5. num. 1. & in cap. quamvis pactum part. 2. §. 3. num. 1. Osuald. ad Donell. comment. Iuris Civil. lib. 2. cap. 6. lit. C. Sanch. de matr. lib. 1. disp. 32. num. 18. & in precepta Decalogi lib. 3. cap. 21. num. 28. & cap. 19. num. 1. De promissione vsuorum iurata, vide Cened. ad Decretal. collect. 78. Gutierrez. de iuram. confirm. part. 1. cap. 2. & part. 3. cap. 17. Anastas. Germon. de sacrorum immuni. lib. 3. cap. 21. num. 178. cum seqq. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 149. cum seqq. Fachin. controuers. Iuris lib. 3. cap. 13. & 18. & lib. 8. cap. 62. Suar. de Relig. tom. 2. lib. 3. de iuram. cap. 39. & 41.*

2 Ratio est, quia cum vsuræ omni iure prohibite sint, ut dixi ad c. 2. num. 2. *de vsur.* idque non ex parte debitoris promittentis, sed ex parte creditoris accipientis, iuxta communem Doctorum traditionem in d. cap. *debitores*, turpitudine creditoris dedit causam decisioni huius text. ut creditor à tali

4 turpitudine retrahatur, ideoque hic ordo seruandus est, vt antequam adueniat solutionis dies debitor requisito creditore ab eo petat iurifurandi remissionem, eoque id recusante adeat Episcopus vt compellat creditorem ad iuramenti remissionem, idque significat hic text. ibi, *cogatus, & in d. cap. tuas, de vsur. ibi, ante solutionem.* At verò creditore differente remissionem propter periurij periculum, tenebitur debitor soluere, quamvis eo in casu possit Episcopus iuramentum remittere, cap. *cum quidam 12. §. fin. d. cap. quanto 18. cap. Quintanallii 23. hoc*

tit. Et hæc est in dictis Iuribus communis omnium Doctorum sententia, & Theologorum doctrina super 2. 1. *quæst. 89. art. 7. Sor. de iustit. lib. 8. quæst. 1. art. 1. Cou. in d. cap. quamvis pactum, part. 1. §. 3. Seraphin. de priuilegiis iuram. priuileg. 39. num. 5. Anastas. Germon. d. lib. 2. cap. 21. num. 176. D. Barbosa in l. 1. part. 1. num. 77. ff. soluto matr.*

In text. ibi, *Creditorum ad iuramenta super vsuris sibi soluendis præstita relaxanda ecclesiastica districtione cogatis.* Ergo si constringi creditor debet ad relaxandum iuramentum, palam est ius aliquod obligationis ex iuramento creditori acquiri; qui enim ius habet relaxandi, is & retinendi ius habere non ambigitur, quippe relaxatio præsupponit vinculum relaxabile. l. *decem. ff. de verb. oblig. cap. ad dissolvendum, de desponsat. impub.* Sed hanc oppositionem nihil obesse existimat Lxl. Mancin. *disquisit. genialium & anniversariarum Iuris disput. cent. 3. c. 214. pag. 521.* dicens quod obligatio ex iuramento soli Deo acquiritur, sed ad fauorem hominis, cui iuratur, vnde fit vt remittente homine, remittat & Deus. Igitur creditorem adstringere ad relaxandum iuramentum, aliud profecto non est, quam eundem compellere, vt dimittat quod eo dimittente simul dimissurus Deus sit. Ita fit vt relaxatio vinculum supponat, quo Deo religemur, non homini, sed laxante homine, laxet quoque Deus. Quid enim tunc probetur iuramento, si nihil pro se probari creditor velit? Aut si nihil est, quod probari iurando debeat, an non tunc cessare etià iuramentum oporteat, & cum eo Religionem quoque, seu obligationem Religionis? Alius fortasse dixerit suppetere creditori ius, non quidem agendi contra reum quasi obligatum, sed conquerendi, aut querelandi aduersus iurantem vt periurij reus, cum eius interfit periturius non admitti, aut Evangelicè denuntiandi, ad præscriptum cap. *nonis, de iudic.* hoc itaque esse quod vsuarius creditor relaxare iubetur in hoc textu.

Et quatenus creditores ad iuramenta super vsuris sibi soluendis præstita relaxanda ecclesiastica districtione compelli iubet Gregorius III. *in presenti*, videtur contrariari dispositioni text. in cap. *debitores 6. inf. hoc tit.* dum ibi Alexander III. definit debitores, scilicet ad soluendas vsuras, in quibus se obligauerunt, cogi non debere: si verò de ipsorum solutione iurauerint, cogendos esse Domino reddere iuramentum, & cum solutæ vsuræ fuerint, creditores ad eas restituendas esse ecclesiastica seueritate (si necesse fuerint) compellendos. Quid est hoc

124 Pratermissa, & additamenta ad Collectan.

nunc relaxari iusiurandum oportere, nunc vlturas solui, & solutas repeti? Læli. Mancin. d. cent. 3. c. 2. 16. dicit duos hos textus remedium duplex habere. Alterum priusquam dies veniat soluendæ vlturæ, adiri enim potest ecclesiasticus iudex, cuiusque officium implorari, vt creditorem constringat per censuras ad remittendum iuramentum de vlturis soluendis præsticum. Alterum cum dies aduenerit solutionis, nõ enim potest debitor negare vlturas quin perituri incidat, sed dare eas debet, & iuriurando satisfacere: postquam verò soluerit per ecclesiasticas censuras repetere eas potest. Habes valere Iuramentum de soluendis vlturis, licet pñsio nõ valeat de eisdem, vti contra leges, l. pñsio qua contra, c. de legib. Est enim iuramentum singulare quoddam à Iure Pontificio, vt in addit. ad d. s. debitor.

S V M M A R I V M.

1. Iuramenti vinculo non tenetur qui promissit si alter ex parte sua non adimpleuit.
2. Fidem frangenti non debet fides obseruari.

C A P. Peruenit. III.

PRO exornatione principalis conclusionis ex text. desumptæ, quod scilicet non tenetur vinculo iuramenti is, qui promissit, si alter ex parte sua non adimpleuerit; vide similes text. in cap. infideles, & ferè per tot. 28. q. 2. & in cap. sicut 29. §. iuramentum, hoc tit. & in l. si conuenerit 18. ff. pro socio, & in l. cum proponas 21. c. de pact. scribentes in cap. 1. de treuga & pace, Menoch. de arbit. casu 326. n. 26. Perez l. 1. glos. 1. vers. dubitatur 3. tit. 8. lib. 4. Ordin. & in l. 18. glos. 1. apud med. tit. 19. lib. 8. Ordinam. Fachin. controuers. lib. 9. c. 48. Petr. Pechi. in reg. mutare 33. n. 5. de regul. iuris lib. 6.

2. Ratio autem huius conclusionis deducitur ex illa vulgari regula quod frangenti fidem fides frangitur eidem, l. si conuenerit ff. pro socio l. 4. c. de pact. cum alijs per me citatis Axiom. 98. n. 7. Tum etiam, quia iuramentum sequitur naturam actus, cui adhæret l. fin. c. de non numer. pec. at is, qui contrahit sub ea mutua conditione, eaque lege obligatur, si ab vtraque parte sit completa conditio, arg. text. in l. legata, 41. ff. de condit. & demonst. l. si nominatum §. fin. cod. tit. Ergo vno ex promittentibus deficiente, alter teneri non debet.

S V M M A R I V M.

1. Doctores referuntur de materia huius text. agentes.
2. Iuramentum de Iure Digestorum & Codicis olim accessionis vice fungebatur.
3. Iuramentum quando capit obligare, licet actus non valeret.
4. Iuramento promissorio inest assertorium.
5. Iuramentum nihil aliud est quam probatio.
6. Iuramentum de soluendis vlturis cur valeat, cum tamen vlturarum promissio non valeat.
7. Iuramentum de soluendis vlturis quomodo valeat si peccati nutritium est.

C A P. Debitores. VI.

DE materia & intellectu huius text. præter citatos in prioribus collect. vide Cuiac. in l. constitutionem 20. c. de vltur. Donel. comment. Iuris Civilis lib. 13. cap. 10. cum duobus seqq. Anastas. Germon. de sacrorum immunitat. lib. 3. cap. 21. numer. 178. Anton. Fab. de erroribus pragmat. decade 9. errore 9. cum sequent. Fachin. controu. lib. 3. c. 13. Pichard. in §. actionum 28. Instit. de actionib. §. 8. n. 5. cum seqq.

Digestorum Iure erat iusiurandum accessionis vice, nec valere aliquid poterat, si actus non valeret, cui interpositum erat, l. inisurgentium §. si paciscar. ff. de pact. l. si quis inquilinos, in fin. ff. de legat. 1. l. si quis pro co ff. de fideiussor. vbi scribentes, Petr. Greg. syntag. iuris lib. 50. cap. 5. Idque & Iure Codicis obtinebat, l. non dubium c. de legib. nisi quod impedire poterat in integrum restitutionem l. 1. c. si aduersus vendit.

Cœpit autem iuramentum à seipso, in 3 dependentemque (vt loqui solent) obligare, licet actus non valeret, ex nouissima Constit. Federici in Auth. Sacramenta puerum c. si aduersus vendit. Quod ipsum Iure demum Pontificio firmatum fuit, quo clarius proditum omne iuramentum seruari oportere, quod in dispendium non vergeret æternæ salutis, cap. cum contingat, 4 de iureiur. cap. 2. de pact. lib. 6. Nam iuramento promissorio inest assertorium, cui nõ potest deesse materia aliqua, quæ subiciatur, qui enim promittens iurat daturum se facturumve aliquid, eo ipso asserit & iurat verum illud esse quod permittit, seque habere in præsens voluntatem, & propositum dandi, faciendive, vt tenet Læli. Mâcin. de relaxat. iuram. cap. 13. num. 16. Hæc cum

cum satis religiosè aduerterent Ethnici, Legumatores crediderunt non posse iuramentum stare si actus deficeret, cui inter-

positum illud esset, forte quia iuramentum nihil aliud quam probatio est, iuxta ea quæ habetur apud Læm. Manc. fac. iur. controu. differt. 4. cap. 14. hunc autem euanescente omnino oportet, si nihil est quod probetur, sed malè: nam si actus corruat, assertio tamen non corrumpitur, quæ probati iureiurando pos-

6 Non itaque satis mirum videri cuiquam potest, si iuramentum valet de soluendis vsuris, cum tamen vsurarum promissio non valeat, ut probat text. in præsentia suam à seipso obligationem iusiurandum habet, & is, qui promissit vsuras se soluturum simul asseruit verum esse, quod promissit, quocirca verum esse facere oportet, quod Sacramento firmatur.

7 Sed dubitari quilibet poterit, quomodo iuramentum de soluendis vsuris valeat, si peccati nutritium est, neque absque turpitudine præstari etiam potest? Respondetur valere iuramentum, licet fuerit cum peccato præstitum, si seruari potest absque peccato, cap. ess. Christus, ibi, & quantum per creaturam, &c. inf. hoc tit. Enimvero iuramentum de soluendis vsuris, & seruari sine peccato potest, & præstari. Præstari, inquam, nisi debitum vsurarium creditorem allexerit, alioqui non facturum, seque eo modo criminis locum fecerit, vide S. Tho. 2. 2. quest. 78. art. 4. in corpore, Læm. Mancin. fac. iur. controuers. differt. 10. cap. 2. num. 2. & disquisit. genial. ac annuier. iuris disputat. cent. 3. cap. 211.

8 Ad num. 3. in fine. Vnde qui sub vsuris pecuniam iureiurando promittit, propriæ necessitati consulere vult, atque ideo non causam, sed occasionem peccandi vsurario præstat, ideoque lex Pontificia non curat de peccato recipientis vsuram ex debitoris causa, quia non est proxima, & immediata ex ipsius actus natura. Debitor enim soluere habet necesse propter iuramenti Religionem, quam sibi imposuit obligationem, ut propriæ subueniret necessitati, atque ideo quamuis ipse soluere debeat, non verò tenetur creditor recipere, quod si receperit, malitè suæ, non solutioni debitoris imputandum est, veluti quando debitor pecuniæ creditori soluit, quam scit in vsus prauos consumpturum, tunc non causam, sed occasionem præbet peccati creditoris, idque non venit in considerationem quod non esset si sponte, & absque vlla obligatione pecuniam præstaret, ut ex Sot. Cou. & Nau. interpretatur Balboa in c. 1. n. 112. h. tit.

SUMMARIVM.

- 1 Creditor ex re sibi pignoratæ fructus percipiens, eos in sortem principalem imputare debet, deductis expensis, aliis vsurarius erit.
- 2 Fructus pignoris lucro debitoris cedant.
- 3 Text. in præsentia in versillod, intelligitur.
- 4 Cap. 1. vers. nisi forte, de vsur. declaratur.

CAP. Ad nostram. VII.

Post num. 1. Probat hic text. quod creditor ex re sibi pignoratæ fructus percipiens eos in sortem principalem imputare debet, deductis expensis, aliis vsurarius est. Concordant text. in cap. ad nostram, de empt. & in cap. illos vos, & in cap. cum contra, de pignorib. & in cap. 1. & in cap. 2. & in cap. conuersus 8. & in cap. salubriter 16. de vsur. ultra citatos exornant l. Castell. 2. tit. 13. part. 5. & l. 1. tit. 2. lib. 8. Ordin. & l. 4. tit. 6. lib. 8. Recop. Cuiac. in lib. singulari responsor. Marcelli in l. Titia 48. ff. de solut. & lib. 1. responsor. Scauola in l. creditor 60. §. si inter maritum, ff. mandati, Donel. in l. 1. & 3. de pignor. auct. Petr. Greg. syntagm. iuris lib. 2. cap. 5. Fachin. controuers. lib. 1. cap. 6. Anton. Fab. de errorib. pragmat. decad. 9. errore 5. 6. & 7. & decad. 8. 1. errore 2. in fine.

Ratio est, quia fructus pignoris lucro debitoris cedunt, siquidem res pignoratæ tantum datur ut ius creditoris securius sit, non verò ut aliud commodum ex illa creditor percipiat, quia dominium pignoris tam utile, quam directum semper penes debitorem remanet. l. pignus 9. C. de pignorat. auct. l. cum & sortis. §. pignus. ff. eod. tit. Vnde si creditor fructus perceptos in sortem non computauerit, vsurarius erit, cum lucrum absque vsurarum labe ultra sortem principalem ratione mutui percipere non possit, & sic in sortem computari debent, cum iam ex legitima fructuum perceptione præsumatur pecunia à debitore soluta. cap. si fuerit auctus 14. quest. 3.

Et quamuis hic text. in vers. deinde, creditorem fructus ex re pignoratæ percipere posse deciderat, nihilominus dicendum est nullum hic vsuræ crimen committi, quia creditor sæpe fuit protestatus, se pecunia, quam mutuauerat, contentum esse, & sic fructus non auferuntur debitori, sed differuntur tantum, dum iuramentum in specifica forma adimpleatur, hoc est, donec pecunia

126 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

cunia numeretur; & fic vfura non contrahitur, quia hæc non confiftit in fola fructuum perceptione interim facta, fed in mera fructuum acquisitione, ideòque rectè Pontifex refpondit illam fructuum perceptionem compensationis vitium non habere, quia de quantitate ad fpeciem contrarium confenfum folutio non admittitur, iuxta text. in l. 2. §. 1. ff. de rebus cred.

4 Non obftat text. in cap. 1. verf. *nifi forte*, de *ufur.* dum probat quòd fi prædium ad Ecclefiam pertinens eidem Ecclefie fit in pignus datum fructus ex eo perceptos ad Ecclefiam pertinere, nec in fortem debent computari. Quia refpondetur illius decisionem fpeciali de caufa procedere, videlicet cùm Ecclefie bona, quæ beneficium ecclefiaftico deputata erant, à laico iniufte detinebantur, ifque caufa pignoris ipfi Ecclefie, feu clerico ad quem beneficium pertinebat, tradit, quo in cafu fructus fibi acquirere non ratione laici, fed proprio iure, vt rem quam iniufte amiferat, recuperare poffit, vt notat ibi Abb. ad finem.

num. 2. Læli. Mancin. de relaxat. iuram. cap. 2. num. 3. & latius difquifit. genal. & annuerfariarum iuris diffut. cent. 3. cap. 109.

Pro parte affirmatiua videtur facere text. in præfenti, ex quo conftat quòd Abbas Tremmen. pro ciuili debito monafterij obfides dedit, qui de feruanda conuentione iurarent, & vt ipsis deficièntibus in eorum alij locum fufficerentur, ficque neque hi quidem fidem feruarent, fideiufiores addidit, qui fimiliter, inquit Pontifex, fidem præftiffie dicuntur. At fidem præftiffie nihil aliud præterea eft, quàm iuraffe, fic enim Pontifex ftatim, *Ideoq; mandamus quatenus tam Abbatem, quàm Monachos, quàm V. & uxorem ipsius* (hi duo fideiufiores dati erant) *monestis, vt ficut iurauerunt, eandem conditionem faciant adimpleri.* Et hi quidem, qui fidem præftiffie paulo antè dicebantur, nunc iurare dicuntur, quafi vnum idemque fit præftare fidem, & iurare. Idem videtur colligi ex cap. ad aures, de his quæ vi. & ex cap. 2. de fideiuf. & ex cap. conftitutus, de tranf. Epife. & ex cap. cum tempore, de arbit. & ex cap. querelam, ne Prel. vices fuas.

Verùm contrarium verius eft, inmo 3 quòd non fit iuramentum dicere *per fidem meam*, abfolute loquendo, nifi aliquid addatur; quia hæc verba abfolute prolata intelliguntur de fide humana, & hic modus attestandi non eft proprius Christianis, fed communis Gentilibus, atque Paganis, quia in dubio neminem iuraffe præfumiunt, cap. pen. de iureiur. Alciat. in rub. huius tit. num. 5. & iure quidem, cùm in dubiis interpretatio omnis fit pro eo, qui promittit, l. quicquid ff. de verb. oblig. neque aliter intelligi verba debeant in ambigua caufa, quàm ex mente, & declaratione proferentis. l. si qui intentione, ff. de indic. confentiunt ferè omnes fuprà citati.

Neque obftat text. in præfenti, vt fuprà 4 expenfus, nam quod ait Pontifex, *qui fimiliter fidem præftiffie dicuntur*, quod, inquam, ait, *similiter*, iuratorium fidem repetit anterioribus verbis expreffam in eadem paritate & facti, & modi, vt tenet Læli. Mancin. d. traët. de relaxat. iuram. cap. 2. num. 12. Sensus itaque eft Abbatem, & fidem præftiffie, & iuraffe, fimilitèrque egiffe, & fideiufiores, & reliquos, vt fcilicet interpofita fide iuraffe. Sic retorqueretur Pontificis auctoritas, non enim fic acciperemus, feclusa declaratione legislatoris.

Præualuit igitur verior illa fententia de qua fuprà; nam fides nihil aliud ex vero eft, quàm dictorum, & conuentorum conftantia, & veritas, dicta à fiendo, vt videlicet fiat, quod fieri dictum eft: nemo enim tam 6 commu

S V M M A R I V M.

- 1 Promittens in fide fua, an iurare pntetur.
- 2 Cafus huius text. refertur.
- 3 Iuramentum non eft dicere, *per fidem meam*, abfolute loquendo.
- 4 Text. in præfenti intelligitur, & explicatur.
- 5 Fides eft dictorum, & conuentorum conftantia.
- 6 Fides dicitur à fiendo, vt videlicet fiat quod fieri dictum eft.
- 7 Differentia apud aliquos fit dicatur in fide, aut per fidem.
- 8 Mendacia de pactis, reprobat.
- 9 Iuramentum eft fi dicatur in fide Dei, vel Chrifti, vel Chriftiana.

C A P. Ex fcripto. IX.

Post num. 3. In text. ibi, *qui fimiliter fidem præftiffie dicuntur*, &c. Controuerfum apud DD. eft, an iuraffe pntetur is, qui in fide promiffit fuæ, vt videre eft per Felin. ad rub. huius tit. num. 6. & ad cap. querelam, n. 7. eod. Gail lib. 2. obferu. 61. num. 1. Sord. decif. 234. num. 3. Sanch. de matrim. lib. 7. diff. 79. num. 28. & in Decalog. lib. 3. cap. 2. num. 32. Filioe. in quæft. moral. traët. 25. cap. 3. num. 88. Suar. de Relig. tom. 2. lib. 1. de iuram. cap. 3. num. 10. & 18. Machado en fu perferro Confessor, lib. 2. part. 3. traët. 8. docum. 1. num. 6. Trullench in exposit. Decalogi lib. 2. cap. 1. dub. 4.

6 communi loquentium, quàm audientium vsu iuratum sibi id putat, quod promissum in fide est, sed pro morali quadam fide recipi ab vnoquoque solet, maxime cum hunc loquendi morem fideles cum infidelibus parum habeant, vt dicebam.

7 Vnde non placet Sor. de iustit. lib. 8. q. 1. art. 6. dum docuit aliud esse si dicatur in fide, aliud si dicatur per fidem, vt priori modo iuramentum non sit, posteriori secus. Sed hoc nec suo quidem Auctori deinceps placuit, vt refert Suar. d. lib. 1. cap. 5. num. 11. & cap. 13. num. 9.

8 Minus satisfacit quod subtiliter quidem protulit Mendoz. disp. de pactis lib. 1. cap. 6. q. 3. dicens quod si promiserit Nobilis in fide sua, non est iuramentum; at si ex plebe sit, qui promiserit, tum iuratum videri asserit in fide Christi, cum ignobilis ex propria conditione non habeat fidem; quia gratis id dictum est cum & plebeiis affirmare aliquid se posse existimet in fide verbi, maxime si bonus vir sit.

9 Ex quibus concludo necesse esse vt sit iuramentum, quod addatur in fide Dei, vel Christi, vel Christiana; quia reuera vt fidei nomine significetur Christi fides, improprium est; nam plus à verbo Græco, quàm à Latinorum probato loquendi modo dicitur Christiana fides, & melius Christiana persuasio appellaretur, quàm fides, vt docuerunt viri doctissimi Valla, & Budz. penes Caluin. in suo Lexi. verb. Fides.

SVMMARIVM.

- 1 Soluere cessans ob pauperatatem, etiam vbi iuramentum de soluendo appositum fuerit, excusatur.
- 2 Paupertas excusatur à mora, à periurio, à pena.
- 3 Compensationem iurans non apponere, si paupertate prematur iuramento non obstante, poterit compensare.
- 4 Infamia incurritur ipso iure propter periurium.

CAP. Querelam. X.

1 **A**D num. 5. In text. ibi. *Non necessitate, sed voluntate, &c.* Collige ex text. cessante ob pauperatatem soluere, etiam vbi iuramentum de soluendo appositum fuerit, excusari, vt per Bald. hic num. 5. Couarr. var. lib. 2. cap. 1. num. 9. vers. quoties vero, Ioan. de Arnon. sing. 62. Ioan. Anton. Trigon. sing. 33. num. 4. Cornel. Benincas. de paupert. spec. 9. in contr. num. 13. cum seq. Emman.

Suar. in thesauro recept. sentent. lit. D. num. 70. vbi linuat nisi tempore contractus adesset difficultas, Sord. de aliment. tit. 1. quast. 48. 2. num. 37. vbi quod paupertas excusatur à mora, à periurio, & à pena, Vincent. Carot. de locato, & conducto part. 2. tit. de effect. lib. locat. ad longum tempus quast. 6. num. 38. & 39. Card. Mantie. de tacitis & ambig. conuent. lib. 2. tit. 27. num. 54. Hinc iurans non apponere compensationem, si paupertate prematur, iuramento non obstante poterit compensare, vt per Paris. conf. 121. num. 41. lib. 1. Hieron. Grut. resp. 121. num. 4. lib. 1. quos refert & sequitur Petr. Ioan. Anchar. quast. famil. lib. 1. q. 2. num. 5.

Ad num. 7. Quod propter periurium ipso 4 iure incurritur infamia, adde l. Castel. 4. tit. 6. part. 7. ibi, *E todos aquellos que quebrantan el pleito o postura que huiessen iurado de guardar, &c.* plures adducit Farin. in praxi crimin. q. 160. num. 164. Aluarez de priuileg. pauper. part. 2. quast. 65. num. 25.

SVMMARIVM.

- 1 Restitutio differri potest ob grauissimam, vel extremam necessitatem.
- 2 Debitor ob suam pauperatatem restituere non potens moderatè & parè viuere debet.
- 3 Paupertas non excusatur à restitutione quando magnam detrimentum sequeretur creditori, vel ille esset in simili indigentia.
- 4 Difficultas excusatur à periurio.
- 5 Periurus non est ille, qui futura difficultate, vel impotentia promissum adimplendi prauis, iuramento se ad implementum adstrinxit.
- 6 Necessitas à periurio excusatur.
- 7 Nisi difficultas seu impotentia seruandi iuramentum iurantis culpa fuerit causata.

CAP. Breui. XVII.

AD num. 1. Quod restitutio differri potest ob grauissimam, vel extremam necessitatem, quando scilicet non nisi cum magna difficultate ea facienda est, & sic grauis iactura, vel detrimentum ex personarum conditione cognoscitur, induciturque: quia si vir nobilis sit, nec statim soluere, nisi se omni famulorum obsequio, atque equorum priuilegiis, sui que consilium cogatur abstinere consortio: vel si cuius priuilegiis non nisi ita se priuet, vt artem mechanicam sibi inuictam subire, vel manuales

les operas exercere cogatur, differte restitutionem, donec absque status sui iactura possit, licebit. Neque ut restitutio statim fiat, multo minus quam valeant, sua bona vendere, vel aliud simile grave pati detrimentum compellitur: ut quia sibi inutilis foret ars, ex qua se, familiamque suam alit: vel si instrumenta, libros, aut capitale, cum quo lucratur victum, cogeretur vendere. Ita Nauarr. in man. cap. 17. num. 56. & cap. 26. num. 2. Ioan. Lup. in repet. cap. per vestras, de donat. inter virum, §. 65. num. 50. cum seq. Gasp. Baëz, de inope debitor. cap. 1. num. 52. laeob. de Graff. in aureis decis. part. 1. lib. 1. cap. 32. num. 16. Gutierrez, canon. lib. 1. cap. 40. n. 7. Marra voto 18. num. 2. cum seqq. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 754. num. 2. vers. quando detrimentum el 2. Rebel. de obligat. iustit. lib. 2. q. 17. sect. 4. num. 22. & 26. Lessi. de iustit. lib. 2. cap. 16. dub. 1. num. 15. 21. 22. & 25. Sanch. in præcepta Decalogi tom. 1. lib. 2. cap. 20. num. 19.

Id tamen cum grano salis intelligi debet, ut scilicet debitor, qui propter suam pauperiam modo supra relato, restitutionem differte potest, non laetè, & sumptuosè, sed valde moderatè, & parèd viuat, id solum expensens quod sibi, suisque absque magna status sui indocentia, necessarium est: quòdque magnum detrimentum ex retardatione solutionis, vel restitutionis creditor non sequeretur. Secus si lequeretur, vel si in eadem simili, aut paulo maiori indigentia creditor existeret, eique rei familiaris, & status simile immineret periculum, Gutierrez. d. cap. 40. num. 10. Molin. d. tract. 2. disp. 754. num. 2. vers. quando verò, Lessi. d. dub. 1. num. 15. 19. & 31.

Ad num. 5. Quòd difficultas excuset à periurio, docent Farin. in praxi crimin. quest. 160. ex num. 120. ubi agit qualiter difficultas, impedimentum, impossibilitas, seu necessitas à periurio excuset, Afflict. decis. 163. num. 3. in fine. Cov. in cap. quamuis pactum p. 2. §. 6. num. 4. ubi tenet periurum non esse eum, qui futura difficultate, vel impotentia promissum adimplendi præuisa, iuramento se ad implementum adstringit, aliquidve se facturum iuravit, Anton. Gabr. commun. sit. de iureiur. concl. 7. num. 11. Perez in l. 1. vers. ex quo infertur, sit. 6. lib. 8. Ordin. Decia. tract. crimin. lib. 6. cap. 11. num. 17. & sequent. Franco. Viui. decis. 38. num. 3. & decis. 268. num. 1. & 2. Sebast. Medic. de casibus fort. part. 2. quest. num. 36. Fulu. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 54. num. 68. Ofuald. ad Donel. enucl. lib. 22. cap. 9. lit. L. pag. 271. col. 2. ad fin. vers. quin nec periurum.

Hinc necessitas à periurio excusat, ut per Greg. Lop. l. 33. gloss. 1. in fine sit. 18. part. 3.

Hieron. Grat. resp. 2. 1. num. 4. lib. 1. Olafch. Pedem. decis. 92. num. 35. Seraph. de priuileg. iuram. priuileg. 74. num. 142. Steph. Gratian. March. decis. 34. num. 21. & 22. Anton. Hering. de fideiussor. cap. 19. num. 13. Nisi difficultas, seu impotentia seruandi iuramentum iurantis culpa fuerit causata, ex Seraphin. d. priuileg. 74. num. 208. Farin. d. q. 160. num. 131. Vel nisi tempore præstiti iuramenti de difficultate, seu impotentia constaret, nisi ex proxima, & rationabili causa crederet iurans se illud posse adimplere, ex eodem Seraph. d. priuileg. 74. num. 107. Farin. d. q. 160. num. 132. Vincent. Mancin. in tract. de iuram. part. 5. effectum 14. num. 6.

SUMMARY.

- 1 Filia ut exheredari valeat, non sufficit inuitis parentibus, aut indigno nubere, sed requiritur ut turpiter viuat.
- 2 Luxuriosè viuere quando dicatur mulier.
- 3 Filia maior 25. annis non potest à patre exheredari si publica meretrix sit.
- 4 Nubiles annos excessisse dicitur de consuetudine, quæ 22. annorum ætatem habet.

C A P. Quintauallis. XXIII.

AD num. 7. Quòd ut filia exheredari possit, non sufficit inuitis parentibus, aut indigno nubere, sed requiritur, ut turpiter & obscenè viuat, post citatos in collect. docent l. Castell. §. tit. 7. part. 6. Clar. in §. testamentum n. 41. vers. quòd si filia, Emman. Acosta in l. Gallus. §. & quid sit tantum n. 177. ff. de liber. & posthum. latè Stephan. Gratian. discept. forens. c. 213. num. 31. cum seqq. & à n. 45. latè etiam Aluarez de priuileg. pauperum 2 p. 1. q. 17. num. 4. ubi num. 5. luxuriosè viuere, & turpem vitam agere intelligit eam, non quæ semel, aut bis in corpus suum peccauit, sed quæ sæpius, & ita meretrix est, & num. 7. tenet non posse exheredari, aut dote priuari filiam, quæ ab huiusmodi crimine se abstinit, penituitque.

Item ex hac gloss. colligitur filiam maiorem 25. annis non posse à patre exheredari, aut dote priuari, si publica meretrix fuerit, ut per Did. Spin. in speculo testam. gloss. 20. num. 67. Sim. de Præxtis de interpret. vltim. volunt. lib. 1. solut. 4. num. 24. Philip. Paschal. de viribus patria potest. p. 2. cap. 5. n. 64. addentem de iure consuetudinario ciuitatis Neapolis sufficere si mulier decimum sextum excedat annum, Cæs. Barz. decis. 29. num. 5. ubi quòd de consuetudine quæ duodecimi

ginti annorum ætatem habet, satis longè nubiles annos excessisse dicitur, Mari. Giurb. *ad consuetud. Messanen. p. 1. c. 3. gloss. 3. n. 39.* Rebell. *de obligat. iustit. p. 2. lib. 2. q. 14. sect. 2. n. 15.* latè his citatis Alvarez *d. p. 1. q. 17. num. 26. cum multis seqq.*

S V M M A R I U M.

- 1 Sponsalia propter superuenientiam alicuius ex morbis, de quibus in hoc tex. dissoluantur.
- 2 Paupertas superueniens an dirimat sponsalia: & quid si nulla præhabita dotis promissione, aut mentione facta contracta fuerint?
- 3 Quid si sponsus ita sponsaliorum tempore adamasset sponsam, ut etiam si tunc pauper esset, cum ea matrimonium contraheret?
- 4 Maritus quamvis ex vi iuramenti non possit uxorem adulteram civiliter accusare, ad suam priuatam utilitatem, poterit tamen criminalem accusationem contra eam instituire ad publicam vindictam.
- 5 Maritus si noluerit accusare uxorem adulteram, vel ab accusatione criminali desisteret, nullum peccatum incurrit.
- 6 Intellectus ad hunc tex. per Anguianum nouè præstatur.

C A P. Quemadmodum. XXV.

- 1 **A**D num. 7. Quod sponsalia propter superuenientem alicuius ex morbis, de quibus in hoc textu, aut grauiorum dissoluantur, vltra citatos docent Cou. *de sponsalib. p. 1. c. 5. in initio n. 6.* Rebell. *de obligat. iustit. p. 2. lib. 4. q. 8. sect. 8. num. 57.* Alvarez *de Priuileg. pauperum p. 1. q. 14. n. 4.* Machado *en su perfecto Confessor y Cura de Almas lib. 3. p. 1. trat. 7. docum. 5.* Trullench *in praxi resol. Sacrament. lib. 7. c. 2. dub. 1. n. 1.* vbi ampliatur ad superuenientem notabilem sponsi, vel sponsæ deformitatem, & responderi non esse alicuius momenti quod in hoc tex. non fiat mentio defectus pulchritudinis, sed amissionis oculi, aut nasi, quia hic non negatur posse ob alias deformitates dissolui.
- 2 Ad n. 10. Vult hæc glossa paupertatem superuenientem sponsalia non dirimere, sequuntur Bald. *hic n. 8.* & Alex. *de Neuo n. 16.* Menoth. *conf. 386. n. 9. cum seqq.* Sord. *conf. 364. n. 9.* Card. Mantica. *de tacitis & ambig. conuen. lib. 3. tit. 17. n. 14.* Marc. Anton. Genuen. *in practica eccl. q. 775.* Sed contrarium, immò superuenientem paupertatem sponsalia de futuro dissoluere posse Barbof. *lur. Can. selecta Tom. VI.*

melius sustinent alij plures per me citati in collect. quibus addo Alvarez *d. p. 1. q. 14. n. 2. cum seqq.* Trullench *d. lib. 7. c. 2. dub. 1. n. 3.* vbi ampliatur etiam si paupertas absque culpa contingat, Machado *d. lib. 3. p. 1. trat. 7. docum. 6. a princ.* Et hanc contrariam sententiam procedere quamvis nulla facta promissione dotis superueniat paupertas, contra plures secus tenentes resoluunt, vltra citatos, Rebell. *d. sect. 8. n. 69.* Aloyf. Ricc. *in collect. decf. collect. 1570. vers. excusantur sexto.* Fontanel. *de pactis nupt. p. 2. claus. 12. gloss. vnic. n. 7.* Hurtad. *de matrim. disp. 2. de sponsal. diff. 14. n. 51.* latè Alvarez *d. p. 1. q. 14. n. 13. 3. cum seqq.* vbi contrariis responderi, & n. 25. limitari si sponsus ita sponsaliorum tempore adamasset sponsam, ut etiam si tunc pauper esset, cum ea matrimonium contraheret, me citato in hoc loco Machado *dicto lib. 2. p. 1. trat. 7. docum. 6. n. 2.* Et locum habere, quamvis sponsalia iurata fuerint, quia iuramentum intelligitur rebus sic stantibus, per hunc tex. tenent Gutier. *de iuram. confirm. p. 1. c. 37. n. 3. vers. imò quod magis est, & de matrim. c. 33. n. 4.* Sanch. *de matrim. lib. 1. disp. 59. n. 5. & disp. 60. n. 2.* Alvarez *d. q. 14. n. 19.* Machado *citato loco n. 3.* Quod non tamen in sponsa, quam in sponso procedit; nam si sponsus sponsaliorum tempore diuissimus esset, interimque notabiliter pauper efficiatur, ei nubere sponsa non tenebitur, cum eadem in vtroque sit ratio, defectus scilicet in tali casu consensus, propter notabilem illam mutationem, quæ si à principio adesset, actum impediret, Gutier. & Sanch. *proximè citatis locis.* Alvarez *d. q. 14. n. 20.* Trullench *d. dub. 12. num. 3.* vbi cum Bonacin. contra Rebell. subdit non posse dissolui ob paupertatem vtriusque superuenientem sponsalibus.

§. Illud autem.

AD n. 13. Ea in collect. amplexa videtur sententia quæ facit differentiam inter civilem, & criminalem accusationem, ut videlicet quamvis maritus ex vi iuramenti non possit uxorem civiliter accusare ad suam priuatam utilitatem, possit tamen eo iuramento non obstante, criminalem accusationem contra eandem instituire ad publicam vindictam. Ad quod in effectu reducitur trimembris illa distinctio à me pro faciliiori huius tex. intellectu facta, ad de Morl. *in empur. lur. Ciuil. p. 1. tit. 1. q. 11. n. 11.* Verù post hæc scripta à me visus Angui. *in tract. de legib. lib. 2. contron. 2. 1. à n. 18.* hunc intelligendi modum non abs re refutare intēdit, illo vnicò fundamēto quod vbiq; iura

130 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

Iuramentum sine peccato feruari potest, illud seruandum est, cap. cum contingat 28. hoc sit, ibi, nec obseruata vergunt, &c. c. quamuis pactum, de pact. lib. 6. ibi, cum non vergat, &c. ex eoque docere ait distinctionis Auctores per illud iuramentum impediri civile accusationem de adulterio, quia maritus sic non accusando nullum peccatum committit, vnde manifeste colligi asserit, retento eodem themate, & ex vi pacti iuramento firmati nec criminaliter vxorem accusare posse: etenim desistendo ab accusatione criminali nullum quoque peccatum contrahit, cum re vera maritus licite possit vxori viramque accusationem remittere, vt apertè indicant verba huius text. ibi, *Sed nunquid vir non potest dimittere vxorem peccanti non solum septies, sed etiam vsque septuagies septies secundum Evangelicam veritatem?* Perperam ergo concludit idem Anguian.) constituitur discrimen in hac parte inter civilem, & criminalem accusationem, neque aliquid est, aut excogitari potest quod impediat iuramenti vinculum tam quoad civilem, quam quoad criminalem actionem. Eandem communem distinctionem improbat ex postremis verbis huius text. ibi, *quamquam denuntiare eam possit ad penitentiam peragendam*, &c. considerando contineri his verbis exceptionem vnicam & solam ad præcedentia, vt voluerit Innocentius III. conditor huius Decretalis, quod quamuis maritus aliàs non possit adulterij crimen ad iudicem deferre, liberum tamen illi esset, vt Evangelica denunciatione vt vxor peragat penitentiam: sicque in vno solo casu peragendæ penitentia marito permittitur Evangelica vt denunciatione: planè si maritus posset non obstante pacto iuramento firmato vxorem criminaliter accusare, iam decisio Pontificis in præsentis plures exceptiones admitteret contra mentem eiusdem, vnicam dumtaxat constituentis; & cum stante iuramento statutum fuerit maritum sola vt posse Evangelica denunciatione, iam illi permittetur criminaliter accusare, quæ altera foret exceptio ad relatum ibi doctrinam nulla profectò ratione admittendam. Verius esse iterum concludit idem Anguian. maritum de non accusanda vxore de adulterio iuramentum, neque civiliter, neque criminaliter eam accusare posse: & respondet verba illa huius text. *ad diuortium celebrandum*, non esse restrictiua, quasi solum civiliter agere prohibeatur maritus, sed declaratiua, scilicet, vt neque civiliter ad diuortium celebrandum, neque criminaliter ad publicam & priuatam vindictam agere possit.

Quare prædictus Anguian. d. loca n. 20. discrimen constituit inter generale iuramentum negatiuum de nō accusanda vxore super nullo crimine, & inter speciale de illa non accusanda de adulterio. Primo casu, videlicet quando iuramentum est vniuersale negatiuum, nullo modo valet, nec valere potest ex rationibus hic à Pontifice præscriptis: etenim contingere poterit vt vxor cum marito habitare nolit, absque contumelia Creatoris, imò intendat eundem ad infidelitatem protrahere facta fortassis vxore infideli, quo casu manifestum est, si iuramentum adimpleretur, peccatum committi, ac per consequens vinculum erit iniquitatis, quod minimè admittendum est, vt foueret illicitam, ac nefariam vtriusque coniugis cobabitationem, & sic existente crimine illo infidelitatis accusatio esset in præcepto, dummodo sufficienter probari possit, & alius modus non sit quo æquè bene Reip. consulatur ac per accusationem, ex doctrina S. Thom. 2. 2. q. 68. art. 1. in corpore. & Soti de iustit. lib. 5. q. 5. art. 1. in priori concl. & Nauarii in man. cap. 25. num. 52. Verissimum igitur esse, ait ille, generale iuramentum de vxore non accusanda super nullo crimine iniustum, & illicitum esse. Secundo casu quando iuramentum speciale fuerit de non accusanda vxore super adulterio, tunc illud vile, & validum erit, vinculumque iniuncti iuranti, cum in eius obseruantia peccatum non reperitur, vt superius ostensum est, siue referatur ad civilem accusationem, siue ad criminalem, neutram enim maritus poterit excitare si semel iurauerit se nullatenus accusaturum vxorem super adulterio. Quæ omnia lectori studioso ponderanda remitto vt hunc vel alium intellectum admittat prout textus litteræ magis conueniens sibi videbitur.

S V M M A R I U M.

- 1 Donatio rei dotalis cum iuramento valida.
- 2 Actus inualidus quomodo iuramento confirmetur?
- 3 Legem Civilem quando irritare Pontifex possit?
- 4 Actus iururando firmari quo sensu dicatur?
- 5 Iuramentum de genere esse probationis.
- 6 Iuramentum promissorium non est sine assertorio.
- 7 Iuramentum facit valere actum eo modo, quo potest, remissiuè.
- 8 Iuramentum super actu à lege prohibito principaliter in fauorè priuati, secundario in fauorè publici præsumitur obseruari debet, si absque vi, dolo aut terrij præiudicio fiat.

CAP.

CAP. Cùm contingat. XXVIII.

¹ Probat hic text. Iuramentum confirmatorium actus invalidi (eius, inquam, actus, qui natura sua licitus est, sed solo Civili lute illicitus, qualis alienatio rei dotalis à muliere) servandum esse: cùm tamen in re irrita frustratorum sit probandi munus; quid enim proficit actum probare, si probatus non releuat: igitur non eo casu probatur iuramentum, sed confirmat, obligationemque adiciuntam si aliter dicas, h, inquam, nihil est quod iuramento firmetur; nihil etiam quod eodem vilitur probetur, evanuerit certe iusiurandum, quasi subtractione materiæ, quod absurdum.

² Sed contra hanc communem ferè nostrorum omnium sententiam insurgit notissimè Læli. Mancin. *disquisitionum genial. & annuæ sariarum iuris disputationum*, cent. 3. c. 114. pag. 522. & seq. his verbis. Ego actum invalidum iureiurando confirmari impatienter audio, quicquid de hac re fuerit communis creditum, vide gloss. verb. *contractibus* in *Auth. Sacramenta puerum*, c. si adversus vendit. vbi Bart. num. 3. cum aliis propè innumeris, quos refert Thom. Sanch. *Decal. tom. 1. lib. 3. cap. 12. num. 11*. Abb. in d. cap. cum contingat, num. 8. vbi Alciat. num. 116. Aut quicquid dixerit Couarr. de pact. part. 1. §. 1. num. 7. non esse in Tribunalibus de hac communi opinione controuertendum; scio enim non defuisse qui contrarium verius existimauerint, Anton. d. cap. cum contingat. Cuman. l. si quis pro eo ff. de fideiuss. Mancin. cum relatis, de iuram. part. 4. effectum 1. quæst. 3. num. 10. inter quos haud facile dignosci posse quæ communior opinio sit, ex Alciat. respondent Couarr. vbi sup. num. 7. & Suar. de Relig. tom. 2. lib. 2. de iuram. cap. 28. num. 3. qui ab hac sententia non recedit, quam eandem servari in Regno Galliarum testatur Fab. de error. decif. 28. errore 6. num. 7.

³ Et docentur hi quidem; nam nullibi in iure cauetur eam esse iusiurandi vim potestatemve, vt confirmare actum possit, quem civilis dispositio irritum fecerimus: modo lute Digestorum, & Codicis erat iuramentum quasi accessionis vice, & naturam actus sequebatur, cui interponeretur. Neque aliquid contrarium probant, vel Constitutio illa celebris Friderici Imp. in *Auth. Sacramenta puerum*, c. si adversus vendit. vel Canonum censura, non enim solent Pontifices, aut certe non possunt, inquit Suar. vbi sup. à directò legem Civilem irritare, præterquam ex necessitate spiritualis boni, cap. monit. de iudic. cum similibus; quæ tamen Barbos. iur. can. selecta Tom. VI.

necessitas nulla est in specie nostra, nam manente integra dispositione Iuris Civilis, possunt iuramenta etiam integra, illibataque servari, & hoc est quod præcipitur in d. *Auth. Sacramenta puerum*, & in d. cap. cum contingat, & cap. 2. de pact. in 6. Et quoties alicubi expressim legemur iureiurando pactum, quod est irritum, confirmari posse, non refertur, qui enim iurat, aded velle tenetur id, quod iurat, vt velle etiam debeat omnem effectum, quem haberet contractus initus, si irritus non esset, & hoc sensu firmare contractum diceretur. Denique iuramentum non de genere obligationis, sed probationis, cuius est fidem facere, non obligare, seu irrita obligationem confirmare.

Nec valet quod paulò ante opponebatur; dixi enim non esse iuramentum promissorium sine assertorio, in assertorio autem non posse deesse materiam, quæ Sacramentum subiiciatur; qui enim promittit iurat daturum se, facturumve aliquid, eo ipso assertum, & iurat verum esse illud, quod promittit, seque habere in præsens voluntatem, ac propositum dandi, faciendo, atque exequendo. Igitur si promissio deest, si irrita est, assertio tamen firma remanet, quæ iuramento probatur, hoc est testimonio Dei, & ex eo Religionis, & cultus obligationem parit. Sic iureiurando proprium suum remanet probandi munus, neque aliquid tamen ex inutili illa promissione confirmat. Hactenus Lælius Mancinus, qui deinde cap. seq. contra Corrasium reprobatur illam vulgarem positionem, quæ habet iuramentum facere vale actum eo modo, quo potest ad l. cum pater, & filius matrem ff. de legat. 2.

Ad vulgarem huius text. allegationem quod iuramentum super actu à lege prohibito principaliter in fauorem priuatum, secundario in fauorem publicum præstitum obseruari debet, si absque vi, dolo, aut tertij præiudicio fiat, vide præter in collect. citatos Cuiac. tr. 9. ad African. in l. 9. ff. de fundo dot. & lib. 3. quæstion. Papiniani in l. 42. ff. de usufr. & in l. 5. ff. de dote præl. & in l. vnic. §. & cum lex talia, c. de rei uxori act. & lib. 18. obseru. cap. 12. Anton. Fab. lib. 1. coniect. c. 2. & 3. & in rationali ad l. creditor. §. 2. §. 1. ff. de act. empti, Osuald. ad Donel. lib. 9. comment. c. 10. lit. R. S. & T. & lib. 2. c. 23. pro interpret. text. in d. *Auth. Sacramenta puerum*, præcipue lit. M. Fachin. lib. 12. controuers. cap. 79.

SVMMARYM.

- 2 Reges an & quando possint vendere, aut alienare loca, & ciuitates Regni.
M 2 2 Alie

132 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

- 2 Alienatio à Rege facta ex qua notabilis Regia Corona diminutio refultaret, etiam iuramento firmata non tenet, & potest ipfemet concedens reuocare.
- 3 Imperium eft indiuidibile, & monftruofum effe fi Regnum haberis duo capita.
- 4 Princeps tenetur fucceffori indiuiduatem feruare.
- 5 Contractus Principis, per quem Regnum feruituti fubicitur, non tenet.
- 6 Bona de demanio quando non poffunt per Principem concedi.

C A P. Intellecto. XXXIII.

- 1 **A**D num. 2. Quòd Reges non poffunt vendere, aut alienare bona, & ciuitates Regni etiam ex iufta caufa quando ex eiuſmodi alienatione notabilis Regie Coronæ diminutio refultaret, aut illa nimis læfa remaneret, docent Bart. in l. prohibere. §. plane. ff. quod vi, aut clam; Socin. conf. 7. sub n. 6. vol. 3. Oldrad. conf. 95. n. fin. & conf. 231. in fine; Bald. in l. fin. c. de bonis quæ lib. Alex. conf. 1. num. 18. vol. 5. Crauet. conf. 54. col. 1. vol. 1. Oſafch. decif. 139. n. 7. laſ. conf. 1. in 2. dub. vol. 1. Ifernia in cap. Imperialem, §. nec dominus de prob. fendi alien. per Feder. Socin. iun. conf. 60. n. 33. vol. 3. Cou. in cap. quamuis pactum p. 2. §. 2. n. 4. Roland. conf. 2. n. 95. cum feqq. vol. 1. à Ponte de poteſt. Prærog. tit. de tract. n. 30. Menoch. conf. 1. n. 40. Pereg. de iure fifcali lib. 1. tit. 3. n. 74. qui poſt Bart. in d. §. plane, ſubdit quòd talis conceſſio etiam iuramento firmata non tenet per text. in præſenti, per quæ ita paſſim tenent Doctores præcitati, Grat. conf. 147. vol. 2. adeò quòd idemmet concedens poteſt reuocare, Paul. de Caſtro cõf. 70. n. 6. vol. 1. Bald. in d. l. fin. Aluarot. in c. 2. in princ. Epifcop. vel Abb. Roland. conf. 2. n. 100. Camil. de Curte in diuerſ. iuris feudal. in 1. 3. p. in verb. licet n. 10. Quia Imperium eft indiuidibile, & monſtruofum effe fi Regnum haberet duo capita, Reſtaur. de Imper. q. 104. iunctis traditis in addit. ad cap. in apibus 7. q. 1.
- 4 Tum etiam, quia Princeps tenetur ſucceſſori indiuiduatem ſeruare, Bald. conf. 30. vol. 5. & in poem. Cod. verſ. modò iſta quaſſio, Pereg. citato loco ſub n. 31. Lanar. conf. 1. n. 15. Camil. de Curte ubi ſuprà n. 30. Menoch. conf. 1. ſub n. 40. Pariter infertur ad contractum Principis per quem Regnum ſeruituti ſubicitur, qui non valet, quia honor ac dignitas Principatus grauiter læditur, Oldrad. in d. conf. 231. Bald. in præl. feudo in verſ. expedita. Martin. Lauden. de primog. quaſt. 15. Tiraq. de iure primog. q. 68. num. 7. Lanar. diſc. conf. 1. num. 16. Menoch. d. conf. 1.
- 6 Hinc Ifernia in d. cap. Imperialem, §. præ-

terea Ducatus, num. 20. & ſeq. quem ſequitur Afflic. in 3. not. num. 46. inferi bona de demanio, ſive feudalia ſint, ſive non, non poſſe per Principem concedi, quando ex eorum conceſſione diminuerentur grauiter introitus Regni, perpenſis qualitatibus villæ, & loci, numero vaſallorum, & aliis.

S V M M A R I V M.

- 1 Verba non ſunt de eſſentia iuramenti.
- 2 Deus eſt mentis inſpector.
- 3 Verba neceſſaria ſunt cum ſolemnitate habent requiſitam expreſſe à lege.
- 4 Iuramentum obligationem parit, quæ verborum non tam ſolemnitate quàm Religione contrahitur.
- 5 Cap. Clericus, de quo agitur, ponderatur.
- 6 Iuramentum ſemel præſtitum non augetur, vel minuitur ultra effectum naturalem, quem habet.
- 7 Text. in præſenti, intelligitur.
- 8 Verba ad ſauorem promittentis, ac proferentis interpretationem capiunt.
- 9 Iuramentum nihil aliud quàm probatio eſt.

* C A P. Clericus. XXXV. & pen.

POST num. 6. Hic ſedet locus illius controuerſæ diſputationis, in qua tres reperiuntur Scribentium ſententiæ, duæ ſcilicet extremæ, altera media, ſingulæ autem communes, an verba ſint de eſſentia iuramenti, vt videre eſt apud Ceuall. commun. contra commun. q. 406. Negatiua præualuit: quam expreſſe tenent Alciat. in rub. de iur. iur. num. 21. ubi hanc partem ſibi placuiſſe, & in praxi ſeruata dicit, Sylueſt. in ſum. verb. iuramentum 2. q. 1. Sayr. in clauſi Regia, lib. 5. c. 1. num. 8. Couar. in cap. quamuis pactum, in initio num. 4. Suar. de Relig. tom. 2. lib. 1. de iuram. cap. 1. nouiſſime Trullench in expoſit. Decalogi, lib. 2. cap. 1. dub. 1. num. 2. in fine, ubi tenet. ad eſſentiam iuramenti nulla requiri verba etiam in eo, qui loqui poteſt, quia ſine vlla loquutione exteriori ſola mente poteſt Deus in teſtem vocari, ſic namque iuramentum Deo, qui eſt mentis inſpector. Machado en ſu perfect. 2. 10 Confeſſor. 3. Cura de Almas lib. 2. part. 3. tract. 8. docum. 1. num. 4. Baſſe. verb. iuramentum, num. 7. Læſ. Mancin. diſquiſit. genial. & anninerſariarum iuris diſput. cent. 3. cap. 206. ubi dicit tunc neceſſaria verba eſſe ſe cum ſolemnitate habent requiſitam expreſſe à lege, & quod iuramentum obligationem parit, quæ verbo-
rum

4 rum non tam solemnitate, quàm Religione Cur autem extendi non posset anteceds
contrahitur. iuramentum, primum fortasse se explicare

Sed obstat maxime textus *in presenti*, in cuius specie refertur clericum iurasse statuta seruatum se Ecclesie suae, quae tunc erant, siquidem deinceps nouum quid constitutum in Ecclesia, illudque promississe clericum secutum se per idem iuramentum, quod ante praestiterat consultus Pontifex nunquid Clericus ad nouae Constitutionis obseruantiam quasi ex iureiurando obligaretur, respondet non religione iuramenti, sed promissionis foedere obligari: ex quo colligi videtur clericum per idem iuramentum promississe quidem, sed verba non protulisse iuramenti.

6 Respondet Cou. citato loco n. 5. potuisse clericum denuo iurare, sed iuramentum primum præstitum extendere non potuisse, quod & Suar. d. c. 11. & Ciuiac. in præstiu confirmant. Nam iurare, inquit, & non iurare, est quidem in potestate hominis, sed postquam præstitum iuramentum in causa aliqua sit, non est tunc in hominis voluntate efficere, vt iuramentum illud maiorem, vel minorem habeat obligationem: suus enim est iuramento iam emissio effectus naturalis, quem augere homo nō possit, vel minuire.

7 Melius Læli. Mancini. d. c. 206. sub n. 2. distinguit hoc modo. Vel promittere per idē iuramentum clericus voluit, hoc est, eodē, sed repetito iuramento. Vel per idem iuramentum non repetitum non renouatum, sed in suo esse consistens. Si priori modo, certē non tam extendere voluit Clericus, quod non potuit, quā se eodem, hoc est pari iuramentō denuo religare, quod potuit. Si posteriori, tunc aliter constitui rem oportet, fuerat enim de statuti iam editi præstium iusiurandum, quorum finibus circūscribebatur, nec proinde aliquo modo poterat ad eadē quasi ad incogitata respōsum itaque fuit non obligari clericum, nam tenor primi iuramenti restringebatur in legibus ante editis, & quoad novas legum Constitutiones nullum denuo prolatum iuramentum fuerat. Aut ergo clericus errauerat putans fufficere iuramentū primō præstitum, & tunc detecto errore cessauit obligatio, quasi erroneæ conscientie. Aut non errauerat, sed decipere eos voluerat, quibus iuraturus erat, & tunc idem, nam deceptorium iuramentum non fuit iuramentum

8 fupra. Sic autem debuit Pontifex definire, maximè quia disputabatur res in foro exte-
no, vt opinor vbi verba ad fauorem pro-
ferentis, & promittentis interpretationem
omnem capiunt, *L. quicquid, ff. de verb. oblig.*
l. si quis intentione, ff. de iudic.

Barbof. Iur. Can. selecta. Tom. VI.

Cur autem extendi non possit antecessed
iuramentum, primum fortasse se explicare
ad mentem Pontificis nihil Lxl. Mancin.
d.e. 206. n. 4. iuramentum nihil aliud est in-
quit ille, quàm probatio. *l. tutor ff. de iureiur.*
l. si quis iuraturum. C. de rebus cred. l. ult. §.
licentia. C. de iure delict. 2. de probat. cap. mulie-
res hoc tit. Probatio autem dei sui natura in eo
stringitur, quod probatur: sicut ergo inau-
ditum esset dicere probationem per testes
ad causam protendi posse quæ probata
non esset, ita & probatione per iuramentum.

Quamvis, ut alibi diximus, iuramentum solo animi intellectu consistere possit, ac proinde consistat in loquutione mentali, nihilominus, quia iurans non potest nisi signo aliquo sese homini explicare, ideo quod iuramentum homini prestat, debet et innotescere voce, aut aliquo signo sensibili. Illud in quæst. moral. tom. 2. tract. 2. §. 2. q. 1. n. 9. Trullench d. lib. 2. c. 1. d. b. 1. §. 2. in fine.

S V M M A R I V M

- 1 *Iuramentum litis decisorium nec recusari,
nec referri potest si à Iudice sit delatum,
secus si à parte.*
- 2 *Iuramentum suppletorium à Iudice delatum
ad faciendum integram probationem,
non potest à parte recusari.*
- 3 *Iuramentum subire recusans an pro confes-
so habeatur.*

CAP. Iuramentum. XXXVI. & fin.

Post n. 1. Probat hic text. quod iuram. et
litis decisorium nec regulari, nec referri
potest si ad ludece sit de iuram. secus si a par-
te, in actione tamen famosa referri non po-
test, concordant l. 1. *Auctori, l. generaliter, l. fin.*
C. de reb. cred. l. quod si deferente, ff. de dolo, l. p.
remindicatam, ff. de re iud. l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810.

Ratio autem quare iuramentum supple-
torium à Iudice delatum ad conficiendam
integram probationem non potest à parte
reculari (nisi iusta subsistente causa) ea est,
M 3 quia

quia iam viget Indicis imperium; auctoritas, & arbitrium in caufæ infpectione ne iudicium illuforium reddatur, cum ad cognitionem & breuem caufæ exitum id expedit. In fecunda: verò huius text. parte adeo iuramentum litis deciforium à parte alteri parti delatum licet recufari, ac referri potest, quia tunc iam ceffat iudicis imperium, nec obstat quòd hæc recufatio iuramenti abfque manifesta turpitudine fieri non potest, cum recufans pro confeflo habeatur. *Li. i. iurandum* 34. §. *ait Prator, manifesta* 38. ff. *de iurari. l. delata, C. de rebus cred.*

3 quia respondetur quòd licet iuramentum iudiciale à parte parti delatum à principio fit voluntarium, poftca tamen cum femel fufceptum eft, & à Iudice comprobatum, iurare, aut foluere necesse eft, & abfque manifesta turpitudine recufari non potest, cum alijs pro confeflo habeatur, *cap. 1. de confefl. in 6.* notat Anton. Fab. *in ration. ad d. §. ait Prator, & in d. manifeste*. In tertia denique huius text. parte *in vers. nec liceat*, iuramentum in caufa famofa minimè referri potest, quia actionis famofæ iudicium ex actoris iuramento pendere non potest, cum vindicta illius delicti ad ius publicum tantum pertineat, quia cum de crimine agitur, necessarium iuramentum non admittitur cum agatur de personæ & honoris periculo. *l. fcient cunctis, C. de probat.* quod etiam in actione famofa eft receptum cum criminali æquiparetur, *Li. i. ff. de mangum. vind.*

fide in frum. q. vlt. num. 13. reprobans alios, qui intelligunt de macula corporis, quia hæc testium habilitas non ex integritate corporis, sed ex integritate animi requirenda est. *l. 2. & 3. ff. de testib.* Vnde in præfenti notant Doctores omnes infamiam infamia Canonica notatum, quæ ex lethali culpa contrahitur à testimonio ferendo repellendum esse, iuxta text. *in cap. testimonium* 54. *de testib. cap. testis* 2. *q. 7. cap. illi qui, cap. infamis* 6. *q. 1.* quod non sine difficultate tranfit, cum nullus idoneus testis inueniretur, siquidem septies in die cadit iustus, *cap. septies, de Paenit. dist. 4.* & nemo sine crimine viuere, *c. nisi cum pridem. §. propter, de renunciat. cap. vnum orarium. §. nunc autem* 25. *dist. ob idque* nimum restringeretur probationum facultas, & veritas occultaretur contra decifionem text. *in cap. significauit* 41. *de testib. & in cap. quoniam frequenter, vers. ne veritas, vt lite non contestata*. Sed dici potest iura illa non debere intelligi de criminibus ipso iure infamiam irrogantibus, sed de crimine lethalis culpæ cum persequantia in peccato, nam si illud committens absolutus, aut emendatus fuerit, non est repellendus, iuxta *d. cap. testimonium. §. si vero*, cuius decifio *in vers. & cum*, dum habet etiam post emendationem & absolutionem infamiam durare posse, non obstat, quia non debet intelligi de infamia Canonica, quæ statim per penitentiam, & absolutionem tollitur, sed tantum de infamia facti propter crimen commissum, cuius famæ apud graues viros diminuitur, nec per absolutionem restituitur.

Ad num. 2. Quòd crimina testibus obiecta sint probanda ante sententiam probat hic text. *in vers. antequam*, & notant hic Ordinarii omnes. Et licet huiusmodi exceptiones, quæ dicta, aut personas testium concernunt, non sint peremptoriae, cum non perimant negotium principale, proindeque proponi debeant ante litem contestatam, *cap. inter monasterium, de re iudic. cap. pastoralis, in fr. hoc tit.* nihilominus post litem contestatam sunt proponendæ, quia non pertinent ad iudicii ordinem, sicut alie dilatoriae, vt notat Cuiac. *lib. 18. obseru. 34.*

De Exceptionibus.

TIT. XXV.

SVMMARIVM.

- 1 Infamiam infamia canonica notati, quæ ex lethali culpa contrahitur, à testimonio repelluntur.
- 2 Cap. testimonium 54. de testib. intelligitur.
- 3 Crimina testibus obiecta ante sententiam probanda sunt.

CAP. Denique. I.

- 1 Ad num. 3. Intellige de macula animæ, & sic de infamia canonica, vt per Abb. hic num. 4. Deci. num. 3. & Mantu. n. 13. Hippol. de Marfil. *in pract. crimin. §. nunc, num. 1.* Aufser. *de reprob. testium, num. 75.* Cou. *pract. cap. 18. num. 2.* quos refert, & sequitur Morlain *in compo. iuris tom. 2. tit. 11. de stup.*

SVMMARIVM.

- 1 Excommunicatus an possit agere aduersus alium similiter excommunicatum? ostenditur.
- 2 Text. in præfenti, declaratur.
- 3 Excommunicatus maiori excommunicatione non potest in criminali causa aliquem accusare.

- 4 *Communicans cum excommunicato incurrit minorem excommunicationem.*
- 5 Cap. significavit, cap. nuper, de sentent. excom. explicatur.
- 6 Cap. Teuqualdum, & cap. qui communicaverit 1.1. q. 3. intellectus.

C A P. A nobis. II.

AD n. 2. Ex sententia *glos. 1. ad medium hic*, & ex his quæ annotavi sub hoc n. adde regulam *cap. intelleximus, de iudic.* cum similibus dum probant excommunicatum maiori agentem in iudicio non admitti, sed repelli, procedere, etiam si excommunicatus agat adversus aliam similiter excommunicatione maiori ligatum, quia dicta iura non attendunt ad personas, cum quibus agit excommunicatus, sed ad eundem, qui cum à Fidelium communione repellatur, non potest etiam cum aliis similiter excommunicatus communicare, ex Abb. & aliis in *cap. nulli, de sent. excom.* & ex communione secundum Deci. in *d. cap. intelleximus n. 18.* & Felin. *num. 10. in presenti*, contra *glos. ult. in cap. denotat 2. q. 1. reprobata communiter secundum eosdem.* Et merito, quia generalis regula *cap. sicut Apostoli ibi si quis, &c. & cap. seq. ibi, nullus 1.1. q. 3.* cum aliis comprehendit etiam excommunicatos communicantes cum aliis, qui similiter excommunicati sunt, ita ut tam illi quam isti peccent. Et constat, quia excommunicati sunt, & permanent Fideles, id est, Christiani Fidem profitentes, & intra Ecclesiam verè existunt membra, licet ab eiusdem communione quoad multos effectus & bona quædam spiritualia excludantur, ut ex multis resolvit Henric. in *sum. p. 2. lib. 13. c. 1. n. 2.* Accedit quòd reis excommunicatis, dum in iudicio conveniuntur, omnis legitima defensio competit, & iure conceditur, *cap. cum inter 5. vers. porro, cap. significaverunt 1.1. ibi, cum omnis, &c. inf. hoc tit.* Igitur si excommunicatus in iudicio agat contra alium similiter excommunicatum, huic reo contra illum concedi debet facultas repellendi illum per exceptionem excommunicationis, quippe quæ defensio legitima est iure concessa, *cap. 1. hoc tit. lib. 6.* Aliter enim contra prædicta lura reo excommunicato non conceditur omnis, sed denegatur aliqua legitima defensio, quæ facilius concedi debuit adversus alium excommunicatum agentem præterea ultra favorem rei, qui in parcausa, & data utrimque excommunicatione prævalere debet, iuxta *l. favorabiliores ff. de regul. iur. & cap. cum sunt, & cap. in par. de regul. iur. lib. 6.* facit tex. in

cap. dilecti 8. hoc tit. ubi excommunicato agentis, per reum conventum opposita fuit exceptio excommunicationis, & quamvis ille replicaverit de excommunicatione opponentis, non fuit replicatio admittenda, sed prævaluit exceptio.

Nec huic declarationi obstat *tex. in præfenti*, in ratione, quam reddit, dicens excommunicatum accusantem hic repelli à reo excommunicato, quia is minori, ille verò maiori excommunicatione tenebatur, significans aliter fuisse dicendum si reus similiter maiori teneretur; nam ultra intellectum *d. glos. 1.* suppletis particulam *maxime*, quam DD. sequuntur, responderi poterit cum Deci. *hic num. 5. & in d. intelleximus num. 18.* quem in effectu sequitur Paris. *num. 23.* vide apud illos.

Notabis ex hoc *tex.* quòd sicut excommunicatus maiori excommunicatione non potest agere in causa civili, ut in *d. cap. intelleximus, cum similib.* ita nec in criminali aliquem accusare, ut per Felin. *num. 6. & Paris. 15. in presenti*, Rebuff. in *concord. tit. de excommunicatis vers. 26. & seq. Clar. in præf. §. fin. q. 14. num. 16.* Petier. ad *l. 1. glos. 1. q. 5. vers. tum etiam, tit. 8. lib. 3. ordin.* post *glos. in cap. omnibus 4. q. ult.* idem probat c. 1. ubi DD. 4. q. 1. Idque procedit etiam si excommunicatus accusans suam, vel suorum iniuriam prosequatur secundum prædictos per eadem lura sic limitantes regulam *d. cap. omnibus, & cap. de cætero 14. vers. nisi, de testib.* cum similibus, quæ procedit tantum in his, qui licet nequeant accusare, possunt tamen agere in iudicio, ut in *d. vers. nisi*, secus verò si agere nequeant, ut in excommunicato, & aliis, de quibus per dictam *glos.*

S V M M A R I U M.

- 1 Beneficia plura habens contra alium de pluralitate non excipit.
- 2 Casus huius *tex.* proponitur.
- 3 Opponitur contra textus conclusionem.
- 4 Text. in præfenti intelligitur.

C A P. Cùm Ecclesiasticæ. III.

AD num. 2. probat hic *tex.* quòd habens plura beneficia contra alium de pluralitate non excipit, ut per S. Thom. *p. 3. q. 6. art. 6. Sor. de iustis lib. 3. q. 4. art. 2.* Decian. in *tract. crimin. lib. 3. cap. 17.* Sed, ut verus pateat huius *tex.* intellectus, illius casus referendus est, qui ita se habet. Romanus Pont. Iacobo Clerico in Ecclesia Novariensi præbendam contulit, & iam iam in corporalem

eius præbendæ poffeffionem miffus fuit. Cumque Ecclefie Nouarien. Canonici poffidentem exturbarent, nec liberè perfui fierent, conuentique retinendæ poffeffionis interdicto auctori opponerent exceptionem, fi non aliam præbendam in alia Ecclefia habet frefi Concilio Lateranen. quobinas præbendas habere nō licet fine Pontificis difpenfatione, *cap. de multa, de præben.* quia iidem Canonici, qui id obiciebant, in eodem vitio verfabantur, & plures fcilicet præbendas in diuerfis Ecclefiis poffidebāt, merito in hoc tex. dicuntur non effe audiendi, fi quod in aliis reprehendunt vitium, in hoc ipfi deprehendantur. Ita ferè Cuiac in præfenti, addens non effe ferendum Clodii fi accufet mœchos, non Verrem fi fures, non Gracchum fi feditiofum ciuem, non Milonem fi homicidas, non Auguftum, vel Domitianum fi adulteros. Sed & hæc præceptio Chrifti fuit, cum accufantibus adulteram fcribens refpondit, *Quicumque veftm sine peccato eſt, primus lapidem in eā mittat.* Et quando hypocrite. *Primum eice trabem de oculo tuo, & poſtea educes feſtucam de oculo fratris tui.*

Obſtat tamen, nam fi Canonici illi audiri non debuerunt, quaſi & ipſi plurales effent, Ecclefie faltem nomine audiendi effent, quæ incommodum ex ea clerici pluralitate patiebatur, arg. *cap. fi quis preſbyterorum, de rebus Ecclef. non alien.* vbi idem clericus, qui rem Ecclefie diſtraxerat inconfulto Pontifice, Ecclefie vice ac nomine repetere alienatum potuit, & *cap. dilecti, hoc tit. de except.* vbi ſtatutum ex Honorio fuit clericum, vteunque criminofus, periurus, excommunicatufque fit, audiendum tamen in ſua exceptione effe, fi Ecclefiam ſuam defendere velit.

- 4 Egerunt contrarij hi Canones vt in varias eiufdem Innocentini Conſtitutionis interpretationes itum fit, per Ordinarios in præfenti, & præcipue Butr. Abb. Felin. Parif. & alios poſt glof. magnam, ſed nouiffimè Lælio Mancino diſquifitionum genialium, & annuerſariarum luris diſput. cent. 2. cap. 179. placuit dicere plurales illos Canonicos fuiſſe in ſua exceptione reiectos ab Innocentio, quia non pro defenſione Ecclefie comparuerunt, eiufve nomine exceperant, ſed proprio, immemores ea ſe culpa notari poſſe, qua ipſi aduerſarium clericum notabant.

S V M M A R I V M.

- 1 Recuſationis exceptio ante litis conteſtationem proponenda.
- 2 Exceptiones dilatorias præcipue incompetenti iudici, qui opponere omittit, ſati in iudicem conſenſiſſe videtur.
- 3 In iudicem conſentire, & poſtea eum ſuſpectum allegare non licet.
- 4 Recuſationis exceptio etiam poſt litem conteſtatam admittenda, ſi poſt eam orta ſit, aut de nouo ad notitiam partis perueniat.
- 5 Tex. hic intelligitur, & concordatur cum cap. præſentium 31. de teſtib. & cum cap. ad diſſoluendum, de deſponſ. impub.

C A P. Paſtoralis. IV.

AD num. 22. in fine. Quòd recuſationis exceptio ante litis conteſtationem proponenda vltra citatos in colleſt. reſolunt Gerar. Mayn. Tholeſ. decif. 95. lib. 1. Sola ad conſuet. Sabaudia tit. de re iudic. glof. 1. num. 9. Anton. Fab. in ſuo Cod. lib. 7. tit. 17. deſinit. 1. Ioan. Bapt. Coſta de iniuriis & facti ignor. cent. 1. diſt. 77. num. 15. Stephan. Gratian. diſcept. forenſ. tom. 1. cap. 100. num. 30. & 31. Fontanel. decif. 17. ex num. 1. Ioan. Langl. lib. 2. ſeſiſſ. c. 2. Paul. Chriſtian. Belg. decif. 148. ex num. 14. vol. 2. Capic. Galeota controuerſ. lib. 1. controu. 39. num. 24. & 25.

Ratio eſt, quia cū à Iure ad exceptiones dilatorias, præcipue recuſationis, aut incompetentiæ iudicis, opponendas, ante litis conteſtationem assignatum ſit tēpus, eas omittens ſatis in iudicem conſenſiſſe videtur, vt per Suar. de Paz in praxi tom. 1. temp. 5. num. 21. & tom. 2. cap. 6. num. 2. Petr. Greg. ſyntag. luris lib. 49. c. 3. Morla in emporio luris p. 1. tit. 2. in prælud. num. 199. Pacian. conſ. 18. num. 72, cum ſeqq. Amat. Roder. de modo & forma videndi, ſeu examinandi proceſſum cap. 10. n. 36. In iudicem enim conſentire, & poſtea illi ſuſpectum allegare non licet, Burſat. conſ. 21. num. 27. Bertazol. conſ. crimin. 550. num. 9. Lancel. de attent. p. 2. c. 6. num. 60. cum aliis per Giurb. decif. 99. num. 3. Niſi recuſationis cauſa poſt litis conteſtationem orta ſit, aut de nouo ad notitiā partis ſuperueniat, quia hoc caſu recuſationis exceptio etiam poſt litis conteſtationē admittenda erit, Maſcard. de probat. concl. 953. num. 35. Franc. Marc. decif. 775. Sola d. glof. 1. num. 9. Mynſing. cent. 4. obſer. 59. Seraph. de priuileg. iuram. priuileg. 7. n. 19. Stephan. Gratian. d. c. 100. num. 32. Folu. Pacian.

Pacian. de probat. lib. 2. cap. 45. num. 13. & d. conf. 18. num. 75. & 76. Jacob. de Laurent. de indice suspecto cap. 14. num. 50. & 71. Sigism. Seacc. de iudic. lib. 1. c. 101. num. 10. Muscatel. in sua pract. Neapoli. 2. glos. competens num. 55. Causalcan. de brachio Regio p. 3. n. 329. Graff. de except. except. 24. n. 10. Mastrill. decif. 151. n. 68. Castill. decif. 6. num. 16. vol. 1. & decif. 131. num. 1. vol. 2. Paul. Christin. Belg. decif. 148. ex num. 18. vol. 2. Fontancel. decif. 17. ex num. 5. Capit. Latino decif. 87. Fab. Capit. galeota contra lib. 1. contrav. 39. num. 25. & 26. Quod aliqui intellexerunt etiam si recusatio ante litris contestationem orta sit si ad notitiam partis post eam peruenerit, sed contrarium receptius est, ut cum aliis probauimus in collect. ad l. si qui testibus n. 11. C. de testib.

In text. ibi, *Quas non fuerint protestati nullatenus audiantur*, &c. Ex quibus verbis constare videtur necessariam esse specialem protestationem ut exceptiones dilatorie post terminum assignatum admittantur, nec generalem sufficere, ut per glos. verb. protestati, & Panor. n. 17. in præsentis, Cou. præf. c. 26. num. 2. Non obstat cap. ad dissoluendum, in vers. saluis exceptionibus, de desponsat. impub. dum probat quod etiam si pars non protestetur se velle exceptiones dilatorias opponere, adhuc ei manet saluum ius opponendi, quia respondetur eas ideo ibi admitti, quia terminus ad illas opponendas non fuit assignatus, præcipue quia iudex protestatus fuit ad vltiora procedens, ac ideo saluum manere partibus supponendi eas exceptiones, cum illa iudicis protestatio releuet partes ab illa exceptionum protestatione. Nec etiam obstat text. in cap. præsentium 31. de testib. vbi generalis protestatio ad proponendas exceptiones admittitur, quia respondetur protestationem illam intra terminum, & nominatim fuisse propositam, nec fuisse necesse impedimentum exprimere cum sufficiat iurasse non malitiose excipere, siquidem forsan testis in protestantis fauorem deponere potuisset, vbi aduertit textus ille in fine: aliud verò obseruatur in protestatione exceptionis, in qua causa exprimi debet cum diuersa ratio militat.

REPERITUR IN LIB. II. DE PRÆSCR. TIT. XXVI.

TIT. XXVI.

De Præscriptionibus.

SUMMARIUM.

1. Decimandi ius spirituale sicut & decima, a

laicis possideri, seu præscribi non possunt. 2. Laicus titulo locationis potest decimas exigere.

CAP. Causam qua. VII.

D num. 2. Quod ius decimandi spirituale per dependentiam sicut & decimæ ipsæ a laicis acquiri & possideri non possunt, proindeque nec possideri valent, vltra citatos in collect. docet Marc. Anton. genuens. in practicab. eccles. q. 39. num. 1. Ioseph. Sesse Arag. decif. 162. num. 20. Gutier. canon. lib. 2. c. 21. n. 64. & 71. Hercul. Marefcot. lib. 1. var. c. 95. num. 19. cum seqq. Reynof. obseruat. iuris obseru. 50. a num. 4. Ioan. del Castill. tom. 7. de tert. cap. 10. num. 5. Ego ipse de iure Eccles. vniuerso lib. 3. cap. 26. §. 2. n. 2. Non obstat text. in c. 2. de locato, vbi laicus iure locationis decimas percipere potest, quia responderetur textui loqui de ipsis decimis quatenus fructus temporales sunt, non verò de iure, seu titulo illas percipiendi, quod est spirituale, ac proinde inæstimabile, iuxta text. in c. fin. de rerum permut. & ideo in laicis consistere non potest. At verò quando titulo locationis, vel conductionis laicus ipse decimas exigit, cum tunc eas non percipiat iure spirituali, sed temporalis tantum, ratione contractus, & decimarum fructus æstimabiles sunt, poterit eos vti res temporales laicus percipere.

SUMMARIUM.

1. Iura, quæ Regibus competunt in signum superioritatis, impræscriptibilia sunt.
2. Princeps potest obligare possidentes iura illi competentia ut titulum suæ possessionis exhibeant, sub pœna priuationis.

CAP. Cum non liceat. XII.

AD n. 3. Quod iura, quæ regibus competunt in signum recognitionis, aut superioritatis impræscriptibilia sunt, præter citatos in collect. docent Malcard. de probat. concl. 1215. num. 50. Rosenth. de feudis cap. 5. concl. 16. num. 1. Azeved. l. 2. num. 42. tit. 15. lib. 4. Recop. reteg. de iure fisci lib. 3. tit. 8. n. 13. & 14. Carol. Tapia decif. 23. Gutier. de gabell. q. 5. num. 16. Mastrill. de magistrat. lib. 1. c. 19. num. 1. Alfar. de officio fiscalis glos. 16. num. 167. Castill. tom. 7. de tert. c. 20. num. fin. & cap. 23. n. 4. vbi pro hac parte citat Oliban. Matienf. Flores de Mena, Cabed. D. Barbof. Card. Tusch.

138 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

Tufch. & Paul. Chriftin. Quicquid dicant
Coul. in reg. poffeffor. p. 2. §. 3. num. 30. Fab. de
Anna confil. 127. n. 7. cum feqq. lib. 2. Ceuall.
commun. q. 46. num. 2. cum feqq. Maftrell. decif.
114. num. 20. & 21. Cancer. var. refol. tom. 3.
cap. 4. num. 49. Franc. Amaya ad l. 3. num. 22.
cum feqq. C. de annon. & trib. lib. 10.

2 Nam cum ad acquisitionem horum iu-
rium refultat ius, cum alijs pro Principe fter
præfumptio, fi inueniatur ea poffidere ali-
quis priuatus, poterit Princeps eum obliga-
re vt titulum fuæ poffeffionis exhibeat sub
pœna priuationis illius, ac poffeffionis. Ita
per l. 2. C. de fund. limit. lib. 11. tenent Thom.
Gramm. conf. 9. Roland. à Valle conf. 89. ex n.
21. Gail lib. 2. obferu. 69. num. 7. Valafe. de iu-
re emphyt. q. 8. num. 32. Mafcard. de probat.
concl. 1372. num. 36. Roſenth. de feud. c. 8. n. 8.
& addit. lit. E Menoch. conf. 1125. num. 14.
cum feqq. & præcipue num. 17. Fulu. Pacian.
de probat. lib. 1. c. 62. num. 26. Peregr. de iure fci-
ci lib. 7. tit. 3. Palat. Rub. in cap. per veſtras, de
donat. fol. mihi 336. num. 48. Azeued. l. 2. num.
3. tit. 1. lib. 4. Recop. Bobadil. in ſua poliſtica lib.
2. cap. 16. num. 92. Ioan. Garc. de nobilit. gloſ.
2. §. 1. num. 25. Ceuall. commun. contra com-
mun. q. 820. num. 27. Ponte de poteſt. Præregis
pag. 138. num. 37. D. Cutelli decif. 1. & 2.
Cabad. Luſit. decif. 14. num. 9. & 18. & decif.
15. num. 3. p. 1. Joſeph. Seſſe Aragon. decif. 123.
num. 3. Maſtrill. de magiſtr. lib. 3. cap. 2. num.
12. Card. Mantie. de tacit. & ambig. conuent.
lib. 2. §. 6. num. 4. Moles Neap. decif. q. 5. fol.
136. Caſtill. tom. 7. de tert. c. 16. per tot. Solorz.
de iure Indiarum tom. 2. lib. 2. c. 28. à num. 38.
Larrea alleg. fiscali 5. num. 4.

S V M M A R I V M.

- 1 Archivum debet eſſe publicum, & publica
auctoritate confirmatum.
- 2 Archivum debet habere officialem publicum,
& deputatum ad cuſtodienda inſtru-
menta in eo recondita.
- 3 Cuſtos archivi qualiter de fide inſtrumen-
torum atteſtari debeat.

C A P. Ad audientiam. XIII.

1 **A**D num. 3 me citato in hoc loco novif-
ſimè Pareja de univ. inſtrumentor. edit.
tit. 1. refol. 3. §. 3. num. 27. cum feqq. vbi latè de
fide adhibenda ſcripturis, ſeu inſtrumentis
ex archivo publico detractis, & num. 29. per
hunc tex. reſolvit requiri vt archivum ſit
publicum, & publica auctoritate firmatum,
& non priuatum, & ad hoc citat Rot. coram
Puteo. decif. 186. num. 2. lib. 1. & coram Seraph.

decif. 320. num. 2. Deinde idem Pareja n.
32. Secundò requirit quòd officialem pub-
licum, & deputatum habeat ad cuſtodien-
da inſtrumenta in eo recondita, & num. 35.
poſt gloſ. verb. *librum cenſualem, in præſenti*.
Tertio requirit quòd archivi cuſtos vti offi-
cialis ad id deputatus atteſtetur in calce in-
ſtrumentorum ſic exemplorum ea fuiffe
de archivo, & in eo adinventas, & num. 40.
Quartò requirit quòd archivi cuſtos atteſte-
tur non ſolum quod ſcriptura eſſet de ar-
chivo, ſed à quo tempore in eo cuſtoditur
ad evitandam ſuſpicionem quod poterit
in eo dimitti tempore litis pendente, & n.
41. quintò requirit quòd in eo archivo ſcri-
pturæ authenticæ domtaxat ſolite ſint cuſ-
todiri, & numeris feqq. proſequitur alia re-
quiſita.

DE SENTENTIA & RE IUDIC.

De ſententia & re iudic.

T I T. XXVII.

C A P. Cùm inter. XIII.

AD num. 8. Adde Abb. in præſenti n.
11. reſolventem ſententiam poſi-
quam tranſitum fecit in rem iudi-
catam præſumi quòd fuerit riè, & rectè la-
ta, adeo quòd necelle non ſit ampliùs pro-
dure acta ad probandum iuſte fuiſſe proceſ-
ſum, licet pars aduerſa dicat eam vindi-
que iniuſtam, iterum in cap. quoniam contra
num. 2. 4. de probat. vbi Felio. num. 31. & Deci.
num. 34. Menoch. de arbit. c. ſu. 4. Mafcard. de
probat. concl. 1302. num. 13. cum feqq. Hieron.
de Laurent. Auction. de iſ. 70. num. 6. Farin.
conſ. crimin. 111. num. 3. & 4. tom. 2. Valenz.
conſ. 68. num. 63. & conſ. 79. num. 138. & conſ.
92. num. 53. Niſi eius tenor, ex actis non iu-
ſtificaretur, quia tunc probationem non
conſtituit, gloſ. in cap. quoniam contra, in fin.
de probat. & in cap. cum iure peritus, de offic. de-
leg. Caſſad. decif. 1. de præſumpt. Vant. de nul-
li. tit. de nulli. ex defectu proceſſ. num. 141.
Magon. decif. 72. n. 2. Stephan. Gratian. diſ-
cept. forenſ. cap. 531. num. 61. & 62. Hermoſil.
ad l. 32. gloſ. 1. n. 291. tit. 5. part. 5. Rot. coram
Puteo decif. 369. lib. 1. & coram Seraph. decif.
1268. num. 2. & inter recent. p. 3. decif. 173. n.
2. & decif. 524. n. 5. & decif. 764. n. 2. vbi dici-
tur quòd ſententia ſine actis non probat.

De Appellationibus.

TIT. XXVIII.

SUMMARIVM.

- 1 *Fatale primum & secundum si esset lapsum, tertium competit per restitutionem in integrum paupertatis intuitu.*
- 2 *Appellare non valens propter paupertatem intra legitima tempora fataliorum currunt, nec in rem iudicatam sententia transit.*

CAP. Ex ratione. VIII.

AD num. 2. *propè fin.* Adde Cornel. Benincas. *de paupert. spec. 3. in iudic. n. 18.* ubi advertit quòd si primum & secundum fatale, in quibus appellationem prosequi & terminare non potuisset, esset lapsum, tertium ipso iure illi non competere fatale, sed per restitutionem in integrum paupertatis intuitu ex generali Prætoris clausula, de qua in l. 1. in fine. ff. ex quib. caus. maior. plures referens sequitur Suar. de Paz. in praxi annot. 2. de instantia num. 14. & 15. reprobandis glossam in presenti, volentem etiam tertium fatale ipso iure legitime impedito concedi, nec restitutione opus esse.

2 Ad num. 3. in princ. Collige ex tex. non valentem propter paupertatem intra legitima tempora appellare, appellationemve prosequi, excusari, neque in rem iudicatam sententiam transire, nec fatalia currere, vt per Boër. decis. 247. num. 16. Quintil. Mandos. de monitor. q. 37. n. 2. Mathes. sing. ult. Franc. Cremen. sing. 122. Mantu. sing. 31. n. 4. Cott. in memorab. verb. *paupertas*, Castador. decis. 6. de appellat. num. 1. 2. & 6. Carpan. ad statuta Mediolanen. c. 131. num. 64. Cumia in Ritib. magna Curia ritu 81. num. 19. Grauat. ad Vestrum in pract. lib. 4. t. 4. tit. de dolo, & contum. num. 27. verb. *paupertas*, vers. item *paupertas excusat ab appellando*, Roland. à Valle conf. 87. num. 91. lib. 2. Mynsinger. cent. 4. obseru. 97. Gail lib. 1. obseru. 142. Laurent. Syluan. conf. 69. num. 17. p. 2. Lancel. de attentatis p. 2. cap. 12. ampl. 1. num. 56. Franc. Viui. decis. 268. num. 5. lib. 2. Sebast. Medices de casib. fortuit. p. 2. q. 4. num. 10. & in tract. *Mors omnia soluit*, p. 1. num. 103. pag. 4. propè med. vers. *septimò excusat*, Hieron. Gig. de pensionib. q. 80. num. 5. Anton. Thefaur. decis. 10. num. 5. Quesada in

saie quest. iuris cap. 31. num. 24. cum segg. Fului. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 54. num. 64. Alex. Rauden. de analog. c. 22. num. 185. Ceuall. de cognit. per viam violent. q. 112. num. 1. Camill. Bortell. in sum. decis. p. 2. tit. 33. num. 1180. & segg. Steph. Gratian. decis. 34. per tot. Sigism. Scacc. de appellat. q. 12. num. 162. cum segg. Bernard. Greux. ad pract. Camera Imper. lib. 1. concl. 142. num. 3. in fine, Menoch. controuerf. illustr. cap. 41. n. 1. cum segg. l. Castet. 2. t. 18. lib. 4. Recop. vbi Azcued. num. 45.

CAP. Super eo. XII.

AD num. 5. & 6. Quòd Iudex delegatus non aliter acquirit iurisdictionis exercitium, nisi priùs ostensis suæ delegationis litteris, vt ex eisdem possit animaduerti potestas illi data, præter citatos in collect. tenet Mandos. ad reg. 27. Cancel. q. 17. n. 4. & reg. 31. q. 1. molin. de primog. lib. 2. c. 7. n. 58. Cassan. conf. 10. n. 18. Nicol. Garc. de benefic. p. 6. c. 2. n. 7. Salgado de supplicat. ad Sanctissimum p. 2. c. 26. n. 70. cum multis segg. me citato in hoc loco Pareja de vniuersa instrumentor. edit. tit. 2. resol. 5. n. 25. Rot. decis. 6. n. 2. & decis. 9. p. 4. recentior alijs p. 2. in posthumis Farin.

SUMMARIVM.

- 1 *Iurisdictio Iudicis à quo suspenditur per appellationem tam quoad executionem sententia, quàm quoad officium illius.*
- 2 *Causa & iurisdictio per appellationem deuoluitur ad Iudicem ad quem.*
- 3 *Appellatio suspendit pronuntiatum.*

CAP. Proposuit. XXIV.

AD num. 2. Nota quòd per appellationem suspenditur iurisdictio Iudicis à quo, tam quoad executionem sententia, quàm quoad officium illius, vt per Cou. pract. c. 23. n. 1. Gram. mat. decis. 14. n. 6. Caballin millelog. 752. Flamin. parif. de resignat. benefic. lib. 3. q. 26. num. 18. Brunor. à Sole q. 24. n. 59. cum segg. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 47. n. 30. Valenz. conf. 84. n. 31. & causa, & iurisdictio per eam deuoluitur ad Iudicem ad quem, Lap. alleg. 2. Afflic. decis. 188. n. 65. Valenz. d. conf. 84. n. 52. taliter vt nihil valeat Iudex à quo diff. 2. ponere, nec in principali, nec in accessorio, Scacc. de appellat. q. 17. limit. 47. n. 42. Leon. Valent. decis. 161. n. 5. cum suspendat pronuntiatum, quatenus respiciat futurum euentum. Cou. pract. cap. 23. num. 1. Lancel.

de

de attent. p. 2. cap. 12. in princ. num. 114 Leon d. num. 5.

7 Cap. cum secundum leges, de hæret. intelligitur.

CAP. Pastoralis. LIII. in vers. Verum.

SUMMARIVM.

- 1 Cautio non sufficiens dicitur iuratoria.
- 2 Cautio iuratoria non admittitur vbi satisfactio de necessitate & substantia actus requiritur.
- 3 Cautio ab usufructuario præstanda de vitando arbitrio boni viri, est de substantia.

CAP. Qua fronte. XXV.

- 1 AD num. 5. In glos. verb. cautione. Notatur ad hoc quod non sufficiens cautio dicitur iuratoria, similis glos. verb. sufficiens, in cap. ex parte 23. de verbor. signif. & verb. sufficienti cautione in cap. transmissa 8. de restit. spol. Curt. iun. de sequestro q. 14. num. 56. Petr. rechi. in tract. de iure iussendi cap. 45. num. 8.
- 2 Farin. in praxi crimin. p. 4. q. 143. n. 2. 13. Vnde cautionem iuratoriam non admitti vbi satisfactio de necessitate, & substantia actus præstanda est, resolunt glos. 1. in l. 4. C. de usufr. Roland. à Valle cons. 43. num. 8. cum seqq. lib. 2. Nicol. Bellon. cons. 54. num. 6. Bertrachin. in suo repertor. verb. cautio iuratoria, Azueved. l. 1. n. 2. tit. 11. lib. 5. Recop. Ioseph. Ludou. Perus. decif. 63. n. 18. p. 2. Gaspar Anton. Thesaur. lib. 1. quæst. forens. q. 87. num. 6.
- 3 Et ideo cautionem ab usufructuario præstandam de vitando arbitrio boni viri de substantia esse, requirere pro forma, & non sufficere iuratoriam, ex text. in l. 1. & per tot. ff. de usufr. xenet glos. verb. cautionem idoneam, in c. fin. de pignorib. vbi habes in collectan. & in addit.

SUMMARIVM.

- 1 Appellatio non suspendit sententiam excommunicationis, & quare.
- 2 Excommunicatio vbi dicta est, illico statum mutat condemnati, & eum præcinit ad communionem Fidelium, & perceptionem Sacramentorum.
- 3 Excommunicatus potest denunciari sine metu attentatorum, post appellationem.
- 4 Cap. præterea 40. de appellat. intelligitur.
- 5 Excommunicato beneficiorum fructus subtrahendi sunt non iudice intercedente sed ipso iure.
- 6 Communicatio prænatio ex vi solius censura contrahitur sine ope iudicis.

AD num. 5. Difficile videtur posse rationem concludentem inueniri cur appellatio non suspendat sententiam excommunicationis, cum certum sit per eam legitimè interpositam eximi appellantem à Iudicis sui potestate, & quicquid post appellationem iudex exegerit, vel mandauerit quasi nullum, & attentatum reuocari debet, quia post appellationem nihil ab inferiore Iudice gestum iure subsistit tanquā à non Iudice factum cap. 1. cap. super eo 10. cap. ad presentiam 16. c. cum teneamur, cum multis aliis hoc sit. cap. non solum, eod. tit. lib. 6. l. 3. l. minime 6. C. eod. l. Castella 26. tit. 23. part. 3. Quare Deci. in præfati num. 12. rationem in eo versari ait quod cum excommunicatio medicinalis sit, cap. 1. de sentent. excom. in 6. & tendat in correctionem eius, qui excommunicatur, ne prætextu friuolæ appellationis impediatur correctio, sublata est appellatio propter auctoritatem clauium, & fauorem censurarum, quemadmodum aliis in omni correctione sublata est appellatio, cap. 3. cap. reprehensibilis 26. hoc tit. quibus addit VVamof. hic num. 5. cæteras pœnas esse irretractabiles, quia nemo penitentia, vel satisfactione illas à se auertit. l. diui 27. ff. de pœn. l. iudex 55. ff. de re iudic. excommunicationem autem facilem habere remissionem, reconciliationem scilicet intercedente, satisfactione, aut cautione iurata; cum ergo ab hac censura facile eximatur ligatus, merito tributum est, vt executionem secum trahat, quam ratione signauit etiam Sigism. Scacc. de appellat. q. 17. limit. 2. num. 3.

Ex quibus colligitur sententiam excommunicationis ab aliis differri, cum postquā dicta est, illico statum mutat condemnati, & eum præcinit ad communionem fidelium, & perceptionem Sacramentorum, ad quæ nullo alio remedio redire potest, neque ab illo ligamine se expedire nisi mediante absolutione, c. à nobis et l. 2. hoc tit. cum aliis per Suar. de censur. disp. 19. sect. 1. num. 3. & 7. & disp. 7. sect. 1. num. 2. & sic postquam semel tenuit, nō soluitur ipso facto propter emendam solam, vel satisfactionem, nisi per absolutionem eius, qui ligauit, c. seruatur 11. q. 3. Suar. d. disp. 7. sect. 2. num. 2. & 10. Ex dictis etiam inferitur post appellationem, quæ effectum fuerit sortita, posse excommunicatum denunciari sine metu attentatorum, vt ab aliis euitetur, vt habetur in hoc tex. §. verū. Ratio est, quia hæc denunciatio est veluti caremonia

ceremonia quædam consequens ipsam excommunicationem, nec quicquam est aliud, nisi ut hic excommunicatus ab omnibus talis reputetur, & excommunicatio operetur liberè suos effectus, & dignè tractetur, quod est executio ipsius sententiæ. Cum enim appellatio interposita, ut dixi, non tollat excommunicationem, non poterit similiter tollere ut postquam perfecta est non operetur suos effectus, cum nihil additur excommunicationi, nec amplius ligetur excommunicatus, docent Lancel. *de attent. p. 2. cap. 12. limit. 40. n. 6. Spin. de testam. gloss. 1. rub. n. 65. Freccilla de excommuni. p. 3. art. 2. n. 13. Gutier. canon. lib. 1. c. 1. n. 36. Scacc. d. limit. 2. n. 4.* Ex qua etiam ratione procedit decisio *d. g. verum, in fine*, dum probat excommunicatum quamvis appellantiem, fructibus beneficii, & quotidianis distributionibus privandum esse, ut per Gutier. *d. c. 1. n. 90. Sayr. de censur. lib. 2. c. 5. n. 24. Scacc. d. limit. 2. n. 8.*

4 Non obstat *cap. praterita 40. de appellat.* dum constituit appellari posse à sententia excommunicationis, quia responderet multum interesse, an quis pure excommunicetur, an verò sub conditione, veluti si intra viginti dies non satisfeceris sis excommunicatus. Pura excommunicatio non suspenditur per appellationem, quia statim habet effectum, ubi autè conditionalis est, nulla est ante eventum conditionis, & ideo appellatio suspenditur non solum censura, sed & præceptum seu obligatio exequendi, quodque sub censura præcipitur, ideo appellatur à censure, quia appellatur à præcepto, quod est ibi principaliter intentum, & censura est veluti accessorium, parumque utilis esset appellatio si excularetur à pœna, & non à culpa, idque locum habet etiam in sententia conditionali apponatur clausula, *nisi satisfeceris intra decem dies, ex tunc sis excommunicatus*, licet enim dictio, *tunc*, soleat inducere retrotractionem l. *hujusmodi 64. ff. de verb. oblig.* hæc non habent locum in censuris, ut latè de illius interpretatione tractantes observant Spin. *d. gloss. 1. n. 19. Gutier. d. lib. 1. canon. c. 4. ex n. 19. Suar. de censur. disp. 3. sect. 4. Aulæ eodem tract. p. 2. c. 7. disp. 2. dub. 6. & c. 5. disp. 5. dub. 1. Sayr. in simili tract. lib. 1. c. 16. n. 24. Cened. ad Decretal. collect. 42. n. 3. vers. aduertit.*

5 Ad n. 7. Per hæc verba, & illi prout ecclesiastici merito subtrahuntur, probatur excommunicatio beneficiorum fructus esse subtrahendos non Iudice intercedente, sed ipso iure, ut contra gloss. verbo subtrahuntur in præsent, probat Læli. Mancin. *disquisitii genialium, & annivers. luri disputat. cent. 1. c. 45. ante n. 1.* Nam sicut communio privatio ex vi solius censure cõtrahitur sine ope Iudicis, ita & privatio fructuum, ut ratiocinatur idè Læli. Mancin. *d. l. eo n. 2.* & sicut denunciatio novam aliquam pœnam non irrogat excommunicato, quâ proinde exequi potest Iudex licet fuerit prouocatum, ita quoque subtrahit fructuum nihil noui irrogare videtur, sed executio erit

Barbof. *lur. Can. selecta Tom. VI.*

actus, & sequela promulgatæ sententiæ.

Non obstat *c. cum secundum leges, de hæret. dum* probare videtur hæreticum bona non dimittere sine facto, & iussione Iudicis, & ita semetipsum spoliare non obligatur, licet bonis ad fisco devolutis, & quidem ipso iure moraliter enim impossibile, & contra naturam, adeoque supra caput humanæ legis videtur, ut se ipsum princeps ac spoliare quis si velit, ut dicit idè Læli. Mancin. *sacri luri controversi differt. 5. c. 12. & 13.* Quia respondetur hæreticum bona amittere, quoniam dominium possessionemque ipse habet, ergo & retentionem habere debet: esset enim perdura lex, & moraliter impossibilis, quæ eum cogeret ut se substantiis suis omnibus viduaret, nam & suppellicium maximum in lura habetur, ut vivat quis, & perpetua egestate fordercant, l. *quisquis C. ad leg. lul. maiest.* Non ita clericus excommunicatus, nam non in fructibus ius habet, sed ad fructus uti procurator sui ipsius habet ius quasi mādato Ecclesiæ, donec ab Ecclesia non disiungitur, ubi itaque per excommunicationem præcinditur, illico mandatum reuocari intelligitur, cum instam hanc conditionem habeat. Ita Læli. Mancin. *d. cent. 1. c. 46. pag. 116. & 117.*

S V M M A R I V M.

- 1 Appellatio regulariter omni casu permissa est, nisi prohibeatur expresse.
- 2 Appellationi locum esse in dubio pronuntiandum.
- 3 Alimenta præterita quando petuntur, appellatio non negatur.
- 4 Alimenta præterita dicuntur, quæ usque ad diem litis motæ, futura verò quæ à die litis motæ in futuram debentur.
- 5 Sententia mercedis, usque taxationis in appellabili est.

CAP. Ut debitus. LIX.

Ad n. 13. Quod appellatio regulariter omni casu permissa est, nisi prohibeatur expresse, ultra citatos in collect. tenent Tiraq. *de privileg. pia causa privil. 153.* Octavian. *Vestr. in praxi lib. 7. c. 3. n. 1.* Ofalc. *decis. 61. num. 6. vers. in contrarium.* Fachin. *controu. luri lib. 1. c. 77. vers. probatur hac sententia.* Sigism. Scacc. *de appellat. q. 17. num. 1. cum segg.* Et si dubium an appellationi deferendum sit necne, pro ea iudicandum, appellationi scilicet locum fore, ut post citatos docent Surd. *decis. 163. n. 3. vers. secundum fundatur, & num. 4.* Lancel. *de attent. p. 2. c. 12. ampl. 5. n. 8.* Christoph. de Paz *de tenent. p. 1. c. 4. n. 9.*

Ad n. 17. Vbi autem alimenta præterita petuntur, appellatio non negatur, quia tunc paupertatis periculum appellati ratio cessat, ne interim dum appellationis causa vertitur, fame prematur, aut in vitæ discrimen veniat, Verall. *decis. 24. lib. 1.* Vincent. de Franchis *decis. 203. num. 2.* Vrsill. *ad Afflic. decis. 152. num. 1.* Franc.

N Viui.

- Viii. *decif. 33. num. 4. & decif. 523. num. 42.* Menoch. *de presumpt. lib. 1. pref. 35. num. 31.* Carpan *ad statuta Mediol. c. 47. n. 95.* Rugin. *de appell. 8. 2. c. 30. n. 271.* Matth. Coler. *de alim. c. 15. n. 12.* Marchi. *p. 1. tit. de commiss. appell. in causa aliment. §. 1. n. 176.* Tib. Decian. *conf. 90. m. 4. vol. 5.* Molfel. *ad consuet. Neapol. q. 4. p. 5. n. 15. & 17.* Giurb. *in consuet. Messan. c. 7. glof. 1. §. n. 1. 2. p. 1.* Cancr. *var. resol. lib. 1. c. 16. de alim. n. 1.* Card. Tusch. *pract. concl. tom. 1. lit. A. concl. 4. 286. n. 50.* Dicuntur in hac specie alimēta praterita quæ usque ad diem litis motæ futura verò, quæ à die litis motæ in futurū debētūr, Verall. *decif. 20. n. 4. & decif. 22. à n. 2. & dec. 2. 4. p. 1.* Surd. *de alim. str. 8. prin. lib. 6. n. 16.* Lapeel. *de attent. p. 2. c. 12. limit. 2. 4. n. 8.* Ceuall. *commun. q. 897. n. 918.* Vinc. de Franch. *dec. 605. n. 2.* Marefc. *lib. 2. var. c. 83. n. 2.* Paul. *Æmil. Gall. de except. p. 2. tit. 4. except. 1. n. 44.* Mari. Giurb. *de glof. 1. §. num. 13. & dec. 4. n. 47.* Fontanel. *de pactis impt. claus. 6. glof. 2. p. 3. ex num. 43.*
- 5 Ad n. 16. Quod sententia mercedis, eiusque taxationis inappellabilis est, vltā citatos hic resoluit Marchel. *de commiss. tit. de commiss. appellat. in causa mercedis n. 24. cum seqq.* Camill. Borrell. *in sum. decif. p. 2. tit. 33. n. 548. cum seqq.*

DE CONFIRMATIONE VTILI. TIT. XXX.

S V M M A R I V M.

- 1 Super causis iurispatronatus non potest in laicum compromitti.
- 2 Annexorum natura regulatur secundum ea, quibus annectuntur, & coniunguntur.
- 3 Annexa spiritualibus in iure sub spiritualium nomine continentur.
- 4 Textus hic intelligitur.

C A P. Examinata. VII.

DV M in hoc tex. approbatur cōpromissū super causa iurispatronatus factū in Vicedominū Sabinensē, qui laicus erat, vel esse poterat ex sententia glof. *verb. Indice, in princ.* per textum ibi, in c. saluator, *vers. nomine 1. g. 3.* videtur probare super causis iurispatronatus posse in laicū compromitti, vt per Deci. *hic n. 4. & in c. quanto n. etiā 4. vers. sed breuiter, de indic. Sed* contrarium, immo super causa iurispatronatus nō posse in laicū compromitti, sicut nec super aliis causis, quæ spiritualibus annexæ sūt, quemadmodū nec super eisdē spiritualibus iuxta per me dicta in c. 2. de indic. & in c. contingit, de arbit. in addit. qui textus licet de spiritualibus, loquatur, procedit etiam in iurepatronatus, & aliis similiter annexis, supposita decisione d. c. quanto, & attenta natura annexorum, quæ regulantur secundū ea, quibus annectuntur, & coniunguntur, itaue cōiunctā accessoria suorum principalium naturā sequātūr, c. translatō, de consue. vbi DD. 1. quæ Religiosis 44. ff. de rei vend. res accessorium lib. 6. cū aliis per me citatis Axioma.

3 4. n. 1. Et ideo annexa spiritualibus in iure nō so-

lūm exquantur eisdē spiritualibus in plerisque articulis c. de iure, de iurepatr. c. quasitum, de rer. perm. sed etiam spiritualia dicuntur, & sub spiritualium nomine continentur, vt patet in beneficio ecclesiastico, quod est spiritualibus consequēter annexū, ex S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 4. recepto cōmuniter per Nauar. in rub. de iudic. n. 30. & tamen in c. dilecti, de prob. & passim alibi, & secūdū eā munē ex eodē Nau. spirituale dicitur, & ita sic vt dispositio agens de spiritualibus, nisi ex auctoritate Ecclesie spiritualibus sunt annexa, probat c. litteras, iuncta glof. 1. in princ. de iuram. cal. c. tua 25. in princ. ibi spiritualibus, & ibi solatione de cimarū de decim. intendit tex. in c. vlt. in princ. de indic. lib. 6. & in Clem. 2. eodem tit. qui locum habent etiā in iis, quæ spiritualibus annexa sunt, eū ergo iurispatronatus maximē spiritualibus annexū sit, & coniunctū, causa eiusdē in eo tantū ibi iudicio definiti debet, in quo spirituales causæ iure definiti posūt, & sic in ecclesiastico, iuxta tex. in d. c. 2. de indic. cuius decisio dum de spiritualibus agit, cōprehendit etiā iurispatronatus, vipote illis annexū. Ita in specie obseruat Abb. & alij in present. Felin. in d. c. quāto col. 2. & in rub. de indic. n. 81. & in causa decimarū Rebuff. de decim. q. 10. n. 39.

Qua sententia retenta nō obstat tex. in present. 3 nā quidā existimare illū procedere, quia ipse Vicedominus processit nō vt iudex, sed vt arbit. nominatus à partibus per quoddā compromissum, vt significare videntur illa verba. *perpendimus arbitrium, quod Vicedominus, & c.* quod compromissum in arbitratore factū in laicum etiam super spiritualibus valet, vt dixi in addit. ad c. per tuas. Sed hæc solutio sustineri nō potest, quia licet ex c. dilecti filij 4. & ex c. per tuas 9. & ex c. exposita 1. de arbit. probetur quoddā laici possint esse arbitri in causis ecclesiasticis tēporalibus, secus tamen est in spiritualibus, seu illis annexis, quia circa illas nō potest fieri cōpromissum in laicos, vt constat ex c. contingit 8. eod. tit. de arbit. Nec facit quod in terminis d. c. per tuas, cōpromissū fuit factū in laicū super hospitali S. Ioannis, & sic super re spirituali, vel spirituali annexa quia ibi adfuit specialis ratio vt admitteretur tale compromissum, propterea quod nō solum in laicum, sed simul in clericum factum fuit cum auctoritate Prælati ecclesiastici, cum qua qualitate quasi sublata mansit indecentia, quæ circa spirituales consideratur. Quare existimo dictum Vicedominum Sabinensem, in quem fuit factum compromissum non esse laicum, sed clericum & ecclesiasticum vices Episcopi gerentem, proindeque mero iure potuisse in causa iurispatronatus iudicare: erat enim Vicarius Episcopi illius loci qui quidem ob suam dignitatem, eo quod Cardinalatus honore fungebatur, & potestatem ibi ecclesiasticam & temporalem habebat, assistebatque

batque in Romana Curia apud summum Pont. suum Vicarium eo nomine vicedominum appellat, vt notat Host. *bis*, & Abb. n. 5. Bellamera *in princ.* Decim. 1. 3. & ferè omnes DD. & etiam idem tradit Lambert. *de iurapatron. lib. 3. q. 9. art. 4. n. 2.* quorum sententiam satis confirmat text. *in c. volumus, vbi glof. 1. & DD. & in cap. seq. 89. dist. & in cap. consulere 38. ibi, vicedominatum, vel aliam rerum ecclesiasticarum administrationem, &c. de simon. notat Specul. in tit. de vicedomino.* Et quamuis

hoc ita non constaret ex dictorum Doctorum relatione, necessariò id erat fatendum, siquidem nisi Iudex ille Sabinensis esset clericus, frustra causa super sententia deduceretur ad Romanum Pont. sed potius ad Iudicem secularem laicum, eo quòd quotiescunq; contra arbitri sententiam allegatur grauamen ad Iudicem superiorem ipsius arbitri recurrendum est, iuxta tradita per Cou. lib. 2. var. c. 12. n. 2. *in fine*, & per Azeued. l. 4. n. 149. tit. 21. lib. 4. Recop.

LIBER TERTIVS.

DE VITA ETHONESTATE CLERICORVM.

TITVLVS I.

SVMMARIVM.

- 1 Clerici arma portantes non possunt illa spoliari per Iudices seculares.
- 2 Clerici arma gestantes per legem civilem prohibita possunt eis spoliari per ministros seculares in Hispania, & in Gallia.
- 3 Clericus prohibita venationem, aut piscationem exercens non potest à seculari Iudice auibus, canibus, & aliis venationis instrumentis spoliari.
- 4 Clericus debitor si aufugiat, vel fugam meditetur, an & quando à Iudice seculari detineri possit?
- 5 Clericus deprehensus à seculari Iudice statim reueto tramite ad Iudicem ecclesiasticum deducendus est.

CAP. Clerici. II.

ADnum. 6. Nostram resolutionem, quòd scilicet clerici arma portantes non possint illis spoliari per iudices seculares, vltra citatos in collect. tenent Suar. de defensione Fidei contra Anglicana sectæ errores lib. 4. c. 34. n. 14. Megala in 3. p. lib. 3. c. 11. n. 2. Bonacin. de legib. disp. 1. q. 2. puncto 1. §. 1. n. 2. Diana moral. resol. p. 3. tract. 3. resol. 28. & p. 5. tract. 1. resol. 4. Merola tom. 2. disp. 4. cap. 3. diff. 2. n. 608. Baldell. tom. 1. lib. 5. disp. 57. n. 8. R. Fr. Heron. Garcia in sum. moral. tract. 1. diff. 3. dnda 2. puncto 2. n. 5. Aloyf. Ricc. p. 3. decif. 299. per tot. vbi querit an Clericus portans arma possit cū illis resistere ministro laico volenti illū capere, & resoluit quòd sic, Valquez 1. 2. disp. 167. c. 4. n. 31. vbi idem tradit, sed limitationē adiungit, nisi armorū vsus tanquā Reip. perniciosus ita prohibitus sit, vt neque domi retinere huiusmodi arma cōcessū sit: alē enim legē, inquit ipse, Magistratus civilis ob bonū publicū etiā contra clericos iuste defendere poterit: quod non puto verū, quia non spectat ad Iudices seculares propria auctoritate efficere vt leges civiles à clericis obseruentur, cū nullā in eos iurisdictionē præsertim coactiuam habeant, vt dixi in addit. ad cap. non minus 4. de immuni. Eccles. sed ad id cogendi sunt per Iul. Barbof. Iur. Can. selecta Tom. VI.

dices ecclesiasticos; vnde etsi arma clerico eripere sine eius percussione (sicut ad obuiandum delictum eisdem capere, & ducere ad Episcopū) pertineat ad necessariā defensionē, quæ prouide, seculari Magistratui aduersus clericū Iure cōceditur, armorū tamē spoliatio, & amissio violentiā continet, & rationē penæ, vel saltem rationem coactiue iurisdictionis habet, quā secularis Iudex propria auctoritate, & sine vllā expressa, vel saltem tacita Prælatorum commissione in clericos exercere minimè potest: quapropter in tali casu magistratus civilis arma clericis erepta eisdem vel restituere, vel ad ecclesiasticum eorum Magistratum transmittere tenetur.

Quamuis multo plures existimauerint contrarium, dixerintque in Hispania, & Gallia consuetudinē esse vt clerici arma gestantes per legem ciuilem prohibita à seculari Iudice, vel ministro iis priuētur, sine obligatione restituēdi, ex quorū numero sunt Duen. reg. 15. Anton. Gom. in l. 45. Taurin. 48. Cou. lib. 2. var. c. 20. prope fin. & pract. c. 33. in fine, Clar. §. fin. q. 36. n. 26. & q. 82. stat. 6. n. 1. Nau. cōf. 27. de sent. excom. in 2. edit. Anguian. in parte de legib. lib. 2. controu. 15. n. 31. dum putat posse ecclesiasticum Iudicem ad vitandas seditiones, & tumultus, clericos armis prohibitis semel spoliari, teneri tamē quamprimum potuerit, ecclesiasticum Iudicem adire, qui iudicet arma vel amissa, vel restituenda. Azeued. l. 9. n. 3. tit. 3. lib. 1. Recop. Plac. de delict. lib. 1. cap. 8. n. 9. Mexia in prag. taxa panis concl. 5. n. 58. Cened. ad Decretum collect. 37. n. 17. Camill. Borrel. de præstantia Regis Cathol. c. 71. n. 45. Bobadil. in sua politica lib. 2. c. 18. n. 17. Morl. in emporio Iuris p. 1. tit. 1. q. 16. n. 17. Ioan. de Hevia in Curia Philip. p. 3. §. 3. num. 9. Ceuall. de cognit. per viam violent. p. 2. q. 54. numer. 17. Et ex Theologis bañes in 2. 2. quæst. 67. art. 1. dub. 2. concl. 5. Fr. Emman. in sum. tom. 2. cap. 237. numer. 13. Iacob. de Graff. in aureis decif. part. 1. lib. 4. cap. 18. n. 158. Ortiz. in sum. c. n. 9. & c. 7. n. 1. Valq. 1. 2. 10. 2. disp. 167. c. 4. n. 31. Lorc. etiā 1. 2. 10. 2. tract.

tom. 2. tract. de legib. disp. 25. memb. 4. Fragofo de Re-
publ. Christiana tom. 1. lib. 2. disp. 4. num. 307.

3 Et quamvis alij crediderint clericū prohibē
ventionem, vel pifcationem exercentem poffe
à Iudice feculari, vel eius miniftris fpoliari au-
ibus, canibus, & aliis verfonis, feu pifcationis
inftrumentis, vt minù bene voluere Cened. ad
Decretum collect. 37. num. 19. Salzed. ad Bernard. c.
68. retr. de Ledefma in fum. tom. 2. tract. 8. cap. 9.
concl. 33. Morla in emporio Iuris p. 1. tit. 1. q. 16. n. 16.
cum feqq. Villal. in fum. tom. 2. tract. 10. diff. 16. n. 2.

4 Ad n. 7. Nota quòd fi fugiat, vel fugā medite-
tur clericus debitor rei, vel pecunie alicuius cō-
fiderationis, quæ ab eo fi aufugere permittatur
difficilè recuperare poterit, tunc valebit non tantū
à Iudice feculari, fed etiā à creditore priuato ca-
pi ac detineri ad hoc vt Iudici fuo fiftatur, & cō-
pellatur ad folutionē; nam in hoc cafu clericus
perinde fe habet ac pecuniā alienā fugiens au-
ferre, talē autē capi, & reduci poffe periculum
eft, quia contra iure iniuftam fe defendere cuilibet
naturali Iure permittitur; idemque dicendū
fi clericus graui iniuria laicū affecit, ob quā ille à
Magiftratu fuo ecclefiaftico incarcerationis, atque
ad fatisfactionē cōpellendus foret, poterit etiam
in hoc cafu ad breue tēpus puta per viginti ho-
ras, non autē plus, vt contra Ioan. Garc. de nobilit.
glof. 9. n. 39. & Villadieg. in fua politica cafu 5. n. 60.
tenent panor. in c. cum non ab homine n. 1. de iudic.
Farin. in praxi crim. q. 8. n. 118. Megal. in 3. p. lib.
3. c. 11. art. 7. Guazz. de defenf. reorum tom. 1. lib. 1. de-
fenf. 1. c. 2. n. 5. Nald. in fum. verb. Bulla Cana n. 58.
Beller. difquisit. cleric. p. 1. tit. 3. §. 11. n. 2. à laico de-
tineri, vel potius quandiu tantum neceffariū etie
ad iuftitiam obtinendam, nempe donec interim
teftes aduocētur, vel Iudici ecclefiaftico indice-
tur ad fugā delinquentis impediendā, ficuti do-
cene Sigifm. Scacc. de iudic. tom. 1. lib. 1. c. 39. n. 14.
Molin. de iuftit. tract. 3. disp. 6. n. 2. Campan. in di-
uerforio Iuris Canon. rub. 4. n. 27. Carol. de trallis de
effeñtib. cleric. effeñtu 1. n. 557. Castr. palua in opere
moral. tom. 2. disp. unic. puncto 6. n. 14. qui non ad-
mittentes fpatium viginti horarum, afferunt
quod ftatim recto tramite Clericius ad Iudicem
ecclefiafticum deducendus fit.

C A P. Clericus. V.

DE intellectu huius tex. agit Alphons. Car-
dranza I. C. Hispanus en el difcurfo contra los
trajes y adornos en nota tercera, fol. 51. verso, cuius
verba hæc referre malui, quia libellus non facillè
inuenitur. A lo dicho en el difcurfo en preuena de la
efpecial prohibicion à ecclefiafticos de las comas y ca-
bellos largos añadimos en el Can. 44. del Concilio Car-
thaginense IV. en que Afiftio S. Auguftin como dice Ba-
ronio tom. 4. anno 398. que atendiendo al confejlo del
Apost. 1. ad Corinth. dice anfi, Clerici nec comā nu-
triant nec barbam, y aunque ay diuerfos Codices (como
advierte Severino Binio en las notas fobre el dicho Cō-
lio p. 1. Concil. generalium) de los quales unos à la l-

tima dición barbam, añaden tondcant, otros radant.
Conque muchos an querido defender que el dicho Ca-
non 44. no falamente prohibe, mas antes concede à los
Clerigos, y de mas ecclefiafticos las barbas largas, quæ
la inteligencia practicada en Italia; Nan. in mar. Con-
fefe. 25. n. 110. Ioan. Pier. in tract. de barba à Sacerdo-
tibus portandis, y el Doñtor Olalla de Rojas Canonigo
de la Cathedral de fevilla en otro tratado, fundado en
el cap. 19. & 21. del Lenitico, y en el 44. de Ezechiel
en que fe prohibe à los Sacerdotes raer la barba, à que
como Italiano aplaudio Menoch. de arbitr. cent. 4. cafu
392. n. 27. y el dicho Olalla de Rojas en defenfa de la
barba larga que vimos truxo de Roma quanto empe-
ra à la coma todos conuenien en la prohibicion puefta
à los ecclefiafticos en feñal de defprecio del efplendor
y aparato humano, como fe colige de los Añtos Apofoli-
cos c. 18. & 21. y anfi San Auguftin de oper. monach.
tom. 3. detesta grandemente la coma en los Religiofos, y
San Geronimo en la epift. 22. ad Eufloch. amonefta cler-
icos comatos, & calamiñtratos velis, & remis fugien-
dos. Et paulo inferius. Mas boluendo à lo mas impor-
tante en quato al dicho Canon 44. del Concilio 4. Car-
taginense notamos que fu verdadera letcion eña libre
de aquellas adiciones, tondcant, vel radant, y anfi fe pu-
fo libre de ellas en las Decretales en el c. clericus 5. de vi-
ta, & honest. cleric. de fuerte que la mas cierta cōtextu-
ra deñte Canon es la ya propuefta, Clerici nec comā nu-
triant, nec barbam, y por tal la tienen Binio ya referido,
y el doctifsim. Cardenal Baronio tom. 4. annal. anno
398. y es comun opinion de todos en el dicho c. Clericus;
y al Padre Crefolio en fu Metaphagico lib. 4. c. 12. feñt. 5.
no le defagrado el vfo de Efpaña en todo conforme a
eflos Decretos en fu pureza y natuua lectura, con la qual
dice muy al tufto lo que San Geronimo en el tom. 4. fobre
el c. 44. de Ezechiel finto en efte punto quando dixo
que los feñenta Interpretes traladaron aquellas pala-
bras del Propheta. Caput suum Sacerdotes non ra-
dent, nec comam nutriunt, fed tondentes aton-
debunt capita fua: diziendo Capita fua non
radent, & comas fua ad preffum non tondebunt, fed
operientes operient capita fua. Iuxta quod, infiere el
gran Doñtor, difcimus nec caluitium nouacula efse fa-
ciendum, neque ita ad preffum tondendum caput vt ra-
forū fimiles efse videamur, fed in tantū capillos demit-
tēdos, vt operia fua cutis. Hactenus Carræa. De hac
materia March. de Sac. Ordin. tract. 2. p. 1. c. 6. per tot.
& præcipue n. 16. & 17. Mach. en fu perfetto Cofeffor
y Cura de Almas lib. 4. p. 1. trat. 13. docum. 10. num. 3.

C A P. A crapula. XIV.

AD n. 3. Vinū an inter bona, vel inter mala fit
connumerandū, & quot vilitates, & nocu-
mēta afferat; Vide Cæli Rhodig. antiq. lection. lib.
28. c. 28. cum feqq. Sim. Maiol. diuerum canonic. tom. 1.
colloq. 2. i. de pluri pag. 658. cum feqq. Hieron. Card.
de variet. lib. 6. cap. 24. Adrian. Turneb. in fua
tract. quem de vino, & vini damnis fcriptis, Andr.
Canonher. in fua libro de admirandi vini virtu-
tibus & excellent. Prosper. Rendella in tract.
de vinea, vindemia, & vino, Ioan. Funget. in
etymolog. verb. vinum, Ioan. Pined. in ecclefiaft.
cap. 2.

cap. 2. vers. 3. n. 1. pag. 142. & num. 8. pag. 148.
eundem Andri. Canonher. in aphorismis pol-
iticis tom. 1. pag. 187. & 785. vbi de incōm-
modis, quæ ebrietas Reip. affert, Hering. in
tract. de fideliss. cap. 7. num. 1. 2. 1. cum multis
segg. Petr. Herod. rerum indicat. lib. 10. tit. 6.
cap. 13. fol. 408. Hubert. à Sonleuille in alpha-
beto conuictat. p. 1. lib. 5. P. Franc. de Mendo-
ça in lib. 1. Regum cap. 1. num. 15. & annot. 1. 1.
pag. 132. cum multis segg. vbi inter alia pro-
bat quod ebrii sunt bruti, & diabolo dete-
riores, & filij Belial, & sine iugo, & apostate,
& quod ebrietas est pestilentia, infana-
bile venenum, cunctis vitis turpior, libidi-
nis & fomolentie comes, cedium miter,
& rationis naufragium, & cap. 1. num. 17. pag.
756. vbi quod ebrietas nascitur perfidia,
& idololatria, Villaroel. in comment. super
lib. Iudith. c. 13. pag. 484. vbi plura notanda
contra ebrietatem adducit.

CAP. Clerici. XV.

AD num. 17. Vendens rem suam in ludo
collusori, vel eam ludens, si postea
eincatur, non tenetur de eincione, vt per
glos. 1. in fine in cap. Episcopus 35. dist. Greg.
Lop. l. 36. glos. 9. tit. 5. part. 5. Caccialop. de
ludo in princ. num. 34. Pute. eod. tract. in princ.
num. 24. Caballin. de emitt. §. 5. n. 78. Azeved.
in rub. tit. 7. n. 21. lib. 8. Recop. Lingois. decis.
15. num. 9. in fine. p. 5. Guzman de eincione. q.
5. n. 20. & q. 60. a num. 1. Secus si vendi-
tio facta fuisset in ludo permissio, & non il-
licito, quia tunc vendens tenetur de eincione, Farin. in praxi crimin. p. 3. q. 109. n. 21.
Guzman d. q. 60. num. 12.

CAP. Ex litteris. XVI. & fin.

AD n. 5. in princ. Pro exornatione cōclu-
sionis, quod scilicet clerici debet se ab-
stinere à negotiationibus secularibus, ultra
citas in collect. tenent Farin. fragm. crimin. p.
1. tit. C. n. 147. Card. Tusch. pract. concl. l. tit. C.
concl. 318. Carol. de Grassis de effect. cleric. ef-
fectu 6. a princ. Ioan. Maria Nouar. in collect.
super pragmat. Regni Neapol. collect. 130. n. 4. Alua-
rez de primil. pauperum, & miserab. person. p. 1. q. 8.
Morla in emporio turis p. 1. tit. 9. q. 10. Bellert.
disquis. cler. p. 1. tit. de discipl. cler. §. 21. Anton.
Diana moral. resol. p. 1. tract. de contract. resol.
71. Rebell. de oblig. iustit. p. 2. lib. 9. q. fin. sect. 2.
a n. 4. Gabr. Pereira de manu Regia p. 2. c. 24. n.
34. plures quos refero de Eccles. iure vniu. lib.
1. c. 40. n. 114. cum segg.
Ad n. 4. Quod trina monitio necessaria
sit, adde Camill. Borrel. in sum. decis. tit. 7. de
clericis & sacerdot. n. 70. Gutier. de gabell. q. 93. n.
7. Alvarez d. p. 1. q. 8. num. 8.

Barbof. lur. Can. selecta Tom. 1. p. 1.

De Cohabitatione clericorum, & mulierum.

TIT. II.

SUMMARIVM.

- 1 Clericus nō debet in domo sua tenere faminas.
- 2 Clericus grauescentis ætatis poterit ad serui-
cium mulieres domi retinere.
- 3 Senectus quale quale libidinis suspitione tollit.
- 4 Clericus senex vt mulierem in suo seruitio ha-
bere possit, debet esse ætatis 70. annorum.

CAP. Inhibendum. I.

AD n. 3. Clericū non debere in do-
mo sua tenere feminas, etiam ma-
trem, aut fororem, de quibus suspi-
cio esse potest, quam plurimis Conciliis, &
Sanctorum Patrum locus ostendit, Garcia de
Loaysa in collect. concl. Hispan. in notis ad Con-
cil. Tolet. IV. c. 42. & lauius in eisdem ad Concil.
XIII. c. 5. Dionys. Paul. de Sacerdotum excellent.
p. 1. n. 169. plures per me citari de iure eccle-
siastico vniu. lib. 1. c. 40. n. 38. quia instigante
diabolo, etiam in illis scelus perpetrari
reperitur, aut etiam in pedisequis eorum, vt à
Cimone factum refert Læli. Biscilia horarū
succesuarum lib. 3. c. 10. Si vero clericus gra-
uescentis, & iā prouectæ ætatis sit, siue con-
sanguineas, siue extraneas mulieres domi
retinere poterit, vt per Abb. hic n. 2. & Imol.
n. 4. ac Boich. etiam n. 4. Crauet. conf. 321. n. 3.
Auster. ad Capell. decis. 448. Menoch. de pre-
sumpt. lib. 5. pras. 18. n. 2. ad fin. Vgolin. de officio
Episcopi p. 1. c. 13. §. 27. num. 2. ad fin. Carol. de
Grassis de effectib. cleric. effectum 26. n. 8. Bened.
Ægid. de priuileg. honest. art. 11. n. 3. vers. ita
men senilis ætas.

Ratio est, quia senectus qualem qualem
libidinis suspitionem, & periculum tollit,
cum in iuuentute, de presumpt. Menoch. de pre-
sumpt. lib. 6. pras. 47. n. 27. Thom. Añi. de in-
firmis. legalis p. 1. c. 19. n. 16.

Intellige de ætate septuaginta annorum: 4
nam in sacra Cong. Cardinalium negotiis
Episcoporum, & Regularium prepositis in
vna Ferrarien. die 7. Iunij 1619. decisū fuit
potuisse Episcopum procedere cōtra Pres-
byterum annorum sexaginta quatuor vt
famulam eiusdem ætatis è domo dimitte-
ret, refero Ego ipse d. c. 40. num. 39.

SUMMARIVM.

- 1 Abiurare in delictis iure Canonico nihil aliud
est quàm detestari & execrari crimen.
- 2 Abiuratio est erroris, vel suspitionis contra Fi-
dem sub iuramento perfecta confessio, &
detestatio.
- 3 Hæreticus, vel de hæresi vehementer aut leui-
ter suspectus ante reconciliationem cogi de-
bet abiurare hæresim, vel suspitionem.

N 3 4 Cap.

146 Pratermissa, & additamenta ad Collectan.

- 4 Cap. 1. qui clerici, vel vov. intelligitur.
5 Tex. in presenti declaratur.
6 Cap. 2. qui clerici, vel vov. & tex. in presenti concordantur.

CAP. Clericos III. verſ. Verum.

Post num. 3. licet in collect. plura circa huius tex. intellectum, & concordiam cum cap. 1. qui clerici, vel voventes, & cum c. ad abolendam, de heret. adduxerim, nihilominus tamen non est contemnendus ille, quæ probat Anguian. in hist. de legib. lib. 3. controu. 19. num. 49. cum seqq. Pro quibus constituendo præmittit quod abiurare nihil aliud est, quam detestari, & execrari crimen, vt in hoc tex. & in d. c. 2. Definitur autem hæc abiuratio vt sit erroris, vel suspitionis contra Fidem sub iuramento perfecta confessio, & detestatio; Fidei in contrarium absolutio professio, eiusdem in futurum obseruanda firma promissio ad arbitrium superioris cum solemnitate iuxta formam iure, vel consuetudine iuste probatam. Et sic omnis hæreticus, vel de hæresi vehementer, vel leuiter suspectus ante reconciliationem ad arbitrium Iudicis, & dominorum Inquisitorum, iuxta formam iuris, vel consuetudinis, hæresim, vel suspicionem illius cogi debet abiurare.

Quibus præhabitis dicit Anguian. citato loco, ideo in d. c. 2. clericum, de quo ibi, coactum fuisse abiurare uxorem, cum qua temere matrimonium contraxerat, quia erat in sacris Ordinibus constitutus, & contra illum aderat suspicio, quod non bene sentiret de Fide, & Religione Catholica, existimans Matrimonium illud licitum esse, & fortè contrahens secundum impiam pestilentissimi hominis Martini Lutheri, & aliorum hæresim, contra sacrorum Canonum definitiones, de quibus in cap. decernimus, cum multis ibid. 32. dist. & in c. Presbyteris 27. dist. & in Clem. 1. de consang. & affinit. Vnde fit, vt Inquisitores procedant contra dictos clericos, sicut etiam contra Monachos, & Moniales post solemnem professionem Matrimonium contrahentes, tanquam contra personas de hæresi suspectas, vt tenent plures per me citati de officio, & potest. Episcoporum p. 2. alleg. 40. num. 43.

5 At verò in hoc tex. prohibita fuit abiuratio concubinarum, quia hic solum sermo erat de crimine concubitus absque vilo matrimonio sic temere contracto, in cuius specie nulla aderat erroris suspicio contra Fidem, qua non existente merito omisum fuit abiurandi remedium sua natura periculolum, vt hic docuit Pontifex in ratione,

quam reddit, scilicet, quia ad coercendum crimen illud quatenus tale aderat alia remedia minus periculosa æquæ, vel etiam magis opportuna, quæ etiam, quia ad subsidium iuramenti remedium nullatenus recurrendum est, nisi ubi aliter legitime probationes deficiunt.

Sed vltius arget secundum Anguian. 6 d. controu. 19. num. 6. quod in d. c. 2. non vxores, sed concubinae abiurantur cum matrimonio ipso iure non valuerit, & sic adhuc pugnare cum hoc textu, quatenus prohibetur concubinarum abiurationem, facile enim respondetur omnis aliis, de quibus per DD. vtròque solum in hoc tex. actum fuisse de crimine concubitus absque vilo matrimonio nec vero, nec ficto, validoque, nec inualido: & quia in huius tex. specie nulla interuenit suspicio erroris contra Fidem, neque adfuit, aut intercessit contractus nuptiarum, adeoque ad coercendum illud crimen, quatenus concubitus, alia remedia minus periculosa, merito exclusum ibi fuit remedium abiurationis. At verò in d. c. 2. & in c. ab isto die 25. q. 6. & in c. sic in sacro 27. q. 1. sermo fuit de matrimonio, & nuptiis per quas clerici, & Religionem professi de facto consentientes, matrimonium contraxerunt accipientes quidem concubinas sub fama & nomine vxorum, quod crimen suspicuum sanè, imò de sceleratum, & impium necesse fuit, vt detestarentur per publicum disensum, & displicentiam talium nuptiarum, facientes, & celebrantes quandam quasi distractum priori contractui oppositum, arg. reg. 1. de regulis iuris, ad detestandamque hæresim, & tanti erroris suspicionem, nullum aliud occurrere potuit remedium æquè opportunum: quare maxima cum ratione coniunctum & copulatum fuit, vt vxores illas, seu verius concubinas, cum quibus de facto matrimonium contraxerant, abiurare publicè, vel priuè Inquisitorum arbitrio cogerentur, quantumuis in rei veritate non vxores, sed concubinae existerent.

De Clericis non residentibus.

TIT. IV.

CAP. Non liceat. I.

Ad fin. tex. Glof. verb. receperis, in presenti, sentire videtur verba dubia legis, quæ scilicet æquè præteritis, ac futuris aptari possunt, qualia sunt verba

verba subiunctiui modi, nisi aliàs de contra-
ria mente legislatoris constet, ad præterita
non extendi, vt per Philip. Decr. in c. vlt. de
constit. num. 4. vbi Felin. col. 1. Croc. in l. omnes
populi n. 134. ff. de iust. & iure, latè Anguian.
de legib. lib. 5. controu. 3. num. 1. cum seqq. vbi n.
3. subdit præcedere, etiam si ratio legis sic
per verba obscura prolata, antiqua sit, pari-
terque vigeat circa præterita; non enim ob
id verba legis dubia ad præterita trahi po-
terunt, quicquid per verba subiunctiui mo-
di, qualia sunt, si fecerit, si commiserit, &
alia id genus, concepta sint.

SVM MARI VM.

1. Salarium famulo soluere non tenetur domi-
nus pro tempore, quo infirmus fu-
it. cum hæres. §. Stichus, ff. locati, intelli-
gitur. 2. alius vbi n. 3. et 4. et 5.
3. Qui operas, ff. locati declaratur. 4. Si
seruum absque iusta causa expellens domi-
nus antequam adimpleat tempus, debet
illi soluere integrum salarium.
5. Si salarium integrum seruo infirmo soluendum
est si alium in sui defectum posuit.
6. Episcopus potest habere in sui seruitium duos
Canonicos suæ Ecclesiæ, licet Canonici hu-
iusmodi nunquam accesserint ad suam Ec-
clesiam, vt num. 7.

CAP. Ad audientiam. XV.

1. Ad num. 7. pro resolutione quæstionis,
de qua remissuè in hoc numero, ad-
uerte illam partem veriorē esse, quæ ha-
bet dominum non teneri soluere salarium
famulo pro tempore infirmitatis, per l. 1. §.
diuus. ff. de var. & extraord. cogn. l. si vno. §. item
cum ff. locati, l. Scio. M. Anton. ff. de ann. leg. l. pen.
c. de condit. ob causam, resoluunt Anton.
Gom. var. tom. 2. c. 3. num. 3. Cou. lib. 3. var. c.
13. num. 8. Aufser. in addit. ad Capall. q. 268.
Villalob. in arario commun. opin. verb. famulus,
Suar. in thesaur. receptar. sentent. lit. l. num. 48.
Gutier. præf. lib. 4. q. 52. num. 13. Cardof. in
praxi iudicum verb. salarium num. 7. Alfar. de
officio fiscalis glof. 39. num. 6. Quamuis contra-
rium teneant Tiraq. in l. boes. §. hoc sermone
num. 61. Perez in l. 1. vers. plerumque tit. 2.
lib. 1. Ordin.

2. Pro quibus vltimo loco citatis non facit,
l. cum hæres. §. Stichus, ibi, seruire nobis intelli-
gantur, quos curamus agros, ff. locati; nam in
specie de quazib. data fuit Stichus libertas si
anno seruire hæredi, & respondet Iure-
consultus quod si quibuscumque diebus aut
valetudo, aut iusta causa impedimento

fuerit quin seruiret, hos dies in anno esse
imputandos, & ita id fauore libertatis pro-
cedere dicendum est. Minus pro illis facit
l. qui operas, ff. locati nam ibi stetit per domi-
num, & ita si absque iusta causa dominus
appellat seruum antequam adimpleat tem-
pus, quod seruire promisit, illi soluet omne
salarium, nisi statim inueniat alium domi-
num, Flores de Mena var. q. 8. §. 2. num. 18.
& 19. Trullench in exposi. Decalogi lib. 7. cap.
23. dub. 5. num. 8. vbi resoluit dominum abs-
que grauissima causa domo expellentem
famulum, nondum elapso sermino consti-
tuto, teneri ad integrum pensionem persol-
uendam, modò famulus interim alteri suas
operas non locauerit. Orosc. in l. diem fan-
cto num. 13. ff. de offic. assis. Azeued. l. 9. num.
13. tit. 11. lib. 4. Recop. vbi addit quod faciet
pro animæ suæ bono testator si sub ea con-
ditione integri anni salarium cuique relin-
quat. Duobus tamen casibus nostra hæc re-
solutio limitari poterit. Primò quando infir-
mus alium in sui defectum posuit, nam tunc
integrum salarium ei erat præstandum,
Orosc. num. 17. Azeued. num. 21. & Ioan.
Gutier. num. 15. citatis locis, Escob. de ratio-
cin. c. 27. num. 25. Secundò si post conuale-
centiam tantum tempus deseruiret, quan-
tum ægrotus fuit, Montalu. l. 8. glof. fin. tit. lib.
4. fore Escob. de c. 27. n. 24. & Ioan. Gutier. d. q.
52. num. 14.

Ad num. 4. Quod potest Episcopus habe-
re in sui seruitium duos Canonicos, suæ Ec-
clesiæ, qui fructus præbendarum in absen-
tia, non tamen distributiones quotidianas
percipiant, vltra citatos in collect. docent
Nau. cons. 11 in antiq. aliàs 2. in nouis, sub hoc
tit. de clericis non residentibus. vbi idem quod
de Episcopo hic disponitur, extendit ad
Cardinalem habentem in sui seruitium duos
Canonicos sui tituli, Gutier. canon. lib. 1. cap.
1. num. 149. Marc. Anton. genuens. in praxi
archiep. Neapol. c. 95. num. 2. in Romana impres.
de anno 1619. Vgolin. de officio Episcopi c. 19.
in princ. num. 6. vers. tertio, Lotter. de re benef.
lib. 3. q. 27. num. 182. cum seqq. Marcel. Vulpe
in praxi iudic. cap. 13. a num. 4.

Quod procedit etiam si Canonici huius-
modi nunquam accesserint ad Ecclesiam,
nec in ea fecerint primam residentiam re-
quisitam per statutum saltem quatuor men-
sium ad hoc vt fructus percipere valeant,
vt patet ex declaratione infrascripta, pro-
posito sic dubio. Eminentissimus & Reueren-
dissimus D. Cardinalis Spinola Archiepiscopus
Compostellanus Canonicatum, & præbendam in
dicta sua Ecclesiâ vacantes contulit D. Lupo de
Huarre familiari suo, ac magistro cubiculi, quem
declarauit velle pro seruitio suo retinere, iuxta
N 4
Decre

Decretales in cap. de catero. & in cap. ad audientiam, de clericis non resident. nihilominus Capitulum & Canonici Compostellani prætendunt non teneri illi respondere de fructibus dictæ præbende, sub prætextu cuiusdam statuti eiusdem Ecclesiæ requirentis primâ residentiam per quatuor menses ad hoc ut fructus percipere valeat, quare supplicatur per Eminentias vestras Reuerendissimas responderi an capta possessione facta Fidei professione per Procuratorem Capituli teneatur Oratori de fructibus dictæ suæ præbende iuxta formam præfatorum iurium in d. c. de catero. & in d. c. ad audientiam respondere non obstante dicto statuto, & quod nunquam accesserit ad dictam Ecclesiâ. Die 2. Julij 1633. sacra Congreg. Cardinalium Concilij Trid. interpretum re maturè discussa censuit huiusmodi statutum non obstat quominus oratori in servitio Eminentissimi Archiepiscopi commoranti de integris fructibus suæ præbende responderi debeat.

- 8 Distributiones, ut dixi, quotidianas non percipiunt Canonici illi duo inseruientes Episcopo ad mentem dictorum iurium, nisi in illis consisterent omnes fructus, quorum tali casu duas partes solum reciperent, reliqua tertia accrescente interessentibus, ut resolvunt per me citati in tract. de officio, & potest. Episcopi p. 3. alleg. 53. num. 142. quibus addo Stephan. VVeyms in constit. 24. ex Iure antiquo de sumptus, & per Concil. Trid. specificationem innovatas, constit. 11. num. 20. in fine, & num. 21. pag. 101. Theodof. de Rebeis singul. Rotæ tom. 2. pag. 5. fol. 500. c. 1. Marcel. Vulpe in praxi iudiciali rerum fori eccles. cap. 13. n. 4. & 5.

DE PRÆBENDIS & DIGNITATIBUS.

De Præbendis & dignitatibus.

TIT. V.

SUMMARIVM.

- 1 Ecclesiâ duas habens non potest utraque, vel altera præcisè iungi, sed in optione eius est, unam quam velit retinere.
- 2 Optionem respondendi unam ex duobus Ecclesiis per anteriores Canones permissam, & ab utroque Concilio Lateranensi sublatam quæ teneant.
- 3 Lælij Mancini intellectum, & conciliatio refertur.
- 4 Concilij Trid. sess. 7. de reform. cap. 4. declaratio.
- 5 Appellatio an valeat per saltum.
- 6 Cap. Romana. §. ab Archidiaconis, de

appellat. lib. 6. interpretatio. & n. 9. 7 Textus in præfenti declaratur. 8 Cap. dilectij 66. de appellat. interpretatur.

10 Duplex in Archidiacono potestas, & illarum.

C. A. P. Referent. VII. d. 2.

A D num. 4. Hic text. & similis in cap. præterea, hoc eod. tit. & in cap. cum te, de atate & qual. promittunt habentem duas Ecclesias non posse utraque, vel altera præcisè iungi, sed in optione eius esse, unam quam velit, retinere, aut relinquere. Sed obstat utrumque Concilium Lateranense alterum sub Alexandro III. in cap. quia nonnulli, de cleric. resid. alterum quod generale dicitur, ad differentiam primi, sub Innocentio III. in cap. de multis, eod. tit. quibus adhæret Ioannes XXII. in Extrag. Execrabili. §. qui verò, eod. tit. in quibus habetur, ut si clericus duas habeat Dignitates, duosve Personatus, aut duas Ecclesias Parochiales: posteriorem perdere debeat, & quidem sententia Iudicis intercedente, d. cap. quia nonnulli, vel ipso iure, d. cap. de multis. Aut si utramque Ecclesiâ, Dignitatē, Personatūve retinere contendat perniciat, ei ciuitur utraque, sed Iudicis sententia d. cap. de multis, vel ipso iure d. Extrag. Execrabili. §. qui verò, fitque tam ad beneficia, quàm ad sacros Ordines suscipiendos omnino inhabilis.

Quæ quidem prædictorum iurium de optione varietas cum temporum distinctione componere nituntur, Abb. in præfatione, & in d. cap. quia nonnulli num. 4. Gonzal. ad reg. 8. Cancel. glof. 15. num. 10. Nicol. garc. de benefic. p. 11. c. 5. n. 2. scilicet ut optio per anteriores Canones olim permissa fuerit, deinceps ab ultimo Concilio Lateranensi subacta. Sed hæc distinctio eueri videtur ex eo quod ipse Alexander III. qui priori Concilio Lateranensi præfuit, eandem benedictorum optionem denuo inculcat in d. cap. cum te, cum tamen non dubitemus hunc tex. post Concilium illud (quod ibi etiam refertur) emanasse.

Quare Lælij Mancini. disquisit. genialium, 3. & annuarius iurij disputationum cent. 2. cap. 236. pag. 322. & 323. ita de intellectu prædictorum Canonum regens loquitur. Crediderim non ubique, vel in omni beneficio genere ablatam fuisse optionem, sed in Dignitatibus, Personatibus, & Parochialibus Ecclesiis tantum cum de his oppositis Conciliorum Canones, atque Extraneus Ioannis constitutio satis explicate loquuntur. Caterum in aliis beneficio-

ram generibus aliud puto esse; quid enim si duo beneficia data fuerint, alterum Curatum, alterum simplex; aut quorum neutrum curā habeat animarum, sed unus utrumque habeat residendi, an non competitur optio sit ex veteri Canonē? Quid si clerico duo simul tempore beneficia fuerint collata? an non locum habere optio debeat ex priorum Canonum dispositione? nam posteriores liquet in ea causa loqui cum diversis temporibus diversa beneficia, non cum uno, eodemque tempore impetrantur, vide Abb. atque ita inualuit. Admitto itaque distinctionem plus beneficiorum quam temporum, & optandi ius relinquendo, ubi illud prælaudati Canonē reliquere, hoc est in beneficiis residendi ius habentibus, quia nec dignitatum, nec Personatum, nec Parochiarum unum habentur, nec minus in Curato beneficio; quod cum alio capitur residendi onus inducitur, utpote Canonici. Nec mihi negotium vltimum facit Concil. Trid. sess. 7. de reform. c. 2. cum nihil addere voluerit, sed ius vetus simpliciter inuolare, dum ait, Contra formam sacrorum Canonum, & præsertim Constitutionis Innocentii I. l. qua incip. De multa, atque ita. *Non, nec male, Contradicunt tamen Eminentissimorum auctoritas, auditoria & praxi, quibus interim flari vult.*

5 Ad n. 3. In hoc tex. qui spoliatus ab Archidiacono fuerat, non Episcopū, qui Archidiacono erat proximè superior, sed Metropolitanum appellatur, valuitque per saltum appellatio. Sed contra stant verba Papirij in l. Imperatores, ff. de appellat. ubi dicitur quod Principē appellare non deest omisso medio, quato minus alios. Obstat etiam tex. in cap. dilecti 66. de appellat. ubi legitur perperam omisso Episcopo fuisse appellatum ad Archiepiscopum, & in c. Romana. §.

6 ab Archidiacono, eod. tit. lib. 6. ubi statuitur non posse ab Archidiacono appellari ad Archiepiscopum omisso Diacono. pro concordia Butr. in præsent. n. 10. & Abb. n. 4. occurrunt, duplicem solutionem præstātes, & dupliciter hunc tex. sic intelligentes, aut appellationem hic interpretatam ex consuetudine eo modo potuisse d. c. Romana, §. 1. aut si non consuetudine, saltem quia nihil exceptum ab aduersario fuerat; nam licet declarari possit iurisdicção superioris Iudicis omisso medio, non tamen posse pro incompetenti haberi, ne dicere compellamur principem quoque eo modo appellatum esse incompetentem, qui Magistratū caput est, & causa. Quin ubi Iudex incōpetens errore aditur, vel appellatur, nullius tunc momenti iudicium est, l. si per errorem, ff. de iurisdic. om. Iudic. & tamen si per errorem maior per saltum appellatus, iudicium valet. l. 1. §. si quis in appellatione, ff. de appellat.

ergo maior iste Iudex declinari quidē potest, sed incompetens non est. Ita Læli. Mancin. disquisitionum genialium, & annuarum, iuris disput. cent. 2. cap. 137. n. 1. 2. 3. & 4.

Ad tex. verò in præsent. respondet Mancin. ubi sup. n. 5. cum duobus segg. ideo ab Archidiacono Metropolitanus appellatur per saltum fuit omisso medio, hoc est Diacono Episcopo, quia Archidiaconus tunc temporis Vicarius Episcopi erat, c. 1. c. ad hæc, de offic. Archid. iunctis traditis per eundem Mancin. sacri Iuris controu. dissert. 2. c. 4. à Vicario autem non Episcopo appellandus, sed superior Episcopo est, ne cum Episcopi, & Vicarij idem sit tribunal, d. c. Romana, in princ. idem à se ipso appellari videatur: consentit Cuiac. in præsent. allegans hoc idem Iure Ciuili constitutum in l. 1. §. vlt. ff. quis, & à quo, & in l. soles, ff. de iurisd. om. Iudic.

Deinde idem Cuiac. citato loco respondet ad d. c. dilecti, non illic de Archidiacono mentionem esse, seu officiali Archidiaconi, qui Vicarij Episcoporum sunt; sed vt indicat antiqua Decretalis, de Iudice, qui datus ab Episcopo esset; sicut etiam ex Iuris Ciuilis dispositione à Iudice dato appellandus is est, qui dedit; nam Iudex datus non est Vicarij dantis, nec iurisdictionem habet, aut executionem sententiæ suæ, sed notionem simpliciter, l. à dino Pio, ff. de re iudic. d. l. 1. §. vlt. l. 3. ff. quis & à quo. Eadē responsio fuerat glossatoris, videlicet non fuisse ab officiali Episcopi appellatum, sed à magistro quodam R. Canonico Claremoris, cui specialiter Episcopus causam commiserat, cum nec Curialis eius esset: refert Læli. Mancin. d. cent. 2. c. 137. n. 8.

Deniq; ad d. §. ab Archidiacono, ipse Cuiac. 9 nimis audacter respondet nouum istud esse, introductumque ab Innocentio IV. nescire autē se affirmat quia ratione fore imperiū Iuris: nam Innocentium III. fuisse Iuris peritissimum, non Innocentium IV. Ad quod occurrit Læli. Mancin. d. cent. 2. cap. 137. num. 10. his verbis. Sed fallimur sapē cum de legibus iudicare plus volumus, quam secundum leges: nam Pontifex in principio de generalibus Episcoporum Vicariis loquitur, qui vni faciunt cum Episcopo Tribunal, ideoque ab ipsis non Episcopi appellari: sed superiores debent, vt ante. Ergo in d. §. ab Archidiacono, non de Archidiacono loquitur quasi Episcoporum Vicarij, sed quatenus ipsi, nam duplicem in Archidiacono potestatem olim fecimus, alteram quam vt Vicarij Episcopi habet, alteram quam vt Archidiaconus. Ab Archidiacono igitur, quando vt Archidiaconus procedis, non vt Episcopi Vicarius

150 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

Vicarius Episcopus ipse hoc est proximè superior appellari debet.

CAP. Cùm iam dudum. XVIII.

Post num. 1. Advertit Boët. Epo de Regalibus, seu iure Principum in benef. eccles. lib. 1. num. 58. perperam in hoc text. legi R. Siclunenſi Canonico, pro R. Secliniensī Canonico, Item Præposituram Siclunenſem, pro Præposituram Secliniensē; item Siclunenſem Ecclesiam pro Secliniensē Ecclesiam. Similem deprehendi errorem in hoc text. subdit ibidem in l. de Bythinia pro l. de Betunia. Et refert idem Boët. citato loco, litem verti hīc inter quandam R. Canonicum Secliniensē, & quandam l. de Betunia coram Episcopo, & Cantore Tornacensibus ab Apost. Sede iudicibus delegatis, oppido Comitatus Artesiæ notissimo Betunia non procul hinc, id est, à Duacensibus distante. Seclinioque Dioceseos Tornacensis pago sacris D. Piatī reliquis nobilissimo, celeberrimoque eidem Boëtio adhuc viciniore.

SUMMARY.

- 1 Viris illustribus ecclesiasticum statum suscipientibus liberalius per ecclesiastica beneficia prospiciendum.
- 2 Nobilitati nullum deferendum.
- 3 Nobilis nullus præsumitur prodere suum Principem.
- 4 Nobilitatis proprium est fidem non frangere, sed conservare.
- 5 Delictum committere posse nunquam suspicatur de nobile.
- 6 Cassadori auctoritas refertur.
- 7 Nobiles sunt præferendi plebei in quibuscumque actibus.
- 8 Consuetudo semper primum locum obtinebit si controuertatur inter nobiles, & plebes super præcedentiam.
- 9 Consuetudo praualeat nobilitati, & vincit ordinem gradualem statuum, & qualitatum.

CAP. De multa. XXVIII.

Ad num. 11. cum seqq. Hinc viris illustribus, atque prænobilibus ecclesiasticum statum suscipientibus benignius, liberaliusque per ecclesiastica beneficia prospiciendum, vt quorum, qualiumque virorum splendor plus maiestatis addat Ecclesiæ, totique statui, ac ordini ecclesiastico: non citrà maximum Religionis Catholice

promptius tuenda fructum, remediumque contra rebelles præsentissimum, sic Boët. Epo de iurisdic. Eccles. temporali q. 2. num. 11. pag. mihi 29.

Nobilitati enim multum deferendum, l. 2. ff. de offic. ciuil. iudic. gloss. in l. Titio. ff. de condit. & demonstr. gloss. notabilis in cap. i. lud. 40. dist. Ioan. Andr. in cap. constitoris, col. 2. de appellat. lib. 6. Roman. sing. 73. 6. Andr. Sicul. conf. 92. col. 4. vol. 1. vbi quod nullus Nobilis præsumitur prodere suum Principem, sed potius præsumitur illi fidelis, las. in l. p. euntiam, §. fin. ff. de condit. caus. data, Oldrad. conf. 92. vbi quod fidelitas nobilitatis est proprium attributum. Et proprium est nobilitatis fidem non frangere, sed conseruare. las. in l. admonendi, num. 174. ff. de iur. iur. Dec. conf. 66. num. 29. Cassan. in catalogo glorie mundi, part. 4. confid. 32. Otalora de nobilit. c. fin. num. 20. Menoch. de præsumpt. lib. 5. præf. 4. num. 6. Valenz. conf. 166. num. 21. Alciat. conf. 46. num. 8. lib. 5. vbi subdit hoc procedere in persona egregia, summaque dignitatis, & nobilitatis, Honded. conf. 33. num. 48. vol. 2. Et de nobile nunquam suspicatur posse delictum committere, Roland. conf. 40. in fine lib. 1. Anguil. conf. 52. à num. 19. vol. 1. Sim. de Præiis conf. 34. num. 15. vol. 2. Ioan. de Amicis conf. 86. num. 13. & conf. 134. num. 10. Mari. Antonin. var. resolut. lib. 1. resol. 88. num. 11. Farin. in praxi crimin. quæst. 47. num. 277. & 279. Ioan. Bapt. Costa de facti scientia & ignor. in resp. post dist. 9. num. 5. Alise. Danza in pugna Doctor. tom. 1. tit. de carcerib. cap. 1. à num. 40. Larrea Granat. decis. 41. num. 8. in fine. Menoch. de præsumpt. lib. 1. præf. 15. num. 24. Mascard. de probat. concl. 1003. num. 5. optimè Cassiodor. var. lib. 2. epist. 15. ibi, Prævidentia nostra ratio est in tenera aetate merita futura trahere, & ex parentum virtutibus proles indicare successus. Quia bona certa sunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo nescit deficere, quæ consuevit radicibus pallulare. Fertur etiam cursu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem sustinent cuncta manantia, vt sapor, qui concessus est origini, nisi per accidentia fuerit fortasse vitiat, nesciat viuulus abnegari, &c. Et lib. 3. epist. 12. Tot igitur originis documenta promittens reddamus bona de nobili, quia laudabilis vena seruat originem, & fideliter posteris tradit, quæ in se gloriosa transmissione promeruit. Et lib. 8. epist. 16. ibi, Sed tam frequens est familia vestra felicissimus proventus, tam in multis personis declarata prudentia, vt licet aliquis vos eligat ad subitum, nihil scisse videatur incertum. Similitudinem suorum felix venit, custodit, quando pades delinquere, qui similia nequeunt in suo genere reperire. Hinc est

ideo in primo cafu fummum Pont. refpon-
diffe abfq̃e dubio fimoniacam prauita-
tem contineri, quia agit, quando nulla fa-
cta fuit legitima referuatio; iam enim tunc
non ex referuatione iufta, fed ex conuen-
tione facta cum recipiente, vt ibi voluit
gloff. fructus perciperet Epifcopus, & fal-
tim præfumptione Iuris datur fimonia vbi
nulla appareret referuatio facta, fed tantum
fpirituale datum, & temporale receptum,
quo cafu abfq̃e dubio rectè fimonia iudi-
catur. In fecundo verò cafu quoniam ante
donationem idem Epifcopus percipiebat
fructus, etiam fi fieret conuentio de ipsis
iterum retinendis, non committitur fimonia,
quia fructus ex vi præcedentis referua-
tionis retinentur, quamuis negare non pos-
simus folam pactionem efficere vitilicita
fit conuentio propter fimilitudinem illiciti
contractus, qui fecundum speciem, & prima
facie de fpiritalibus ad temporalia
fieri videtur.

¶

De Rebus Ecclefia non alienan.

TIT. XIII.

SUMMARIVM.

1. *Prælati poffunt dare in emphyteufim terras incultas, parumque fructuosas Ecclefia.*
2. *Verbum, poffunt, eft futuri temporis.*
3. *Et præcedit conclusio principalis etiam fi fiat nuda concessio ad culturam, vel cum fola Prælati conuentionia.*

CAP. Ad aures. VII.

AD num. 2. Si Prælati nullo confecto
instrumento dederit alicui fyluas, siue
terras incultas, parumque fructuosas Ec-
clefiæ ad eas extirpandas, & colendas sub
promiffione, seu pacto emphyteuticandi,
siue emphyteuticum de illis instrumentum
ipsis faciendi cum extirpatæ effent, siue ad
culturam redactæ, refpondet Alexander III.
in præfenti iuftam hanc effe causam vt ei-
dem terræ illæ in emphyteufim dentur, ni-
fi ab iis tunc (hoc eff, conuentionis tempo-
re) ad maiorem Ecclefie vtilitatem (hoc
eff, sub meliore cenfu, seu canone) con-
ferri poffint, cum eodem (extirpationis ne-
pe) onere, & labore, quafi hoc probato re-
stitutionis in integrum auxilium Ecclefie
competeret, iuxta cap. 1. cum ibi notatis, de
in integ. refsit. Ita in præfenti Hofl. in verf.

vel poffet poni, Ioan. Andr. Card. Zabarel.
Anton. de Butrio, & Abb. Panorm. num. 1.
Vincent. de Franchis decif. 406. num. 1. D.
Barbof. in l. 2. num. 376. C. de præfcript. 30.
Quo non item Ecclefia iuuaretur, fi poft
reductionem ad culturam, non etiam an-
tè, vtiliorem pactionem, pinguioremve
pentionem, seu canonem ab alio confec-
tura foret: nec etiam colonus fuos defleat
labores, quos virtute præuix conuentionis
fecit, fi terræ à fe ad culturam redactæ non
ei concederentur in emphyteufim sub ca-
none, seu pensionem correfpondente tem-
pori, quo terræ erant fteriles, & incultæ, &
concederentur alteri, qui meliorem offer-
ret pensionem non infpecto illo tempore,
fed quoad culturam redactæ, & melioratæ
reperiuntur, contra text. in propofito ele-
gantem in l. fin. §. fimiliter. C. de alluui. ibi,
*Ne doleant diligentes operam fuam agri dediffe
cultura, & in l. si quis aucloritate* 16. in verf.
quoniam nimis, C. de omni agro deferto. lib. 1. 1.
D. Barbof. in d. l. 2. num. 356. 387. & feq. Di-
dac. de Britto in cap. potuit in princ. num. 3. de
locato, Caruallo in cap. Raynaldus, de teftam.
part. 2. num. 315. in princ. verf. qui omnes, dum
ob relatam causam additum fuiffe dicunt,
à Raymundo Decretalium compilatore in
hoc text. aduerbium, *tunc*, quod defideratur
in integra, quo addito non leuem ingerit
difficultatem verbum, *poffunt*, quod fequi-
tur, nam cum fit futuri temporis, non po-
teft trahi ad antea factum conuentionis tem-
pus, & ideo fatendum eff illud improprie
pofitum effe pro *poffent*, vel *potuiffent*, quæ
improprietas fimul & adiectio illa vitaretur
fi non *poffunt*, fed *poffent*, legeretur, vt eff
in originali relato ab Anton. Auguft. hoc
etenim verbum cum fit de præterito, neces-
fariò refertur ad prioris conuentionis tem-
pus, non ad illum, quo de impetranda em-
phyteufi ob iam extirpatam fyluam tra-
ctatur.

Vnde considerabam fruflrà à Ioanne 3
Andr. Zabarel. Butr. Abb. & fequacibus in
cafus pofitione fingi promiffionem à Præ-
lato abfq̃e fcriptura factam fuiffe, quafi
aliud effet fi in fcriptis foret, quia nihil in-
tereffet an conuentio cum Prælato præceffe-
rit in fcriptis, vel fine fcriptis, vel an vlla
intercefferit: fufficit enim nuda concessio
ad culturam, vel etiam fola Prælati conui-
uentia videns aliquam fponfe fua acce-
dere ad terras Ecclefie nemorofas, ac fedè
inutiles extirpandas, fiue in nouale redu-
cendas, iuxta text. in cap. quid per nouale, de
verb. fignif. Ita Hofl. in ult. l. c. Carol. Ruin.
conf. 116. num. 3. verf. fecundò idem probatur.
& conf. 157. n. 13. & 16. vol. 1. Burfar. conf. 330.
n. 136.

num. 136. in 4. requisito, vers. vel saltem admissa, lib. 3. Alex. Rauden. de contract. emph. 6. part. num. 35. Cald. Pereira de nomin. emph. qu. est. 2. num. 60. ad finem, D. Barbof. in d. l. 2. num. 377. vers. neque replices, cum segg.

DECRETUM DE PRECARIO

De Precario.

TIT. XIV.

SUMMARIVM.

1 Precarium licet non finiatur morte concedentis, finitur tamen morte eius, cui conceditur.

2 L. 4. ff. locati, intelligitur.

CAP. Precarium. III. & ult.

AD num. 4. Precarium licet non finiatur morte concedentis, finitur tamen morte eius, cui conceditur, concordat l. h. m. precario, §. fin. ff. hoc tit. Cou. var. lib. 3. cap. 15. num. 5. Petr. Greg. syntagm. iuris, lib. 23. c. 2. n. fin. Mozz. de contract. lib. tract. de commodato, tit. quomodo finiatur commodatum & precar. n. 5. Cardof. in praxi iudicium, ver. b. commodatum, num. 6. Molin. de iustis. diff. 298. vers. precarium.

2 Non obstat l. 4. ff. locati, ibi, Locatio, precarii ve rogatio, ita facta quoad is, qui eam locasset, differtur velle, morte eius, qui locavit, vel deest, tollitur, quia respondetur verum esse morte concedentis precarium finiri, quando ad voluntatem eius, fuit concessum, veluti si usque ad concedentis voluntatem, vel beneplacitum concessio fiat, vel dum voluerit, aut dum placuerit, se eus autem si concessisset, quousque reuocetur, vel interim dum non reuocatur. Ita Cou. lib. 3. var. c. 15. n. 4. & 15. Valasc. de iure emph. q. 34. n. 3. Molin. de primog. lib. 1. c. 2. n. 4. Card. Tufch. pract. conclus. lit. P. concl. 472. n. 23.

DECRETUM DE COMMODATO

De Commodato.

TIT. XV.

SUMMARIVM.

1 Commodatarius de leuissima culpa tenetur, nisi commodatum fiat gratia utriusque.

2 Commodatarius solum tenetur de dolo si commodatum fiat tantum gratia comodatus.

Barbof. Iur. Can. selecta. Tom. VI.

3 Culpa alia lata, alia levis, & alia leuissima.

4 Negligentia minima est quando quis adeo est negligens, aut ingenuus, vel negotiorum expertus, ut eam in rebus suis diligentiam non adhibeat quam omnimodum solent adhibere homines illius artis & professionis.

5 Diligentia media, est quam diligens paterfamilias adhibere solet in rebus suis.

6 Diligentia maxima ea est quam diligentissimus, & industrius paterfamilias in rebus suis adhibet.

7 Leuissima culpa est non prestare eam diligentiam, quam diligentissimus paterfamilias prestaret.

8 Commodatarius de intritu rei commodata tenetur si culpa praecepti casum.

9 Culpa ad casum ordinata tribus modis dicitur.

10 Furti tenetur utens re ad alium usum, quam ad quem sibi commodata fuit.

11 Casus fortuitus qui dicitur ostenditur.

12 Mari tempestas, & naufragium dicitur casus fortuitus.

13 Fluminis impetus dicitur casus fortuitus.

14 Grandinatio, & sterilitas dicitur casus fortuitus.

15 Sturnorum, graculorum, & locustarum incursus dicitur casus fortuitus.

16 Casus fortuitus dicitur latronum insidia, incendium, furtum, ius priuata, falsa testium depositio, iniqua sententia, & alia similia.

17 Ex casu fortuito nemo tenetur.

18 Casum fortuitum allegans tenetur illud probare.

19 Casus fortuiti probatio cum propriis famulis, domesticis, & etiam filiis, & uxore fieri potest.

20 Incendium dicitur casus fortuitus, quando sine culpa habitantium ortum habuit.

21 Ignis quando accenditur ex subita veneratione, aut tempestate exorta, est & dicitur casus fortuitus.

22 Incendium quando oritur, ex eo quod quis comburit spiculis ut facilius serere possit.

23 Ignis quando immittitur à publicis hostibus, vel quando scintilla de uno loco in alium euolat, & domum descendit, dicitur casus fortuitus.

24 Commodatarius quando fuit ablata ex facto Principis dicitur casus fortuitus.

25 Iudicis facto iusto, vel iniusto rei ablata, dicitur euenire ex casu fortuito.

26 Furtum quando inter casus fortuitos connumeretur.

O CAP.

CAP. Cùm gratia. Vnic.

¹ **A**D num. 2. Quòd commodatarius de leuiffima culpa tenetur, vltra citatos docent Petr. Greg. *ſyntag. iuris lib. 23. cap. 1. num. 1.* Mozz. *de contratt. tit. de commodato cap. de diuifione numer. 3.* Sebalt. *medices in tract. de cafib. fortuitis part. 2. q. 10. numer. 45.* Madera *animadu. iuris cap. 17. numer. 7.* Leffi. *de Inſtit. lib. 2. cap. 7. dub. 8. num. 40.* Niſi commodatarius fiat gratia vniuſque, quia tunc commodatarius ſolum de culpa leui tenetur, Petr. Gregor. *d. lib. 23. cap. 1. n. 10.* Sebalt. *medices citato loco*, Cardin. Mantic. *de tacit. & ambig. conuent. lib. 9. tit. 2. num. 3.* Pichard. *in 8. item u cui, num. 70.* *Inſtit. quibus modis re contrah.* Azori. *inſtit. moral. part. 3. lib. 7. de commodato cap. 7. verſ. quando.* Leſſi. *d. dub. 8. num. 42.* Et ſi fuerit tantum gratia commodantis, commodatarius ſolum tenetur de dolo, *l. ſi ut certo §. interdum, l. cum qui rem §. 1. ff. commodat.* Petr. Gregor. *d. cap. 1. num. 10.* Pichard. & Card. Mantic. *citatis locis*, Leſſi. *d. dub. 8. num. 41.* Rebell. *de obligat. Inſtit. p. 2. lib. 16. de commodato q. vnica n. 14.*

³ **A**D num. 3. De diuifione culpæ in latam, leuem, & leuiſſimam, vltra citatos, agunt Nau. *in man. cap. 17. numer. 78.* Decian. *in tract. crimin. lib. 1. cap. 6. tit. de culpa numer. 7.* Petr. Greg. *ſyntag. iuris lib. 21. cap. 11. num. 3.* D. Barboſ. *in l. ſi mara 10. num. 2. ff. ſolutio matr.* Anton. Fab. *de errorib. pragmat. errore 2. decad. 76.* Parlador. *quotid. differ. 2. num. 7.* Gregor. Lop. *madera d. cap. 17. à numer. 1.* Menoch. *de præſumpt. lib. 3. præſ. 3. numer. 124.* Rebello *d. p. 2. lib. 10. queſt. 10. n. 4.*

⁴ **S**icut plures dantur culpæ gradus, totidem diligentie quoque conſtituuntur. Ad primum diligentie gradum pertinet minima, quam vulgarem ſolent DD. nuncupare, & eſt quando quiſi adeo eſt negligens, aut ingenij, vel negotiorum expertus, vt eam in rebus ſuis diligentiam non adhibeat, quam communiter ſolent adhibere homines illius artis, & profeſſionis, cuius quidem diligentie prætermiſſio culpam latam continet, quæ à Doctõibus definitur eſſe deuiationem incircuſpectam ab ea diligentia, quam communiter habent homines, qui ſunt eiufdem profeſſionis, & conditionis.

⁵ **A**d ſecundum gradum diligentie media, ſeu minor ſpectat, quæ exacta nuncupari ſolet, & eſt quando diligens paterfamilias adhibet in rebus ſuis cui diligentie repu-

gnat culpa leuis. Ad tertium, & vltimum 6 diligentie gradum pertinet diligentia maxima, ſeu ſumma, quæ ſolet nuncupari exactiſſima *l. ſocius ſocio ff. pro ſocio. l. 1. §. 1. is verò ff. de oblig. quæ ex queſt. contr. & eſt ea quam diligentiffimus, ac induſtrius paterfam. in rebus ſuis adhibet, l. in rebus ff. commodati, atque ita non præſtare eam diligentiam, quæ 7 diligentiffimus paterfam. præſtaret, leuiſſima culpa eſt, l. 1. §. 1. is quoque ff. de act. & oblig. l. hæres §. non autem ff. famil. herciſc. Decian. *d. lib. 1. cap. 6. num. 23.* Farin. *de pœnis temper. q. 88. n. 83.* Molina *de Inſtit. diſp. 263. verſ. addidi.* Parlad. *d. differ. 2. n. 1.* Leſſi. *d. dub. 8. num. 40. verſ. culpa leuiſſima.**

AD num. 6. Commodatarius de interitu 8 rei commodate tenetur ſi culpa præceſſit caſum, & culpa eſſet ad eum ordinata, itaut ſi non præceſſiſſet, caſus non eueniret. *qui in ſulam, §. qui melius ff. locati*, Anton. Gom. *tom. 2. variar. cap. 3. num. 18.* Pincel. *in l. 2. c. de reſcind. vendit. part. 1. cap. 3. à numer. 26.* Seraphin. *de privilegiis luram. priuileg. 74. num. 209. cum ſeqq. menoch. de præſumpt. lib. 3. præſ. 3.* Caroſ. *de locato part. 4. rub. de caſibus queſt. 9.* Morla *in emperio iuris Civilis p. 1. tit. 8. q. 1. numer. 7.* Cardolo *in praxi iudicum, & aduocat. verb. Commodatum num. 16.* Farin. *in praxi crimin. part. 3. q. 110. num. 31.* Molin. *de Inſtit. diſp. 295. verſ. ſed caſu fortuito*, Rebello *d. p. 2. lib. 16. de commodato q. vnica.*

Dicitur autem tribus modis culpa ad ea 9 ſum ordinata. Primò ſi non faciat quod diligens, ſeu diligentiffimus paterfam. ſecundum naturam contractus feciſſet, qui æquè diligens eſt in alienis ac in propriis, faciendo conſueta, nunquam præſumitur eſſe in culpa. *l. 3. ff. ad SC. Maced. l. quis ſi fugitiuus apud Labconem ff. de edit. editio. Secundo ſi faciat contra conuentionem, l. vi-deamus §. 1. ff. locati. l. 1. §. 1. is verò, litem quaritur ff. de action. & oblig. §. furtum, Inſtit. de obligat. quæ ex delicto, Cou. var. lib. 3. cap. 5. in fine, Strach. *de nautis part. 3. num. 3.* Rip. *de nocturno tempore cap. 12. num. 8.* Surd. *conf. 22. num. 30.* Heſt. Felic. *de ſociet. cap. 21. n. 63. & cap. 23. numer. 26.* Molin. *de Inſtit. diſparat. 295. verſ. de caſu fortuito*, dum reſolunt furti teneri videntem re ad alium vſum quàm ad quem ſibi commodata fuit, veluti ſi per loca periculofa iter fecerit commodatarius, ſi onerauerit equum nimio onere, ſi equum in alium locum quàm conuentum duxerit, vel illū nimis fatigauerit, vel laborare coegerit. Tercio modo culpa dicitur ad ea ſum ordinata ſi caſus factio domesticorum contin*

contingat, si improbos, periculosos, malevix, ebriosos, ac diffamatos famulos domi retinet, nam tunc tenetur ex pacto famuli, *l. fin. §. de custodia ff. de custodia reorum, l. videmus ff. locati, l. qui non tam idoneam, ff. commodati. Menoch. conf. 55. num. 8.* Tiraq. ad leges consub. gloss. 6. num. 6. Ioseph. Ludou. Pers. decis. 25. num. 18. D. Barbof. in d. l. mora num. 38. vbi quia videtur dominus in culpa proponendo illi officio minus diligentem, Rota decis. 6. de officio vicarij, alijs 432. n. 2. ibi, imputandum est ei, qui opera malorum hominum vitetur.

11 Ad num. 7. Casus fortuitus est accidens quod per custodiam, curam, diligentiamve mentis humanæ non potest evitari. *l. 2. §. si eo tempore ff. de act. ion. empti, l. que fortuitis ff. de pignori. l. contractus ff. de regul. iuris, l. 2. §. si eo tempore ff. de administ. rer. ad civit. Strach. de affectu. p. 3. num. 63. Sebast. Medices in tract. de casib. fortuit. q. 12. num. 11. tom. 7. Carot. de locato p. 4. rub. de casibus q. 12. Parlador. differ. 132. num. 15. Mari. Anton. var. resolut. lib. 1. resol. 26. Heñ. Felic. de societ. cap. 25. num. 1. Marta voto 58. n. 3. Sigism. Scacc. de commerc. §. 1. q. 1. numer. 134. Accidit casus fortuitus, vt tenet Petr. Gregor. syntagm. iuris lib. 21. cap. 12. n. 4. vel ex facto, seu causa naturæ, vel ex facto, seu causa hominis. Ex causa naturæ, vt 12 sunt maris tempestas, & naufragium, §. si 13 in qui res, Instit. quib. mod. re contr. obligat. l. 14 contractus ff. de regul. iuris, fluminis impetus, 15 l. 2. §. si quis in incendio ff. si quis caut. Grandinatio, & sterilitas, l. licet, C. locati, cap. propter sterilitatem, eod. tit. Sturnorum, graculorum, & locustarum incurfus, & damnum, l. conductio §. si vis tempestatis ff. locati. Mors, l. merces §. vis maior. ff. eod. d. l. contractus, & alia similia. Facto hominis, vt sunt larronum infidie, d. §. si vis tempestatis, l. 1. ff. de positi, incendium, furtum, vis priuata, falsa testium depositio, iniqua sententia, & alia similia.*

17 Ex casu fortuito (quia etiam diligentissimo patriam contingere potest) nemo tenetur, l. cum duobus §. damna fatalia ff. pro socio, l. que fortuitis C. de pignori. act. l. in rebus ff. commodati, l. 1. C. eod. l. 1. §. ii quoque ff. de obligat. & act. Card. Mantic. de conceit. lib. 11. tit. 17. Petr. Gregor. d. cap. 12. num. 3. Menoch. de arbitr. casu 390. numer. 2. Azoti. instit. moral. part. 3. lib. 7. tit. de commodato, cap. 7. q. 2. Ludou. Turrian. de iustit. & iure disput. 11. dub. 5. num. 6. Sigism. Scacc. d. §. 1. q. 1. n. 134.

18 Allegans casum fortuitum tenetur illum probare l. 2. §. si quis cum positi ff. si quis Barbof. iur. Can. selecta Tom. VI.

caus. l. scire oportet §. sufficit ff. de excus. tutor. l. creditor C. de pignori. act. l. publicatis, C. de testam. l. testium, C. de testib. l. 2. C. de naufrag. lib. 11. Franc. Marc. decis. 786. num. 9. part. 1. Aloyf. Ricc. in collect. decis. part. 4. collectan. 1085. Mascard. de probat. concl. 272. Heñ. Felic. de societ. cap. 25. num. 6. Et non solum casu, sed absque sua culpa contigisse probare debet in casibus, in quibus præsumitur culpa, vt in furto, incendio, morte non naturali animalium, & fuga feruorum, & alijs, ex Ioan. Anton. Trigon. sing. 57. num. 3. Franc. Marc. decis. 61. num. 2. & decis. 525. num. 2. part. 1. Menoch. de præsumpt. lib. 6. præf. 61. numer. 30. Mascard. concl. 272. num. 8. & concl. 468. n. 5. Seraph. de priuilegiis. priuilegiis. 37. D. Barbof. in d. l. mora num. 45. Heñ. Felic. de societ. cap. 25. numer. 49. Farin. de penit. temper. quæst. 88. num. 4. Et hæc probatio, & 19 diligentia cum proprijs famulis, domesticis, & etiam filiis, & vxore fieri potest, cap. veniens el. 2. de testib. Mascard. concl. 272. numer. 15. Farin. part. 3. q. 110. num. 84. Felic. d. cap. 25. numer. 35. vbi resolutum hanc probationem Iudicis officio relinquui.

Ibidem num. 8. ibi, Secundo incendium. 20 Casum fortuitum esse incendium quando sine culpa habitantium ortum habuit, & fortuito causatur, veluti quando subita vi ventorum, aut tempestate exorta ignis 21 accenditur, vel fulmine celo immisus sit, tenet Gail lib. 2. obseru. 21. num. 5. Afflic. decis. 57. Magon. Flor. decis. 111. num. 40. cum seqq. Ioseph. Ludou. Pers. decis. 10. n. 15. & decis. 25. Menoch. de arbitr. casu 390. num. 1. Sord. decis. 198. num. 5. Mascard. de probat. concl. 892. num. 20. Cardin. Tusch. præf. conclus. lit. l. concl. 60. num. 8. Gutier. præf. lib. 1. q. 29. num. 6. Mex. in pragm. tasse pami concl. 6. num. 115. Cardof. in praxi iudicum verb. incendium num. 6. Cened. ad Decretal. collect. 40. a. num. 1. Sebast. Medices de casibus fortuit. p. 2. q. 7. n. 1. Farin. in praxi crimin. part. 3. q. 110. num. 36. Et quando spiculas quis comburit, vt facilius serere possit, & vberiore terram facere valeat, adhibendo ad id diligentiam circa tempus, locum, & cæteras circumstantias ne ignis longius egrediretur, considerata vi ventorum, Ioseph. Ludou. d. decis. 25. num. 21. Farin. d. q. 110. numer. 40. & 141. Heñ. Felic. de societ. cap. 25. numer. 51. Et 23 quando ignis immittitur a publicis hostibus, vel quando ignis scintilla de vno loco in alium euolauit, & domum incendit, Ioseph. Ludou. d. loco

156 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

Menoch. de arbit. casu 390. Carot. d. part. 4. rub. de incend. num. 45. Magon. d. decis. 111. n. 50. Farin. d. quæst. 110. num. 40. & 130.

14 Ibidem num. 9 ibi, quæstio factum Principis, &c. Casum fortuitum in quo culpa non præsumitur esse quando ex facto Principis commodata res fuit ablata, docent l. Lucius. ff. de evict. l. si fundum. §. ff. locati, resoluunt Crauer. conf. 95. Bertrand. conf. 143. num. 6. vol. 1. Carot. de locato rub. de casibus quæst. 12. Cabed. Lusit. decis. 114. num. 5. part. 2.

25 Ibidem ibi, iniuria Iudicis. Inter casus fortuitos connumeratur ubi res ablata fuerit facto Iudicis iniusto, vel iniusto, ut per Carot. d. q. 12. Sigism. Scacc. de commerc. §. 1. quæst. 1. num. 137.

26 Ad num. 10. Furtum inter casus fortuitos connumerari si à coniunctis, vicinis, vel famulis perpetratum sit, contra quos non poterat esse suspicio, resoluunt Menoch. de præsumpt. lib. 6. præf. 61. num. 3. cum seqq. Peguera. decis. crimin. 37. p. 2. Martavoto 58. Farin. de furtis q. 169. n. 21. Rot. Genue. decis. 101. num. 1. præcipue si constituerit rem furatam esse in loco cum propriis rebus illius, qui eam custodiebat, Mascard. de probat. concl. 829. num. 13. Heet. Felici. de societ. c. 21. num. 44. Farin. d. q. 169. num. 36. vel custodem alioquin esse diligentissimum, & probatissimum, Mascard. d. loco, Farin. d. quæst. 169. num. 39.

DEPOSITARIUS

De Deposito.

TIT. XVI.

SUMMARIVM.

- 1 Clericus potest nominari depositarius à Iudice seculari.
- 2 Clericus potest compelli ad depositi restitutionem per ipsum Iudicem secularem, qui eum nominavit.
- 3 Executio in bonis clericis ad depositum restituendum debet fieri per Iudicem ecclesiasticum.

CAP. Grauis. I.

1 **P**OST num. 9. Abb. in præfenti tenet clericum posse nominari depositarium à Iudice seculari, & ad depositi restitutionem per ipsum Iudicem compelli, si ipse acceptasset, vel recepisset, sequuntur Marant. de ordine iudic. p. 4. disp. 11. num. 34. Rebuff. in l. sequester n. 109. ff. de verb. signif. Menoch. remed. 15. recuper. num. 214. Olan. in antinom. lit. C. num. 33. Aujles ad cap. 10. Pra-

tor. verb. execucion. num. 6. & cap. 20. verb. usura, num. 10. Perez in l. 1. tit. 10. lib. 3. Ordinar. Mexi. in tract. assa panis. concl. 5. n. 33. Franc. Marc. decis. 1037. vol. 1. Azeved. l. 10. n. 39. tit. 1. lib. 4. Recop. Carot. de deposito part. 2. q. 121. Christoph. de Paz ad l. 11. ff. de iurisdict. part. 4. cent. 2. casu 104. Bobadil. in sua politica lib. 2. cap. 18. num. 130. Gironde de gabell. part. 4. §. 1. num. 10. Gutier. de tut. el. part. 3. cap. 1. num. 9. Stephan. Gratian. discept. forens. tom. 1. cap. 8. num. 28. & 29. Bonacin. de contrahib. disp. 3. quæst. 14. puncto 2. Ceual. commun. contra commun. q. 897. n. 610. & de cognit. per viam violent. q. 66. per tot. ubi ait quod Iudex ecclesiasticus facit vim inhibendo Iudicem secularem à cognitione causæ contra clericum depositarium, cum nec ratione personæ, nec bonorum conveniatur, sed solum, ut restituatur depositum, quod de manu Iudicis secularis accepit, & num. 17. declarat intelligendam esse usque declaratur depositum restituendum, nam postea executio in bonis clericis effi-cienda per literas requisitorias implorandum auxilium brachij ecclesiastici.

SUMMARIVM.

- 1 Depositarius præsumitur in dolo si rebus suis suis existentibus dicit depositas perdidisse.
- 2 Culpa omnis in depositario excluditur si res sue & deposita simul perierunt.
- 3 Deposita res quando sunt æqualiter pretiosa cum suis, non tenetur depositarius si prætulit suas.
- 4 Prælati non tenentur præponere utilitatem suam utilitati Ecclesiæ.
- 5 Compensationis exceptio in deposito ad retardandam eius restitutionem non admittitur.
- 6 Depositum committitur fidei depositarii, ea tacita conditione ut illud restituat deponenti quando ipse voluerit.
- 7 Privilegium excludens exceptionem compensationis locum tantum habet in deposito vero, & non in confessato quando ex isto ius tertij laderetur.

CAP. Bona fides. II. & ult.

AD num. 2. Quod depositarius præsumitur in dolo si rebus suis suis existentibus depositas dicit se perdidisse, præter citatos in collect. docent Molina. de iustit. disp. 296. Card. Mantica. de tacit. & ambig. convent. lib. 10. tit. 9. num. 40. Cardof.

- Cardos. in praxi Iudicum, verbo commodatum n. 18. Carot. de deposito p. 1. tit. de casu num. 99. Vnde omnis culpa excluditur si res suæ & deposita simul perierunt, Petr. de Vbaldis in
- 3 trakt. de duobus fratrib. p. 8. q. 14. n. 15. Farin. de furtis q. 169. n. 36. Quando res depositæ sunt æque pretiosæ, vel saltem æquales, non tenetur depositarius si prætulit suas, prius enim debet quis sibi subuenire quàm alteri, vt per Abb. in præfenti, Mascard. de probat. concl. 509. n. 4. Card. Mantie. d. tit. 9. n. 41. & 42. D. Barbof. in l. mora n. 28. ff. soluto matrim. Cardos. d. verb. Commodatum n. 18. Carot. de deposito p. 2. q. 2. per tot. vbi num. 2. distinguit quòd aut quis tenetur de dolo, & potest res suas viliores præponere, aut de leui culpa, & tunc æquales, aut de leuissima, & tunc solum pretiosiores, nã præferre debet quis rem commodatam pretiosiore, suæ propriæ. Et quòd prælatum non tenetur præponere vililitatem suam vilitati Ecclesiæ, resoluunt Barbat. de præfentia Cardinal. q. 3. n. 30. Baec. de decima tutor. c. 2. n. 91. Montan. de tutel. c. 3. reg. 9. num. 11. vbi subdit hanc regulam procedere in omnibus illis, qui pro tutoribus, & curatoribus se gerunt.
- 5 Ad num. 5. Quòd compensationis exceptio in deposito ad retardandam eius restitutionem non admittitur, etsi quantitas, quã depositarius compensare contendit, liquidißima sit, vltra citatos in collect. docet Tyndar. de compensat. art. 5. num. 41 & 42. Sebast. Medices cod. tract. p. 1. q. 15. Cuiac. lib. 8. obseru. 16. ad fin. Surd. conf. 240. Iacob. Reuard. lib. 1. var. c. 11. Carot. de deposito, tit. de casu num. 15. fol. 106. Seraph. de priuileg. iuram. prinil. 74. n. 98. & 99. Salzed. ad Bernard. reg. 99. vers. quatio summa. Mozz. de contract. tract. de deposito tit. de naturalib. depositi num. 31. Gutier. de iur. am. confirmat. p. 3. c. 6. n. 4. Azeued. l. 1. n. 70. tit. 5. lib. 4. Recop. Vincent de Franchis decif. 151. Stephan. Gratian. di. sept. forens. cap. 265. num. 14. Cancer. v. r. p. 3. c. 8. de depos. num. 45. Ceuall. de cognit. per viam violent. p. 2. q. 1. num. 10.
- 6 Ratio est, quia depositum committitur fidei depositarij, ea tacita conditione, vt illud restituar deponenti quando ipse voluerit. l. 1. §. pen. ff. de positi, & cum fateatur compensans depositum, perfidẽ videtur agere si illud suę fidei commidum quacunque ratione itatim non restituat.
- 7 Ad n. 6. Quòd priuilegium excludens exceptionem compensationis locum tantum habeat in deposito vero, & non in confesato, vltra citatos resoluunt Plot. de in litem iurando. §. 10. num. 32. Roland. conf. 17. num. 3. & 4. vol. 1. Auendan. de censib. cap. 45. n. 15. Barbof. iur. Can. selecta Tom. V l.

Felician. eod. tract. tom. 2. lib. 1. cap. 8. num. 7. vers. pro contraria vero sententia, Ceuall. d. p. 2. q. 1. num. 39. Aliqui intelligunt quoad tertij præiudicium, non vero quoad ipsum confidentem, Thefaur. decif. 26. num. 3. Fachin. controuerf. lib. 2. c. 93. Cancer. d. p. 3. cap. 8. de deposito num. 40. Matienf. l. 9. glos. 4. n. 6. tit. 11. lib. 5. Recop. Giurb. decif. 87. m. 35. Castill. contr. lib. 3. cap. 16. num. 10. Et sic prima resolutio intelligitur quando ex deposito confessato ius tertij læderetur, vel quando confessio esset facta inter partes prohibitas.

DE EMPTIONE, & VENDITIONE.

De Emptione, & venditione.

TIT. XVII.

S V M M A R I V M.

- 1 Doctores referuntur de emptione, & venditione agentes.
- 2 Emptio definitur vt sit contractus iurifgentium bona fidei, vltro citroque obligatorius, qui consensu re & pretio perficitur.
- 3 Venditionis substantia tria sunt, consensus scilicet contrahentium, res certa ex parte venditori, & pretiũ ex parte emptoris.

Ad Rubricam.

D n. 2. in med. ibi verb. emptio, & venditio. plures alios Doctores agentes de materia huius rub. adde, Card. Tusch. scilicet pract. concl. verb. Venditio. Ofuald. Illyger. ad Donel. enucleat. lib. 13. c. 1. matienf. l. 5. glos. 6. tit. 9. lib. 5. Recop. Moil. in emporio iuris p. 1. tit. 9. de contrahenda empt. Narbona in l. 1. glos. 3. tit. 7. lib. 1. Recop. Pichard. in rub. Instit. hoc tit.

Ibid. in fine. Emptio variè à Doctoribus definitur, vt constat ex traditis per Pinel. in rub. C. de rescind. vendit. p. 1. cap. 3. num. 28. Fab. de monte d. tract. de empt. q. 1. Villadię. in l. 3. num. 1. cum seqq. tit. 4. lib. 5. fori, Rebuff. l. 66. ff. de verbor. signif. Lazare de decima vendit. cap. 1. à num. 1. Petr. Greg. syntagm. iuris lib. 25. cap. 2. Didac. Perez l. 1. glos. 1. col. 5. tit. 7. lib. 5. Ordin. Nicol. mozz. de contractib. tract. de empt. & vendit. cap. 1. à num. 9. Card. mantie. de tacitis, & ambig. conuent. lib. 4. tit. 2. numer. 1. & 2. Pichard. in rub. Instit. de empt. & vendit. numer. 13. cum sequent. P. Molin. de

O 3 Inst.

158 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

Inft. tom. 2. tract. 2. diff. 336. Gutier. in tract. de gabell. q. 21. n. 5. & 6. ex quibus magis recepta est definitio, quæ colligitur ex Accurfio in glos. verb. ex pretio, in l. pacta conuenta 22 ff. de contrab. empt. quod scilicet emptio est contractus iuris gentium bonæ fidei, vltro citroque obligatorius, qui consensu, re, & pretio perficitur, explicat Richard. citato loco, Azor. inftit. moral. p. 3. lib. 8. tit. de emptione cap. 1. n. 1. Rebello de obligationibus iustitia lib. 9. de contrahenda empt. q. 1. n. 4. vbi etiam aliam assignat Martin. Bonacin. olim in Romana Curia mei amicissimus, de contractib. diff. 3. q. 11. puncto 1. & illam ab impugnatione Pinelli defendit Card. Mantica. lib. 2. tit. 2. num. 2. Aliam definitionem præstat Sot. de iustit. lib. 6. q. 2. art. 3. 1. ad fin. dicens venditionem, & emptionem esse rei pro pretio distractionem, & cum sequitur Cald. Pereira de empt. & vendit. c. 18. num. 1. Lessi. d. lib. 2. c. 21. aliam tradit Franc. de Soufa siue potius communis præceptor, & doctissimus olim Magister in celebr. Conimbricensi vniuersitate primariæ Iuris Ciuilis cathedræ moderator insignis Rodericus Lopez de Vega in repet. §. actionum Inftit. de actionib. p. 4. cap. 1. num. 6. dicens quod est contractus, qui consensu, & re pro certo pretio in pecunia numerata celebratur.

3 Tria sunt venditionis substantialia. Consensus scilicet contrahentium, res certa ex parte venditoris, & pretium ex parte emptoris, de quibus vide Anton. Gom. var. tom. 2. c. 2. num. 1. Bertazol. de clausul. instrument. in proem. num. 18. Surd. conf. 202. num. 4. & 5. & decif. 114. n. 6. Franc. Milan. Sicil. decif. 2. num. 22. lib. 2. Felician. de censib. lib. 1. c. 4. num. 10. Ceuall. communium contra commun. q. 536. n. 44. Morl. in imperio Iuris Ciuilis p. 1. tit. de contrab. empt. in princip. num. 13. Iacob. Cancer. var. resolut. p. 1. cap. 13. 1. ad princip. Card. Mantica. de tacit. & ambig. conuict. lib. 4. tit. 4. num. 1. cum seqq. & tit. 5. & 19. Steph. Gratian. discept. forens. c. 500. num. 15. Ludou. Cenci. de censib. p. 2. q. 1. art. 6. n. 29. & q. 3. art. 1. n. 24. Rebello d. q. 1. n. 7.

S V M M A R I V M.

- 1 Excessus in pretio si non est materia parua, inducit culpam lethalem, & ad restitutionem obligat, & si est materia parua, inducit peccatum veniale.
- 2 Pretium iustum, & legitimum dicitur à lege, Republica, vel iudice taxatum, & non licet recipere aliquid vltra in quacunque etiam minima quantitate.
- 3 Index in taxatione faciendus iusti & legiti-

mi pretij attendere debet necessitatem rei, copiam, inopiam, laborem, curam, industriam, &c.

- 4 Pretium legitimum distinguitur à naturali.
- 5 Pretium naturale est arbitrarium, & nulla lege constitutum.
- 6 Pretium naturale triplex est, supremum, infimum, & medium.
- 7 Iniquitas in triplici legitimi pretij specie consistere nequit.
- 8 Pretium non ex affectione cuiuslibet constituitur.
- 9 Res tantum valet, quantum absque fraude, & iniuria homini scienti eius conditionem, & in egestate non constituto communiter vendi potest.
- 10 Venditioni exponens res proprias ad victum, & vestitum hominum pertinent, & potest cogi ad iustam earum venditionem, secus si de his non esset, vt num. 12.
- 11 Venditor publicus ex aequitate cogi debet vendere res in isto pretio à iudice taxato.
- 12 Venditioni exponens res proprias potest retrahere se à venditione si iusta adsit causa mutandi propositum.
- 13 Causa iusta nolendi vendere rem iam venditioni expositam si velit eam pro suo vsu retinere.

C A P. Placuit. I.

AD num. 6. in fine. Quod excessus in pretio si non est materia parua, inducit culpam lethalem, & ad restitutionem obligat, & si est materia parua, inducit peccatum veniale, ex glos. singulari verb. constituit, in c. que in Ecclesiis, de constit. S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4. Felin. in c. 1. n. 28. de sponsalib. Sot. de iustit. lib. 6. q. 2. art. 3. concl. 3. Franc. Viui. decif. 28. p. 1. Matienf. l. 1. glos. 2. n. 3. & 4. tit. 2. lib. 5. Recop.

Iustum & legitimum pretium dicitur à lege, Republ. vel iudice taxatum, & ei standum est, & non licet recipere aliquid vltra in quacunque etiam minima quantitate, vt per Pinel. in l. 2. c. de rescind. vend. p. 3. cap. fin. num. 45. Cou. var. lib. 2. cap. 3. num. 5. vers. vel ita accipiendum est, Mascard. de probat. concl. 443. n. 10. & concl. 641. n. fin. & concl. 1403. n. 39. Auiles ad cap. 17. Prator. glos. 4. rationabiles precios n. 1. Perez l. 2. vers. prior pars tit. 23. lib. 2. Ordin. Auendan. de censib. cap. 27. & 28. Felician. cod. tract. lib. 1. c. 3. n. 15. vers. quando potest, & lib. 2. c. 1. n. 2. & n. 12. vers. legitimum verò, Matienf. l. 1. glos. 2. num. 9. tit. 11. lib. 5. Recop. Valasc. conf. 43. num. 12. Morl. in imperio Iuris p. 1. tit. 5. de contrab. empt. q. 6. n. 4. Gasp. Roder. de

de annua redditu lib. 1. q. 115. in fine, Molin. de iustit. tom. 2. disp. 349. Sigism. Scacc. de com-
3 merc. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 65. in fine, Farin. frang. crimin. verb. deception. 4. 1. Debet autē lude-
6 x in huiusmodi taxatione facienda at-
tendere necessitatem rei, copiam, inopiam,
laborem, curam, indultiam, & pericula ne-
gotiationis, bonitatem intrinsecam mercii,
& emptorum frequentiam, ac alia id genus,
ex adductis per Coulib. 3. var. cap. 3. num. 5.
Matienz. in d. l. 1. glof. 2. n. 7. tit. 11. Bobadil.
in poltica lib. 3. c. 4. n. 65. & 67. Gutier. pract.
lib. 4. q. 61. num. 7. Sigism. Scacc. d. §. 1. q. 1.
num. 436.

4 A legitimo pretio distinguitur naturale;
5 quia legitimum consistit in puncto in diui-
6 libili, naturale verò est arbitrarium, & nulla
lege coarctatum. Triplex à DD. considerat-
ur pretium naturale, videlicet, supremum,
infimum, & medium: nam vix accidere po-
test rem præcisè centum valere, quin plus
valeat, & minus, valet quippe centum pre-
tio medio, centum & quinque pretio supre-
mo, & nonagintaquinque pretio infimo: &
in hoc triplici pretio iniquitas consistere

7 nequit, vt per Coulib. 2. var. c. 3. num. 1. Petr.
Greg. syntagm. iuris lib. 25. c. 14. num. 13. cum
segg. Matienz. d. l. 1. glof. 1. n. 7. tit. 11. lib. 5.
Recop. & glof. 2. num. 9. Valafc. conf. 44. num. 1.
vers. & fulciur, Molin. d. tom. 2. disp. 347. vers.

8 & quoddam aliud. Non enim ex affectione
cuiuslibet pretium constituitur, quia ex de-
litiis hominum, vel singularibus nutibus res
non sunt metiendæ. l. illud. ff. de manum. vind.
l. pretia rerum. ff. ad leg. falcid. l. si seruum meum
33. ff. ad leg. Aquil. l. septem C. de erog. ann. milit.
lib. 10. Malcard. de probat. concl. 697. n. 38. &
39. vbi ex Cremen. decem causas recenset,
ex quibus singulare pretium, & affectio cir-
ca rem cadere potest. Sed tantum valet res,

9 quantum absque fraude, & iniuria homini
scienti eius conditionem, & in egestate non
constituto communiter vendi potest. l. si
seruus 14. ff. de condit. furt. & ibi glof. verb. in-
nenerit. l. querebatur 81. vers. quare, & in fine,
ff. ad leg. Falcid. Perez l. 2. col. 6. vers. sed huic
nostre regule tit. 23. lib. 2. Ordin. Pinel. in l. 2. C.
de rescind. vend. p. 3. c. fin. n. 17. & 18. Menoch.
conf. 115. num. 20. Valafc. conf. 43. num. 1. &
4. Morl. d. tit. 9. de contrab. empt. q. 6. n. 3. & 6.
Surd. conf. 151. n. 67. Gutier. pract. lib. 4. q. 61.
n. 7. Sigism. Scacc. d. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. num.
56. vers. nam in re mobili, Garc. Maltrill. decif.
17. n. 18.

10 Ad n. 9. Nota si quis res proprias ad vi-
dum & vestium hominū pertinentes ven-
ditioni exposuit, etiam cessante inopia, pos-
set cogi ad iustam earum venditionem, nam
æquum est, & Reip. consentaneum quòd

publicus venditor cogatur vendere res ius-
to pretio à Iudice taxato. l. 1. & ibi glof. 1. in 11
fine. C. de Episcop. aud. Coulib. 3. var. c. 14. n. 1.
Auil. ad c. 17. Prator. glof. à rationabiles precios n.
1. cum segg. Perez l. 2. col. antepen. vers. tertius
casus tit. 23. lib. 2. Ordin. pag. 434. Morl. d. tit. 9.
q. 1. n. 13. Surd. conf. 205. n. 6. Azcued. per tex.
ibi in l. 15. n. 5. tit. 13. lib. 8. Recop. Intellige, vt
dixi, quando res venditioni exposita esset
de his, quæ spectant ad victum & sustentationem
hominum, secus verò si de his non
esset, vt per Surd. d. conf. 205. num. 27. & 28.
Perez vbi supr. in vers. iste tamen, menchaq.
de success. creat. §. 10. n. 77. vers. ad ista contraria,
Auiles citato loco n. 7. & 11. Nisi iusta causa 13
addit mutandi propositum, nam tunc etiā
res exposita venditioni spectaret ad victū,
posset pœnitere, ex Surd. d. conf. 205. num. 28.
Steph. Gratian. d. septe. forens. c. 149. num. 19.
Iusta enim causa reputatur quòd velit rem 14
pro suo vsu retinere qui eam venditioni ex-
posuit, in quo statum eius iuramento, vt per
Surd. d. conf. 205. n. 12. cum segg. idem Gra-
tian. d. cap. 149. n. 28.

CAP. Vt mensuræ. II.

AD num. 3. Nostram sententiam, quòd
scilicet Ecclesiastici, qui falsa men-
sura triticum, vinum, vel oleum vendide-
runt, non possint puniri à Principe, eius-
que seculari ministro in bonis, vel in
pœna pecuniaria, vltra relatos in collectan.
tenent Filliuc. in quest. moral. tom. 2. tract. 35.
cap. 9. num. 94. Barthol. à S. Fausto in speculo
Confessor. disp. 6. q. 44. n. 3. me citato in hoc
loco Thom. del Bene de immunit. Eccles. dub.
4. subiect. 11. pag. 54. addens quòd licet Ec-
clesiastici teneantur obedire statutis Prin-
cipis iustis, & in bonum commune ordi-
natis in iis rebus, quæ spectant ad regimen
Communitatis, si sacris Canonibus, &
clericali statui non repugnent, tamen ad
id non tenentur directè, sed indirectè, id
est, non ex vi legis, sed ex vi rationis natu-
ralis: vel si directè non tenentur secun-
dum vim coactivam, sed solum secundum
vim directivam, ac proinde si statuta illa
Ecclesiastici transgrediantur, nequaquam
puniri poterunt à Iudice seculari, sed vt
puniantur ad Iudicem Ecclesiasticum re-
curratur necesse est.

SVMMARIVM.

- 1 Contrahentibus qualiter liceat in pretio se de-
cipere?
- 2 Remedium subueniendi laeso procedit in om-
nibus

160 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

- nibus bona fidei contractibus.
- 3 Contractibus reciprocis ratio læſionis congruere non poteſt.
 - 4 Feudi in conceſſione locus eſt remedio læſionis ultra dimidiam quando conceditur ob pecuniam domino præſtandam.
 - 5 Remedio læſionis ultra dimidiam locus eſt in datione in ſolutum extra iudiciali.
 - 6 In locatione etiam decimarum, aut vicigalium locum habet remedium læſionis ultra dimidiam.
 - 7 Venditio iactus retis valet quando retis eo loco eſt iacienda, quo ſpes aliqua ſit probabilis piſcandi.
 - 8 Mercium in aſſecurationibus habet locum remedium l. 2. C. de reſcind. vendit.
 - 9 Diuiſione bonorum ex iudicio familia herediſcunda habet locum remedium l. 2. C. de reſcind. vendit.
 - 10 Diuiſio quando ſit per ſortes, an locum habeat d. remedium l. 2. C. de reſcind. vendit. late offenditur.
 - 11 Aſſimatio rerum dotalium quando facit emptionem, tunc locum habet remedium l. 2. C. de reſcind. vendit.
 - 12 Dote nimia conſtitutio facit locum eſſe remedio l. 2. C. de reſcind. vend.
 - 13 Filia gratis nihil accepto ſola dote contenta ſi renuntiauit hereditatibus parentum, an poſſit uti remedio l. 2. C. de reſcind. vend. ſi læſa ſit? offenditur.
 - 14 Filia ſi modica contenta dote Religionem ingreſſur, & renuntiauit opulentiffima hereditati, an illa vel monaſterium poſſit intentare remedium d. l. 2. C. de reſcind. vend. offenditur.
 - 15 Conductori & locatori læſis ultra dimidiam iuſta mercedem, conceditur beneficium l. 2. C. de reſcind. vendit & multipliciter declaratur.
 - 16 Emphyteuſis conceſſio poteſt reſcindi remedio l. 2. C. de reſcind. vend. quando penſio præſtatur in recompensationem fructuum.
 - 17 Architecti & fabri lignarii non poſſunt uti remedio l. 2. C. de reſcind. vend. quando erant experti in ſuo officio.
 - 18 Venditio facta ſub publica ſubſtaſtatione poteſt reſcindi remedio l. 2. C. de reſcind. vendit.
 - 19 Gabellarum & regionum reddituum Regi pertinentium in conductione locum non habet remedium l. 2. C. de reſcind. vendit.
 - 20 Contractus ubi eſt validum, ſed tamen reſcinditur, gabella non poteſt repeti, nec laudemium, nec releuium, ſecus ſi annulatur.

- 21 Contractum reſcindendū ex quacunque cauſa ſive læſionis ſive pacti ſolvere debet alteri quicquid vliſco, vel domino ab altero ſolutum fuerit.
- 22 Melioramenta in re vendita penes emptorem facta ſolvere tenetur venditor.
- 23 Renuntiare cont abentibus valet beneficium l. 2. C. de reſcind. vend.
- 24 Renunciatio tacita beneficij l. 2. C. de reſcind. vend. ſufficit niſi adſit læſio enormiſſima.
- 25 Emptor conuentus remedio l. 2. C. de reſcind. vend. ſi eligeret rem reſtituere, & non ſuppere iuſtum pretium, non tenetur rem cum fructibus reſtituere.
- 26 Venditor ſi fuerit enormiſſime læſus, tunc emptor ad fructuum reſtitutionem condemnandus eſt.

• C A P. Cùm dilecti. III.

AD num. 4. Qualiter intelligatur regula, quòd licet contrahentibus in pretio ſe decipere de qua ultra citatos, vide Pinel. in l. 2. C. de reſcind. vend. p. 1. c. 1. n. 32. vbi Padil. n. 10. Sor. de iuſtit. lib. 6. q. 20. art. 3. Medina in C. de reſtit. q. 32. Menoch. conf. 109. n. 30. Ceual. commun. contra commun. q. 511. n. 5. Morl. in emporio luris p. 1. tit. 9. de contrah. empt. q. 8. num. 14. & 15. Avendan. de cenſib. c. 27. n. 4. vbi nouam adducit interpretationem, Anton. Fab. de errorib. pragmat. dec. ad. 7. errore 10. n. 9. Azueved. l. 1. n. 9. tit. 11. lib. 5. & l. 19. tit. 9. lib. 9. Recop. Sigill. Scac. de commerc. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. num. 2. qui magis communiter intelligunt dictam regulam, ſcilicet naturaliter licere contrahentibus ſe decipere, non quòd natura ipſa rerum hoc permittrat, ſed natura, hoc eſt, naturales regulæ contractus.

Ad num. 8. Procedere remedium ſubueniendi læſo ultra dimidiam iuſti pretij in omnibus bonæ fidei contractibus, ultra citatos reſoluunt molin. de iuſtit. diſp. 349. verſ. prædicta locum habent, matienz. in d. l. 1. gloſ. 8. n. 1. Anton. Gabr. commun. lib. 3. tit. de empt. 3. concl. 1. n. 19. Alex. Trentacinq. var. reſol. lib. 3. tit. de empt. reſol. 3. n. 1. niſi ſint contractus reciproci, quibus congruere non poteſt ratio læſionis, vt de poſitum, mandatum, & commodatum, Rebuff. ad leg. Gallia tit. de reſcoſ. contract. art. vnt. gloſ. 15. num. 6. Pinel. in d. l. 2. p. 1. c. 3. n. 4. Matienz. d. gloſ. 8. n. 2. Avendan. de cenſib. c. 15. n. 11. & 12.

Ad n. 10. Etiam in conceſſione feudi, ob læſionem ultra dimidiam locum eſſe huic remedio quando conceditur ob pecuniam domino præſtandam, ſecus verò cùm penſio,

In Lib.III.Decr.Tit.XVII.De Emptione. 161

fo, vel feruitium datur in recognitionem dominij, prout regulariter fit, vt in d.l. 2. de *rescind.vend.tenent* Pantal. de Crem. n. 34. Padil. num. 29. & Pinel. p. 1. c. 4. n. 2. Rebuff. d. glof. 1. §. num. 1. Anton. Gabr. d. concl. 1. n. 7. 4. Fachin. *controu.lib. 2. c. 2. vers. nec huius sententia*. Matienz. d. glof. 8. n. 7. vbi ait sic esse intelligendum glof. in cap. ad nostram, de rebus *Eccles. non alien.*

5 Ad num. 11. In datione in solum extra-iudiciali si dans, vel recipiens vltra dimidia iuste æstimationis lædatur, huic remedio locum esse, secus in iudiciali, cum scilicet pignus creditori, ex eo quod emptor nō reperitur, adiudicatur, vltra citatos tenent Alex. Trentacinq. d. resol. 3. num. 13. Fachin. *controu.lib. 2. cap. 21. vers. tertio controuersia est*, Ignat. del Villar in *filia respons.lib. 1. resp. 11. num. 9.*

6 Ad num. 12. In venditione, vel locatione rerum, quæ pendet ex futuro euentu, vt in iactu retis, vel in locatione decimarum, aut vectigalium, seu aliorum reddituum, læso hoc beneficium competere resolunt Padil. in d. l. 2. num. 15. Matienz. in d. l. 1. glof. 6. n. 3. & glof. 8. num. 9. Scacc. de commerc. §. 1. q. 1. p. 2. ampl. 10. num. 5. in princ. nam iactum retis, & quæ nondum sunt, emi, & vendi possunt, Anton. Gom. *var. tom. 2. c. 2. num. 7. vers. in hoc tamen est*, Card. Mant. de tacit. lib. 4. tit. 5. num. 3. & tit. 18. num. 26. Lazarte de decima vendit. cap. 9. num. 4. Ceual. *commun. q. 7. 536. num. 34 & 35.* Pyrrh. Maur. Aretin. de *fideiussor. p. 2. princ. sect. 4. c. 5. 1. num. 27.* Morl. d. tit. 9. in *pral. m. 21. & 22.* Intellige in hoc casu valere venditionem quando retis eo loco est facienda, quo spes aliqua sit probabilis piscandi, secus verò si non sit, Sarmien. *lib. 7. sect. 2. 1. n. 7.* quem sequuntur Solis de cens. *lib. 2. c. 7. n. 2. vers. quarto*, Ceual. d. q. 536. num. 36.

8 Vnde huic remedio locum esse in affectionationibus mercium, quæ per mare, & loca periculosa transire debent, tenent Petr. Santer. de *assurac. & spons. p. 5. num. 4.* Padil. in d. l. 2. n. 25. Matienf. d. glof. 8. n. 62. Gutier. *pract. lib. 2. q. 1. 42.* Valasc. *conf. 18. num. 7. & 8.* Scacc. d. §. 1. q. 1. p. 2. ampl. 10. num. 5. *vers. infero 2.*

9 Ad num. 13. Eidem remedio locum esse in diuisione bonorum ex iudicio familiaræ herescundæ, si læso vltra dimidiam in ea sit, vltra citatos tenent Fab. de monte de *empt. q. 8. princ. num. 9.* Anton. Gabr. de *concl. 1. n. 25.* Matien. in d. l. 1. glof. 8. n. 3. Morquech. de *diuis. bonor. lib. 1. c. 11. n. 30.* Alex. Trentacinq. d. *lib. 3. tit. de empt. resol. 3. n. 2.* Greg. XV. *decis. 496. num. 7.* quicquid dicat Anton. Fab.

de *errorib. pragm. decad. 8. errore 1. num. 28. & 29.*

Ibid. in fine, quatenus remissiuè excipit au-
10
quæstionem quid dicendum si per fortes diuisio facta fuerit? Inuenio modò adesse duas contrarias opiniones. Vna tenet in ea vltra dimidiam læso esse succurrendum, quæ sectantur Bart. in *l. maioribus*, per tex. ibi n. 3. C. *communis vtriusque indic.* Deci. in cap. *licet causam* n. 28. de *probat.* Tiraq. de *iure primog. q. 17. num. 97. & 98.* radil. in d. l. 2. n. 13. Ayora de *partit. p. 3. q. 10. n. 26. & 27.* Aliàs illi vltra succurrendum non esse sustinent Pinel. in d. l. 2. p. 2. c. 1. n. 6. *vers. sed in contrarium*, & n. 7. Cald. *perira in l. si curatorem verb. vel dolo aduersarij* n. 13. Matienf. d. glof. 8. num. 4. Morquech. d. c. 11. n. 37. Anton. Fab. d. *decad. 8. error. 2. n. 10.* Pro quibus facit quòd quando quis ex conuentione ex qua damnum & lucrum potest consequi, licet postea damnum passus sit, non dicitur læsus, & damnum cum vilitate, quam ipse consequi poterat, si aliter accidisset, debet compensari, & minori non datur restitutio. l. de *fideicommissis C. de transact. l. ea lege C. de usur. l. si pater puella C. de inoff. testam.* Tiraq. in l. si vnuquam verb. *donatione largitus* n. 110. Menoch. *conf. 843. n. 33. & conf. 844. num. 43. & conf. 1121. num. 6.* menchaq. *lib. 3. controuers. vsus leg. c. 68. n. 10.* Sfort. de in *integ. restit. p. 1. q. 4. art. 6.* Surd. *conf. 451. & conf. 488. n. 33. & 34. & conf. 435. n. 14. & de alimen. tit. 9. prinil. 11. num. 11. 13. & 15.* vbi num. 16. dicit quòd census ad vitam cōcessus si ex contingencia facti damnosus efficiatur, non retractatur, & *decis. 178. n. 29.* Stephan. *gratian. discept. forens. c. 27. num. 23. & c. 520. n. 31. & c. 75. 6. n. 8.* vbi ait quòd non attenditur præiudicium quod potest cōtingere tanquam à casu, & euentu proveniens, Gutier. de *gabell. q. 147. n. 13. & Canon. lib. 1. c. 39. a. num. 61.* vbi ratione dubij euentus multa permitti dicit, exemplificat Fontanel. de *pactis nupt. claus. 4. glof. 18. p. 3. a. n. 103.* Et licet hæc vltima opinio sit verior & communiter recepta, nihilominus non displicet conciliatio, quam ad vtranque ponit vinel. d. p. 2. c. 1. n. 8. dicens primam procedere & minori, vel maiori læso succurri in diuisione facta per fortes, quando fortes ipsæ per errorem inæqualiter factæ sunt, & earum error postea deprehenditur, quia tunc partes nihil forti, seu euentui commiserunt; contrariam quando partes scienter fortes inæquales fecerunt, vt alteri possit maior portio obueneri, sequuntur Matienf. d. n. 4. Cald. *Perira n. 13. citatis locis*, Montan. in *addit. ad Oliuam de actio. p. 2. lib. 1. cap. 39. n. 16.*

Ad n. 14. Ob læsionem æstimationis re-
11
rum,

rum, quæ in dotem fuerunt datæ tam vxori, quam marito, dictum remedium datur quando æftimatio facit emptionem, vltra citatos tenent Cremen. in d.l. 2. n. 37. ampl. 9. Rebuff. d. glof. 15. num. 31. Matienf. d.l. 1. glof. 8. num. 20. quicquid teneat Anton. Fab. de errorib. prag. p. 1. decad. 8. errore 7.

12 Remedium istud locum etiam habet in nimia constitutione dotis, vt si mulier dando ampliozem dotem læsa fit, vel vir deceptus minorem accipiendo, Cagnol. hic n. 63. Phanut. de lucro dotis pag. 432. Ioan. Garc. de expensc. 18. num. 22. D. Barbo. in l. si æftimatis

13 n. 23. ff. soluto matr. Fontanel. de pactis nupt. claus. 5. glof. 8. p. 8. n. 30. Idem in fratre, notabiliter in promissione dotis læso, Honded. conf. 18. a. num. 32. lib. 1. Pereg. decif. 93. Fontanel. d. p. 8. num. 22. cum segg. Quid si filia gratis nihilo accepto, vel dote contenta renūtiat in hereditatibus parentum, & suis legitimis, & aliis quibuscunque sibi quoquo modo tam in bonis paternis, quam in maternis spectantibus, & postea se læsam esse dicat, & huiusmodi renuntiationem rescindi contendat? Vide Franc. Molin. de ritu nupt. lib. 3. q. 79. Iacob. Cancer. var. resolution. p. 3. c. 15. de renunciat. Castill. controu. lib. 3. c. 2. n. 36. Fontan. de pactis nupt. tom. 2. claus. 9. glof. vn. n. 1. & 2.

14 Quid in renuntiatione facta per filiam, quæ modica contenta dote Religionē fuit ingressa, & opulentissimæ hereditati renūtiavit? Dic quod prætextu læsionis enormis, vel enormissimæ, nec ipsa, nec monasterium ex beneficio d.l. 2. nec minoris ætatis poterunt rescindere. Ita Cou. in c. quamuis pactum p. 3. §. 2. n. 5. & ibi Gutier. super ver. dum nuptui tradebatur n. 3. Burg. de Paz conf. 5. n. 1. Menchaq. de success. creat. lib. 1. §. 18. n. 100. Molin. de primog. lib. 2. c. 3. n. 27. Fachin. controu. lib. 3. c. 22. Franc. Molin. d. lib. 3. q. ult. n. 8. cum multis segg. Cancer. var. som. 3. c. 13. de renunciat. ex n. 213. Giurb. in consuet. Mesfamen. c. 3. glof. 7. n. 55. Castill. lib. 3. c. 2. n. 74. & 75. Steph. Gratian. Marchia decif. 40. num. 3. cum segg.

15 Ad num. 15. Beneficium l. 2. locatori & conductori, qui in contractu locationis, & cōductionis læsi vltra dimidiam iustæ mercedis fuerunt, concedi, vltra citatos, tenent Fab. de Monte de empt. q. 8. num. 9. Ioseph. Ludou. concl. 12. vers. & quoniam, Suar in thesauro recept. sentent. lit. L. n. 143. Carot. de locato, & conducto tit. de rescind. locat. n. 1. Velasq. de Auendaño de censib. c. 35. Fachin. controu. lib. 2. c. 22. in princ. Card. Tufch. lit. L. concl. 193. n. 19. & 20. quicquid dicat Anton. Fab. de errorib. prag. decad. 8. errore 8. Et procedit

in locatione & conductione herbarum pro pascendis ouibus, Padil. in d. l. 2. num. 15. Gutier. de gabell. q. 136. n. 22. & q. 147. num. 7. Ceuall. q. 536. n. 31. vbi idem in conductione domus. Et locum habet etiam si conductor dicat se fuisse læsum vltra dimidiā iustæ mercedis. Pinel. in d. l. 2. p. 2. c. 3. num. 19. & 20. Menchaq. vsufreg. lib. 3. c. 61. n. 12. Matienf. d. l. 1. glof. 6. n. 5. tit. 1. lib. 5. Recop. Gutier. pract. lib. 2. q. 132. n. 2. Ceuall. d. q. 536. n. 28. Steph. gratian. d. c. 185. n. 2. Fachin. d. lib. 2. c. 22. in princ. Azeued. in d. l. 1. n. 4. gama decif. 19. latè Brito de locato, & conducto p. 2. rub. §. 2.

Ad num. 17. Ampliatio procedit in concessione emphyteusis quando pensio præstat in recompensationem fructuum, Padil. in d. l. 2. n. 28. Pinel. p. 1. c. 3. n. 37. Anton. Gabr. d. concl. 1. n. 75. cum segg. Rebuff. d. glof. 15. n. 13. Anton. Gom. l. 98. Tauri num. 4. Matienf. d. glof. 8. n. 7. Gam. decif. 257. Thesaur. decif. 102. Fach. d. lib. 2. c. 22. vers. sed maiore est. Valasc. de iure emphyt. q. 11. n. 19. Morl. d. tit. 9. de contrab. empt. q. 19. num. 7. Felician. de censib. lib. 1. c. 3. n. 14. Auendan. cod. tract. c. 35. n. 8. cum segg. & c. 91. num. 3. & 4. Molin. disp. 452. vers. quod vero, Cald. Pereira in l. si curatorem verbo implorare n. 15. vbi dicit in praxi obtinuisse quod Ecclesia pensione decepta nō posset reuocare concessionem emphyteuticam, sed quod pensio arbitrio boni viri suppleretur. Limitat tamen Fontanel. de pactis nupt. claus. 4. glof. 8. p. 1. n. 37. 43. & 44. & n. 62. quando pensio vel seruitium datur in recognitionem dominij, prout regulariter fit, vel quando res, quæ fuerunt datæ in emphyteusim, erant inutiles, ac ruinosæ, quia tunc non erit locus rescissioni ex remedio d. l. 2.

Ad n. 26. Intellige quando architecti, & 17 fabri lignarij, ac alij similes officiales erant experti in suo officio, ex l. 3. tit. 11. lib. 5. Recop. ibi, Siendo expertos en su officio, vbi notat Azeued. num. 30. Gutier. lib. 2. pract. q. 144. in fine, Ceuall. d. q. 536. n. 30.

Ad n. 27. Ex quibus licet aliqui teneant 18 remedium d. l. locum nō habere in re vendita in incantu publico, nihilominus quod procedat dictum remedium etiam si venditio facta fuerit sub publica subhastatione alij melius sustinent, per l. 1. tit. 11. lib. 5. Recop. vbi Azeued. num. 31. & Matienf. glof. 9. Pinel. in d. l. 2. p. 2. c. 2. n. 25. cum segg. vbi Padil. n. 30. Anton. Gom. d. c. 2. n. 23. Menchaq. d. c. 61. n. 1. Alex. Trentacing d. resol. 3. num. 4. Ceuall. d. q. 536. n. 2. & 3. Morl. d. tit. 9. de contrab. empt. q. 23. Parlad. rerum quotid. lib. 2. cap. fia.

fn. 5. p. §. 16. num. 10. Mastrill. decif. 33. n. 10. Stephan. Grat. difcept. forenf. c. 7. num. 10. & c. 461. num. 30. Surd. conf. 39. num. 4. Molin. difput. 349. verf. etiam fi res aliqua. Rebel. p. 2. lib. 5. q. 3. Anton. Fab. in fuo Cod. lib. 4. tit. 31. de refcind. vend. definit. 25. vbi fubdit læfionem confiderandam effe inſpecta æſtimatione iuxta tempus ſubſtaflationis, & definit. ſeq. ait hunc qui emit in publico incantu non teneri reſtituere fructus, quos percepit ante licem conteſtatam, licet interueniſſet læſio enormiſſima vltra beſſem, Cancer. var. reſolut. p. 1. c. 13. num. 26. vbi addit quòd licet ceſſit vendita in incantu publico ſi doceatur de læſione vltra dimidiam, impetratur à Iudice vt res iterum vendatur, & reddito pretio illi qui prius eam emerat, plus offerenti tradatur, vel vt emptor ſi velit rem reſtituere iuſtum ſuppleat pretium.

19 Remedium d. l. non habere locum in conductione gabellarum, & regionum reddituum Regi pertinentium, tenent matienſ. d. l. 1. gloſ. 6. num. 4. tit. 1. lib. 5. Recop. vbi Azeued. num. 31. Ceuall. queſt. 536. num. 50. Gutier. de gabell. q. 147. num. 6. Nec in ſcientie iuſtum rei pretium, & valorem: nam ſi viliori pretio vendat, vel aliquid vltra iuſtum pretium emptor offerat, illi non ſuccurritur dicta l. remedio, vt in ea tenent Cremen. num. 86. & Cagnol. num. 142. Fab. de Monte de empt. q. 8. num. 19. & 20. Tiraq. de retractu lig. §. 1. gloſ. 18. num. 14. Anton. Gabr. d. tit. de empt. concl. 1. n. 98. Cacheran. decif. 40. num. 12. Bernard. reg. 560. Suar. in theſauro recept. ſentent. lit. L. num. 3. Strach. de ſponſionib. q. 10. num. 2. Mench. controu. vſufr. lib. 3. c. 61. num. 10. Carot. de locato, & conducto tit. de refcind. locat. n. 6. menoch. conf. 1. n. 351. & 352. & 356. & conf. 843. n. 30. & conf. 844. n. 36. Matienſ. in d. l. 1. gloſ. 8. n. 85. Auendan. de cenſib. c. 36. num. 4. Gratian. difcept. forenf. c. 461. num. 28. Scacc. de commerc. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 5. verſ. adſtringe 1.

20 Ad num. 32. in fine. Nota Parlād. Lazarte, girond. Molinam & gutier. citatos in collect. ſoluere gabellam deberi, & ſolutum repeti nō poſſe, & idem teneri Ioan. Garc. de expenſ. c. 18. n. 48. verſ. & in hoc, vbi dicit quòd ſi contractus eſt validus, ſed reſcinditur, gabella non poteſt repeti, nec laudemium, nec releuium, & in n. 46. & 47. ſubdit poſt Perez Lazarte & Auendan. quādo contractus annullatur, gabellam, laudemium & ſi quid aliud ratione contractus ſolutum fuit, repeti poſſe.

21 Qui contractum reſcindit ex quacunque cauſa ſiue læſionis, ſiue pacti, ſoluere debet alteri quicquid, vel ſiſco, vel domino ab altero ſolutum fuerit. Ita in d. l. 1. Cagnol. q.

82. n. 236. & Pinel. p. 2. c. 3. n. 37. & 38. Ioan. Garc. d. c. 18. n. 53. & 54. Parlād. lib. 1. rerum quot. c. 3. §. 5. n. 6. vbi latè agit, & actorē, qui contractus reſcilionem poſtulat, ad ſolutionem teneri reſoluit gutier. de gabell. q. 12. n. 5. & 6. vbi n. 7. & 8. cū Molin. contra Lazarte. tradit quòd quando emptor elegit ſupple re iuſtum pretium, gabella huius ſupplementi ad gabellarium, qui tempore venditionis exiit, ſpectat, & quod idem eſt etſi venditor conuenius eligat.

Et quòd venditor melioramenta in re 22 vendita penes emptorem facta ſoluere teneatur, reſoluit Bald. in d. l. 2. num. 23. q. 19. vbi dicit quòd venditor agens ex læſione vltra dimidiam repelli poterit, niſi ſoluat expenſas & melioramenta, per l. intra vtile. §. fin. ff. de minorib. & eum ſequitur Cagnol. ibidem in d. l. 2. n. 155. Cremen. n. 95. Padil. n. 53. & Pinel. p. 2. c. 3. n. 1. magon. Lucenſi decif. 33. Valat. de iure emphyt. q. 25. num. 6. Ioan. Garc. d. c. 18. n. 18. Fachin. controu. lib. 2. cap. 20. giurba decif. 105. n. 18.

Ad n. 33. Quòd beneficio dictæ l. poſſit à 23 contrahentibus renuntiari, & renunciatum valeat, reſoluit ibidem Cremen. limit. 5. & Cagnol. n. 134. Cou. lib. 2. var. 4. num. 1. verſ. poſterior. Villadiegol. 8. num. 23. tit. 4. lib. 4. foriuzgo Cacheran. Pedem. decif. 41. num. 9. Ceuall. commun. q. 511. n. 2. & 3. Fachin. controu. lib. 2. cap. 20. verſ. ſexta & poſtrema, & verſ. porro, Carot. de locato p. 1. tit. de refcind. locat. n. 41. Specialiter ſcilicet, non verò generali omnium remediorum renunciatione, Cremen. num. 56. & Cagnol. num. 134. in d. l. 2. Gutier. de iuram. confirm. p. 1. cap. 26. num. 1. Ceuall. d. q. 511. num. 1. Matienſ. d. gloſ. 8. n. 8. Morla d. tit. 9. de contrab. empt. q. 24. num. 6. Fachin. d. cap. 20. verſ. ſexta, Franc. molin. de ritu nupt. lib. 3. q. 96. n. 35.

Sufficit autem tacita renunciatio d. l. que reſultat ex iuramento, v. g. ſi maior iurauit non venire contra contractum, vel ſtare contractui, prætextu huius remedij, contractum impugnare non poterit, quia dicta l. & ſimilibus per iuramentum videtur renuntiaſſe, vt per Cou. in cap. quāuis pactum p. 3. §. 4. n. 4. Anton. com. var. ſon. 2. c. 2. n. 25. Anton. Gabr. d. concl. 1. n. 68. mench. de ſucceſſ. creat. §. 18. n. 126. Cacheran. decif. 41. num. 8. Gutier. d. p. 1. c. 26. n. 5. Matienſ. d. gloſ. 8. n. 45. Ceuall. commun. q. 171. in princ. Carot. d. tit. de refcind. locat. n. 20. Seraph. de priuileg. iuram. priuileg. 90. n. 4. Benechend. in addit. ad eundem priuileg. 31. n. 11. Fachin. controu. lib. 2. c. 17. in princ. Secus ſtante enormiſſima læſione, quia tunc non obſtante iuramento læſus ad reſcilionem contractus poterit agere, etiam ſi expreſſe eā repuntiauerit, Cagnol.

164 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan.

in d.l. 2. num. 87. & 88. Ioseph. Ludou. concl. 73. ampl. 2. Cacher. decif. 41. num. 8. Pinel. in l. 2. p. 3. c. 1. num. 7. & ibi Padil. num. 32. Cou. lib. 2. var. c. 4. num. 5. Gutier. d. c. 26. num. 8. & in Aub. Sacramenta puerum, num. 92. Anton. Gom. tom. 2. var. c. 2. num. 20. Matien. d. h. 1. glof. 8. num. 48. Molin. de primog. lib. 2. c. 3. n. 18. Ceuall. commun. q. 115. num. 4. Seraph. de priuileg. iuram. priuileg. 83. num. 103. & 104. Benechend. in addit. ad eundem priuileg. 61. & n. 48. Mancin. de iuram. effectu 1. q. 11. n. 12. Farin. fragm. crimin. p. 2. verb. iuramentum num. 1182. cum feqq. Giurba decif. 103. num. 13. Castill. controuerf. lib. 3. cap. 2. num. 36. 41. & 53.

25 Ad num. 32. verf. An autem. Adde Matien. d.l. 1. glof. 5. num. 74. cum feqq. Ioan. Garc. de nobilit. glof. 6. 8. 1. num. 6. & de expenfis c. 23. n. 58. Mench. controuerf. vifufreq. lib. 3. c. 71. num. 2. ex quorum dictis colliges quòd si emptor conuentus hac aétione eligeret rem restituere & non fupplere iuftam pretium, teneatur rem cum fructibus restituere. Sed contrariam fententiam fequentur magis communiter in d.l. 2. Cremen col. 19. Cagnol. n. 4. Padil. n. 5. & Pinel. p. 2. c. 4. n. 1. cum feqq. Cald. Pereira in l. f. iuratore, verb. implorare n. 13. verf. contra quam, Anton. Gom. libi contrarius tom. 2. var. c. 2. num. 24. & c. 4. n. 21. in fine, Azeued. in d.l. 1. num. 25. tit. 11. lib. 5. Recopil. gutier. praét. lib. 2. q. 134. Parlad. lib. 2. verum quotid. p. 5. c. fin. §. 16. num. 12. Gam. decif. 94. n. 2. Mena ad eundem decif. 292. verf. tertio adde, Ceuall. commun. q. 536. & n. 17. Fachin. controu. lib. 2. c. 14. Felician. de cenf. tom. 2. lib. 1. c. 3. n. 2. in fine, & n. 4. Vincent. de Franchis decif. 495. n. 3. P. Molin. difp. 349. verf. contrarium autè, Magon. decif. 23. n. 7. & 8. Anton. Fab. in f. uo Cod. lib. 4. tit. 36. de refcind. vend. defin. 21. 26. 31. & 36. Giurb. Sicil. decif. 105. Fontanel. de paffu nupt. tom. 2. clauf. 7. glof. 2. p. 5. n. 10. Sigifm. Scacc. de commerc. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 39. & verf. fecunda opinio; & hæc proculdubio fequenda, prior verò contraria procedere poterit in fructibus poft litem conteftatam per emptorem perceptis, quos emptor venditori restituere debet, si elegit, quia per eam litigantes in mala fide confiteuntur.

26 Quando verò vèdictor enormiffimè fuiffet laxus, tunc emptor etiam ad fructuum restitutionem condemnandus erit, quia ex ea præfumiatur dolus, ita Ceuall. q. 763. n. 43. verf. si verò, com. de Leon in f. uo cent. refp. 19. Gam. decif. 40. & 94. n. 9. Parlad. d. lib. 2. c. fin. p. 5. §. 16. num. 13. Anton. Fab. d. tit. de refcind. vendit. diffinit. 3. & 31. Fontanel. d. tom. 2. clauf. 7. glof. 2. p. 5. n. 59. & 60. Mastrill. decif. 33. num. 12.

27 Ad n. 34. Nota quòd pretij conuentiona-

lis iuftitia ne detur locus læfioni intra terminos pretij naturalis, taliter regulanda eft, vt nec summum excedat, nec de infimo defcendat, fed intra ipfos terminos permaneat, attenta qualitate rei, temporum, locorum, ac confuetudine regionis, vt per Cou. lib. 3. var. c. 9. Petr. Greg. fyntax. iuris lib. 25. c. 14. n. 7. Pinel. in l. 2. c. de refcind. vendit. p. 3. c. 2. n. 9. Menoch. conf. 817. n. 30. Aluar. Valafc. conf. 45. n. 12. ponte conf. 53. ex num. 30. lib. 1. Cardin. mantica. de tacit. & ambig. conuent. lib. 4. tit. 18. n. 28. & tit. 20. num. 4.

SUMMARIVM.

- 1 Contractum vfurarium an efficiat modicitas pretij cum pacto de retrouendendo, & n. 2. & 3.
- 2 Clauf. Quomodocunque, vel toties, vel femper, in pacto de retrouendendo non facit vt illud de finat præfcribi fpatio triginta annorum.
- 3 Nifi partes assignaffent maius tēpus quàm triginta annorum, vel fi premissum fit toties retrouendere, quoties huic remedio fuerit præfcriptum, vel quando interuenit iuramentum.
- 4 Pactum de retrouendendo redditur vfurarium quando conuenitur non nifi poft certum tempus rem venditam redimere cum condicione expreffa de lucrandis interim fructibus.
- 5 Pactum de retrouendendo facit rem effe minoris valoris.

CAP. Ad noſtram. V.

Ad num. 2. partem quam fequor, quòd iſciliçet modicitas pretij cum pacto de retrouendendo efficiat contractum vfurarium, ſuſtinent glof. in præſenti, & in cap. conqueſtus, de vfur. Crauer. Nat. Roland. Cou. Cæpol. mafcard. menoch. Cacheran. Gaſp. Rodr. Fachin. Card. mantica, Valafc. gama, Steph. Gratian. quibus addo eundē Fachin. conf. 28. n. 2. & 23. lib. 1. Azeued. l. 4. n. 24. & 25. tit. 6. lib. 8. Recop. Surd. conf. 34. per tot. & maximè num. 5. Alex. Trentacinq. var. reſolut. lib. 3. tit. de empt. & vendit. reſol. 10. num. 7. Magon. Lucenſi decif. 60. & n. 7. qui hanc opinionem dicit tutiorem, & in numero Auctorum ſuperare contrariam; & habere gloſſas pro ſe, Cancr. var. reſolut. p. 1. c. 13. num. 16.

Alij verò contendunt neceſſe eſſe cum pacto de retrouendēdo, & modicitate pretij concurrere emptorem eſſe ſolutū ſcennari, vel aliam circumſtantiam, ex quorum numero

numero videntur esse Tiraq. Alexand. Menoch. Cald. Pereira, Felician. Farin. Roland. & alij citati in collect. quibus nunc addo eandem partem sequentes Carot. de locato & cond. tit. de usur. quest. 11. Honded. conf. 31. num. 68. lib. 1. & conf. 33. num. 66. lib. 2. Parlad. differ. 53. §. 1. num. 3. Ceuall. commun. contra commun. quest. 224. in fine, Anton. Fab. in suo Cod. lib. 4. tit. 30. de rescind. vendit. differ. 5. num. 6. Griuel. Dolana decif. 74. num. 1. Castill. controuers. lib. 2. cap. 24. num. 50. vbi num. 82. in hac videtur recidere.

3 Quas quidem contrarias opiniones nonnulli concordare nituntur, dicentes primam procedere quando latio in pretio, est ultra dimidium iusti pretij, secundam quando latio est modica in pretio, & tunc ultra lationem & pactum de retrouendendo alix foenoris suspiciones debent concurrere. Ita Boer. decif. 108. sub num. 3. & 5. Franc. Marc. decif. 484. num. 25. & 28. p. 1. Roland. conf. 96. num. 19. lib. 2. Menoch. conf. 358. lib. 4. Honded. conf. 33. num. 68. lib. 2. Mascard. concl. 447. num. 7. & 9. Alex. Raudens. de analog. lib. 1. cap. 30. num. 256. & seq. Carot. d. q. 11. num. 14. Gaspar. Roder. de annuo reddit. lib. 2. q. 3. num. 9. Azueud. l. 4. num. 25. & 26. tit. 6. lib. 1. Recop. Fach. conf. 28. num. 2. & 3. lib. 1. Castill. d. cap. 24. n. 62. Rota apud Farin. lib. 2. confil. decif. 99. d. n. 1. & decif. 256. num. 2. Et in hac materia discernenda plurimum valet Iudicis arbitrium, qui quandoque ex pacto de retrouendendo, & modicitate pretij iuncta consuetudine foenerandi, & ex aliis coniecturis, & presumptionibus contractum simularum existimare valet, vt per Cæpol. de simul. contract. num. 108. concl. 9. & 10. Cou. lib. 3. var. cap. 8. num. 4. vers. caterium, Mascard. d. concl. 442. num. 6. Hieron. Gabr. conf. 74. num. 5. lib. 1. Menoch. de præsump. lib. 3. præs. 122. num. 7. & d. num. 40. & de arbit. casu 217. Stephan. Gratian. cap. 258. num. 6. Azueud. d. l. 4. num. 28. cum seqq. Card. Mantic. de tacit. lib. 8. tit. 20. Fachin. controu. lib. 2. cap. 12. Molin. disp. 375. vers. quandoque autem maior, Farin. quest. 163. n. 43.

4 Ad 3. Quando in pacto de retrouendendo adest claus. Quando cumque, vel toties quoties voluerit, vel perpetuo, vel semper, tunc illud spatio triginta annorum præscribi fustinent citati in collect. quibus addo rebusff. in l. unic. C. de sentent. qua pro eo, notab. 1. n. 53. Villadieg. in l. 8. n. 8. tit. 4. lib. 5. fori, Gutier. de iuram. confirm. p. 3. c. 1. n. 9. in fine, & n. 14. Magon. Florent. decif. 105. n. 1. Alex. Trentacinq. var. resol. lib. 3. tit. de empt. & vendit. resol. 10. n. Barbof. Iur. Can. selecta Tom. VI.

25. Morl. in emptorio inris p. 1. tit. 9. de rescind. vendit. q. 17. n. 5. & 6. Anton. Fab. in suo Cod. lib. 7. tit. 13. de præscript. 30. definit. 3. Surd. decif. 3. n. 7. Azueud. ad l. 6. n. 33. cum seqq. tit. 5. lib. 4. Recop. & l. 4. d. n. 42. tit. 6. lib. 8. Parlad. lib. 1. rerum quotid. c. 1. §. 11. n. 1. Felician. de censib. lib. 1. c. 10. d. n. 10. Thesaur. quest. forens. lib. 2. q. 72. num. 2. & 3. Card. Tusch. præf. concl. lit. P. concl. 31. n. 1. Quamuis hunc pactum nunquam præscribi, quia dicta clausula est comprehensua omnium temporum in infinitum, existimauerint Anton. Gab. commun. tit. de præscript. concl. 6. num. 6. Cachet. decif. 115. Perez l. 1. tit. 2. lib. 8. Ordin. col. 4. vers. præterea est dubium, Anton. com. tom. 2. var. c. 2. n. 28. Cauallan. de usufruct. c. 9. num. 175. Valalc. de iure emphyt. q. 11. n. 17. Steph. Durant. quest. iuris q. 47. Ceuall. commun. q. 207. d. num. 14. Fachin. controuers. lib. 2. c. 13. Molin. disp. 374. col. 4. vers. quando, Cancr. var. resol. p. 1. c. 13. de empt. n. 18. in fine, & p. 3. c. 7. de pact. n. 206. De iure tamen regio Castellæ ex l. 63. Tauris, quæ hodie est l. 6. tit. 5. lib. 4. Recop. hoc pactum spacio decem annorum præscribitur.

Hæc resolutio multis modis limitatur, & 4 primò quando partes assignarunt maius tempus quam 30. annorum, vt per Valalc. d. q. 11. n. 17. Cald. Pereira d. verb. sua facilitatem. 85. Azueud. d. l. 6. n. 25. Mart. de iuris d. p. 1. c. 34. d. n. 6. Secundò si promissum sit toties retrouendere, quoties huic remedio fuerit præscriptum, Azueud. vbi supra n. 29. Card. Mantic. d. tit. 20. num. fin. Alex. Trentacinq. d. resol. 10. n. 31. Cald. Pereira d. loco num. 85. & 87. qui declarant hoc non procedere in præscriptione centenaria & immemorabili. Tertiò, quando in dicto pacto de retrouendendo interuenit iuramentum, Cou. lib. 1. var. c. 9. n. 7. Gutier. de iuram. confirm. p. 3. c. 1. d. n. 17. Azueud. in l. 6. n. 17. & 18. tit. 15. lib. 9. Recop. Alex. Trentacinq. d. resol. 10. n. 28. Gaspar. Thesaur. d. lib. 2. q. 72. Scraph. d. priuileg. 51. n. 8. vbi Benechen. num. 1. Intellige quando iuramentum appositum est in ipso contractu, quia tunc ad 40. annos producit præscriptionem. Quarto in contractibus vfurarijs, vel alio modo illicitis, & vbi adesse nonnullissima læsio, vt suo loco dicam.

Ad num. 4. Nota quòd vfurarium reddi- 5 tur pactum de retrouendendo quando conuenitur non nisi post certum tempus licere rem venditam redimere cum conditione expressa de lucrandis interim fructibus, l. Castellæ d. tit. 6. lib. 4. Recopil. vbi Azueud. num. 34. Anton. com. d. soon. 2. cap. 2. numer. 27. Couar. var. lib. 2. cap. 9. numer. 9. Perez l. 1. tit. 2. lib. 8. Ordin. Felician. de censib. lib. 1. cap. 6. n. 14. Parlad.

P in

166 Prætermiffa, & additamenta ad Collectan

in sexquicent. differ. 53. §. 1. in fine, præcipue concurrente modicitate pretij, seu aliquo simili. Cancer. d. p. 1. cap. 13. vers. veritas est.

5 Ad num. 5. Pro exornatione conclusionis quod pactum de retrouendendo facit rem esse minoris valoris, ita ut æstimatione, seu valor rei debeat considerari habita ratione ad qualiter diminutam pacti de retrouendendo, & non prout simpliciter res per se considerata vendi poterat, ultra citatos in collecta. tenent Cacher. decis. 40. num. 14. Honded. conf. 31. n. 29. lib. 2. Carot. d. tit. de vsur. q. 11. num. 1. Gasp. Roder. de annuis reddit. lib. 2. c. 2. num. 8. & 25. Ioseph. Ludou. Perus. decis. 97. n. 6. Sigism. Scacc. de commerce. §. 1. q. 3. num. 37. qui dicunt minuere paulo minus quam tertiam partem, Castill. controu. lib. 2. c. 25. num. 63. cum segg. vbi Iudicis arbitrio relinqui ait Farin. in praxi crimin. quaest. 63. num. 13. Stephan. Gratian. decept. forens. cap. 258. num. 37. cum duobus segg. Fontanel. de pactis nupt. claus. 4. glos. 18. p. 1. num. 77. & 78. Sempron. Alci. decis. 90. num. 26.

velit iustum pretium supplere, l. Castella. 1. tit. 11. lib. 5. Recop. vbi Azeued. & Matienf. Rebuff. ad constit. Gallie tom. 2. tit. de rescis. contract. art. unic. glos. 15. num. 5. Anton. Gom. var. tom. 2. c. 2. n. 22. Petr. Greg. syntag. iuris lib. 25. c. 24. Alexand. Trentacinq. var. resol. lib. 3. tit. de empt. res. sol. 3. Sigism. Scacc. de commerce. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. a num. 1. Similiter quoque emptori contra quem de læsione agitur, datur electio supplendi iustum pretium, vel restituendi rem emptam, Greg. Lop. per tex. ibi in l. 56. glos. 5. tit. 5. part. 5. Giurb. decis. 145. num. 8. Sic etiam in diuisione hereditatis facta inter cohæredes ei, qui lædit, datur electio, vel supplendi id, quod deest cohæredi, & in quo læsus reperitur, vel quod iterum diuisio fiat, Vincent. de Franchis decis. 675. Matienf. d. l. 1. glos. 8. num. 3. Pinel. in d. l. 2. p. 2. cap. 1. num. 3. cum segg. Gasp. Roderi. de annuis redditib. lib. 1. q. 11. num. 33. Ayor. de partit. p. 3. q. 10. num. 52. Anton. Fab. de errorib. pragmat. deced. 8. errore 3. vbi dicit in hoc casu in eius electione esse supplere in pecunia, vel quod iterum diuisio fiat. Nisi agatur de rescindenda pactione, seu diuisione bonorum prætextu læsionis enormissimæ. Valasc. de partit. cap. 39. a numer. 54. Emphyteuticario datur quoque electio supplendi pensionem, vel restituendi rem in emphyteusum acceptam, si est læsio, & de ea agatur, qui iniuitus ad rei restitutionem & rescissionem contractus non est compellendus, Fontanel. de pactis nupt. claus. 4. glos. 18. part. 1. a num. 90. vbi limitat in contractu emphyteusis quando est læsio in pensione, & emphyteusis est ecclesiastica, & nulla alia adeest causa alienationis præterquam vilitatis, quia tunc emphyteuta rem præcisè restituere debet.

Limita principalem textum conclusionis 4 nem de electione danda decipienti, vt non habeat locum in dolo quando dolus dedit causam contractui, sed præcisè ea optio competit dolum passo. glos. verb. transcribere, in l. item si pretio 25. §. fin. ff. locati. Greg. Lop. in l. 56. glos. 7. cum segg. tit. 5. part. 5. vbi tenet quod si emptor fuit in mala fide inducendo venditorem vt rem minus iusto pretio venderet, quod teneatur præcisè eam restituere, nec potest iustum pretium supplere, Cou. lib. 2. var. cap. 4. numer. 11. vers. quoties verò, Matien. in l. 1. glos. 1. numer. 11. tit. 11. lib. 5. Recop. Mexi. in comment. ad leg. Toleti in resp. ad 6. & p. 8. fundam. 1. n. 61. vers. Aretin. ipse, & in pragmat. taxa panis concl. 1. num. 158. Perez in l. 1. glos. unica vers.

S V M M A R I V M.

- 1 Venditori ultra dimidiam iusti pretij læso subuenitur, eique ad rescissionem contractus actio datur, nisi emptor velit iustum pretium supplere.
- 2 Hereditatis in diuisione facta inter cohæredes ei, qui lædit, datur electio, vel supplendi id, quod deest cohæredi, & in quo læsus reperitur, vel quod iterum diuisio fiat, nisi interueniat læsio enormissima.
- 3 Emphyteuticario datur electio supplendi pensionem, vel restituendi rem in emphyteusum acceptam, si est læsio, & de ea agatur.
- 4 Electio danda decipienti, illi non datur quando est dolus, & dolus dedit causam contractui, vel interuenit læsio enormissima.
- 5 Libellus in actione rescissionis contractus ob læsionem ultra dimidiam quomodo formandus.

C A P. Cum causa. VI.

- 1 Ad n. 2. Venditori ultra dimidiam iusti pretij læso subuenitur, eique ad rescissionem contractus actio datur, nisi emptor

vers. si vero fuit, & vers. & hac est regula tit. 7. lib. 5. ordin. Card. Mantic. de tacit. & ambig. conuent. lib. 4. tit. 20. num. 61. Fatio. fragm. crimin. verb. decipere n. 34. vers. & deinde. Idem quando in contractu latio enormissima interuenit, quia tunc emptori nulla datur electio supplendi pretium, Anton. Fab. in suo Cod. lib. 4. tit. 36. de rescind. vendit. definit. 3. & 30. Fontanel. de pactu nupt. tom. 2. claus. 7. glof. 1. p. 2. num. 50. vbi num. 60. hoc ex eo procedere ait, quia ubi adest latio enormissima, dolus est praesumptus.

Libellus in hac actione rescissionis contractus, si est venditor, qui de latione agit, debet concludere, Peto rem mihi restitui cum fructibus, & pretium emptori restituam, vel suppleatur mihi iustum pretium usque ad summam tot aureorum, quod est iustus valor rei a me venditae. Si est emptor, qui agit, peto vt venditor restituat mihi excessum iusti valoris, vel pretium integrum, & paratus sum rem mihi venditam ei restituere, Greg. Lop. l. 56. glof. 7. tit. 5. part. 5. Anton. Gom. tom. 2. var. cap. 2. num. 21. vers. item adde, Matienf. in d. l. 1. glof. 5. num. 1. Azueved. ibid. num. 14. Magon. Florent. de cens. 108. num. 2. Sigism. Scacc. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. num. 3. Felician. de censib. lib. 2. cap. 1. num. 41. vbi tradit quomodo libellus formandus sit quando latio interuenit in pretio rei, quae aestimata data fuit ad censum.

S V M M A R I V M.

- 1 Emptor debet litem super re empti motum venditori nuntiare, alias de euictione venditor non tenetur.
- 2 Vendens ius, quod habet ad rem, non tenetur de euictione.
- 3 Euictio non competit aduersus donantem, si donatio incipiat a traditione, etiamsi sit ficta.
- 4 Donator si euictionem promittat, tenebitur de euictione, idem si promittat donationem fuisse bonam.
- 5 Euictio si intercedat donatoris dolo, aut culpa, ipse de euictione tenebitur.
- 6 Euictionis actio donatario contra donatorem datur, quando donatio est remuneratoria, vel ob causam facta.
- 7 Denunciatio qualiter facienda venditori vt de euictione teneatur, ostenditur.
- 8 Protestatio & admonitio facienda est venditori vt liti assistat, causamque defendat, vt teneatur de euictione.
- 9 Euictio non competat debet libelli copia aduersus emptorem produci ad venditoris transf. Barbof. Iur. Can. selecta. Tom. VI.

mitti, vt omnino de litis mora qualitate sit certus.

- 10 Denunciatio etiam venditori scienti litem motam esse, facienda ad hoc vt de euictione teneatur.
- 11 Reg. qui certus est, amplius certiorari non debet, intelligi etiam.
- 12 Denunciatio necessaria non erit quando nulla venditori competet defensio, & res omnino erat euincenda.
- 13 Fendo euictio contra dominum, feudatarium de euictione agere potest.
- 14 Denunciatio ad effectum euictionis necessaria non est quando emptor est minor, si aliis venditor sciat litem esse motam.
- 15 Fiscus quando est emptor, & venditor litem contra eum esse motam scit, non tenetur eam denuntiare.
- 16 Ecclesia quando est emptrix non tenetur denuntiare ad effectum euictionis.
- 17 Denuntiandi necessitas quando fuit remissa per pactum, denunciatio aliqua non requiritur.
- 18 Emptor & venditor quando simul in eodem iudicio conueniuntur, denunciatio non requiritur ad effectum euictionis.
- 19 Emptor si fuit contumax tempore sententiae non potest agere de euictione.
- 20 Emptor de euictione agere non potest si victus a sententia contra eum lata non appellauit.
- 21 Venditor quando coparet postquam iudicium cum emptore inchoatum fuit, inuito auctore mutationem obtinere non poterit.
- 22 Venditor ad causam admittitur in statu & terminis, in quibus illa reperiatur.
- 23 Venditor veniens ad causam post finitam dilationem, non potest nouas probationes facere, nisi sit minor.
- 24 Nisi ex hac iudicii mutatione actor praeferat aliquod prauiudicium sibi inferri.
- 25 Clericus venditor tenetur emptorem laicum defendere coram suo iudice.
- 26 Fiscus potest ad suum iudicem trahere actorem agentem contra emptorem super re ab ipso vendita.
- 27 Emptori non datur actio euictionis contra venditorem quando per imperitiam, errorem, vel iniquitatem iudicis, res fuit euicta.
- 28 Vel quando scilicet Principis res ab emptore fuerunt sublata, aut fuit compulsius eas alteri vendere.

C A P. Si venditori. VII. & vlt.

Ad n. 2. in fine. In tex. ibi, vt rem venditam sibi defenderet, nuntiare, &c. Notatur
P 2 ad